

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ECONOMICE

Cu titlul de manuscris
C.Z.U.: 331.556.4(043.3)

TABAC TATIANA

GESTIONAREA PROCESELOR MIGRAȚIONALE ÎN CONTEXTUL
DEZVOLTĂRII PIEȚEI MUNCII COMPETITIVE
(CAZUL REPUBLICII MOLDOVA)

521.03 ECONOMIE ȘI MANAGEMENT ÎN DOMENIUL DE ACTIVITATE

Teză de doctor în științe economice

Conducători științifici:

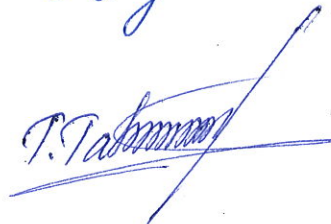

SAVELIEVA Galina,
doctor în științe economice,
conferențiar cercetător

GAGAUZ Olga,
doctor habilitat în sociologie,
conferențiar cercetător

Autor:

TABAC Tatiana

CHIȘINĂU, 2024

© Tabac Tatiana, 2024

PREFAȚĂ

Migrația internațională are un rol esențial în dezvoltarea Republicii Moldova, influențând dinamica proceselor economice, sociodemografice și politice ale țării. Cunoașterea mai profundă a acestui fenomen și a efectelor sale, alături de identificarea unor soluții eficiente de gestionare din perspectiva politicilor publice și al strategiilor de dezvoltare durabilă, constituie o provocare de o importanță majoră în contextul actual național, regional și global. Alegerea acestei teme de cercetare reflectă dorința mea de a contribui, atât teoretic, cât și practic, la abordarea problemelor migrației, sprijinind dezvoltarea politicilor și strategiilor, bazate pe o viziune integrativă și multidimensională asupra migrației.

Experiența mea în proiecte de cercetare legate de migrație și piața muncii, precum și colaborările cu instituții naționale și internaționale relevante, mi-au oferit o perspectivă aplicată asupra provocărilor și oportunităților generate de migrație. În cadrul acestor experiențe am identificat necesitatea adoptării unor abordări inovative pentru gestionarea migrației, care să depășească paradigma controlului fluxurilor și să se concentreze pe integrarea economică și socială a migranților, garantarea drepturilor migranților și familiilor acestora, precum și valorificarea capitalului economic, social și uman dobândit în timpul experiențelor migratorii.

Migrația, cu toate nuanțele sale economice, sociale și umane, reprezintă pentru mine mai mult decât un simplu subiect de studiu – este o realitate complexă care influențează viața cotidiană a multor cetățeni și familii din Republica Moldova. Prin urmare, în cercetarea mea de doctorat, mi-am propus să contribui și la aprofundarea înțelegerii acestor realități, să identific barierele existente și să formulez recomandări pentru optimizarea cadrului instituțional și legislativ în scopul îmbunătățirii calității vieții oamenilor.

Printr-o astfel de abordare, îmi pun speranța că rezultatele cercetării mele vor aduce perspective noi și fundamentate științific asupra procesului de gestionare a migrației în Republica Moldova sprijinind astfel formularea unor soluții durabile pentru provocările socioeconomice actuale și viitoare ale țării, precum și asigurarea bunăstării populației.

MULȚUMIRI

Doresc să îmi exprim profunda recunoștință față de conducătorul științific, onorabila doamnă Galina Savelieva, pentru îndrumarea, sprijinul și expertiza oferite pe parcursul realizării acestei teze de doctorat. Sugestiile constructive și direcția clară pe care mi le-a oferit în momentele critice ale cercetării au avut un rol esențial în finalizarea cu succes a acestui demers științific.

De asemenea, adresez mulțumiri deosebite și conducătorului științific, distinsa doamnă Olga Gagauz, de care am avut parte la fiecare etapă a desfășurării cercetării doctorale și susținerii lucrării finale. Rigoarea științifică și încurajările sale permanente m-au motivat și m-au susținut în depășirea provocărilor, contribuind semnificativ la încheierea acestui proiect de cercetare științifică.

Aduc mulțumiri sincere colegelor și prietenelor mele bune din cadrul Centrului de Cercetări Demografice al Institutului Național de Cercetări Economice pentru sugestiile valoroase și pentru tot suportul tehnic și emoțional oferit în procesul de elaborare și susținere a lucrării.

Exprim recunoștință și profesorilor și colegilor de la Departamentul de Sociologie și Asistență Socială al Universității de Stat din Moldova, ale căror contribuții valoroase au avut un impact semnificativ asupra formării și dezvoltării mele profesionale. De asemenea, sunt profund recunoscătoare întregului corp profesoral din cadrul Departamentului Administrarea Afacerilor al aceleași instituții pentru recomandările valoroase și pentru sprijinul acordat pe parcursul întregului proces de susținere a tezei de doctorat.

Nu în ultimul rând, adresez mulțumiri alese și întreaga mea recunoștință familiei mele, în mod special părinților mei, Victor și Olga Tabac, pentru grijă, îndrumare și pentru tot suportul emoțional și afectiv oferite de-a lungul anilor. Sprijinul lor necondiționat a fost fundamental în procesul de formare și în devenire mea ca personalitate socială și profesională. Totodată, îmi exprim recunoștința și față de prietenii valoroși care mi-au fost alături și m-au susținut neconținut în perioada elaborării acestei lucrări esențiale.

CUPRINS:

PREFAȚĂ	3
MULȚUMIRI	4
ADNOTARE	7
АННОТАЦИЯ	8
ANNOTATION	9
LISTA TABELELOR	10
LISTA FIGURILOR	11
LISTA ABREVIERILOR	12
INTRODUCERE	13
1. BAZELE TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND GESTIONAREA PROCESELOR MIGRAȚIONALE ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII PIEȚEI MUNCII COMPETITIVE	22
1.1 Cadrul teoretico-explicativ al migrației și corelația acesteia cu piața muncii	22
1.2 Relația dintre migrația internațională și dezvoltarea socioeconomică în perspectiva literaturii științifice	31
1.3 Bazele metodologice ale cercetării privind gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării unei piețe a muncii competitive	43
1.4 Concluzii la Capitolul 1	53
2. EVOLUȚII ȘI PARTICULARITĂȚI ALE MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	56
2.1 Tendințe și particularități în evoluția fluxurilor de emigranți.....	56
2.2 Migrația de revenire și reintegrarea socioeconomică a migranților reveniți	67
2.3 Imigrația și integrarea cetățenilor străini pe piața muncii autohtone.....	78
2.4 Concluzii la Capitolul 2	87
3. DETERMINANȚII SOCIOECONOMICI AI MIGRAȚIEI ȘI DEZVOLTAREA PIEȚEI MUNCII ÎN REPUBLICA MOLDOVA	89
3.1 Contribuția factorilor economici la dinamica migrației internaționale.....	89
3.2 Evoluții și particularități structurale ale pieței forței de muncă.....	99
3.2.1 Potențialul dividendului demografic	100
3.2.2 Dinamica pe piața forței de muncă și nivelul de trai al populației	105
3.3 Determinanți structurali ai cererii și ofertei pe piața muncii	116
3.4 Concluzii la Capitolul 3	124
4. PERFECȚIONAREA GESTIONĂRII MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII PIEȚEI MUNCII COMPETITIVE	127
4.1 Modele și practici internaționale aplicate în managementul migrației	127
4.2 Sistemul actual de gestionare a migrației internaționale în Republica Moldova.....	137
4.3 Perfecționarea sistemului de gestionare a migrației în Republica Moldova pentru creșterea competitivității pieței muncii autohtone	146
4.4 Concluzii la Capitolul 4	159

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	162
BIBLIOGRAFIE	169
ANEXE	
<i>Anexa 1.</i> Ghid de interviu pentru interviuarea migranților reveniți.....	186
<i>Anexa 2.</i> Ghid de interviu pentru interviuarea experților	189
<i>Anexa 3.</i> Citate extrase din interviurile individuale aprofundate, realizate cu migranți reveniți și experți	191
<i>Anexa 4.</i> Alinierea cadrului politic național la standardele internaționale privind protecția drepturilor migranților (convenții, tratate, declarații internaționale).....	195
Declarația privind asumarea răspunderii	197
Curriculum-Vitae	198

ADNOTARE

Tabac Tatiana

Gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării pieței muncii competitive (cazul Republicii Moldova), Teză de doctor în economie Specialitatea 521.03 Economie și management în domeniul de activitate, Chișinău, 2024

Structura tezei: introducere, patru capitole (16 tabele și 32 figuri), concluzii generale și recomandări, prefață, mulțumiri, adnotări în limbile română, rusă și engleză, lista abrevierilor, cuvinte-cheie, surse bibliografice (212), anexe (4), text de bază: 156 p.

Cuvinte-cheie: gestionarea migrației, mecanism de gestionare a migrației, procese migraționale, migrația de revenire, piața muncii competitivă, dividend demografic, Teoria schimbării.

Numărul publicațiilor la tema tezei: 19 publicații științifice cu volum de 12,3 c.a., dintre care 4 capitole în cărți de specialitate (3-străinătate, 1-țară), 5 articole în reviste recenzate (3-străinătate, 2-țară), 10 articole în culegerile manifestărilor științifice (9-internaționale, 1-naționale). Publicații indexate Scopus și Web of Science-3; EBSCO-1; ProQuest, DOAJ-2; IBN-7.

Domeniul de studiu: economie

Scopul cercetării: eficientizarea mecanismului de gestionare a proceselor migraționale pentru a sprijini dezvoltarea unei piețe a muncii competitive în Republica Moldova.

Obiectivele cercetării: Fundamentarea cadrului teoretico-metodologic privind gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării unei piețe a muncii competitive; Determinarea tendințelor și particularităților proceselor migraționale în Republica Moldova; Identificarea și analiza determinanților socio-economici ai migrației; Analiza dinamicii și caracteristicilor structurale ale pieței muncii; Identificarea modelelor și practicilor internaționale aplicate în managementul migrației; Evaluarea sistemului actual de gestionare a migrației internaționale în Republica Moldova; Elaborarea recomandărilor de perfecționare a gestionării migrației internaționale în Republica Moldova în vederea creșterii competitivității pieței muncii autohtone.

Noutatea și originalitatea științifică constă în analiza cuprinzătoare și interdisciplinară a gestionării migrației internaționale în Republica Moldova, evidențiind evoluția proceselor migraționale, tendințelor și particularităților de dezvoltare a pieței muncii, în special prin: crearea unui cadru metodologic privind gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării pieței muncii competitive (i); definirea conceptelor „managementul migrației”, „gestionarea migrației”, „reglementarea migrației” și „piața muncii competitive” (ii); determinarea dimensiunii (amploarea) emigrației în ultimele trei decenii (1989-2022), cu identificarea valurilor de emigrare, țărilor de destinație și a migrației nete (iii); identificarea provocărilor întâmpinate de migranții reveniți în integrarea pe piața muncii și în inițiativele antreprenoriale (iv); estimarea retrospectivă și prospectivă a dividendului demografic (1990-2040), evidențiind impactul migrației asupra dimensiunii și duratei acestuia (v); elaborarea unui concept integrat de gestionare a migrației și a mecanismului de implementare a acestuia, inclusiv cu argumentarea necesității creării unui Centru de coordonare a migrației (vi); elaborarea, pe baza Teoriei schimbării, a unui set de acțiuni pentru eficientizarea gestionării migrației în vederea consolidării pieței muncii competitive (vii); formularea propunerilor pentru eficientizarea gestionării proceselor migraționale în Republica Moldova în contextul dezvoltării pieței muncii competitive (viii).

Problema științifică soluționată constă în fundamentarea științifico-practică a unui concept integrat de gestionare a migrației și a mecanismului de implementare a acestuia pentru perfecționarea gestionării migrației internaționale și dezvoltarea pieței muncii competitive în Republica Moldova.

Semnificația teoretică: delimitarea conceptelor „managementul migrației”, „gestionarea migrației”, „reglementarea migrației” și „piața muncii competitive”, alături de dezvoltarea unui concept integrat de gestionare a migrației, susținut de argumentarea teoretică și un mecanism de implementare. Rezultatele obținute completează perspectivele existente privind gestionarea migrației, cu aplicabilitate în economiile emergente în care mobilitatea internațională a forței de muncă este ridicată. Consolidarea teoretică a cadrului de referință privind managementul migrației și al pieței muncii, într-un context economic marcat de mobilitate crescută a resurselor umane. Rezultatele oferă suport teoretic și metodologic pentru dezvoltarea cercetărilor în domeniul migrației și integrarea în proiecte internaționale.

Valoarea aplicativă a cercetării: posibilitatea utilizării rezultatelor de către autoritățile din Republica Moldova ca bază științifică și analitică pentru elaborarea și implementarea strategiilor, programelor și altor politici în domeniul migrației și ocupării forței de muncă. De asemenea, lucrarea este valoroasă prin oferirea mecanismului de perfecționare a gestionării proceselor migraționale și a acțiunilor specifice elaborate în baza *Teoriei schimbării*, în vederea consolidării pieței muncii competitive. Rezultatele pot servi drept suport în formarea profesională a specialiștilor din domeniile economice și administrația publică, și în dezvoltarea programelor de formare continuă a specialiștilor din domeniu.

Implementarea rezultatelor științifice avut loc în cadrul a două proiecte instituționale și au fost validate la 22 conferințe internaționale și naționale. De asemenea, au stat la baza prognozei demografice elaborate în 2021 și au fost integrate în monografia națională „*Populația Republicii Moldova la 30 de ani de independență: provocări principale și politici necesare*”. Contribuțiile științifice au fost recunoscute prin acordarea Premiului „Tânărul savant al anului” (INCE, 2020), a Bursei de excelență a Guvernului conferită studenților doctoranzi (2021) și a Premiului în domeniul științe sociale și economice „Paul Bran” (AȘM, 2022).

АННОТАЦИЯ

Табак Татьяна

Управление миграционными процессами в контексте развития конкурентоспособного рынка труда (на примере Республики Молдова) Кандидатская диссертация по экономике

Специальность 521.03 Экономика и управление в области деятельности, Кишинев, 2024

Структура диссертации: введение, четыре главы (16 таблиц и 32 рисунка), общие выводы и рекомендации, предисловие, благодарности, аннотации на румынском, русском и английском языках, список сокращений, ключевые слова, библиография (212 источников), приложения (4), основной текст: 156 с.

Ключевые слова: управление миграцией, механизм управления миграцией, миграционные процессы, возвратная миграция, конкурентоспособный рынок труда, демографический дивиденд, Теория изменений.

Количество публикаций по теме диссертации: 19 научных публикаций объемом 12 п.л., включая 4 главы в специализированных книгах (3-за рубежом, 1-в стране), 5 статей в рецензируемых журналах (3-за рубежом, 2-в стране), 10 статей в сборниках научных мероприятий (9-международных, 1-национального уровня). Публикаций индексируются в Scopus и Web of Science-3, EBSCO-1; ProQuest, DOAJ-2, IBN-7.

Область исследования: экономика

Цель исследования: повышение эффективности механизма управления миграционными процессами для поддержки развития конкурентоспособного рынка труда в Республике Молдова.

Задачи исследования: Обоснование теоретико-методологической основы управления миграционными процессами в контексте развития конкурентоспособного рынка труда; Определение тенденций и особенностей миграционных процессов в Республике Молдова; Выявление и анализ социально-экономических детерминант миграции; Анализ динамики и структурных характеристик рынка труда; Изучение международных моделей и практик управления миграцией; Оценка существующей системы управления международной миграцией в Республике Молдова; Разработка рекомендаций по совершенствованию управления международной миграцией в Республике Молдова для повышения конкурентоспособности национального рынка труда.

Научная новизна и оригинальность заключаются в комплексном и междисциплинарном анализе управления международной миграцией в Республике Молдова, выявлении тенденций миграционных процессов и особенностей развития рынка труда, в частности: создании методологической основы для управления миграционными процессами в контексте развития конкурентоспособного рынка труда (i); определении понятий «управление миграцией», «руководство миграцией», «регулирование миграции» и «конкурентоспособный рынок труда» (ii); определении масштаба миграции за последние три десятилетия (1989-2022), включая выявление волн миграции, стран назначения и чистой миграции (iii); выявлении вызовов, с которыми сталкиваются возвратные мигранты при интеграции на рынке труда и в предпринимательских инициативах (iv); ретроспективной и перспективной оценке демографического дивиденда (1990-2040), с акцентом на влиянии миграции на его масштаб и продолжительность (v); разработке интегрированной концепции управления миграцией и механизма её реализации, с обоснованием необходимости создания Центра координации миграции (vi); разработке на основе *Теории изменений* комплекса действий для повышения эффективности управления миграцией с целью укрепления конкурентоспособного рынка труда (vii); формулировке предложений по повышению эффективности управления миграционными процессами в Республике Молдова в контексте развития конкурентоспособного рынка труда (viii).

Решенная научная проблема заключается в научно-практическом обосновании интегрированной концепции управления миграцией и механизма её реализации для совершенствования управления международной миграцией и развития конкурентоспособного рынка труда в Республике Молдова.

Теоретическая значимость работы: определении понятий «управление миграцией», «руководство миграцией», «регулирование миграции» и «конкурентоспособный рынок труда», а также разработка интегрированной концепции управления миграцией, поддерживаемой теоретическим обоснованием и механизмом реализации. Полученные результаты дополняют существующие взгляды на управление миграцией, с применимостью в развивающихся экономиках с высокой международной мобильностью рабочей силы. Теоретическое укрепление концептуальной основы управления миграцией и рынком труда в условиях экономической среды, характеризующейся высокой мобильностью человеческих ресурсов. Результаты предоставляют теоретическую и методологическую основу для дальнейших исследований в области миграции и интеграции их в международные проекты.

Практическая значимость исследования: возможность использования результатов исследования органами власти Республики Молдова в качестве научной и аналитической основы для разработки и внедрения стратегий, программ и других политик в области миграции и занятости. Кроме того, работа ценна предложением механизма совершенствования управления миграционными процессами и специфических действий, разработанных на основе *Теории изменений*, для укрепления конкурентоспособного рынка труда. Результаты могут служить основой для профессиональной подготовки специалистов в области экономики и государственной администрации, а также для разработки программ непрерывного обучения специалистов в данной области.

Реализация научных результатов осуществлена в рамках двух институциональных проектов и была представлена на 22 международных и национальных конференциях. Результаты также послужили основой для демографического прогноза, составленного в 2021 году, и были интегрированы в национальную монографию «Население Республики Молдова спустя 30 лет независимости: основные вызовы и необходимые меры политики». Научные достижения были признаны присуждением премии «Молодой ученый года» (НИЭИ, 2020), Стипендии Правительства за особые заслуги студентов аспирантов (2021) и Премии в области социальных и экономических наук имени «Паула Брана» (АНМ, 2022).

ANNOTATION

Tabac Tatiana

Managing Migration Processes in the Context of Developing a Competitive Labor Market (The Case of the Republic of Moldova), PhD Thesis in Economics,

Specialty 521.03 Economics and Management in the Field of Activity, Chisinau, 2024

Thesis structure: introduction, four chapters (16 tables and 32 figures), general conclusions and recommendations, preface, acknowledgments, annotations in Romanian, Russian, and English, list of abbreviations, keywords, bibliography (212 sources), appendices (4), main text: 156 p.

Keywords: migration management, migration management mechanism, migration processes, return migration, competitive labor market, demographic dividend, Theory of Change.

The number of publications on the topic of the thesis: 19 scientific publications which a volume of 12,3 p.s., including 4 chapters in specialized books (3 abroad, 1 domestic), 5 articles in peer-reviewed journals (3 abroad, 2 domestic), 10 papers in conference proceedings (9 international, 1 national). Publications indexed in Scopus/ Web of Science-3; EBSCO-1; ProQuest, DOAJ-2; IBN-7.

Field of study: economics

Aim of the research: to enhance the efficiency of the mechanism for managing migration processes to support the development of a competitive labor market in the Republic of Moldova.

Research objectives: To establish the theoretical and methodological framework for managing migration processes in the context of developing a competitive labor market; to identify the trends and characteristics of migration processes in the Republic of Moldova; to identify and analyze the socio-economic determinants of migration; to analyze the dynamics and structural characteristics of the labor market; to identify international models and practices applied in migration management; to evaluate the current system of international migration management in the Republic of Moldova; to develop recommendations for improving the management of international migration in the Republic of Moldova to enhance the competitiveness of the domestic labor market.

Scientific novelty and originality lie in the comprehensive and interdisciplinary analysis of international migration management in the Republic of Moldova, highlighting the evolution of migration processes, trends, and labor market development features, particularly through: creating a methodological framework for managing migration processes in the context of developing a competitive labor market (i); defining the concepts of "migration management," "migration governance," "migration regulation," and "competitive labor market" (ii); determining the scale of emigration over the past three decades (1989-2022), with an identification of migration waves, destination countries, and net migration (iii); identifying the challenges faced by return migrants in labor market integration and entrepreneurial initiatives (iv); retrospective and prospective estimation of the demographic dividend (1990-2040), highlighting the impact of migration on its size and duration (v); developing an integrated concept of migration management and its implementation mechanism, including the need to create a Migration Coordination Center (vi); developing a set of actions based on the Theory of Change to enhance migration management to strengthen the competitive labor market (vii); formulating proposals for improving the management of migration processes in the Republic of Moldova in the context of developing a competitive labor market (viii).

The scientific problem solved: scientific-practical justification of an integrated concept of migration management and its implementation mechanism to improve international migration management and the development of a competitive labor market in the Republic of Moldova.

Theoretical significance: defining the concepts of "migration management", "migration governance", "migration regulation" and "competitive labor market", alongside the development of an integrated concept of migration management supported by theoretical substantiation and an implementation mechanism. The obtained results complement existing perspectives on migration management, with applicability in emerging economies where international labor mobility is high. Theoretical consolidation of the framework regarding migration management and labor markets in an economic context marked by high mobility of human resources. The results provide theoretical and methodological support for developing research in the field of migration and integrating it into international projects.

Practical value of the research: the possibility of using the results by the Moldovan authorities as a scientific and analytical basis for developing and implementing strategies, programs, and other policies in the field of migration and employment. Furthermore, the work is valuable for providing a mechanism for improving migration process management and specific actions developed based on the Theory of Change to strengthen the competitive labor market. The results can serve as support in the professional training of specialists in economic fields and public administration and in the development of continuing education programs for professionals in this field.

Implementation of scientific results occurred within two institutional projects and was validated at 22 international and national conferences. The results also formed the basis for the demographic forecast developed in 2021 and were integrated into the national monograph *"The Population of the Republic of Moldova at 30 Years of Independence: Key Challenges and Necessary Policies"*. Scientific contributions were recognized with the "Young Scientist of the Year" award (NIER, 2020), the Government Excellence Scholarship for PhD students (2021), the "Paul Bran" award in the field of social and economic sciences (ASM, 2022).

LISTA TABELELOR

Tabelul 1.1 Definițiile principalelor concepte ale cercetării	45
Tabelul 1.2. Baza empirică a cercetării	48
Tabelul 1.3 Surse de date și indicatori utilizați în cercetarea doctorală	52
Tabelul 2.1.Evoluții ale migrației în Republica Moldova conform datelor statistice naționale	62
Tabelul 2.2. Migrația netă pe grupe cincinale de vârstă (2014-2022), mii persoane	63
Tabelul 2.3. Cetățeni ai Republicii Moldova reveniți de peste hotare și înregistrați cu statut de șomer de către agențiile ANOFM.....	69
Tabelul 3.1. Indicatori privind dezvoltarea socioeconomică a Republicii Moldova în anii 1991-2000, % față de 1991	91
Tabelul 3.2. Structura populației apte de muncă după relația cu piața muncii, 2014-2023	106
Tabelul 3.3. Populația inactivă și relația acesteia cu migrația internațională, anii 2014-2023	107
Tabelul 3.4. Câștigul salarial în contextul veniturilor lunare ale populației, 2014-2023	112
Tabelul 3.5. Indicatorii privind sărăcia absolută și sărăcia extremă, anii 2014-2023	115
Tabelul 3.6. Contribuția activităților economice la formarea volumului producției, %.....	117
Tabelul 3.7. Structura populației ocupate pe principalele activități economice, 2014-2023.....	118
Tabelul 3.8. Dinamica locurilor de muncă vacante pe principalele tipuri de activitate economică, 2015-2023, % din total	119
Tabelul 3.9. Câștigul salarial mediu lunar pe activități economice, 2015-2023, mii lei	120
Tabelul 4.1. Mecanismul de gestionare al proceselor migraționale (etapele consecutive)	151

LISTA FIGURILOR

Figura 1.1. Cadrul teoretic al migrației aplicat în realizarea cercetării doctorale	23
Figura 2.1. Fluxuri anuale de emigranți (cetățeni ai Republicii Moldova) în principalele țări de destinație, anii 1989-2021, mii persoane	59
Figura 2.2. Dinamica migrației nete absolute și relative (rata migrației) în anii 1991-2022 conform diverselor surse de date	60
Figura 2.3. Piramidele pe vârste și sexe ale migrantilor născuți în Republica Moldova cu reședința în străinătate conform recensămintelor din runda 2001 și 2011, mii persoane.....	62
Figura 2.4. Migrația forței de muncă în anii 2000-2023, mii persoane.....	65
Figura 2.5. Distribuția lucrătorilor migranți pe grupe principale de vârstă, anii 2000-2021, %	66
Figura 2.6. Distribuția lucrătorilor migranți după nivelul de instruire, % din total	67
Figura 2.7. Valoarea investițiilor generate de proiectele investiționale implementate de către lucrătorii migranți, 2011-2023.....	76
Figura 2.8. Fluxuri anuale de imigranți (cetățeni străini) în Republica Moldova în funcție de țările de origine, anii 1993-2023, mii persoane	79
Figura 2.9. Fluxuri anuale de imigranți (cetățeni străini) în funcție de scopul sosirii în Republica Moldova, anii 1993-2023, mii persoane.....	80
Figura 2.10. Fluxuri anuale de imigranți (cetățeni străini) în funcție de nivelul de instruire, anii 2008-2021, %	81
Figura 2.11. Dinamica stocului anual de populație străină în Republica Moldova, anii 2005-2021, mii persoane.....	82
Figura 2.12. Stocul populației străine în funcție de țările de origine, anii 2005-2021, mii persoane.	82
Figura 2.13. Structura pe vârste și sexe a stocurilor de populație străină, 2011-2021, mii persoane.	84
Figura 3.1. Evoluția PIB în anii 2000-2010	92
Figura 3.2. Importul, exportul și IPC în Republica Moldova, anii 2000-2010	93
Figura 3.3. Volumul producției și investițiile în capital fix, anii 2000-2010.....	93
Figura 3.4. Evoluția PIB și a investițiilor în capital fix, anii 2011-2023	95
Figura 3.5. Importul, exportul și IPC în anii 2011-2023	96
Figura 3.6. Dividendul demografic în baza populației <i>de jure</i> , <i>de facto</i> și <i>populația prognozată</i> (vârstele 15-64 de ani), anii 1990-2040.....	103
Figura 3.7. Dividendul demografic în baza populației <i>de jure</i> , <i>de facto</i> și <i>populația prognozată</i> (diferite praguri de vârstă), anii 1990-2040.....	104
Figura 3.8. Structura populației ocupate după grupe de vârstă, %	108
Figura 3.9. Structura populației ocupate după nivelul de instruire, %	108
Figura 3.10. Caracteristica câștigului salarial mediu lunar nominal brut, 2014-2023, mii lei	109
Figura 3.11. Transferurile mijloacelor bănești de peste hotare, 2014-2023	114
Figura 3.12. Relațiile cauză-efect între determinanții economico-sociali ai migrației, migrație și piața muncii	123
Figura 4.1. Sistemul actual de gestionare a migrației internaționale în Republica Moldova	138
Figura 4.2. Analiza SWOT a sistemului actual de gestionare a migrației internaționale în Republica Moldova	145
Figura 4.3. Conceptul general privind gestionarea migrației internaționale în Republica Moldova în vederea dezvoltării pieței muncii competitive.....	148
Figura 4.4. Schema direcțiilor majore de gestionare a migrației în funcție de obiectivele prioritare ale statului și migrantilor	149
Figura 4.5. Procesul de evaluare a eficacității implementării politicilor migraționale în contextul dezvoltării pieței muncii competitive	152
Figura 4.6. Gestionarea proceselor migraționale în Republica Moldova în vederea dezvoltării pieței muncii competitive în baza <i>Teoriei schimbării</i>	155

LISTA ABREVIERILOR

AFM	Ancheta Forței de Muncă
ANOFM	Agencia Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă
APL	Administrația Publică Locală
BM	Banca Mondială
BNM	Banca Națională a Moldovei
BNS	Biroul Național de Statistică
BRD	Biroul Relații cu Diaspora
CBGC	Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice
CCD	Centrul de Cercetări Demografice
CNAS	Casa Națională de Asigurări Sociale
CSI	Comunitatea Statelor Independente
FMI	Fondul Monetar Internațional
HG	Hotărâre de Guvern
IGM	Inspectoratul General pentru Migrație
ILO	Organizația Internațională a Muncii
IPC	Indicele Prețurilor de Consum
ISM	Inspectoratul de Stat al Muncii
LP	Legea Parlamentului
MAE	Ministerul Afacerilor Externe
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
MMPS	Ministerul Muncii și Protecției Sociale
OCDE	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ODA	Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului
OIM	Organizația Internațională pentru Migrațiune
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PGM	Pactului Global pentru Migrație Sigură, Ordonată și Reglementată
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
UE	Uniunea Europeană
SUA	Statele Unite ale Americii
VAB	Valoarea Adăugată Brută

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei de cercetare. În contextul globalizării și al integrării economice internaționale, statele cu economii puternice se află într-o concurență acerbă pentru atragerea forței de muncă necesare completării deficitului existent pe piețele naționale de muncă (Micinski, 2022; Lami și alții, 2022; Berendeeva O. și Berendeeva A., 2022). Transformările demografice recente din regiunea europeană, caracterizate prin scăderea natalității și îmbătrânirea populației (Lim și alții, 2023), au accentuat aceste deficite, creând o presiune asupra resurselor umane disponibile și asupra sustenabilității piețelor muncii. Pentru a contracara aceste lipsuri și a susține creșterea economică, statele cu economii avansate implementează politici complexe de atragere, retenție și integrare a lucrătorilor străini (Bagavos, 2023).

Actualmente, asistăm la o competiție intensă la nivel regional și global pentru resursele umane, esențială pentru menținerea echilibrului pieței muncii și consolidarea dezvoltării economice durabile (Oliinyk, 2021; Anderson, Poeschel și Ruhs, 2021). Concurența internațională pentru forța de muncă este susținută prin politici elaborate, menite să atragă lucrători străini prin pachete complexe de beneficii, inclusiv asigurări sociale, oportunități avansate de angajare și câștiguri (Autor, Dube și McGrew, 2023). Aceste măsuri vizează nu doar atragerea lucrătorilor prin stimulente economice, ci și prin asigurarea stabilității sociale și a integrării comunitare (Milea, 2023; Dolan, 2022).

Competiția internațională pentru forța de muncă generează provocări importante pentru țările de origine mai puțin dezvoltate, cum este Republica Moldova, care se confruntă cu exod persistent al forței de muncă. Republica Moldova a intrat în această competiție internațională cu aproximativ trei decenii în urmă, odată cu obținerea independenței și deschiderea către comunitatea internațională. În această perioadă, structura populației a cunoscut transformări profunde: depopularea accelerată, reducerea populației apte de muncă și îmbătrânirea demografică, ce reprezintă provocări considerabile pentru viitorul social și economic al țării (Gagauz, Tabac și Pahomii, 2023). Circa 93% din reducerea populației din ultimii treizeci de ani este atribuită migrației internaționale (Gagauz și alții, 2021). Doar în anii 2022-2023, sporul migrațional negativ s-a ridicat la -109 mii persoane, conform Biroului Național de Statistică (BNS), dintre care aproximativ 39% erau copii și tineri între 0-19 ani, iar 63% proveneau din rândul persoanelor de vârstă activă, de 20-59 de ani. În consecință, sărăcirea resurselor de muncă locale determinate de migrație stimulează și mai mult exodul de forță de muncă (Bădărău, 2023).

În contextul actual, gestionarea eficientă a migrației este deosebit de importantă pentru asigurarea competitivității pieței muncii în Republica Moldova. În primul rând, gestionarea

migrației este esențială pentru menținerea echilibrului între cererea și oferta de muncă, ajustând astfel dinamica pieței muncii la cerințele economiei naționale. În al doilea rând, gestionarea migrației contribuie la reducerea pierderilor de forță de muncă calificată, atenuând riscul pe care deficitul de personal calificat și înalt calificat îl reprezintă pentru competitivitatea economică a țării. În al treilea rând, implementarea unor politici direcționate de gestionare a migrației facilitează imigrarea și integrarea imigranților în sectoarele economice deficitare. În al patrulea rând, gestionarea migrației de revenire poate aduce contribuții valoroase prin utilizarea capitalului economic, social și uman al migranților și diasporei, stimulând astfel dezvoltarea economică și inovarea la nivel național.

Actualitatea și importanța gestionării proceselor migraționale sunt susținute de integrarea acestora în politicile actuale de ocupare a forței de muncă, incluse în Programul Național pentru Ocuparea Forței de Muncă pentru perioada 2022-2026 (HG nr. 785/2022). Aceste inițiative vizează modernizarea serviciilor de ocupare și extinderea accesului la programele de pe piața muncii pentru o gamă mai largă de beneficiari, inclusiv pentru migranții reveniți. Totodată, ele urmăresc reformarea cadrului legislativ privind imigrația în scop de muncă și a mecanismelor de corelare a cererii și ofertei de forță de muncă străină. Această corelație este armonizată și cu Programul de gestionare a fluxurilor migraționale, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025 (HG, nr.808/2022), precum și cu Programul național de stimulare a revenirilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul migrațional pentru anii 2022-2026 (HG, nr.674/2023), subliniind importanța integrării comprehensive a migrației în strategiile naționale.

Această cercetare doctorală privind gestionarea migrației internaționale este relevantă, având în vedere legătura strânsă dintre procesele migraționale și securitatea națională, precum și impactul acestora asupra dezvoltării economice. În prezent, managementul migrației în Republica Moldova se caracterizează prin răspunsuri rapide la problemele emergente apărute în urma migrației, fără a ținti un obiectiv clar definit pe termen lung. În același timp, o provocare majoră rămâne gestionarea fragmentată a proceselor migraționale, dat fiind că responsabilitățile sunt dispersate între diverse autorități publice. Această situație subliniază necesitatea consolidării și perfecționării mecanismelor, metodelor și instrumentelor prin care instituțiile publice pot implementa și coordona eficient politicile din domeniul migrației.

Necesitatea dezvoltării unor mecanisme și instrumente practice bazate pe abordări conceptuale noi în managementul proceselor migraționale devine evidentă, consolidând relevanța prezentei cercetări. În plus, studiul asupra gestionării eficiente a migrației internaționale este și de o importanță strategică, întrucât migrația continuă să reprezinte un

proces complex și dinamic în Republica Moldova, influențând semnificativ cursul politic național și dinamica relațiilor regionale și internaționale. În contextul procesului de negociere pentru integrarea în Uniunea Europeană, după semnarea Acordului de Asociere în 2014 și obținerea statutului de țară candidată la aderare în 2022, alinierea cadrului juridic național la normele europene în domeniul migrației reprezintă o măsură necesară pentru viitorul apropiat.

Pornind de la aspectele prezentate, argumentarea necesității acestei cercetări se bazează pe un set de principii teoretice și pe poziția științifică a autorului, conform cărora una dintre condițiile esențiale pentru soluționarea problemelor strategice de dezvoltare socioeconomică a Republicii Moldova, precum și pentru asigurarea funcționării unei piețe a muncii competitive, este gestionarea eficientă a proceselor migraționale. Aceasta implică perfecționarea sistemului actual de management al migrației, prin integrarea perspectivelor avansate și printr-o coordonare colaborativă între instituțiile implicate.

Gradul de abordare a problemei. Condițiile macroeconomice și creșterea diferențelor de venit între țări adesea conduc la creșterea fluxurilor de migranți (Simpson, 2017; Urbanski, 2022). Decizia individului de a migra este determinată de propriul său interes economic și acesta va selecta localitatea sau țara în care venitul net așteptat va fi cel mai mare (Greenwood 1975; Navratil și Doyle 1977). Totodată, diferențele economice, precum condițiile de viață mai bune, serviciul public mai bun și facilitățile cultural/recreative sunt importante în examinarea migrației (Thet, 2012). Cel mai mult în procesul de migrație sunt implicați persoanele tinere, acestea fiind nemulțumite de oportunitățile economice și educaționale în mediul de origine (Ghafoor, Nisa și Akbar, 2021).

Politicile de atragere și retenție a forței de muncă străine sunt tot mai orientate spre facilitarea intrării și stabilirii migranților înalt calificați și a talentelor (Ewers, 2023; Erkkilä, Chou și Kauppi, 2023), precum și a celor care dețin competențe necesare în sectoare esențiale, cum ar fi sănătatea sau tehnologia (Fereirra, 2024; Lim, 2022). Aceste strategii includ programe de vize specializate, proceduri simplificate de recunoaștere a calificărilor și acces la oportunități de dezvoltare profesională și rezidență pe termen lung.

Relația dintre emigrația cetățenilor moldoveni și piața muncii, constă, în principal, în faptul că migrația este determinată de salariile mici (Savelieva și Zaharov 2021a; 2021b; Birca și Mamaliga, 2019), calitatea precară a ocupării, subutilizarea potențialului uman și productivitatea scăzută a muncii, cauzate de structura ocupațională nefavorabilă (Bîrcă și alții, 2023; Cotelnic, 2021). Acestea descurajează populația să rămână activă pe piața muncii autohtone, orientând-o către emigrarea în căutarea unor oportunități de muncă mai avantajoase (Nirean și Corețchi, 2019; Balan și Țurcan, 2019).

Deși gestionarea migrației constituie o temă de importanță majoră în contextul dinamicilor migraționale contemporane și ar trebui să fie o prioritate pe agenda politică, aceasta continuă să fie abordată deficitar în Republica Moldova. În prezent, se remarcă un deficit de cercetări care să ofere recomandări practice privind modalitățile optime de gestionare a fluxurilor migraționale, astfel încât să fie maximizate beneficiile socioeconomice și reduse efectele adverse. De asemenea, lipsește o abordare coerentă și integrată între gestionarea proceselor migraționale și consolidarea dezvoltării pieței muncii autohtone, inclusiv prin valorificarea contribuției migranților și a diasporei.

Importanța și actualitatea temei, alături de absența unor studii cuprinzătoare și a recomandărilor practice în acest domeniu, au constituit baza alegerii acestei teme de cercetare pentru teza de doctorat.

Obiectul cercetării: procesele migraționale și relația acestora cu piața muncii în Republica Moldova.

Subiectul cercetării: gestionarea migrației în scopul dezvoltării pieței muncii competitive, având în vedere particularitățile proceselor migraționale și factorii socio-economici determinanți.

Scopul cercetării constă în eficientizarea mecanismului de gestionare a proceselor migraționale pentru a sprijini dezvoltarea unei piețe a muncii competitive în Republica Moldova.

Pentru realizarea scopului propus au fost stabilite următoarele **obiective:**

- Fundamentarea cadrului teoretico-metodologic privind gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării unei piețe a muncii competitive;
- Determinarea tendințelor și particularităților proceselor migraționale în Republica Moldova;
- Identificarea și analiza determinanților socio-economici ai migrației;
- Analiza dinamicii și caracteristicilor structurale ale pieței muncii;
- Identificarea modelelor și practicilor internaționale aplicate în managementul migrației;
- Evaluarea sistemului actual de gestionare a migrației internaționale în Republica Moldova;
- Elaborarea recomandărilor de perfecționare a gestionării migrației internaționale în Republica Moldova în vederea creșterii competitivității pieții muncii autohtone.

Ipoteza generală a cercetării: gestionarea migrației internaționale în Republica Moldova în vederea consolidării unei piețe a muncii competitive este determinată de cadrul

juridic și instituțional existent, integrarea și corelarea politicilor migraționale cu strategiile de dezvoltare ale pieței muncii.

Ipoteze de lucru:

1. Gestionarea proceselor migraționale poate fi îmbunătățită prin perfecționarea mecanismului actual, inclusiv prin consolidarea infrastructurii instituționale existente.
2. Un mecanism optimizat de gestionare a proceselor migraționale va contribui la sporirea nivelului de competitivitate a pieței muncii autohtone.
3. Monitorizarea performanțelor și identificarea deficiențelor pe baza indicatorilor relevanți va facilita adoptarea rapidă a deciziilor pentru corectarea neajunsurilor în funcționarea mecanismului de gestionare a migrației.

Baza teoretico-metodologică a cercetării. *Baza teoretică* a cercetării se fundamentează pe teorii economice ale migrației, incluzând teoria economică neoclasică (L.A.Saajdad, J.R.Harris, M.P.Todaro, G.J.Borjas), noua teorie economică a migrației (O.Stark, D.E.Bloom), teoria segmentării pieței muncii (M.J.Piore, P.D.Doering, R.T.Averitt, W.T.Dickens, K.Lang), teoria sistemelor mondiale (M.Wallerstein), teoria push-pull (E.S.Lee), teoria rețelelor (D.Massey) și teoria schimbării (C.Weiss) ca instrument de intervenție politică. *Baza metodologică* integrează orientările teoretico-metodologice precum abordarea complexă și abordarea sistemică, completate de o serie de metode teoretice și empirice aplicate în cercetarea științifică. Printre acestea se numără statistica economică și matematică, analiza și sinteza economică, analiza SWOT, prognozarea, interviul individual aprofundat, analiza de conținut și metode general-științifice precum inducția, deducția, metoda comparativă, metoda istorică, generalizarea și sinteza materialului empiric. Această diversitate metodologică a permis o investigare riguroasă și interdisciplinară a temei, contribuind la obținerea unor rezultate fundamentate și relevante.

Baza informațional-statistică. Cercetarea doctorală a fost realizată în baza datelor obținute de la diverse instituții naționale și internaționale relevante pentru analiza migrației și a pieței muncii. Printre acestea se numără: BNS, Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD), Eurostat, Institutul de Statistică al Italiei (Immigrati.Stat), Serviciul Federal de Statistică al Rusiei (Rosstat), Oficiul Federal de Statistică al Germaniei (GENESIS-Online Datenbank), Biroul de Recensământ al Statelor Unite (Census.gov), Agenția Națională de Statistică a Canadei (Statistics Canada), Biroul Central de Statistică al Israelului (Toltz, 2020) și altele. Aceste date au fost completate cu estimările privind populația prezentă în perioada 1990-2014, calculate de demografii O. Penina, D. Jdanov și P. Grigoriev (2015).

Baza empirică a cercetării este constituită din cinci studii realizate de autor: trei cercetări cantitative și două cercetări calitative. Acestea vizează analiza tendințelor și particularităților migrației internaționale, reintegrarea economică și socială a migranților reveniți, nivelul de dezvoltare economico-socială a țării, nivelul curent de dezvoltare a pieței muncii, potențialul dividendului demografic, principalele provocări ale sistemului actual de management al migrației și perspectivele de perfecționare a acestuia.

Noutatea științifică și originalitatea cercetării rezidă în analiza cuprinzătoare și interdisciplinară a gestionării migrației internaționale în Republica Moldova, oferind o perspectivă detaliată asupra evoluției proceselor migraționale, tendințelor și particularităților de dezvoltare a pieței muncii. Cercetarea aduce o contribuție inovatoare prin:

- i. Crearea unui cadru metodologic privind gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării pieței muncii competitive;
- ii. Definirea conceptelor „managementul migrației”, „gestionarea migrației”, „reglementarea migrației” și „piața muncii competitive”;
- iii. Determinarea dimensiunii (amploua) emigrației în ultimele trei decenii (1989-2022), cu identificarea valurilor de emigrare, țărilor de destinație și a migrației nete;
- iv. Identificarea provocărilor întâmpinate de migranții reveniți în integrarea pe piața muncii și în inițiativele antreprenoriale;
- v. Estimarea retrospectivă și prospectivă a dividendului demografic (1990-2040), evidențiind impactul migrației asupra dimensiunii și duratei acestuia;
- vi. Elaborarea unui concept integrat de gestionare a migrației și a mecanismului de implementare a acestuia, inclusiv cu argumentarea necesității creării unui Centru de coordonare a migrației;
- vii. Elaborarea, pe baza Teoriei schimbării, a unui set de acțiuni pentru eficientizarea gestionării migrației în vederea consolidării pieței muncii competitive;
- viii. Formularea propunerilor pentru eficientizarea gestionării proceselor migraționale în Republica Moldova în contextul dezvoltării pieței muncii competitive.

Problema științifică soluționată constă în fundamentarea științifico-practică a unui concept integrat de gestionare a migrației și a mecanismului de implementare a acestuia pentru perfecționarea gestionării migrației internaționale și dezvoltarea pieței muncii competitive în Republica Moldova.

Semnificația teoretică a cercetării. Cercetarea aduce o contribuție teoretică valoroasă prin delimitarea clară și detaliată a conceptelor „managementul migrației”, „gestionarea migrației”, „reglementarea migrației” și „piața muncii competitive”, alături de dezvoltarea unui

concept integrat de gestionare a migrației, susținut de argumentarea teoretică și un mecanism de implementare. Rezultatele obținute completează perspectivele existente privind gestionarea migrației în corelație cu dezvoltarea unei piețe a muncii competitive, cu aplicabilitate specifică în economiile emergente care se confruntă cu o mobilitate internațională ridicată a forței de muncă. Conceptualizarea integrată a măsurilor de politici și strategiilor aferente contribuie la consolidarea teoretică a cadrului de referință privind managementul migrației și al pieței muncii, într-un context economic marcat de mobilitate crescută a resurselor umane. Totodată, rezultatele obținute furnizează un suport teoretic și metodologic substanțial, stimulând dezvoltarea cercetărilor ulterioare în domeniul migrației și facilitând integrarea acestora în proiecte internaționale de referință.

Valoarea aplicativă a rezultatelor cercetării rezidă în posibilitatea utilizării rezultatelor cercetării de către autoritățile din Republica Moldova ca bază științifică și analitică pentru elaborarea și implementarea strategiilor, programelor și altor politici în domeniul migrației și ocupării forței de muncă. De asemenea, lucrarea este valoroasă prin oferirea mecanismului de perfecționare a gestionării proceselor migraționale, precum și a acțiunilor specifice elaborate în baza *Teoriei schimbării*, în vederea consolidării pieței muncii competitive. Rezultatele cercetării pot servi drept suport în formarea profesională a specialiștilor din domeniile economice și administrația publică, precum și în dezvoltarea programelor de formare continuă destinate managerilor din administrația publică locală.

Implementarea rezultatelor științifice a fost realizată în cadrul proiectelor instituționale “15.817.06.01A Abordarea multidisciplinară a capitalului uman și dinamicii populației în vederea creșterii performanței politicilor privind populația și dezvoltarea în Republica Moldova” și “20.80009.0807.21 Migrația, schimbări demografice și politici de stabilizare a situației”. Rezultatele au stat la baza proiecției numărului și structurii populației (2019-2040) elaborate în anul 2021. De asemenea, acestea au fost integrate în cadrul monografiei colective naționale “Populația Republicii Moldova la 30 de ani de independență: provocări principale și politici necesare”. Contribuțiile științifice realizate au fost apreciate cu Premiul “Tânărul savant al anului” conferit de Institutul Național de Cercetări Economice (2020), Bursa de excelență a Guvernului conferită studenților doctoranzi pentru performanțe academice deosebite (2021) și Premiul în domeniul științe sociale și economice “Paul Bran” decernat de Academia de Științe a Moldovei (2022).

Rezultatele cercetării au fost aprobate în cadrul conferințelor științifice naționale și internaționale, fiind prezentate la 22 de conferințe și mese rotunde. Se specifică principalele: Conferința Internațională Științifico-Practică “Creșterea economică în condițiile globalizării” organizată anual de Institutul Național de Cercetări Economice (Chișinău: 2018, 2019, 2021,

2022, 2023); Conferința științifică internațională ”Dezvoltarea economică-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere” desfășurată de Institutul de Cercetări Economice și Sociale ”Gh. Zane” și Academia Română (Iași: 2018); Conferința internațională a studenților, doctoranzilor și tinerilor cercetători organizată anual de Universitatea de Stat din Moscova ”M.V.Lomonosov” (Moscova: 2019, 2021); Conferința anuală a absolvenților studiilor privind migrația și mobilitatea din Neuchâtel (Neuchâtel: 2019); Conferința științifică a doctoranzilor ”Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători” (Chișinău: 2019); Conferința științifică internațională aniversară – X Valentevskie lecturi „Obiective strategice ale dezvoltării demografice: priorități și caracteristici regionale” organizată Facultatea de Economie a Universității de Stat din Moscova ”M.V.Lomonosov” (Moscova: 2020); Conferința internațională ”Cauzele și consecințele depopulării” organizată de Centrul Wittgenstein, Institutul de Demografie din Viena (Viena: 2021); Simpozionul științific internațional al doctoranzilor „Tendințe moderne de dezvoltare științifică: viziuni ale tinerilor cercetători” (Chișinău: 2021); Conferința științifică națională a doctoranzilor dedicată aniversării a 75-a a USM ”Metodologii contemporane de cercetare și evaluare” (Chișinău: 2021); Masa rotundă „Regândirea managementului migrației: experiența europeană și națională” organizată de ASEM (Chișinău: 2021); Conferința științifică internațională RELIK 2023: Reproducerea capitalului uman – Legături și conexiuni reciproce” organizată de Universitatea de Economie și Afaceri din Praga (Praga: 2023).

Structura tezei. Teza de doctor cuprinde introducere, patru capitole (16 tabele și 32 figuri) concluzii generale și recomandări. De asemenea sunt prezentate prefață, mulțumiri, adnotări în limbile română, rusă și engleză, lista abrevierilor, cuvinte-cheie, bibliografie (212 surse) și anexe (4).

Introducerea include actualitatea și argumentarea importanței temei de cercetare; obiectul și subiectul cercetării, scopul și obiectivele specifice ale cercetării; ipoteza generală și ipotezele de lucru, bazele teoretico-metodologică, informațională și empirică a cercetării, noutatea științifică și originalitatea lucrării, valoarea teoretică și aplicativă a cercetării, sinteza capitolelor și cuvinte-cheie.

Sinteza capitolelor. Teza de doctorat este structurată în patru capitole: un capitol teoretico-metodologic și trei capitole dedicate prezentării rezultatelor principale. **Primul capitol**, intitulat „Bazele teoretico-metodologice privind gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării pieței muncii competitive” are conținut teoretico-metodologic, constituind fundamentul demersului științific al cercetării. Acesta include cadrul teoretic utilizat la desfășurarea investigațiilor, sinteza literaturii științifice privind gestionarea migrației și

interdependențele acesteia cu piața muncii, precum și cadrul metodologic dezvoltat pentru realizarea cercetării. **Capitolul doi** – ”Evoluții și particularități ale migrației internaționale în Republica Moldova” prezintă rezultatele științifice obținute din analiza seriilor de date privind migrația în ultimele trei decenii, evidențiind dimensiunea și particularitățile specifice ale acesteia, inclusiv sunt descrise valurile de emigrare și caracteristicile distinctive ale fiecărei perioade și estimarea migrației nete pentru această perioadă de referință. Capitolul include, de asemenea, analiza procesului de revenire a migranților în Republica Moldova, identificând principalii factori determinanți, dificultățile întâmpinate în reintegrarea pe piața muncii și în dezvoltarea activităților antreprenoriale. Tot aici sunt abordate programele de atragere a remitențelor și impactul acestora asupra economiei. În plus, capitolul oferă o analiză cuprinzătoare a imigrației străinilor în Republica Moldova, subliniind integrarea acestora pe piața muncii autohtone. **Capitolul trei** – „Determinanții socioeconomici ai migrației și dezvoltarea pieței muncii în Republica Moldova” analizează contribuția factorilor economici și sociali asupra extinderii migrației internaționale, precum și evoluțiile și particularitățile structurale ale pieței forței de muncă. Analiza este realizată printr-o abordare cantitativă și calitativă a cererii și ofertei de muncă. În ceea ce privește oferta de forță de muncă, capitolul examinează proporția populației apte de muncă (dividendul demografic) și caracteristicile acesteia, cum ar fi genul, vârsta, nivelul de instruire, ocupațiile, ratele de participare și alte aspecte relevante. Cererea de forță de muncă este analizată prin dinamica locurilor vacante, în funcție de sectoarele economice, regiuni și medii de reședință, precum și prin identificarea deficitului de forță de muncă și a competențelor cerute pe piața muncii. **Capitolul patru** – „Perfecționarea gestionării migrației internaționale în Republica Moldova în contextul dezvoltării pieței muncii competitive” examinează modelele, metodele și practicile internaționale utilizate de țările din regiune în gestionarea migrației, oferind o comparație utilă pentru îmbunătățirea managementului migrațional în Republica Moldova. De asemenea, analizează sistemul actual de gestionare a migrației din țară, evidențiind punctele forte, vulnerabilitățile, oportunitățile și amenințările. Capitolul se încheie prin propunerea unui nou concept integrat de gestionare a migrației, care include un mecanism detaliat de implementare, indicatori pentru monitorizarea și evaluarea rezultatelor obținute și formularea unei Teorii a schimbării. Aceasta din urmă detaliază acțiuni și rezultate concrete, menite să contribuie la creșterea competitivității pieței muncii autohtone prin eficientizarea sistemului actual de gestionare migrațională.

Cuvinte-cheie: gestionarea migrației, mecanism de gestionare a migrației, procese migraționale, migrația de revenire, piața muncii competitivă, dividend demografic, Teoria schimbării.

1. BAZELE TEORETICO-METODOLOGICE PRIVIND GESTIONAREA PROCESELOR MIGRAȚIONALE ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII PIEȚEI MUNCII COMPETITIVE

1.1 Cadrul teoretico-explicativ al migrației și corelația acesteia cu piața muncii

Teoriile migraționiste oferă un cadru conceptual care ajută la înțelegerea motivelor și mecanismelor migrației, permițând astfel cercetătorilor să identifice și să explice factorii determinanți ai migrației, precum și perspectiva de a prevedea tendințele viitoare. Studiarea dinamicii migraționale complexe, inclusiv tipurile de migrație (temporară, permanentă, circulară) și fluxurile migraționale, folosind cadrul teoretic, oferă perspective și înțelegeri asupra modului în care migrația evoluează în timp, dar și asupra felului în care aceasta răspunde la schimbările globale. Totodată, prin intermediul teoriilor migraționiste se poate înțelege mai bine motivul pentru care indivizii aleg să migreze, pe de o parte, și să se evalueze impactul migrației asupra economiilor țărilor de origine și de destinație, pe de altă parte. Acestea ajută la analizarea factorilor precum oportunitățile economice, condițiile de viață, rețelele sociale și situațiile politice, dar și a impactului asupra pieței muncii, dezvoltării economice, distribuției veniturilor și coeziunii sociale.

În contextul globalizării, teoriile migraționiste sunt esențiale pentru promovarea unei migrații ordonate, sigure și reglementate, contribuind astfel la dezvoltarea durabilă a țărilor implicate. Guvernele și organizațiile internaționale, bazându-se pe cadrul teoretic, pot crea politici eficiente de gestionare a migrației. Prin înțelegerea factorilor economici, sociali și politici care influențează migrația, autoritățile pot dezvolta strategii care să maximizeze beneficiile și să minimizeze dezavantajele migrației. Prin urmare, ele reprezintă instrumente esențiale pentru înțelegerea profundă și cuprinzătoare a fenomenului migrației, precum și vectori fundamentali care oferă perspective valoroase în contextul luării deciziilor politice, economice și sociale, contribuind la gestionarea eficientă și echitabilă a migrației la nivel național/ regional/ global.

Abordările teoretice referitoare la migrația populației au evoluat în strânsă legătură cu dinamica acestui fenomen la nivel global. Prima tentativă de a conceptualiza migrația prin intermediul legilor propuse de Ernst G. Ravenstein la sfârșitul secolului al XIX-lea a marcat debutul eforturilor de a înțelege migrația în mod teoretic. Adaptarea teoriei gravitaționale din fizică pentru analiza migrației în științele sociale a reprezentat un pas semnificativ în dezvoltarea acestui domeniu. Dezbaterile științifice extinse și numeroasele încercări de a interpreta migrația populației în contextul contemporan au contribuit la diversificarea literaturii de specialitate cu

noi teorii elaborate de cercetători de seamă din domeniu. Prin urmare, literatura academică actuală implică o diversitate impresionantă de teorii și modele explicative ale procesele migraționale, transformând acest fenomen într-un subiect de amplu interes pentru o serie de discipline științifice, cum ar fi economia, sociologia, demografia, istoria, științele politice și altele.

În cadrul prezentei disertații, a fost esențial să scoatem în relief distincția semnificativă dintre cadrele teoretice care prioritizează interpretarea economică și cele care adoptă o perspectivă neeconomică asupra migrației internaționale. Distincția în cauză este ilustrată în Figura 1.1. Prin urmare, teoriile economice se concentrează pe analiza migrației la niveluri macroeconomic și microeconomic, având o relevanță semnificativă în dezbaterile actuale prin capacitatea lor de a evalua potențialele tendințe în fluxurile migraționale și impactul economic. Teoriile neeconomice, fundamentale mai mult în științele sociale, abordează migrația internațională dintr-o perspectivă axată pe dinamica factorilor sociali. Abordările ce urmează mai jos scot în evidență principalele teorii ale migrației internaționale utilizate pentru analiza dinamicii proceselor migraționale în Republica Moldova, în contextul evoluției pieței locale a muncii.

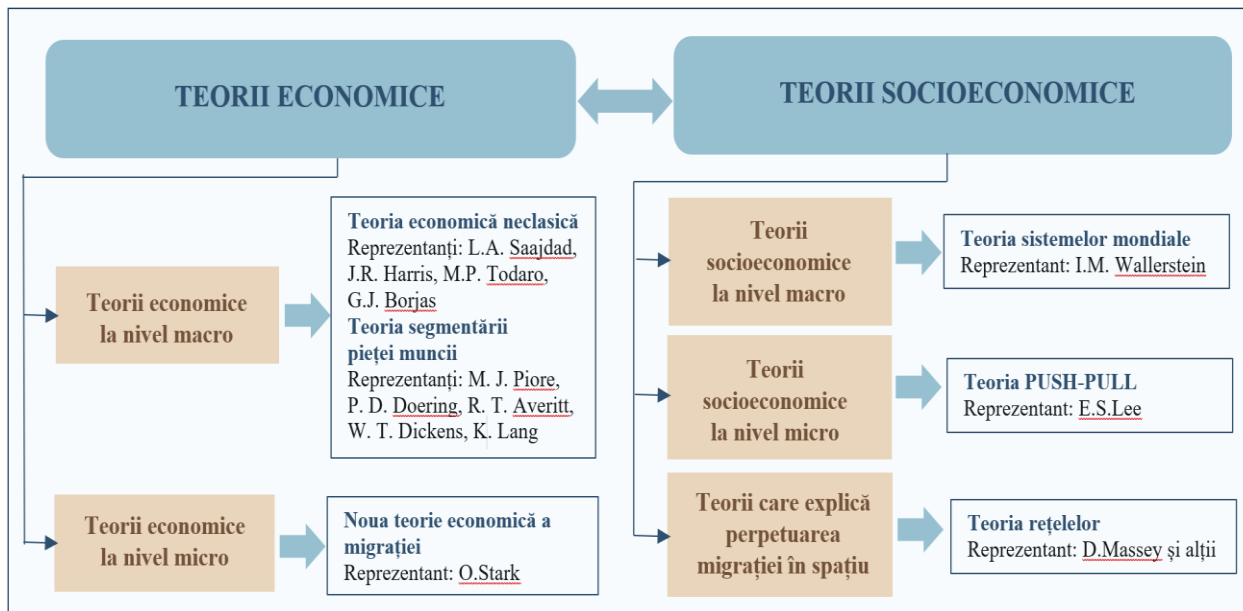

Figura 1.1. Cadrul teoretic al migrației aplicat în realizarea cercetării doctorale

Sursa: elaborat de autor.

Din perspectiva economică, migrația internațională este percepută ca un mecanism esențial de redistribuire a forței de muncă între țări, astfel încât teoriile economice vizează explicarea dinamicii migrației forței de muncă și a tendințelor acesteia. Adam Smith, unul dintre

pionierii economiei, a fost printre primii autori care au argumentat că migrația forței de muncă este stimulată de diferențele dintre nivelul de salarizare, cererea și oferta de muncă. Pe baza diferențelor dintre nivelul de salarizare în Marea Britanie și Scoția, autorul concluzionează că frecvența emigrației corelează cu cererea de muncă și recompensa reală a muncii (Smith, 1776). Conform acestuia, eliminarea barierelor în calea migrației internaționale a forței de muncă este importantă, nu doar pentru că migrația poate diminua disparitățile de dezvoltare economică între regiunile de origine și cele de destinație, dar și pentru că oferă migranților înșiși oportunități semnificative de dezvoltare personală și profesională.

Teoria economică neoclasică, cu precădere aplicabilă în domeniul macroeconomiei, are printre reprezentanții săi economiști de renume pe Larry A. Saajdad, John R. Harris, Michael P. Todaro, George J. Borjas și alții. Aceasta constituie una dintre cele mai vechi teorii care, inițial, a explicat fenomenul de migrație internă a populației, iar ulterior și-a extins spectrul analitic pentru studiul migrației internaționale.

Conform teoriei în cauză, migrația internațională este rezultatul dezechilibrelor economice între țări, fiind motivată de disparitățile salariale dintre acestea (Harris și Todaro, 1970). Aceste diferențe salariale rezultă din variația dintre cererea și oferta de muncă, precum și din alți factori, cum ar fi productivitatea forței de muncă și structura organizării muncii. Teoria neoclasică postulează că în regiunile sau țările care se confruntă cu un deficit de forță de muncă, potențialul de câștig salarial este mai mare, în timp ce în zonele cu surplus de forță de muncă, nivelul salarial este mai scăzut. Prin urmare, migrația populației va avea tendința de a se îndrepta către acele regiuni unde recompensa pentru munca prestată este net superioară.

În același timp, variațiile de venituri între țări pot fi explicate prin compoziția ocupațională existentă în acele țări. Astfel, țările cu venituri mici au o piață a muncii dominată de ocupații cu venituri scăzute la nivel național și invers, țările cu venituri mari au o structură a pieței muncii mai avansată. Aceasta întărește ideea că migrația reprezintă o căutare a oportunităților în ocupații mai bine remunerate. Multe cercetări în domeniul migrației dezvăluie adesea doar o înțelegere parțială a problemelor de funcționalitate a pieței muncii, evaluând rar eficacitatea migrației ca mecanism de echilibrare a pieței. Prin urmare, este judicios să considerăm migrația ca pe o strategie axată pe optimizarea repartizării resurselor, considerând-o totodată și ca o investiție care sporește productivitatea resurselor umane (Sjaastad, 1962).

L.A.Saajdat sugerează în context și argumentul că venitul net pe cap de locuitor dintr-o anumită zonă influențează migrația netă, fie în mod pozitiv, fie negativ. Potrivit autorului, o creștere a venitului pe cap de locuitor stimulează migrația netă pozitivă sau cel puțin previne

aparitia unei migrații nete negative. Trebuie ca veniturile pe cap de locuitor să fie foarte scăzute ca migrația să ducă la o scădere a populației locale.

Abordarea economică a migrației așa cum este prezentată de George J. Borjas se concentrează pe trei aspecte esențiale: (1) care anume factori determină direcția, mărimea și compoziția fluxului de migrație, (2) cum se adaptează migranții în țara gazdă și (3) care este impactul migrației asupra economiilor țărilor de origine și de primire. Pentru studiul nostru cele mai relevante sunt în special primul și ultimul aspect. Potrivit celui dintâi, teoria migrației trebuie să analizeze felul în care oportunitățile internaționale de venit influențează deciziile de migrație. În conformitate cu cel din urmă aspect, teoria migrației trebuie să explice modul în care fluxurile migraționale semnificative ajustează condițiile economice în țările de destinație și origine (Borjas, 1989).

Teoria economică neoclasică presupune, de asemenea, și existența unei piețe a imigrației, în care indivizii caută activ țara de destinație cea mai avantajoasă pentru a-și maximiza bunăstarea. Pe această piață, țările gazdă fac oferte de migrație pe care indivizii le evaluează și le compară pentru a alege cea mai potrivită opțiune. Aici, informațiile referitoare la oportunitățile economice din diverse țări sunt evaluate, iar migranții selectează țara considerată cea mai "profitabilă". Cu alte cuvinte, migranții sau potențialii migranți își maximizează avantajele obținute prin migrație, căutând o țară de reședință care să le ofere cel mai mare nivel de bunăstare. O contribuție semnificativă a teoriei economice constă în descrierea tipului de echilibru al sortării care se realizează în acest mediu de piață.

Noua teorie economică a migrației apărută la mijlocul anilor '80 ai secolului al XX-lea a fost dezvoltată ca răspuns la criticile adresate teoriei neoclasică a migrației, evidențiind limitele ei pentru explicarea anumitelor situații de migrație. Reprezentantul de vază al acestei teorii este Oded Stark, care a introdus două inovații semnificative în raport cu conceptul teoriei neoclasică. Prima inovație majoră constă în schimbarea atenției de la individ la unitatea mai extinsă – familie sau gospodărie – în procesul decizional privind migrația. Această perspectivă evidențiază că deciziile privind migrația se iau la nivelul familiei sau al gospodăriei, și nu la nivel individual, subliniind că migrația este o strategie adoptată de familie, cu scopul explicit de a minimiza riscurile și de a îmbunătăți condițiile economice prin diversificarea surselor de venit. A doua inovație depășește concepția că factorul economic, în sensul de diferențiere a nivelurilor salariale între țări, este principalul determinant la migrației, oferind o viziune mai profundă asupra motivațiilor care stau la baza migrației.

În lucrarea "Noua economie a migrației forței de muncă", Stark și Bloom (1985) evidențiază ideea că decizia de a migra este influențată nu doar de factorii economici obiectivi, ci

și de dimensiunile subiective, cum ar fi percepțiile individuale asupra poziției sociale ocupate. În centrul acestei abordări se situează conceptul de deprivare relativă și practica comparării sociale în cadrul grupurilor de referință. Indivizii au tendința de a se compara cu ceilalți membri din grupul lor social sau profesional, iar aceste comparații pot genera sentimente fie de satisfacție, fie de deprivare relativă. Atunci când predomină sentimente de deprivare, migrația poate fi văzută ca o strategie viabilă de îmbunătățire a situației personale, într-un context marcat de inegalități sociale. Astfel, oamenii pot alege să migreze nu doar cu scopul de a îmbunătăți nivelul veniturilor, ci și pentru a-și recalibra poziția socială în cadrul grupului de referință sau, în unele cazuri, pentru a adopta un nou grup de referință.

Migrația nu mai este considerată doar un efect al diferențelor de dezvoltare între țări, reflectate prin disparitățile salariale. Poziția financiară a unei gospodării în cadrul comunității de origine poate servi, de asemenea, drept stimulent pentru migrație (Feraru, 2011). Prin urmare, în timp ce anumiți membri ai familiei aleg să rămână în țara de origine, alții, în mod obișnuit cei mai tineri, preferă să se angajeze la muncă în străinătate, unde perspectivele de câștiguri sunt mai favorabile. Remitențele expediate către țara de origine reprezintă o sursă de venit esențială pentru familia migrantului. În consecință, acest ciclu întărește tendința migraționistă, contribuind la amplificarea acestui fenomen și sporind probabilitatea de migrație în cadrul gospodăriilor de non-migranți.

Teoria segmentării pieței muncii sau teoria pieței muncii duale, este o teorie macroeconomică dezvoltată la sfârșitul secolului al XX-lea de economiști renumiți precum Michael J. Piore, Peter D. Doering, Robert T. Averitt, William T. Dickens, Kevin Lang și alții, viziunea căreia constă în divizarea pieței muncii pe două sectoare distincte: primar și secundar. Această teorie economică oferă un cadru pentru analiza modului în care stratificarea socială influențează migrația internațională a forței de muncă. În studiul său intitulat "Piața muncii duale: teorii și implicații", M.J.Piore susține că particularitățile structurale ale pieței muncii în țările dezvoltate generează o cerere continuă pentru forța de muncă străină, conducând la faptul că migrația internațională devine o consecință directă a acestei legături (Piore, 1979).

Teoria pieței muncii duale sugerează o stratificare a firmelor și angajaților în sectoare primare și secundare. Sectorul primar cuprinde firmele mari și consolidate, oferind locuri de muncă bine plătite, prestigioase și stabile. În contrast, sectorul secundar răspunde la nevoile de cerere de muncă fluctuantă sau sezonieră pe piața muncii, fiind caracterizat prin locuri de muncă mai puțin plătite și prestigioase, și cu un grad mai mare de instabilitate (Poston și Micklin, 2005). Această abordare a apărut ca o reacție la dezvoltarea orașelor globale, unde se observă o cerere crescută de forță de muncă necalificată. Odată cu intensificarea cererii pentru forța de muncă

necalificată, se anticipează o tendință de creștere a salariilor în acest segment, ceea ce ar putea conduce la o creștere generală a salariilor pe piața muncii. Pentru a păstra diferențele salariale între cele două sectoare, o soluție mai eficientă din punct de vedere a costului este atragerea migranților în sectorul secundar, aceștia fiind dispuși să accepte remunerații mai scăzute. În mod obișnuit, se promovează migrația forței de muncă străine pentru ocuparea pozițiilor din sectorul secundar, în timp ce oportunitățile de angajare din sectorul primar sunt păstrate pentru populația locală.

William T. Dickens și Kevin Lang analizează argumentele de susținere și contestare a conceptului de piața duală a muncii. Potrivit acestora, formarea salariilor în aceste două sectoare ale pieței au la bază mecanisme și principii diferite. În sectorul primar, sunt esențiali factorii precum nivelul de calificare și educație, în timp ce în sectorul secundar, acești factori nu sunt considerați relevanți în stabilirea nivelului de salariu. Totodată, există indivizi care optează pentru ocuparea în sectorul secundar, având în vedere că salariile oferite în sectorul primar pot fi mai reduse la începutul carierei. Sectorul secundar mai poate prezenta un avantaj pentru persoanele care doresc o flexibilitate mai mare de a-și schimba locul de muncă. Astfel, sectorul secundar este o opțiune atractivă pentru migranții care caută oportunități temporare sau care practică migrația circulară (Dickens și Lang, 1985).

Teoria sistemelor mondiale fundamentată pe ideile lui Max Weber privind dinamica capitalului internațional (Wallerstein, 1974) a fost promovată de sociologul neo-marxist Immanuel M. Wallerstein. Potrivit acestei teorii, cauzele migrației internaționale trebuie căutate în dezechilibrele instituționale și sectoriale, generate de integrarea unei națiuni în sistemul capitalist global. Forța de muncă disponibilă la nivel mondial este clasificată în trei zone geografice distincte: nucleu, semi-periferia și periferia. Interdependența politică și economică între aceste trei zone, împreună cu caracteristicile și direcția fluxurilor de capital și de bunuri determină modelele migraționale între ele (Caselli, Vallin și Wunsch, 2005).

Teoria sistemelor mondiale oferă o analiză aprofundată a migrației internaționale dintr-o perspectivă globală, evidențiind rolul important al interacțiunilor dintre diferite societăți ale lumii ca motoare ale schimbării sociale. Comerțul, reprezentând un exemplu emblematic de interacțiune între societăți, ilustrează modul în care conexiunile economice și politice transnaționale pot influența semnificativ tendințele migratoare. Adepții acestei teorii corelează fenomenul masiv al migrației internaționale cu structura pieței globale, subliniind importanța sistemului capitalist de producție. Perspectiva actuală evidențiază modul în care imperativele economice globale caută continuu noi piețe și forță de muncă ieftină, modelând direcția fluxurilor migraționale internaționale. Prin urmare, un element important îl constituie politicile

adoptate de statele naționale și corporațiile multinaționale, care exercită o influență semnificativă asupra mobilității internaționale a forței de muncă. Acestea implementează reglementări, încheie acorduri comerciale și elaborează strategii de investiții care facilitează sau restricționează circulația lucrătorilor. Astfel, migrația internațională nu mai este rezultatul deciziilor individuale, ci reprezintă mai degrabă un reflex al dinamicii sistemului economic global. Această perspectivă subliniază faptul că procesele migraționale sunt o componentă a globalizării și reflectă gradul de interdependență economică și socială dintre țări.

Teoria push-pull a migrației, propusă de sociologul american Everett S. Lee în anul 1966, se bazează pe rezultatele unei analize ample asupra volumului și direcțiilor migrației – incluzând atât fluxurile, cât și contrafluxurile – și a profilurilor migranților. Abordarea teoretică a lui E. Lee oferă o perspectivă detaliată și nuanțată asupra migrației și motivațiilor acesteia, evidențiind diferențele semnificative între zonele de origine și cele de destinație. Prin integrarea unui spectru larg de factori – economici, sociali, politici și personali – această teorie depășește viziunile unidimensionale asupra migrației. Această abordare multidimensională depășește înțelegerea obișnuită a migrației doar din perspectiva factorilor economici și, deci permite o înțelegere mai profundă bazată pe interacțiunea dintre factorii individuali și cei structurali.

Potrivit autorului, factorii care influențează decizia de a migra pot fi rezumați la patru dimensiuni principale: factori asociați cu zona de origine (1); factori asociați cu zona de destinație (2); obstacolele interveniente (3); factori personali (4).

În fiecare zonă de origine și destinație, există factori care fie atrag sau mențin persoanele într-o zonă (+) și factori care au puterea de a-i respinge (-). De asemenea, în fiecare zonă există factori neutri (0) față de care indivizii sunt, în general, indiferenți. Compoziția specifică a factorilor ”+” și ”-” atât la origine, cât și la destinație, variază pentru fiecare migrant sau potențial migrant. Cu toate acestea, se pot identifica tendințe comune în rândul anumitelor segmente de populație care acționează în mod similar pentru acești factori, permițându-ne să evidențiem câțiva factori cheie deosebit de importanți și să examinăm reacțiile colective ale acestor grupuri. Deși decizia de a migra este influențată de o combinație complexă de factori de atragere și respingere, identificați atât în mediul de origine și destinație, migrația presupune, de asemenea, depășirea unor obstacole interveniente. În plus, există factori personali care pot accelera sau încetini migrația. Autorul subliniază că nu factorii obiectivi în sine, ci modul în care sunt percepuți de către indivizi, modelează comportamentul migrator, subliniind astfel rolul percepției personale în procesul migrației.

Atunci când abordează factorii de atragere și respingere, autorul face referire la o gamă variată de *factori macroeconomici și microeconomici* convenționali, precum salariile și ratele de

angajare, la *factori sociali*, inclusiv calitatea sistemului educațional la diferite niveluri, dezvoltarea serviciilor și infrastructurii sociale, la *factori geografici*, cum ar fi condițiile climatice, și la *factori politici*, precum legislația în domeniul migrației și nivelul de securitate general. La capitolul bariere sau obstacole interveniente în calea migrației, autorul face referire la distanța geografică și la costurile asociate cu deplasarea, la diferențele culturale și lingvistice, precum și la restricțiile legale aplicate migrației. În contextul factorilor personali, autorul se referă la caracteristicile individuale ale migranților, printre care se numără aspecte sociodemografice precum vârsta, genul, starea civilă și nivelul de educație, alături de trăsăturile personale, cum ar fi sensibilitatea, inteligența și gradul de conștientizare a realităților externe.

Teoria rețelelor abordează dinamica proceselor migraționale la nivel micro, concentrându-se pe modul în care relațiile între diferiți actori sociali modelează deciziile individuale de migrație. Printre cei mai proeminenți reprezentanți ai acestei teorii sunt Douglas Massey și echipa sa de colaboratori. Valoarea adăugată a teoriei rețelelor constă în capacitatea sa de a dezvălui factorii care stimulează și susțin expansiunea migrației între diferite țări sau regiuni, oferind astfel un cadru analitic eficient pentru înțelegerea persistenței migrației în țările sau zonele care experimentează valuri masive de migranți de-a lungul timpului. Pe de o parte, teoria argumentează că, în etapa inițială, condițiile stau la baza inițierii procesului migrațional, iar pe de altă parte, subliniază factorii care facilitează expansiunea fenomenului temporal și spațial.

Potrivit lui Massey și colaboratorilor săi (1993), rețelele sociale sunt alcătuite din relații interpersonale care conectează migranții, foștii migranți și potențialii migranți, împreună cu locuitorii din țările de origine și destinație, prin intermediul unui sistem de conexiuni familiale, de prietenie și de vecinătate existente în țara natală. Cu alte cuvinte, rețelele sociale se formează din migranții care împărtășesc aceeași țară de proveniență. Schimbul de informații și relațiile bazate pe încredere constituie elemente esențiale ale rețelelor migraționale. De regulă, migranții au cunoștințe limitate despre diferențele salariale între țara lor de origine și cea de destinație, în schimb aceștia dețin detalii despre anumite oportunități de muncă și salarii, iar aceste informații le indică potențialele șanse de angajare în țara de destinație. Pe lângă acestea, migranții se bazează pe relațiile lor de încredere neoficiale pentru atenuarea riscurilor asociate cu plecarea într-o țară străină. Astfel, prezența rețelelor sociale stimulează amplificarea fenomenului migrațional prin diminuarea costurilor de viață în țara gazdă, îmbunătățirea accesului la locuri de muncă și susținerea noilor migranți în procesul de integrare socială. În cadrul migrației, cele mai mari costuri sunt suportate de migranții din prima generație.

Teoria schimbării, utilizată în cadrul cercetării doctorale actuale pe lângă teoriile migrației, oferă un cadru metodologic riguros pentru planificarea, implementarea și evaluarea intervențiilor, în cazul nostru în gestionarea proceselor migraționale. Această teorie își are originea în domeniul evaluării programelor și a fost dezvoltată prin contribuțiile unor teoreticieni și practicieni de referință, precum Huey Chen, Peter Rossi, Michael Q. Patton și Carol Weiss. Ea explorează modul în care și de ce o inițiativă produce schimbări, accentuând utilitatea sa ca instrument pentru înțelegerea și gestionarea transformărilor sociale (Drabble și alții, 2023).

Contribuția majoră a teoriei constă în capacitatea sa de a construi o structură logică a procesului de schimbare, identificând pașii intermediari – outputuri și rezultate – necesari pentru obținerea unui impact pe termen lung. Elementul central al teoriei este analiza relațiilor cauzale dintre acțiuni, rezultate intermediare și obiective strategice, oferind un cadru coerent pentru validarea ipotezelor critice care determină succesul intervențiilor. Aceste ipoteze descriu condiții esențiale, care pot fi verificate prin dovezi empirice, facilitând astfel o înțelegere aprofundată a modului în care activitățile generează schimbări măsurabile. Aplicarea teoriei schimbării în gestionarea migrației reprezintă un instrument valoros pentru planificarea și coordonarea intervențiilor. Această abordare poate contribui la dezvoltarea unei piețe a muncii competitive și la optimizarea resurselor umane într-un context migrator dinamic.

Cadrul teoretic prezentat demonstrează caracterul multidimensional în analiza procesului de gestionare a migrației internaționale în contextul pieței muncii. Această diversitate a teoriilor ajută la înțelegerea mai nuanțată a motivelor și cauzelor migrației. Teoriile economice sunt importante în înțelegerea proceselor migraționale, oferind un cadru analitic pentru explicarea dinamicii și tendințelor migrației forței de muncă. Teoria schimbării sprijină gestionarea eficientă a migrației prin corelarea activităților specifice cu obiectivele și rezultatele măsurabile.

În continuare, prezentăm delimitările conceptuale ale migrației populației, cu un accent pe migrația internațională. În sensul cel mai larg, **migrația internațională** este definită ca „orice formă de mobilitate teritorială a populației, indiferent de scop, durată și regularitate” (Vaculovschi, 2017). Însă, nu toate deplasările pot fi considerate migrații. După cum este subliniat în „Manualul Populației”, „Toți migranții sunt persoane care se deplasează, dar nu toate persoanele care se deplasează sunt migranți” (*org.* „All migrants are movers, but not all movers are migrants”) (Brown și Bean, 2005). Potrivit acestuia, migrația populației implică dimensiuni spațiale și temporale, fiind realizată pe un termen determinat și presupunând traversarea granițelor geopolitice: „Dimensiunea temporală a migrației a fost în general definită ca o mutare permanentă sau semipermanentă, în general de cel puțin un an. Turiștii, muncitorii sezonieri la

fermă și nomazii nu sunt migranți, deoarece deplasările lor nu sunt permanente” (Brown și Bean, 2005).

Conform reviziei 1 a recomandărilor statistice privind migrația, elaborate de ONU, „migranțul internațional este definit ca orice persoană care își schimbă țara de reședință obișnuită” (UN, 1998). Țara de reședință obișnuită se referă la țara unde persoana are un loc de trai și își petrece perioada zilnică de odihnă. Deplasările temporare în scop de recreere, vacanță, vizite, afaceri, tratament medical sau pelerinaj religios nu este migrație deoarece nu implică schimbarea țării de reședință obișnuită.

„Raportul dezvoltării mondiale 2023: migranți, refugiați și societăți” definește migrații ca fiind „persoane care locuiesc în afara țării lor de cetățenie – indiferent dacă s-au mutat în căutarea unor oportunități economice mai bune sau au fost strămutate de conflicte sau persecuții (refugiați)” (World Bank, 2023).

În contextul cercetării de față, migrația internațională este analizată în strânsă legătură cu durata șederii în afara țării, concentrându-ne în mod special pe migrația de lungă durată sau migrația asociată schimbării reședinței. Deplasările de scurtă durată, indiferent de scopul aflării migranților în străinătate, sunt puțin luate în considerare. Această abordare este în concordanță cu definiția migrantului oferită de ONU (UN, 1998) și de „Manualul Populației” (Brown și Bean, 2005). Abordarea migrației internaționale în acest context este pertinentă, având în vedere că BNS a actualizat metodologia de estimare a numărului populației pe grupe de vârstă și sexe, precum și a migrației internaționale, conform ultimei revizuirii a ONU, recalculând în baza lor o serie de indicatori economici, sociali și demografici (BNS, 2019).

În urma analizei cadrului teoretic al migrației și a impactului acesteia asupra diverselor domenii, printre care piața muncii ocupă un loc deosebit de relevant, constatăm că o abordare interdisciplinară oferă o examinare mai aprofundată și cuprinzătoare a fenomenului migrației. Dat fiind faptul că migrația constituie un subiect intens studiat în cadrul disciplinelor științelor sociale, precum economia, sociologia, demografia, dreptul și științele politice, adoptarea unei perspective multidisciplinare nu este doar relevantă, ci esențială pentru o înțelegere comprehensivă și riguroasă a acestui fenomen complex.

1.2 Relația dintre migrația internațională și dezvoltarea socioeconomică în perspectiva literaturii științifice

Migrația a fost întotdeauna o caracteristică importantă a istoriei umane, având poate cel mai însemnat rol în formarea statelor și evoluția societăților. De-a lungul istoriei umane, primele mișcări migratorii au început în preistorie, motivul principal fiind căutarea hranei și a climatelor

favorabile pentru supraviețuire. Ulterior, migrația a reprezentat o strategie esențială utilizată de imperiile antice în scopul cuceririlor și a expansiunilor teritoriale, contribuind astfel la amestecul cultural, omogenizarea societăților și la consolidarea puterii în cadrul imperiilor. În Evul Mediu și perioada marilor descoperiri, migrația a avut impact semnificativ asupra formării populațiilor, a culturilor umane și a facilitat schimbul de idei și resurse între teritoriile lumii. Revoluția Industrială a influențat mișcările populației din zonele rurale spre zonele urbane, marcând apariția unui nou fenomen la nivel mondial – urbanizarea. În epoca modernă, migrația este stimulată în primul rând de procesul de globalizare, dezvoltarea continuă a tehnologiei și de creșterea interdependenței economice între statele lumii. În contextul dat, migrația a devenit un proces complex care, pe de o parte, a contribuit la difuziunea valorilor și la amestecul de culturi și populații – factori care nemijlocit au influențat asupra formării identităților naționale și etnice, iar pe de altă parte, prin schimbul de idei și resurse naturale, a determinat evoluția economică și tehnologică.

Tema migrației a fost consemnată diferit de-a lungul istoriei. Primele lucrări despre migrație sunt cele obținute din explorarea literaturii artistice și populare, studiul artelor (desenele rupestre și petroglife), cronicilor istorice (letopisețele), documentelor scrise și alte surse. Un exemplu remarcabil de migrație în perioada preistorică este fixat în Vechiul Testament și se referă la migrația lui Avraam și a familiei sale din Ur în Canaan în căutarea unui trai mai bun, reprezentând astfel actul de părăsire a patriei pentru o nouă așezare geografică (Biblia, 1994).

Un alt eveniment istoric ilustrativ este Epoca marilor migrații, cunoscută și sub numele de Marea migrație a națiunilor, care marchează multitudinea mișcărilor etnice în Europa între secolele al IV-lea și al VII-lea d.Hr. În această perioadă, diverse popoare și grupuri etnice au efectuat migrații masive, în special din regiunile periferice ale Imperiului Roman, având un impact semnificativ asupra compoziției etnice a continentului. Epoca marilor migrații a influențat substanțial evoluția Europei, Asiei de Vest și Africii de Nord, fiind considerată una dintre perioadele cheie în formarea statelor și națiunilor de pe teritoriile respective.

În epoci mai recente, pe măsură ce dezvoltarea căilor de comunicație și a tehnologiei a avansat, interesul pentru studiul migrației a crescut. Această temă a devenit un subiect recurent în lucrările academice din domeniile economic, politic, sociologic, antropologic, psihologic și altele.

Identificarea primelor studii academico-științifice în domeniul migrației reprezintă o provocare datorită istoriei îndelungate a fenomenului în sine. O contribuție timpurie notabilă la studiul migrației și a cauzelor sale a fost realizată la sfârșitul secolului al XVIII-lea de Thomas Malthus în lucrarea sa celebră "Eseu asupra principiului populației". Lucrarea abordează în

principal creșterea progresivă a populației globale și impactul acesteia asupra resurselor naturale, subliniind că migrația populației poate fi cauzată și de insuficiența surselor de subsistență. Așa cum migrația spre Emisfera Sudică s-a produs prin cucerirea teritoriilor mai fertile și a determinat o creștere rapidă a triburilor datorită sporirii resurselor de hrană, tot astfel și Marea migrație spre Emisfera Nordică a fost propulsată de lipsa de hrană și de acumularea unei populații extinse dincolo de resursele necesare pentru a o susține (Malthus, 1798).

O primă lucrare esențială consacrată studiului migrației este ”Legile migrației”, emisă de Ernst G. Ravenstein (1834-1913) în anul 1889. În această lucrare, pe lângă expunerea ”legii distanței”, ”legii oportunităților de intervenție” sau a ”modelului gravitațional”, Ravenstein E.G. analizează și migrația din zonele rurale către cele urbane. Autorul subliniază existența unui flux semnificativ de migrați din localitățile rurale către centrele urbane, determinat în principal de oportunitățile mai mari oferite de industrializare, inclusiv accesul sporit la locuri de muncă (Ravenstein, 1889). Fiind una dintre primele lucrări academice publicate în acest domeniu, ”Legile migrației” au furnizat un cadru esențial pentru înțelegerea principiilor care stau la baza mișcării contemporane a populației. Această lucrare constituie o sursă valoroasă în studierea fenomenului, atât din punct de vedere teoretic, cât și metodologic.

Începând cu secolul al XX-lea, migrația a devenit subiect de discuții și analize aprofundate în toate domeniile științifice, cum ar fi economia, demografia, sociologia, antropologia, politologia, etc. Creșterea acestui interes derivă nu doar din dinamica crescândă a migrației la nivel global, diversificarea cauzelor și formelor de migrație, dar, de asemenea, și din creșterea impactului economic, social și psihologic pe care migrația îl are asupra populațiilor și țărilor de origine și destinație. În rezultat, aceasta a devenit o preocupare majoră pentru cercetători și guvernele statelor lumii. Un interes deosebit a fost orientat pe studierea fluxurilor migraționale, dezvoltarea cadrului teoretic și metodologic pentru cercetarea migrației, influența acesteia asupra modificărilor în structura etnică a societăților gazdă, adaptarea, integrarea și naturalizarea imigranților, efectele economice ale migrației, precum și dezvoltarea cadrului legislativ, și a politicilor privind migrația.

Karl Bücher, economist și statistician german, realizează o delimitare clară între migrațiile populațiilor din diferite perioade istorice. Potrivit autorului, primele migrații, care au stat la baza mișcărilor populațiilor, au fost migrații ale triburilor ce au durat mai multe secole la rând. Migrațiile din Evul Mediu au vizat doar anumite categorii de populație, precum cavalerii cruciadelor, negustorii, meseriașii, jonglerii, fiind efectuate pe o durată scurtă de timp. Migrațiile moderne, însă, pot fi caracterizate ca migrații individuale, adesea de natură privată, având la bază diverse motive și rațiuni. Potrivit acestuia, migrația în contemporaneitate, este un proces care

implică zilnic mii pe oameni și se distinge în special prin schimbarea locului de trai către zonele cu condiții de viață mai bune (Bücher, 1901). K. Bücher este unul dintre primii oameni de știință care a încercat să încadreze fenomenul migrației contemporane într-o clasificare statistică, menționând că, din perspectiva populației, migrațiile pot fi împărțite în trei categorii: migrații cu schimbarea continuă a locației, migrații pentru așezare temporară și migrații pentru așezare permanentă.

Cercetările referitoare la relația dintre migrație și beneficiile economice pentru indivizi, familii și țările de origine, de asemenea, au cunoscut o creștere semnificativă la începutul secolului al XX-lea. Economistul Harry Jerome este cunoscut în special pentru lucrările sale în domeniul ciclurilor economice și migrației populației. Interesul său s-a concentrat asupra modului în care migrația populației este influențată de schimbările economice și, reciproc, asupra modului în care migrația afectează ciclurile economice (Jerome, 1926). Alți economiști de seamă au declarat că diferențele de salarii sunt principalele cauze ale migrației (Hicks, 1963), iar analiza acestor diferențe trebuie realizată reieșind din ipoteza că decizia individului de a migra este determinată de propriul său interes economic (Saac, 1947). Totodată, potențialul migrant va selecta localitatea (țara) în care venitul net așteptat va fi cel mai mare (Greenwood, 1975). Cu timpul, cercetarea motivelor migrației a evoluat luând în considerație atât caracteristicile individuale ale migranților (sex, vârstă, educație, statut economic), cât și caracteristicile țărilor de destinație (situație economică, politică, condiții climaterice, mediu lingvistic, etc.). Astfel, caracteristicile economice în regiunea de destinație se clasează pe al doilea loc după importanță în analiza cauzelor migrației, după caracteristicile individuale care exercită cea mai mare influență în migrația internațională (Navratil și Doyle, 1977).

Analiza diferențelor socioeconomice, ca de exemplu diferențele de venit, continuă să fie un cadru relevant pentru explicarea migrației internaționale în prezent. Condițiile macroeconomice și creșterea disparităților de venit între țări contribuie frecvent la intensificarea fluxurilor migratorii (Simpson, 2017). Deciziile individuale privind migrația sunt influențate de inegalitatea veniturilor atât în țările de origine, cât și în cele de destinație (Coniglio, Peragine și Vurchio, 2023). Migrația din țările slab dezvoltate către cele mai avansate economic le permite acestora să obțină venituri mai mari ca urmare a productivității lor de muncă mai mare. Această situație comportă un efect dublu deoarece influențează piața muncii, echilibrul fiscal și demografic în țara de origine (Koczan și alții, 2021). În plus, migrația internațională nu este determinată doar de deprivarea relativă în raport cu veniturile, ci și de percepțiile subiective ale indivizilor asupra bunăstării lor economice și financiare. Totuși, deprivarea relativă bazată pe venituri are un impact mai mare asupra intențiilor de migrare în rândul populației sărace decât

asupra populației din chintila superioară a veniturilor (El Anshasy, Shamsuddin și Katsaiti, 2023), demonstrând astfel că nivelul veniturilor este un factor esențial în inițierea sau intensificarea migrației.

Factorii economici, cum ar fi oportunitățile crescute de angajare și obținerea unor venituri mai mari, rămân esențiali în explicarea migrației. Un studiu comparativ între Polonia și România a relevat că „factorii economici sunt determinanți majori ai migrației, inclusiv speranța de a găsi locuri de muncă mai bune și o viață mai bună în țările străine” (Urbanski, 2022). Importanța motivelor socioeconomice este evidențiată și de comportamentul economic al migranților, care, în majoritatea cazurilor, preferă să economisească în țările de destinație, inclusiv în ceea ce privește accesul la servicii medicale. Ei aleg, de multe ori, să transfere veniturile obținute în țările lor de origine (Mkrtchyan și Florinskaya, 2018).

Impactul factorilor socioeconomiци este și mai puternic în cazul migrației rural-urbane. Migrația temporară a forței de muncă este o strategie de supraviețuire pentru populația săracă din mediul rural (Sucharita, 2020). Alte studii evidențiază că condițiile socioeconomice sunt principala forță motrice a migrației interregionale (Wang și alții, 2019). Tinerii implicați în migrație sunt nemulțumiți de oportunitățile economice, veniturile și facilitățile educaționale din mediul lor de origine, ceea ce îi determină să caute condiții de viață mai bune, oportunități de muncă și salarii mai mari în alte zone (Ghafoor, Nisa și Akbar, 2021).

Pe lângă salariile mai mari, satisfacția la locul de muncă, dezvoltarea profesională și condițiile mai bune de muncă joacă un rol important. Factorii precum remunerarea, perspectivele de carieră, satisfacția profesională și un mediu de lucru favorabil sunt determinanți cheie ai migrației sau ai intenției de migrație în rândul personalului medical, această tendință fiind prezentă în ultimele cinci decenii (Toyin-Thomas, Ikhurionan și alții, 2023). Importanța condițiilor de muncă a mai fost relevată și în alte studii. Țările care pun accent pe valoarea extrinsecă a muncii (salariul, condițiile și securitatea muncii, programul de lucru) tind să trimită un număr mai mare de migranți, în timp ce țările care valorizează munca intrinsecă (conținutul postului, rolul deținut și autorealizarea profesională) trimit mai puțini migranți. Valorizarea muncii și nivelul de securitate al locului de muncă într-o țară pot influența decizia individului de a migra (Prytula și Pohorila, 2012).

Țările care se confruntă cu rate ridicate de îmbătrânire demografică și cu un deficit de forță de muncă sunt orientate către primirea de migranți, în timp ce țările cu un surplus de forță de muncă tind să ofere migranți țărilor care au nevoie de aceștia. Aceasta reprezintă formula cea mai simplificată și generalizată pentru explicarea migrației în societatea contemporană. Cu toate acestea, literatura actuală demonstrează că migrația internațională nu poate suplini în totalitate

necesarul de forță de muncă cu care se confruntă țările economic avansate și nici nu poate rezolva problemele legate de fondurile sociale apărute în urma îmbătrânirii demografice. Imigrația nu poate modifica semnificativ rata de dependență demografică și nici participarea la forța de muncă în Europa (Marois, Potancokova și Gonzalez-Leonardo, 2023). Migrația a compensat deficitul de populație în vârstă aptă de muncă doar în 27% din țările de pe teritoriul european (Ghio, Goujon și Natale, 2022). Doar imigrația forței de muncă calificată are potențialul de a aborda eficient problema îmbătrânirii demografice și de a asigura sustenabilitatea fondurilor sociale (Zaiceva și Zimmermann, 2016). Cu toate acestea, imigranții calificați pot fi substituenți imperfecti pentru populația nativă în anumite ocupații și complementari în altele, iar creșterea fluxurilor de lucrători străini calificați comportă un impact limitat asupra pieței muncii locale (Ma, 2020).

Totodată, nu toate categoriile de imigranți generează efecte similare pe piața muncii. De exemplu, migrația economică aduce beneficii mai mari pentru țările de destinație (Kahanec și Pytliková, 2017; Franc, Časni și Barišić, 2019) în comparație cu imigrația pentru reunificarea familiei și imigrația refugiaților, deoarece aceștia din urmă au rate mai scăzute de participare pe piața forței de muncă și, atunci când sunt angajați, lucrează mai puține ore în comparație cu imigranții economici (Kanas și Steinmetz, 2021). De asemenea, încă mai persistă inegalități de gen în ocuparea imigranților pe piața muncii: atât migranțele recente, cât și cele stabilite de mai mult timp, sunt mai puțin active pe piața muncii decât omologii lor de sex masculin (Ala-Mantila și Fleischmann, 2018). Alți factori importanți care influențează integrarea imigranților pe piața muncii sunt transferabilitatea capitalului uman, competențele lingvistice, discriminarea, etc. (Chassamboulli și alții, 2024). În plus, imigranții se confruntă cu riscuri mai mari pe piața muncii; potrivit unui studiu realizat în Norvegia, imigranții din țările cu venituri mai mici tind să ocupe locuri de muncă mai precare și au de două ori mai multe șanse să-și piardă locurile de muncă în comparație cu lucrătorii nativi (Bratsberg, Raaum și Røed, 2018). O altă problemă relevantă este incluziunea redusă a imigranților pe piața muncii, chiar și în contextul unor politici favorabile. Deși politicile UE facilitează mobilitatea lucrătorilor pe piața muncii pentru 31 de țări europene, ratele migrației între acestea rămân considerabil scăzute în comparație cu ratele de migrație între statele din Statele Unite ale Americii. Prin urmare, obstacolele existente limitează potențialul de migrație chiar între țările UE și respectiv obstrucționează integrarea populației pe piața muncii (Dorn și Zweimüller, 2021).

Totodată, migrația generează efecte economice și sociale complexe asupra țărilor de origine. Pe de o parte, migrația poate contribui la reducerea șomajului, creșterea remitențelor și a veniturilor gospodăriilor, precum și la stimularea creșterii economice. Pe de altă parte, o migrație

masivă și de lungă durată a forței de muncă reduce potențialul populației apte de muncă, generează un deficit de forță de muncă în anumite sectoare ale economiei, conduce la declinul populației și la dezechilibre în structura demografică, stagnând astfel reproducerea populației. Produsul Intern Brut (PIB) al unor țări precum Polonia, Slovacia, Slovenia, Republica Cehă, Austria, Portugalia, Spania, Italia și Grecia este influențat semnificativ de remitențele generate de migrație, de productivitatea muncii și de nivelul salariului mediu anual (Yakubovskiy și alții, 2021). Impactul remitențelor asupra dezvoltării economice a fost confirmat și de alte studii empirice (Sitompul, 2023).

Emigrarea masivă are mai multe efecte negative decât pozitive asupra țărilor de origine, principalele fiind scăderea populației totale, cu un impact deosebit asupra tinerilor, reducerea forței de muncă disponibile, accentuarea deficitului de forță de muncă și creșterea costurilor aferente acesteia (Bossavie și Özden, 2023). Migrația în masă a forței de muncă afectează companiile locale, care sunt obligate să crească costurile pentru forța de muncă. Acoperirea acestor costuri se face adesea prin reducerea investițiilor, ceea ce, la rândul său, determină emigrarea lucrătorilor înalt calificați (Remeikiene și Gaspareniene, 2019). Având în vedere că forța de muncă este influențată de trei factori principali – îmbătrânirea populației, nivelul educației și migrația – migrația s-a remarcat ca fiind singurul factor cu un impact inegalitar semnificativ asupra țărilor europene, în special în cazul țărilor din Europa de Est, care au experimentat un exod masiv de forță de muncă înalt calificată către Europa de Vest (Docquier și alții, 2019).

Țările de origine pot beneficia de pe urma migrației dacă emigrația populației este compensată de migrația de revenire. Efectele negative cauzate de pierderea forței de muncă și de exodul de creiere pot fi contrabalansate prin reîntoarcerea migranților, care poate stimula comerțul, investițiile străine și activitățile antreprenoriale prin intermediul rețelelor de emigranți. De asemenea, dacă migranții se întorc în țara de origine, aceste state pot înregistra un „câștig de creiere” (Ghosh și Weinstein, 2021), beneficiind de competențele și experiențele valoroase acumulate în străinătate. Migranții reveniți au o probabilitate mai mare de a deveni antreprenori comparativ cu non-migranții, iar migranții reveniți care optează pentru auto-angajare au o probabilitate mai ridicată de a angaja salariați în activități economice, comparativ cu antreprenorii non-migranți (Bossavie și Wang, 2022). Totodată, migranții reveniți sunt mai mobili din punct de vedere social și găsesc locuri de muncă în ocupații cu venituri mai mari decât non-migranții (Hlasny și Alazzawi, 2018; 2022).

Cu toate acestea, nu toți migranții reveniți reușesc să se integreze economic și social în țările lor de origine. Integrarea depinde în mare măsură de satisfacția față de viața pe care

migrantul o are în țara de origine. „Satisfacția față de calitatea vieții la întoarcere este mai mare în rândul persoanelor în vârstă revenite, iar această satisfacție scade pe măsură ce nivelul de educație al respondenților crește” (Langović și alții, 2024). Reintegrarea migranților reveniți este benefică atunci când politicile promovate de stat sunt eficiente. Unele studii semnalează că politicile de reintegrare a migranților reveniți nu sunt suficiente (Henderson, 2024). Dacă statele doresc să maximizeze beneficiile acestui proces, trebuie să intensifice eforturile pentru a crește contribuția persoanelor revenite la dezvoltarea țării (Oklikah și alții, 2024).

Cercetarea migrației în Republica Moldova a evoluat în paralel cu dinamica acestui fenomen. La momentul actual există o varietate mare de studii care analizează migrația și efectele acesteia pentru societatea moldovenească. Cu toate acestea, cercetările de specialitate includ relativ puține studii comparative între țări. Principalele subiecte abordate în discursul academic național din ultimele decenii includ: migrația forței de muncă, remitențele economice și sociale, impactul asupra bunăstării gospodăriilor, problematica exodului creierelor și pierderea capitalului uman, consecințele migrației asupra declinului populației, asupra climatului familial, impactul migrației asupra copiilor și vârstnicilor rămași fără supraveghere părintească, diaspora și integrarea migranților în țările gazdă, ș.a.

Este necesar de afirmat că în prezenta lucrare de doctorat accentul este pus pe problemele socioeconomice evidențiate în studiile autohtone, precum și identificarea domeniilor care au rămas, actualmente, neexplorate sau insuficient cercetate. Migrația din Republica Moldova este în mare parte determinată de salariile mici și condițiile nefavorabile pe piața muncii (Savelieva și Zaharov 2021a; 2021b; 2020; Birca și Mamaliga, 2019). Acestea demotivează populația să rămână pe piața muncii naționale, determinând-o să emigreze pentru locuri de muncă mai bune (Nirean și Corețchi, 2019; Balan și Țurcan, 2019; Rojco, 2018). Alte motoare ale acestei emigrații sunt considerate disfuncționalitatea pieței muncii, cum ar fi calitatea precară a ocupării, subutilizarea potențialului uman și productivitatea scăzută a muncii, cauzate de structura ocupațională nefavorabilă (Bîrcă și alții, 2023; Cotelnic, 2021). Drept urmare, migrația ajută cetățenii să facă față crizelor socioeconomice din țară (Petroia, 2020).

Beneficiile economice pentru migranți și familiile lor sunt reprezentate de fluxurile de remitențe, care contribuie la îmbunătățirea nivelului de trai, creșterea bunăstării gospodăriilor, precum și la reducerea sărăciei și a inegalităților sociale (Rojco, 2018). Pe lângă remitențele economice exprimate în bani, migranții trimit, de asemenea, remitențe exprimate în bunuri și mărfuri (Roșca, 2023). Pentru unele familii, aceste remitențe pot constitui unica sursă de venit și bunăstare (Cotelnic, 2021). Iar pentru o parte din populația feminină, aceasta reprezintă

oportunități sporite de a deveni independente atât economic, cât și social (Vaculovschi E. și Vaculovschi D., 2018).

Pentru societate în sine, beneficiile sunt reprezentate de diminuarea presiunii asupra pieței muncii și reducerea șomajului (Moraru, 2018; Roșca, 2017), precum și de finanțarea parțială a deficitului bugetar (Balan și Țurcan, 2019). Conform cercetătorilor, „migrația internațională de muncă reprezintă cea mai sigură cale de depășire a dezechilibrelor de pe piața autohtonă a muncii, de reducere a riscului sărăciei și de asigurare a unui trai decent pentru populație” (Vaculovschi, 2018). Creșterea economică a țării din ultimele două decenii poate fi atribuită, în mare parte, remitențelor lucrătorilor migranți (Vaculovschi, 2023).

Totodată, marea majoritate a studiilor subliniază și impactul negativ semnificativ al migrației. Aici trebuie evidențiate ratele deosebit de ridicate ale emigrației în raport cu populația totală (Vaculovschi, 2023; Cheianu-Andrei, 2022; Tabac, 2021a; Tabac și Gagauz, 2020). În prezent Republica Moldova are o populație semnificativă care lucrează în străinătate (Bogdan, 2024). Consecințele acestei migrații sunt depopularea țării și a regiunilor acesteia (Gagauz și alții, 2021), accelerarea îmbătrânirii demografice și reducerea populației apte de muncă (Stratan și alții, 2024; Savelieva și Zaharov, 2023; Matei și alții, 2021; Nirean și Corețchi, 2020), deficitul de forță de muncă calificată și îmbătrânirea forței de muncă (Moraru, 2018). Prevalența emigrației în raport cu imigrarea sărăcește resursele de muncă locale și stimulează continuu emigrarea (Bădărău, 2023).

În plus, migrația a determinat un exod de creiere (Hîrbu-Bencheci și Lebedinschi, 2017; Cheianu-Andrei, 2016), problemă considerată a fi una dintre actualele în societatea moldovenească (Cebotari, 2021), care semnaleză ”sprijin insuficient acordat tinerilor profesioniști de înaltă calificare din diverse domenii” (Morozan, 2020). Potrivit unor cercetători, Republica Moldova se află printre cele mai afectate țări de migrație (Graur, 2019). Din perspectiva unor economiști, problemele demografice actuale cauzate de migrația internațională reprezintă o amenințare majoră la adresa securității economice naționale: ”Cea mai gravă amenințare la adresa securității economice a țării este că, pe măsură ce structura populației se schimbă și forța de muncă se diminuează (o populație în scădere și îmbătrânire), iar costurile de asistență socială pentru cetățenii nevoiași cresc, economia poate încetini” (Coban, 2023).

Având în vedere aceste aspecte, cercetătorii subliniază existența mai multor resurse care pot fi utilizate în abordarea migrației internaționale. Printre acestea se numără atragerea competențelor profesionale și financiare din diaspora, atât fără revenirea acestora în țară (Graur, 2019), cât și cu revenirea lor (Ianioglo și alții, 2021), precum și implicarea diasporei și a generațiilor secunde de migranți în procesele de dezvoltare (Moraru, 2018). Deși acest subiect

este de o importanță deosebită, mai ales în contextul unei țări cu un nivel ridicat de emigrație cum este Republica Moldova, tema stimulării și reintegrării migranților în societatea noastră este încă insuficient tratată în literatura științifică (Hachi, Moroza și Popa, 2021), în pofida faptului că Guvernul a manifestat un interes crescut față de diasporă și implicarea acesteia în dezvoltarea națională (Barbăneagră, 2023). Cercetările actuale au demonstrat că cetățenii moldoveni care se întorc acasă se confruntă adesea cu multiple dificultăți în procesul de reintegrare socioeconomică (Ianioglo și alții, 2021; Moroza și Hachi, 2020).

Problemele legate de imigrația străinilor, precum și integrarea acestora, sunt foarte puțin abordate în literatura națională. Studiile în acest domeniu sunt limitate și, în general, reprezintă cercetări mai vechi. În ceea ce privește integrarea economică a imigranților străini, s-a constatat că rata de ocupare a acestora pe piața muncii este mai mare comparativ cu cea a populației native. Acest fenomen este explicat prin faptul că imigranții sunt concentrați în mediul urban, unde rata de ocupare este în mod tradițional mai ridicată decât în mediul rural (OIM, n.d.). Totodată, internaționalizarea studiilor și costurile mai reduse pentru educație în Republica Moldova, comparativ cu țările din regiune, au contribuit la creșterea imigrației străinilor în scopuri academice (Soroceanu, 2018). Cercetările recente sugerează necesitatea unei abordări sistemice în elaborarea și promovarea imigrării străinilor în scop de muncă, precum și ajustarea legislației migraționale, care ar putea facilita acest proces (Poalelungi, 2022a; 2022b). Per general, politica națională promovată de stat pentru domeniul de integrare a populației străine a avansat în prezent, de la o politică de integrare „puțin nefavorabilă” la una „pe jumătate favorabilă” (Poalelungi, 2023). Extinderea studiilor în acest domeniu este esențială, având în vedere că procesul de imigrație a cunoscut o creștere semnificativă (Filipov, 2019; Birca, 2015).

Prezenta lucrare de doctorat, axată pe cercetarea aspectelor legate de gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării unei piețe a muncii competitive, a impus necesitatea delimitării teoretice a conceptelor de „gestionare a proceselor migraționale” și „piață a muncii competitive”. În procesul operaționalizării conceptului de „gestionare a proceselor migraționale”, conform literaturii de specialitate, au fost evidențiate două probleme majore.

1. Lipsa unei noțiuni clare și concise asupra termenului „gestionarea migrației”;
2. Confuzia frecventă în utilizarea termenilor „gestionarea migrației,” „managementul migrației,” și „reglementarea migrației.”

Revizuirea literaturii științifice naționale și cadrul politic din domeniul migrației nu au identificat definiții precise pentru termenii „gestionarea migrației”, „managementul migrației” sau „reglementarea migrației.” Actele normative importante cum ar fi *Programul de gestionare a fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor, 2022-2025* (HG, nr. 808/2022),

Programul privind managementul integrat al frontierei de stat, 2022-2025 (HG, nr. 792/2022) sau *Programul național strategic în domeniul securității demografice, 2011-2025* (HG, nr. 551/2014) nu oferă nici o definiție în acest sens, deși acești termeni sunt incluși chiar în titlul unor programe și reprezintă componente esențiale ale acestora.

Confuzia între termenii „gestionarea migrației”, „managementul migrației” și „reglementarea migrației” este prezentă atât în lucrările unor cercetători autohtoni, cât și în discursul reprezentanților guvernării, administrației publice, inclusiv în actele legislative și documentele de politici publice. Deși termenul „reglementarea migrației” este mai puțin confundat în acest sens, termenii „managementul migrației” și „gestionarea migrației” sunt frecvent folosiți ca termeni substituenți sau echivalenți (Botnarenco și Cebotari, 2011; Iațco și Tărăță, 2012; Lobanov, 2014; Guceac, 2016; Vaculovschi E. și Vaculovschi D., 2018; Moșneaga, 2017; HG, nr. 200/2016; HG, nr. 792/2022). Un factor care, probabil, contribuie la perpetuarea acestei confuzii este traducerea nepotrivită în/din limba engleză a termenului „gestionarea migrației” ca „migration management” și viceversa (Cavcaliuc, 2016; Cebotari, 2021). Or, în limba engleză, există termeni specifici care exprimă distinct aceste concepte. Trebuie de menționat că și autorul acestei lucrări a comis această confuzie în lucrările sale anterioare (Tabac, 2019; 2021b).

În literatura de specialitate *piața muncii* este definită ca ”mecanismul de reglare a cererii și ofertei de muncă prin deciziile libere ale agenților economici și prin intermediul salariului real” (Bîrcă și alții, 2023) sau ”ansamblul actelor de vânzare – cumpărare a forței de muncă, al relațiilor specifice acestora, ce au loc într-un spațiu economic; ea relevă întâlnirea dintre cererea de muncă (care provine de la firme) cu oferta de muncă (care provine de la populație), stabilirea pe această bază a condițiilor pentru angajarea salariaților, negocierea și fixarea salariilor în funcție de performanțele lucrătorilor, realizarea mobilității salariilor...” (Zafiu și Leiciu, 2017). Potrivit unor economiști autohtoni ”piața muncii este un subsistem al economiei de piață, care, în procesul de dezvoltare și funcționare a economiei naționale, îndeplinește importante funcții de ordin social-economic și educativ” (Cojuhari și Dorofeev, 2014), din care motiv putem considera procesul de competitivitate a pieței muncii inseparabil de competitivitatea economică.

Termenul de *competitivitate* este adesea analizat și din perspectiva forței de muncă, fiind atribuit în mod special lucrătorului, în contextul transformărilor actuale ale pieței muncii, cum ar fi creșterea mobilității și transformărilor structurale din ultimii ani (Wojslawowicz și alții, 2024). În acest cadru, lucrătorul competitiv este definit ca fiind capabil să aducă inovare, să manifeste deschidere către învățarea continuă și să se adapteze la schimbări constante (Dimian, 2012). O atenție deosebită este acordată formării unui lucrător competitiv încă din etapa pregătirii și a

potențialei integrări a acestuia pe piața muncii (Vasiliev, 2014). Conform literaturii științifice internaționale, competitivitatea pieței muncii este influențată atât de caracteristicile structurale ale acesteia, cum ar fi flexibilitatea, cât și de trăsăturile forței de muncă, inclusiv nivelul de educație, adaptabilitatea la cerințele și prioritățile în schimbare, precum și prezența abilităților transversale (*eng.*: soft skills) (Heywood și Wei, 2004; Kačerová, 2016).

Dacă anterior conceptul de competitivitate a pieței muncii era abordat mai mult din perspectiva echității și egalității de șanse de a accede pe piața muncii sau în contextul teoriilor legate de salariile minimale (Joll și alții, 1983; Giotis, 2024), în prezent se remarcă o schimbare de accent, cu o concentrare mai pronunțată pe forța de muncă. Astfel, în centrul unei piețe a muncii competitive se află forța de muncă (Wojslawowicz și alții, 2024), subliniindu-se necesitatea unui management eficient al „talentului,” considerat un factor esențial pentru creșterea competitivității economice și, implicit, a pieței muncii (Birca și Cunicica, 2022).

Este surprinzător faptul că literatura de specialitate națională rămâne relativ limitată în ceea ce privește definirea și clarificarea conceptului de ”piața muncii competitive”. Deși anumiți autori au realizat cercetări în acest domeniu și au utilizat termenul în lucrărilor lor, abordările conceptuale și teoretice referitoare la acest subiect sunt insuficient dezvoltate (Birca și Cunicica, 2022; Bogdan, 2013).

În încercarea de a sistematiza literatura de specialitate referitoare la acest subiect, se poate observa că o piață a muncii competitivă, în contextul transformărilor contemporane — caracterizate de mobilitatea ridicată a forței de muncă, dezvoltarea tele-muncii și schimbarea aspirațiilor și priorităților generațiilor actuale de lucrători — prezintă relații de interdependență puternice între caracteristicile economice proprii pieței și integrarea aspectelor profesionale și sociale referitoare la forța de muncă. Aceste aspecte includ calitățile lucrătorilor (abilități transversale, nivel înalt de cunoștințe, digitalizare și tehnologizare avansată) și aspirațiile lor (echilibrul între viața profesională și personală, flexibilitatea etc.). Piața muncii devine competitivă atunci când reușește să îmbine aceste dimensiuni și să ofere angajaților atât garanții economice, cât și un confort social, emoțional și psihic. În același timp, piața muncii beneficiază de aceste aspecte, generând valoare adăugată prin crearea de produse și servicii inovatoare.

Din analiza literaturii științifice naționale și internaționale efectuată în acest compartiment, putem concluziona că migrația, așa cum se desfășoară în prezent, este predominant de natură individuală sau de grup, în special sub forma migrației familiale. Factorii socioeconomici joacă un rol esențial în explicarea fluxurilor migraționale și în extinderea migrației din țările mai sărace către cele mai bogate. Șomajul, salariile mici, veniturile reduse, oportunitățile limitate pe piața muncii și condițiile de muncă nefavorabile determină lucrătorii

migranți să caute alternative în țări cu piețe ale muncii mai dezvoltate. Atât țările de origine, cât și țările de destinație beneficiază și se confruntă cu dificultăți majore generate de migrație. Migrația poate contribui la creșterea PIB-ului în ambele tipuri de țări, totuși, redistribuirea internațională a forței de muncă are efecte negative, deoarece nu poate rezolva problemele legate de îmbătrânirea demografică și de fondurile sociale în țările gazdă, iar exodul masiv deformează structura demografică a populației din țările de origine, generând riscuri asupra sistemelor de asigurare socială. În ciuda eforturilor depuse de organizațiile internaționale și de guvernele naționale pentru dezvoltarea politicilor de stimulare a revenirii migranților și maximizarea beneficiilor obținute din migrație, acest proces rămâne deosebit de complex și ambiguu. Există un număr minor de state care să fi reușit pe deplin în acest demers.

1.3 Bazele metodologice ale cercetării privind gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării unei piețe a muncii competitive

Metodologia cercetării de doctorat a fost elaborată pe baza analizei cadrului teoretic al migrației și a literaturii de specialitate, evidențiind corelația cu piața muncii. Abordarea metodologică a cercetării managementului proceselor migraționale a început corect prin conceptualizarea termenilor și a dimensiunilor necesare pentru cercetare. S-a stabilit că subiectul principal de analiză a acestei disertații va fi migrația internațională, cu excluderea migrației interne, având în vedere impactul complex pe care aceste două procese îl generează. Migrația internă, împreună cu efectele acesteia, ar putea constitui subiectul unei cercetări independente. Drept urmare, termenul „migrație” este utilizat în lucrarea de față exclusiv în contextul referirii la migrația internațională.

Spațiul de desfășurare a cercetării este delimitat la teritoriul Republicii Moldova, excluzând regiunea Transnistria, aflată sub control separatist. Această excludere este justificată atât de lipsa unor date statistice fiabile și actuale privind domeniile socioeconomice, cât și de neconcordanțele metodologice de colectare a acestora. Diferențele în practicile de înregistrare și raportare îngreuiază indicatorii celor două spații în vederea unei analize comune sau comparative riguroase.

În cadrul demersului metodologic actual s-a decis analiza a trei procese migraționale esențiale: emigrarea, imigrarea și migrația de revenire, subliniind interacțiunea acestora cu piața muncii. Migrația refugiaților și a solicitanților de azil nu a fost inclusă în analiză, deoarece impactul acesteia asupra piețelor muncii este limitat, iar emigrarea cetățenilor moldoveni în calitate de refugiați nu constituie un fenomen de actualitate. În consecință, procesele migraționale analizate sunt următoarele:

- **Emigrarea**, presupune plecarea cetățenilor Republicii Moldova în străinătate în diverse scopuri, cum ar fi munca, studiile sau stabilirea permanentă în afara țării, și pentru o perioadă îndelungată de timp, estimată de obicei la un termen de minimum 12 luni. Am optat pentru analiza emigrației de lungă durată, deoarece permite evidențierea impacturilor socioeconomice pe termen lung.
- **Imigrarea**, se referă la procesul de sosire a cetățenilor străini în Republica Moldova în diverse scopuri, inclusiv pentru muncă, studii și reunirea familiilor. Un accent deosebit s-a pus pe analiza imigrației pentru muncă, inclusiv integrarea imigranților pe piața muncii autohtone.
- **Migrația de revenire**, cuprinde procesul de reîntoarcere acasă a cetățenilor Republicii Moldova, fenomen care a devenit tot mai complex și intens în ultimii ani. Deși amploarea acestuia este dificil de cuantificat, valorificarea sa ar putea aduce contribuții semnificative în ceea ce privește transferurile economice, de cunoștințe și experiențe. În vederea estimării impactului pe termen lung, a fost analizată migrația de revenire de lungă durată.

Având în vedere limitele literaturii naționale în ceea ce privește conceptualizarea termenilor esențiali pentru desfășurarea cercetării de doctorat, autorul a propus o delimitare proprie, detaliată în Tabelul 1.1. Totuși, în contextul obținerii statutului de țară candidată la UE de către Republica Moldova, devine importantă analiza, clarificarea și conceptualizarea adecvată a terminologiei respective, cu scopul de a fi ulterior adoptată și integrată în legislația, practica națională, precum și în domeniul științific.

Tabelul 1.1 Definițiile conceptelor cheie ale cercetării

CONCEPT	DEFINIȚIE
Managementul migrației	”proces comprehensiv și strategic care include planificarea, organizarea, coordonarea, monitorizarea și evaluarea politicilor și programelor destinate administrării migrației. Acest concept este cel mai larg, include atât gestionarea, cât și reglementarea migrației, și implică o abordare care se referă la toate aspectele migrației, de la aspectele legale și administrative (controlul frontierelor, prevenirea migrației ilegale, reglementarea migrației de muncă, integrarea migranților) până la coordonarea internațională. În managementul migrației încadrăm tot cadrul administrativ și juridic, resursele și instrumentele specifice de realizarea a acesteia (instituții, cadrul normativ, politici publice, resurse umane, resurse financiare, migranți)”.
Gestionarea migrației	”elaborarea, implementarea și administrarea cadrului normativ, politicilor și programelor în domeniul migrației. Aceasta include operațiuni practice, cum ar fi procesarea vizelor, permiselor, cererilor de azil, controlul la frontieră, politici de integrare a migranților și coordonarea acestora între diverse instituții și agenții guvernamentale. Fiind o parte componentă a managementului migrației, scopul acesteia este de a asigura o administrare eficientă și sigură a proceselor migraționale, în conformitate cu obiectivele și legislația națională și internațională”.
Reglementarea migrației	”procesul de stabilire a normelor, legilor și politicilor care guvernează migrația. Acest termen se referă la elaborarea și aplicarea cadrului legislativ care definește condițiile, limitele și procedurile pentru migrație, asigurând controlul și ordonarea fluxurilor migraționale în conformitate cu interesele naționale și recomandărilor internaționale. Reglementarea migrației este un proces mai strict și formal decât gestionarea migrației și determină limitele și condițiile în care se desfășoară procesele migraționale”.
Piața muncii competitive	”mediu economic în care cererea și oferta de forță de muncă se ajustează în mod dinamic sub influența unor factori precum nivelul de educație, calificările profesionale ale lucrătorilor, flexibilitatea și capacitatea acestora de adaptare la schimbările tehnologice și structurale. Această piață este caracterizată, pe de o parte, de factori structurali precum modernizarea sectorială, digitalizarea, inovația, tehnologizarea și sistemul de salarizare, iar pe de altă parte, de calitatea forței de muncă, care include competențe profesionale și abilități soft avansate, adaptabilitate la cerințele moderne, capacitate de inovare și interes pentru învățarea continuă, productivitate ridicată a muncii. Într-un astfel de mediu, eficiența, inovația și productivitatea sunt ridicate, oferind angajaților oportunități de dezvoltare profesională și un echilibru între viața personală și cea profesională, în timp ce companiile beneficiază de o forță de muncă bine pregătită, capabilă să contribuie la creșterea valorii adăugate a economiei”.

Sursa: elaborat de autor pe baza literaturii științifice consultate.

Piața muncii competitive este caracterizată prin multiple aspecte care stimulează concurența și eficiența, atât din partea angajatorilor, cât și a angajaților. O piață a muncii competitivă este capabilă să se adapteze rapid la schimbările tehnologice, economice și la fluctuațiile cererii și ofertei de muncă. Există o mobilitate crescută a lucrătorilor între sectoare, regiuni sau chiar țări, ceea ce favorizează optimizarea alocării resurselor umane. Într-o piață competitivă, selecția și promovarea în carieră se bazează pe competențe, performanță și merit. Aceasta încurajează dezvoltarea profesională continuă și inovația personală. Într-o piață a muncii competitive există o varietate și calitate a oportunităților de angajare. Angajatorii concurează

pentru a atrage și reține cei mai talentați și calificați angajați, oferind condiții de muncă atractive, pachete salariale competitive și beneficii suplimentare. De asemenea, piața muncii competitive are un nivel înalt de adaptabilitate. Companiile și lucrătorii sunt încurajați să adopte noi tehnologii și să se adapteze la noile cerințe ale pieței. Aceasta conduce la o economie mai inovatoare și la o forță de muncă mai flexibilă și mai bine pregătită. Și în cele din urmă, într-o piață a muncii competitive condițiile de muncă și salarizarea sunt competitive. Angajatorii oferă condiții de muncă și salarizări care respectă normele legale și sunt destinate să motiveze angajații pentru a-și maximiza potențialul. O piață a muncii competitive facilitează creșterea economică și inovația, și contribuie la crearea unui mediu de lucru stimulat și echitabil, în care talentele și abilitățile sunt recunoscute și recompensate corespunzător.

Metodologia cercetării se concentrează pe integrarea a două abordări teoretico-metodologice recunoscute: abordarea complexă și abordarea sistemică. **Abordarea complexă** presupune utilizarea metodologiei multidimensionale pentru analizarea și înțelegerea unui fenomen sau a unei probleme. Aceasta implică integrarea mai multor perspective, teorii și metodologii pentru a oferi o înțelegere mai profundă și mai completă a fenomenului studiat. Abordarea metodologică de acest tip combină cunoștințe și metode din diferite domenii de studiu, precum economia, sociologia, psihologia, științele politice, etc., aceasta pentru a aborda problemele într-o manieră holistică. Abordarea complexă pune accent pe valorificarea diverselor perspective și pe utilizarea unei game variate de date și surse de informații pentru a obține o imagine cât mai completă. Ea urmărește nu doar structura statică a fenomenelor, ci și dinamica și evoluția acestora în timp. Valoarea ei constă în cercetarea și soluționarea problemelor care nu pot fi înțelese în totalitate prin prisma unei singure discipline sau metodologii, având capacitatea de a oferi soluții mai robuste și cuprinzătoare. În cercetarea de față această abordare indică asupra faptului că procesul gestionării cuprinde cadrul de drept (legislația și actele normative guvernamentale, acordurile bilaterale, convențiile internaționale, etc.) și cadrul instituțional, mecanisme de protecție socială a migranților, relațiile cu diaspora, admiterea forței de muncă străine, etc. Gestionarea proceselor migraționale în contextul dezvoltării pieței muncii este examinată în unitatea tuturor componentelor interconectate de mai sus.

Abordarea sistemică este o metodologie care tratează diverse probleme sau fenomene ca fiind părți ale unui sistem complex, punând accent pe relațiile și interacțiunile dintre componentele acestuia. Aceasta se bazează pe principiul că întregul sistem este mai mult decât suma părților sale și că înțelegerea acestuia necesită o analiză a modului în care componentele sale interacționează și influențează reciproc. Acest tip de abordare presupune examinarea întregului sistem în loc de a se concentra doar pe părțile sale individuale, ceea ce permite o

înțelegere mai profundă a dinamicii și structurii sistemului (Клейнер, Рыбачук și Карпинская, 2022). În cadrul acestei abordări se recunoaște că toate elementele unui sistem sunt interconectate și că schimbarea unei părți poate afecta întregul sistem. Adesea, abordarea sistemică utilizează modele și simulări pentru a anticipa comportamentul sistemului sub diferite scenarii, facilitând astfel planificarea strategică și luarea deciziilor. Prin utilizarea abordării sistemice, cercetătorii și profesioniștii pot obține perspective mai cuprinzătoare și eficiente pentru gestionarea și soluționarea problemelor într-o varietate de domenii. Abordarea sistemică în cercetarea actuală facilitează analiza migrației în contextul realităților economice, sociale, demografice și politice actuale. Abordarea menționată se bazează pe o înțelegere mai completă și cuprinzătoare a conexiunilor și interacțiunilor, precum și a schimbărilor care au loc în societate și în contextul național, în raport cu procesele migraționale. Această abordare a facilitat realizarea unei cercetări interdisciplinare, prin integrarea metodelor de cercetare specifice mai multor discipline, precum economia, sociologia, demografia, științele politice și administrative.

Baza empirică a cercetării cuprinde cinci studii elaborate de autor în perioada studiilor doctorale. Dintre acestea, trei sunt studii cantitative, realizate pe baza datelor statistice furnizate de diverse instituții naționale și internaționale, iar două sunt studii calitative, conform detaliilor din Tabelul 1.2. Cercetările au permis analiza particularităților migrației internaționale din ultimele trei decenii și evaluarea impactului acesteia, identificarea provocărilor actuale ale pieței muncii din Republica Moldova, precum și explorarea limitelor și oportunităților cadrului politic și instituțional.

Metode de cercetare. Cercetările au fost desfășurate pe baza unui set de metode de cercetare aplicate în diverse domenii ale cunoașterii științifice, precum economia, statistica, sociologia și demografia, conferind tezei un caracter multidisciplinar. Au fost utilizate următoarele *metode specifice științelor economice*: statistica economică și matematică, analiza și sinteza economică, analiza statistică comparativă, analiza SWOT; *metode aplicate în cercetarea sociologică*: interviul individual aprofundat și analiza de conținut, precum și *metode din domeniul științei demografice*, cum este prognoza demografică. Complementar, baza metodologică a cercetării a fost consolidată de metode general-științifice, precum inducția și deducția științifică, metoda istorică, generalizarea și sinteza materialului empiric, ș.a. Această abordare metodologică variată a permis o investigație profundă și riguroasă a temei cercetate, asigurând o fundamentare solidă a rezultatelor obținute.

Tabelul 1.2. Baza empirică a cercetării

Nr.	Denumirea studiului	Criteriu metodologic	Metode de cercetare	Nr. de observări	Perioada realizării	Rezultate principale obținute
1.	Dinamica și dimensiunea migrației internaționale în Republica Moldova (anii 1989-2022)	Cercetare statistică integrată	Metode de cercetare statistică și matematică	60872 observații statistice	Anii 2018-2021	Dinamica, dimensiunea și particularități ale fluxurilor de emigranți, anii 1989-2021; Dinamica migrației nete absolute și relative, anii 1989-2021; Stocul cetățenilor moldoveni stabiliți în străinătate pe sexe și grupe de vârste, 2001, 2011; Tendențe și particularități ale migrației forței de muncă, 2000-2023; Dinamica și caracteristicile fluxurilor de cetățeni străini, 1993-2022; Amploua și caracteristici ale stocurilor cetățenilor străini, 2005-2021.
2.	Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova	Cercetare calitativă	Interviul individual aprofundat Analiza de conținută	40 interviuri (25 cu migranți reveniți, 15 experți naționali)	Anul 2019	Motivele determinante ale emigrației și revenirii; Accesul la informații și cunoștințele despre programele de reintegrare economică și socială; Accesarea programelor de reintegrare economică; Amploua investițiilor economice realizate și domeniile prioritare; Dificultăți și provocări ale procesului de reintegrare economică și socială, inclusiv pe piața muncii și în domeniul antreprenoriatului; Impactul politicilor.
3.	Dinamica pe piața muncii și nivelul de trai al populației în contextul socioeconomic actual al Republicii Moldova (anii 1991-2021)	Cercetare statistică integrată	Metode de cercetare statistică și matematică	23298 observații statistice	Anii 2022-2023	Dinamica principalilor indicatori macroeconomici; Tendențe și caracteristici generale ale pieței muncii și forței de muncă; Nivelul salarizării și a veniturilor, inclusiv transferurile de remitențe; Impactul factorilor economici asupra extinderii migrației; Determinanții structurali ai cererii și ofertei pe piața muncii.
4.	Dividendul demografic în Republica Moldova: analiza retrospectivă și prospectivă (anii 1990-2040)	Cercetare statistică integrată	Metode de cercetare statistică și matematică Proгноza demografică	45741 observații statistice	Anul 2024	Dividendul demografic pentru populația stabilă (populația <i>de jure</i>); Dividendul demografic pentru populației cu reședință obișnuită (populația <i>de facto</i>); Dividendul demografic pentru populația prognozată; Impactul migrației internaționale asupra evoluției cantitative a populației de vârstă aptă de muncă în perioada a șase decenii.
5.	Provocări și perspective privind gestionarea migrației internaționale în Republica Moldova	Cercetare calitativă	Analiza SWOT Analiza de conținut	80 documente strategice și rapoarte analitice	Anul 2024	Practica internațională în domeniul managementului migrației; Realizări și progrese obținute în practica națională; Limitele și lacunele în sistem actual național; Oportunități de perfecționare a managementului migrației în contextul asigurării competitivității pieței muncii naționale.

Analiza economică este interpretată ca o ”cercetare cantitativă a diferitelor modalități de desfășurare a activităților gospodărești, realizată în conformitate cu cerințele teoriei și metodologiei economice. Ea este orientată către aplicarea aparatului categorial al științei economice la procesele economice reale și practice.” (Opexov, 2009).

Metode de analiză statistică și matematică reprezintă cele mai importante instrumente de cercetare cantitativă utilizate în știința economică. Analiza statistică este aplicată pe scară largă în diverse cercetări ale proceselor economice, fiind unul dintre cele mai eficiente și semnificative mijloace ale analizei economice. Analiza statistică matematică, o ramură a matematicii, se bazează pe metode cantitative și numerice riguroase pentru prelucrarea datelor statistice. Aceasta presupune existența unui ansamblu statistic, un concept care implică posibilitatea repetării multiple a observațiilor statistice, păstrând aceiași parametri. (Opexov, 2009). Metodele de analiză economică, analiză statistică și matematică, analiza și sinteza economică, metoda comparativă au fost aplicate în cadrul cercetărilor ”Dinamica și dimensiunea migrației internaționale în Republica Moldova (anii 1989-2022)” și ”Dinamica pe piața muncii și nivelul de trai al populației în contextul socioeconomic actual al Republicii Moldova (anii 1991-2021)”.

Metoda interviului individual profundat este ”o tehnică de obținere, prin întrebări și răspunsuri, a informațiilor verbale de la indivizi și grupuri umane în vederea verificării ipotezelor sau pentru descrierea științifică a fenomenelor socioumane. Interviuul se bazează pe comunicarea verbală și presupune întrebări și răspunsuri ca și chestionarul. Spre deosebire însă de chestionar, unde întrebările și răspunsurile sunt scrise, interviul implică totdeauna obținerea unor informații verbale” (Chelcea, 2001).

Interviul individual a fost aplicat în studiul calitativ ”Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova” și a presupus desfășurarea interviurilor aprofundate cu două grupuri țintă: migranți reveniți (25 interviuri) și experți de nivel național și local (15 interviuri) în baza unor ghiduri de interviu semi-structurate (Anexa 1 și Anexa 2). Selectarea participanților s-a bazat pe criterii riguroase și bine definite. În cazul migranților, selecția a ținut cont de mediul de reședință, regiunea geografică (nord, centru, sud), vârsta, țara de emigrare, anul reîntoarcerii, experiența profesională și încadrarea în activități socioeconomice cum este angajarea sau antreprenoriatul. În cazul experților, s-au luat în considerare experiența profesională, domeniul de activitate, locul de desfășurare a activității profesionale, precum și alte aspecte relevante. Conform rigorilor metodologice, cercetările calitative bazate pe interviuri individuale trebuie continuate până

la atingerea saturației informațiilor colectate. În practică, saturația a fost atinsă în baza a 18 interviuri în cazul cercetărilor înguste, de aceea 40 de interviuri sunt considerate suficiente pentru a asigura o reprezentativitate adecvată problematicii studiate.

Metoda analizei de conținut sau în engleză *content analysis* reprezintă ”descrierea obiectivă, sistematică și cantitativă a conținutului manifestat al comunicărilor, cu scopul de a-l interpreta, și constă în descompunerea ansamblului în elemente simple în scopul clasificării, măsurării, cuantificării sau ierarhizării elementelor unui document sau a unui ”grup de informații” diferite” (Miftode, 1995). Analiza de conținut este utilizată în investigațiile socioumane pentru examinarea sistematică și obiectivă a textelor cu scopul de a identifica tipare, semnificații și structuri recurente în comunicarea umană.

Analiza de conținut a fost aplicată atât în studiul privind „Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova”, cât și în cercetarea referitoare la „Provocări și perspective privind gestionarea migrației internaționale în Republica Moldova”. Această analiză a implicat valorificarea unor documente de politici naționale și internaționale, precum strategii, programe, planuri de acțiune, directive europene, convenții internaționale, și rapoartele anuale publicate de instituții relevante din domeniul migrației și ocupării forței de muncă, precum și alte instituții conexe. Analiza s-a desfășurat pe baza unor indicatori prestabiliți și a avut drept scop identificarea modificărilor apărute în timp, evaluarea progreselor înregistrate, determinarea lacunelor existente, precum și alinierea la standardele internaționale. În urma acestei analize de conținut, a fost evaluată situația actuală a cadrului normativ-legislativ și administrativ, având în vedere gestionarea proceselor de emigrare, migrație de revenire, imigrație a cetățenilor străini, precum și ocuparea forței de muncă a populației. Rezultatele analizei de conținut împreună cu celelalte rezultate obținute au stat la baza elaborării analizei SWOT.

Analiza SWOT este o metodă strategică de cercetare utilizată pentru evaluarea punctelor tari, punctelor slabe, oportunităților și amenințărilor asociate unei organizații, politici, proiect sau situații economice. Deși aparent simplă, această metodă are un impact semnificativ, deoarece oferă o evaluare comprehensivă a contextului intern și extern, evidențiind atât vulnerabilitățile, cât și oportunitățile de schimbare și dezvoltare. Analiza SWOT a fost aplicată în evaluarea cadrului instituțional și politico-legislativ în domeniul gestionării proceselor migraționale și ocupării forței de muncă, în cadrul studiului „Provocări și perspective privind gestionarea migrației internaționale în Republica Moldova”.

Metoda prognozei este frecvent utilizată în analiza economică și demografică. În lucrarea de față, a fost utilizată prognoza demografică a numărului și structurii viitoare a populației cu scopul estimării ”dividendului demografic” până în anul 2040. Această prognoză a fost elaborată de colaboratorii Centrului de Cercetări Demografice (INCE, ASEM) în anul 2024, în baza a trei scenarii. Scenariul 1 (scăzut), pornește de la ipoteza că situația demografică va evolua după inerție. Are la bază ipotezele: rata totală de fertilitate (TFR) se va reduce de la 1,7 copii per femeie de vârstă fertilă până la 1,6 copii către anul 2040; speranța de viață la naștere (SPV) pentru bărbați se va majora de la 67,5 ani până la 70,7 ani, iar pentru femei de la 76 până la 79,2 ani; rata netă a migrației (RNM) se va micșora de la -1,01% până la -0,69%. Scenariul 2 (mediu) presupune o TFR de 1,7 copii per femeie; creșterea SPV pentru bărbați până la 73,9 de ani, iar pentru femei până la 80 de ani; în timp ce RNM se va reduce până la -0,31%. Scenariul 3 (înalt) se bazează pe ipoteza creșterii RTF până la 1,9 către anul 2040; creșterea SPV până la 74,9 ani pentru bărbați, și 81,1 ani pentru; reducerii RNM până la -0,1%. Prognoza demografică a stat la baza studiului „Dividendul demografic în Republica Moldova: analiza retrospectivă și prospectivă (anii 1990-2040)”, utilizând scenariul 1 scăzut, care reflectă cel mai realist scenariu în contextul tendințelor demografice actuale.

Baza informațional-statistică a cercetării. Cercetarea de doctorat a integrat atât rezultatele proprii, obținute prin cercetări individuale, cât și date colectate din diverse baze de date statistice naționale și internaționale cu referire la migrație și piața muncii. Cele mai importante surse de date utilizate au fost centralizate și prezentate în Tabelul 1.3. BNS a servit drept sursă de date statistice pentru o serie de indicatori socioeconomici relevanți cum este ocuparea și șomajul, câștigul salarial, locurile vacante, veniturile și cheltuielile gospodăriilor, PIB, IPC și alți indicatori macroeconomici și indicatori demografici, precum migrația conform traversărilor de frontieră, imigrația străinilor, populația stabilă, populația cu reședință obișnuită, etc. Aceste date au fost completate de surse statistice internaționale, cu precădere în domeniul migrației internaționale. Pe baza acestora, a fost realizată estimarea retrospectivă a dinamicii și dimensiunii emigrației cetățenilor moldoveni din ultimele trei decenii, cu scopul de a evalua impactul migrației.

Tabelul 1.3 Surse de date și indicatori utilizați în cercetarea doctorală

Instituția	Denumirea sursei/ bazei de date	Indicatori colecțați
<i>Baze de date naționale</i>		
BNS	nivelul de trai al populației	veniturile și cheltuielile gospodăriilor, minimul de existență, sărăcia extremă și absolută
	forța de muncă și câștigul salarial	ocupare și șomaj, câștigul salarial și costul forței de muncă, numărul salariaților și locurile vacante
	economia și mediul de afaceri	conturi naționale (PIB, remunerarea), prețuri, comerț exterior și interior
	populația și procesele demografice	migrația internațională, imigrația, populația cu reședința stabilă și obișnuită
BNM MAI/IGM ANOFM ODA	rapoarte anuale	transferurile bănești de peste hotare
	rapoarte anuale, PME	stocurile de cetățeni străini
	rapoarte anuale	migrația de revenire
	rapoarte anuale	investițiile economice ale migranților
<i>Baze de date internaționale</i>		
OCED	baza de date privind migrația internațională	fluxuri de emigranți și imigranți din Republica Moldova în țările OCED
Eurostat	statistici privind imigrația și emigrația	fluxuri de emigranți și imigranți din Republica Moldova în țările UE datele recensămintelor de runda 2001 și 2011
Immigrati.stat	date și indicatori privind imigranții și cetățeni noi	fluxuri de imigranți și emigranți din Republica Moldova în Italia
Rosstat	baza de date privind migrația internațională	fluxuri de emigranți și imigranți din Republica Moldova în Rusia
GENESIS- Online Datenbank	migrație și integrare	fluxuri de cetățeni moldoveni în Germania
Derzhstat	populație și statistici sociale	fluxuri de emigranți și imigranți din Republica Moldova în Ucraina
Census.gov	recensământul populației	migranți din Republica Moldova înregistrați la recensămintele în SUA
Statistics Canada	recensământul populației	migranți din Republica Moldova înregistrați la recensămintele în Canada
<i>Alte surse importante</i>		
Penina, Jdanov și Grigoriev (2015)	populația recalculată	populația prezentă (1980-2014)
Toltz (2020)	imigrarea evreilor din diasporă (<i>aliyah</i>)	fluxuri de cetățeni moldoveni în Israel

Sursa: elaborat de autor.

Prin urmare, acest cadru metodologic, structurat pe o abordare interdisciplinară, a inclus operaționalizarea principalelor concepte ale cercetării, precum managementul migrației, gestionarea

migrației, reglementarea migrației și piața muncii competitive. Acesta a implicat determinarea principalilor indicatori și dimensiuni ale cercetării, identificarea metodelor de cercetare și a surselor de date, colectarea datelor, efectuarea calculelor și formularea concluziilor principale.

1.4 Concluzii la Capitolul 1

1. Diversitatea actuală de teorii și interpretări asupra migrației nu reușește să ofere o explicație comprehensivă a complexității tendințelor migraționale contemporane, care sunt tot mai mult modelate de procesele de globalizare și de crizele recurente. Majoritatea acestor teorii au fost dezvoltate într-un cadru conceptual diferit, în care fluxurile migrației erau analizate preponderent prin prisma factorilor economici sau politici interni, ignorând interdependențele globale și instabilitățile economice sistemice. Contextul actual necesită o perspectivă integrată și adaptativă, capabilă să captureze complexitatea interacțiunilor dintre factorii globali și locali în modelarea migrației, incluzând influențele economice, sociale, culturale și de securitate care contribuie la definirea dinamicilor migraționale contemporane.

2. Analiza migrației prin prisma teoriilor existente evidențiază două abordări teoretice contrastante. *Prima abordare* conceptualizează migrația ca o decizie individuală sau familială, fundamentată pe evaluarea costurilor și beneficiilor acesteia (L.A. Saajdat, G.J. Borjas, J.N. Harris și M. Todaro). Potrivit acestor interpretări, migrația este o strategie de îmbunătățire a condițiilor socioeconomice ale individului sau ale familiei/gospodăriei. *Cea de-a doua abordare* argumentează că migrația internațională este impulsionată de forțele economice globale care depășesc sfera deciziilor individuale (M. Wallerstein), susținând că fluxurile migrației sunt generate de cerințele economiei globale și de nevoile piețelor internaționale de muncă.

3. Intensificarea continuă a fluxurilor migraționale în societatea contemporană complică tot mai mult managementul migrației. În contextul actual, identificarea unor mecanisme eficiente de reglementare a migrației, atât la nivel național, cât și internațional, devine tot mai dificilă. Statele care se confruntă cu fenomenul migrației sunt constrânse să elaboreze soluții optime pentru administrarea fluxurilor migrației, în vederea susținerii dezvoltării socioeconomice și a maximizării beneficiilor economice și sociale pe care migrația le poate aduce.

4. În procesul de operaționalizare a conceptului de „gestionare a proceselor migraționale” au fost identificate două probleme majore, care constau în lipsa unei noțiuni clare și concise asupra

termenului „gestionarea migrației” și utilizarea incorectă a termenilor „managementul migrației”, „gestionarea migrației” și „reglementarea migrației”. Autorul a propus următoarele definiții:

- **managementul migrației** este un *”proces comprehensiv și strategic care include planificarea, organizarea, coordonarea, monitorizarea și evaluarea politicilor și programelor destinate administrării migrației”*. Acest concept include atât gestionarea, cât și reglementarea migrației, și implică o abordare care se referă la toate aspectele migrației, de la aspectele juridice și administrative și instrumentele de realizare a acesteia (resurse umane și financiare, controlul frontierelor și prevenirea migrației ilegale, politici de reglementare și integrare a migranților) până la coordonarea internațională.
- **gestionarea migrației** este *”elaborarea, implementarea și administrarea cadrului normativ, politicilor și programelor în domeniul migrației”*. Fiind o parte componentă a managementului migrației, scopul acesteia este de a asigura o administrare eficientă și sigură a proceselor migraționale, în conformitate cu obiectivele și legislația națională și internațională.
- **reglementarea migrației** reprezintă *”procesul de stabilire a normelor, legilor și politicilor care guvernează migrația”*. Reglementarea migrației este un proces mai strict și formal decât gestionarea migrației și prezintă aplicarea cadrului legislativ care definește condițiile, limitele și procedurile pentru migrație.

5. Studiul asupra gestionării proceselor migraționale în contextul pieței muncii competitive a impus necesitatea definirii unui nou concept, cel de „piața muncii competitive”. Prin urmare, autorul a propus următoarea expresie:

- **piața muncii competitive** prezintă *”mediul economic în care cererea și oferta de forță de muncă se ajustează în mod dinamic sub influența unor factori precum nivelul de educație, calificările profesionale ale lucrătorilor, flexibilitatea și capacitatea acestora de adaptare la schimbările tehnologice și structurale”*. Aceasta se caracterizează, pe de o parte, de modernizarea sectorială, digitalizarea, inovația, tehnologizarea, iar pe de altă parte, de calitatea forței de muncă (competențe profesionale și abilități soft avansate, capacitate de inovare și învățarea continuă), productivitate ridicată a muncii și sistemul de salarizare avansat.

6. Dat fiind caracterul interdisciplinar al cercetării, metodologia a fost structurată pe două abordări teoretico-metodologice principale: abordarea complexă și abordarea sistemică. *Abordarea*

complexă a permis integrarea mai multor perspective, teorii și metodologii pentru o înțelegere aprofundată și cuprinzătoare a fenomenului studiat, inclusiv formularea conceptelor teoretice noi. *Abordarea sistemică* a facilitat analiza interconexiunilor dintre migrație, piața muncii și managementul migrației, evidențiind relațiile dintre fluxurile migraționale și contextul pieței muncii, precum și lacunele sistemului actual de gestionare a migrației. Pe baza acestor observații, a fost formulate propuneri de perfecționare a sistemului actual.

7. Metodologia respectivă a fost consolidată prin aplicarea unor metode teoretice și empirice din diferite discipline, incluzând analiza statistică comparativă, analiza și sinteza economică, analiza SWOT, prognozarea, interviul individual aprofundat, analiza de conținut și metode general-științifice precum inducția, deducția, metoda istorică, generalizarea și sinteza materialului empiric. Această diversitate metodologică a permis o investigare riguroasă și interdisciplinară a temei, contribuind la obținerea unor rezultate relevante și la formularea recomandărilor.

2. EVOLUȚII ȘI PARTICULARITĂȚI ALE MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

2.1 Tendințe și particularități în evoluția fluxurilor de emigranți

Proclamarea independenței Republicii Moldova în 27 august 1991 a marcat o nouă etapă în dezvoltarea ei socio-economică și politică. Eliberarea de sub influența regimului anterior și trecerea către o economie de piață au facilitat integrarea țării pe arena internațională. Această reorientare strategică a transformat radical viața cetățenilor, oferindu-le posibilitatea de a se integra activ în dinamica migrațională globală. În acest cadru nou, fenomenul migrației moldovenești a căpătat noi dimensiuni și orizonturi, oferind cetățenilor oportunități extinse de migrație care depășesc granițele fostului spațiu, deschizând accesul către diverse destinații internaționale. Pe parcursul ultimilor treizeci de ani, profilul migraților moldoveni s-a diversificat considerabil, cuprinzând o gamă variată de categorii, de la migrații etnici și muncitori necalificați până la studenți și profesioniști. Această diversificare nu reflectă doar transformările sociale interne, dar și adaptarea la cerințele și oportunitățile internaționale. Independența a oferit populației Republicii Moldova nu numai libertatea de a urma propriul curs politic și economic, dar a venit și cu provocări sociale semnificative care au modelat tendințele migraționiste.

În cadrul studiului propriu asupra dinamicii și dimensiunii emigrației populației din ultimele trei decenii, au fost identificate patru valuri de emigrare. Fiecare val a fost caracterizat de condiții socio-economice și politice specifice, care au influențat atât direcția fluxurilor migratorii, cât și comportamentele migraților. *Primul val*, caracterizat prin migrația etnică, a avut loc la sfârșitul anilor '80 și a continuat până la mijlocul anilor '90. Cel de *al doilea val*, marcat de începuturile migrației economice către țările CSI și UE, a demarat la mijlocul anilor '90 și a continuat până la începutul anilor 2000. *Al treilea val*, desfășurat pe parcursul anilor 2000, marchează perioada de intensificare a migrației și diversificare a țărilor de destinație. *Al patrulea val* și ultimul, cuprinde începutul anilor 2010, durează până în prezent, și reprezintă perioada de reducere a emigrației către spațiul CSI și creșterea către statele europene, în special către țările din spațiul european de Vest (Figura 2.1).

Migrația în primul val. Primii ani de la obținerea independenței au fost remarcați prin migrații masive a minorităților etnice. Aceste fluxuri migraționale au fost predominant formate din migrați de origine rusă, ucraineană, evreiască și germană, având ca principale țări de destinație

Rusia, Ucraina, Germania, Israel și Statele Unite ale Americii (SUA). Migrația etnică a cuprins perioada de la sfârșitul anilor '80 până la mijlocul anilor '90. Datele arată că, între 1989-1995, aproximativ 176 mii de persoane au părăsit Republica Moldova: peste 120 mii au emigrat în Rusia, aproximativ 40 mii către Israel, 8,5 mii către SUA și 6,5 mii către Germania. O caracteristică specifică acestui interval de timp este nivelul extrem de scăzut al migrației populației băștinașe.

Migrația în al doilea val. Începând cu mijlocul anilor '90, s-a observat emergența primelor fluxuri migraționale în scop de muncă, Rusia și Ucraina devenind principalele destinații pentru lucrătorii migranți. În același timp, au existat și fluxuri de lucrători către țările din Europa Centrală și de Sud și într-o măsură mai redusă către Europa de Vest. Acest lucru se datorează în mare parte politicilor migraționiste restrictive adoptate de majoritatea țărilor din UE, făcând fluxurile de migranți către Federația Rusă și spațiul CSI mai pronunțate comparativ cu cele direcționate spre țările europene. Condițiile dificile în obținerea vizelor de lucru și de reședință au încurajat emigrarea ilegală în spațiul european. Estimarea exactă a dimensiunii migrației către UE în această perioadă este complicată datorită migrației clandestine a unei părți semnificative din aceste migrații, care nu sunt supuse înregistrărilor statistice în țările de destinație. Totodată, estimarea migrației reale către Federația Rusă este afectată de calitatea incertă a datelor prezentate de Oficiul Federal de Statistică în această perioadă. Cu toate acestea, putem menționa că în acest interval de timp au emigrat aproximativ 5,9 mii de persoane în Israel, 4,5 mii de persoane în Statele Unite ale Americii și 7,5 mii de persoane în Germania.

Migrația în al treilea val. De la începutul anilor 2000, s-a constatat o creștere notabilă a fluxurilor migraționale, o diversificare a țărilor de destinație și formarea primelor stocuri de cetățeni moldoveni stabiliți peste hotare. Un moment cheie în această perioadă l-a constituit legalizarea lucrătorilor care se aflau ilegal în Italia, Spania, Portugalia și Grecia. Cel mai important act de amnistie oferit cetățenilor moldoveni a fost aprobarea în Italia a modificărilor legislației privind imigrația și azilul – Legea Nr. 189 din 30 iulie 2002, cunoscută sub numele de legea Bossi-Fini, care a facilitat migrația a puțin peste 47 mii de persoane în anii 2002-2006. Creșterea emigrației către Italia a fost stimulată și de extinderea oportunităților pentru reîntregirea familială. Prin urmare, între 2000 și 2010, emigrația din Republica Moldova a implicat un număr total de peste 400 mii de persoane, din care aproximativ 129 mii de persoane au ales să emigreze în Italia, 111 mii în Rusia, 45 mii în Ucraina, 22 mii în SUA, 20 mii în Spania, 18 mii în Portugalia, 16 mii în Republica Cehă, 12 mii în Germania și 36 mii în alte țări ale lumii. Această perioadă marchează consolidarea Italiei și

Rusiei ca destinații predilecte pentru emigranți. Aceste țări au găzduit în diferite perioade de timp până la două treimi din totalul fluxurilor migraționale.

Migrația în al patrulea val. Începând cu anul 2011, sunt înregistrate tendințe noi în dinamica fluxului emigrațional. Datele disponibile indică o diminuare a emigrației în Rusia și țările Europei de Sud, între care Italia, Grecia, Spania și Portugalia, precum și o creștere a fluxurilor către țările Europei de Vest, inclusiv Germania, Franța și Marea Britanie. Schimbarea traiectoriilor în migrația internațională are un punct de referință în anul 2014, moment marcat de schimbări importante atât în politica internă a Republicii Moldova, cât și în politica țărilor de destinație, ceea ce a determinat în mod firesc creșterea generală a fluxurilor migraționale.

O notă distinctivă a acestei perioade este încheierea Acordului de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană în vara anului 2014, fapt care a condus inclusiv și la inițierea liberalizării regimului de vize cu țările acestui spațiu. Un alt factor important a fost eliminarea restricțiilor de muncă pentru cetățenii români în ultimele opt state ale Uniunii Europene din 1 ianuarie 2014¹, măsură legislativă care a adus un beneficiu extins pentru cetățenii moldoveni cu dublă cetățenie, și anume pentru cetățenii Republicii Moldova care dețin concomitent și cetățenia României. În plus, criza valutară din Federația Rusă în anii 2014-2015, condițiile dificile și pe alocuri neavantajoase pentru obținerea permiselor de muncă, precum și aplicarea în masă a interdicțiilor lucrătorilor moldoveni de intrare pe teritoriul Rusiei, pe motivul încălcării regimului de muncă și/sau de ședere, au contribuit semnificativ la scăderea preferințelor pentru Rusia ca țară de destinație.

Creșterea emigrației în baza pașaportului român în ultimul deceniu complică estimarea precisă a dimensiunii acesteia, folosind datele statistice furnizate de țările de gazdă. Emigranții originari din Republica Moldova sunt înregistrați în statisticile țărilor de destinație ca cetățeni români, ceea ce distorsionează acuratețea datelor privind emigrația moldovenească. În același timp, statistica națională în domeniul migrației a cunoscut îmbunătățiri semnificative. Actualmente, fluxurile de migranți internaționali sunt estimate în conformitate cu recomandările internaționale și

¹ Dreptul de a lucra în Uniunea Europeană pentru cetățenii țărilor nou aderate poate fi restricționat pentru o perioadă de până la 7 ani după aderare. În timp ce libertatea de circulație, adică dreptul de a călători în Uniunea Europeană, nu poate fi limitat, accesul pe piața muncii poate fi restricționat. Inițial, aceste restricții pot fi aplicate pentru o perioadă de doi ani după aderare. Ulterior, acestea pot fi prelungite pentru încă trei ani. Restricțiile pot fi menținute încă doi ani în plus, dacă există perturbări serioase pe piața muncii cu condiția ca statul membru să informeze Comisia Europeană despre aceste perturbări. Toate restricțiile trebuie să se încheie și nu pot depăși 7 ani de la aderarea la UE. În cazul României, restricțiile pe piața muncii au fost ridicate la 1 ianuarie 2014, oferind cetățenilor români drepturi egale de a munci în orice țară din UE. Ultimele state care au eliminat restricțiile pentru cetățenii români au fost Germania, Franța, Regatul Unit, Țările de Jos, Belgia, Malta, Austria, Luxemburg și Spania. Liberalizarea accesului la piața muncii europene reprezintă un pas important în asigurarea libertății de mișcare și drepturilor egale pentru cetățenii tuturor statelor membre.

se referă la persoanele care au părăsit țara pe termen lung, adică pentru o perioadă de un an și mai mult. Datele calculate de BNS (2019), conform noii metodologii, oferă o imagine mai exactă asupra dimensiunii reale a emigrației în perioada 2014-2021, motiv pentru care sunt analizate în acest compartiment, însă acestea nu furnizează informații cu referire la modificarea direcțiilor prioritare ale emigranților.

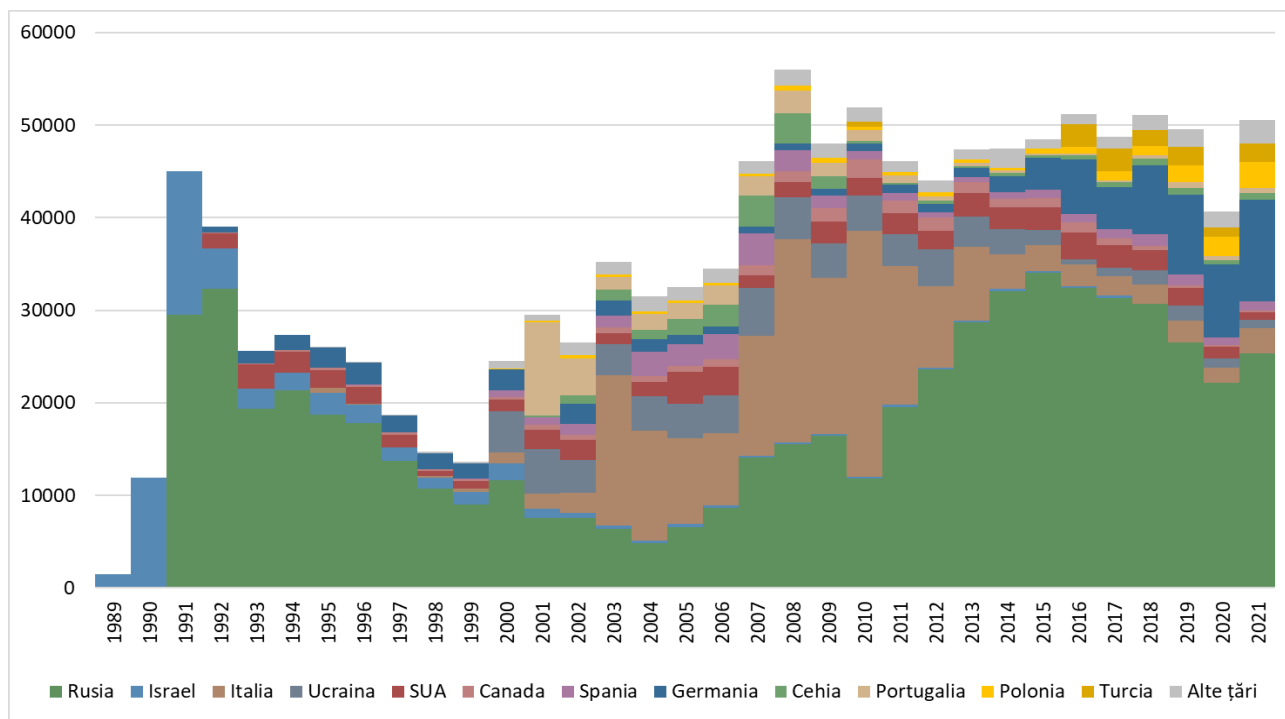

Figura 2.1. Fluxuri anuale de emigranți (cetățeni ai Republicii Moldova) în principalele țări de destinație, anii 1989-2021, mii persoane²

Sursa: estimat de autor în baza datelor OCDE, Eurostat, Serviciul Federal de Stat de Statistică al Rusiei, Institutul Național de Statistică al Italiei, Serviciul de Statistică al Ucrainei, Statisticile de Imigrare din SUA, Statistici Canada, Oficiul Federal de Statistică al Germaniei și Tolts (2020).

Analiza combinată a migrației folosind datele statistice internaționale (perioada anilor 1989-2013) și datele statistice naționale (anii 2014-2022) demonstrează prevalența emigrației asupra imigrației în toată perioada analizată. Migrația netă (sporul migrației) este estimată la aproximativ - 915 mii de persoane, pentru tot intervalul anilor 1989-2022. Amploarea emigrației în primul deceniu a fost mai redusă comparativ cu următoarele două decenii, timp în care fluxurile emigraționale

² Se referă la fluxurile de emigranți pe termen lung, adică emigranți plecați din țară pentru o perioadă de un an și mai mult. În majoritatea țărilor UE, SUA și Canada statistica oficială se focusează pe obținerea vizelor de reședință. Restabilirea cetățeniei române de către un segment semnificativ al populației din Republica Moldova conduce la subestimarea fluxurilor de emigranți din ultimul deceniu. Emigranții din Republica Moldova care folosesc pașaportul românesc sunt raportați în statisticile oficiale ale țărilor de destinație ca cetățeni români, cu excepția situației din Germania.

anuale au depășit cifra de 50 mii de persoane (anul 2008), iar ulterior 200 mii de emigranți anual (anul 2022).

În anul 1991, migrația netă a fost de – 45 mii de persoane, în timp ce rata migrației nete - 10 persoane la 1000 de locuitori. După anumite scăderi la mijlocul anilor 1990 și 2000, amploarea acesteia a avut mai multe ritmuri de creștere. Migrația netă a atins un nou vârf în 2008, fiind estimată la circa – 46 mii de cetățeni moldoveni plecați permanent peste hotarele țării sau 15 persoane raportate la 1000 de locuitori. Următorul vârf al emigrărilor a fost atins în 2017, de circa - 50 mii de migranți sau 18 persoane din 1000 de locuitori. Ultimul și vârful maxim este atins în anul 2022, ca urmare a compensării migrației scăzute din perioada pandemiei, dar și a escaladării conflictului militar din regiune. Migrația netă în acest an este de circa – 63 mii de persoane sau 25 persoane din 1000 de locuitori (Figura 2.2).

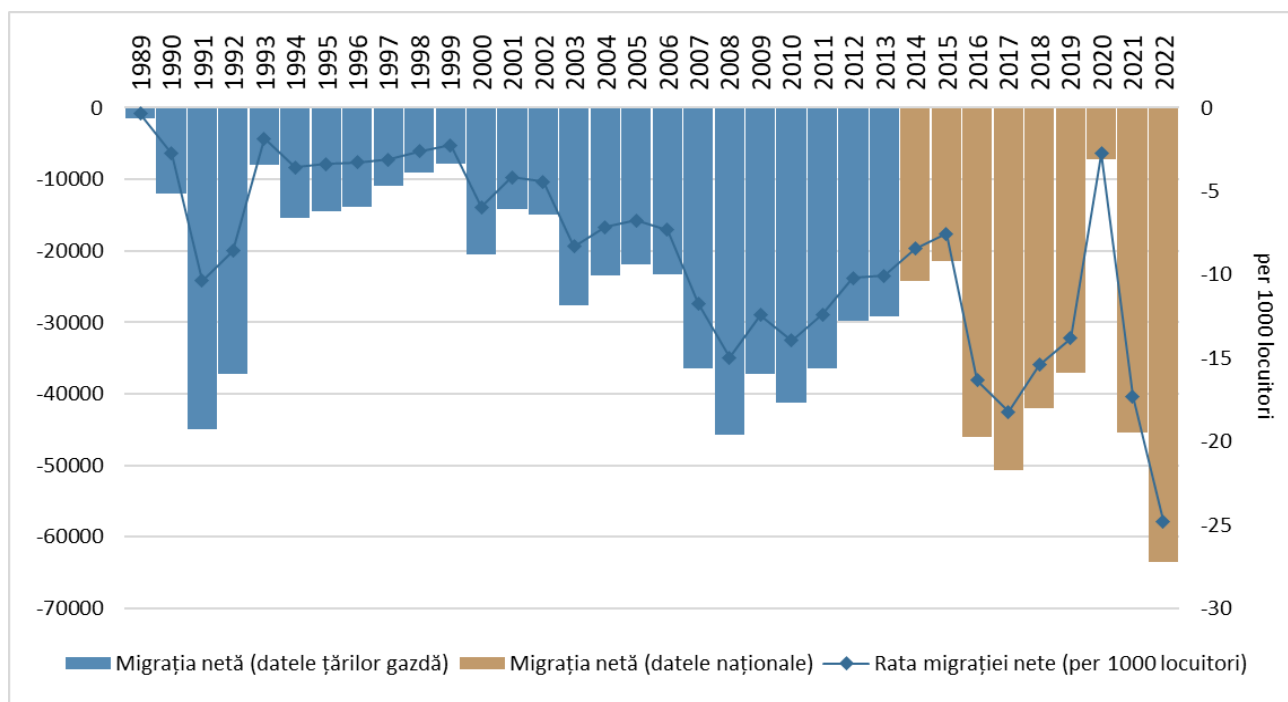

Figura 2.2. Dinamica migrației nete absolute și relative (rata migrației) în anii 1991-2022 conform diverselor surse de date³

Sursa: indicatori calculați de autor a) pentru anii 1991-2013 în baza datelor privind migrația internațională, furnizate de OCDE, Eurostat, Serviciul Federal de Stat de Statistică al Rusiei, Institutul Național de Statistică al Italiei, Serviciul de Statistică al Ucrainei, Statisticile de Imigrare din SUA, Statistici Canada, Oficiul Federal de Statistică al Germaniei și Tolts (2020) și datele alternative privind populația, estimate de Penina, Jdanov și Grigoriev (2015); și b) pentru anii 2014-2021 în baza datelor privind populația cu reședința obișnuită și migrația conform traversărilor de la frontiera de stat publicate de BNS.

³ Pentru estimarea indicatorului "rata migrației nete" au fost disponibile datele referitoare la fluxurile de emigranți și imigranți din Republica Moldova pentru un număr mai restrâns de țări. Această listă include Rusia, Israel, Italia, Germania, Cehia, Spania. Din păcate, pentru alte destinații cheie, nu sunt disponibile date referitoare la migrația cetățenilor moldoveni, limitând astfel capacitatea noastră de a avea o imagine completă asupra migrației nete.

Migrația netă negativă, persistentă pe parcursul deceniilor, a determinat formarea unor comunități numeroase de cetățeni moldoveni în străinătate. Dimensiunea acestora poate fi evaluată prin analiza datelor referitoare la *stocurile de emigranți*. Cele mai mari comunități la momentul actual pot fi identificate în Rusia, Italia, unele țările din Europa de Vest, precum Germania, Franța și Marea Britanie, dar și țări precum SUA sau Turcia (Tabac și Gagauz, 2020). Conform datelor OCED din 2022, stocul cetățenilor din Republica Moldova stabiliți în Italia constituie 115 mii, Germania – 36 mii, SUA* – 27 mii, Franța* – 20 mii, Spania – 19 mii, Cehia și Turcia – 7 mii, Portugalia – 5 mii.

O altă sursă pentru estimarea stocurilor sunt recensămintele populației desfășurate în țările de destinație. Acestea reprezintă singura sursă de date disponibilă pentru stabilirea profilului demografic al migranților (structura pe vârste și sexe) în primele două decenii de la independența Republicii Moldova, oferind cea mai completă și accesibilă bază de date integrată. La momentul actual sunt disponibile doar datele pentru rundele de recensăminte desfășurate în 2001 și 2011. Potrivit acestora, stocul cetățenilor moldoveni rezidenți în străinătate este estimat la 357,1 mii de persoane la runda 2001, majorându-se un deceniu mai târziu la 584,6 mii de persoane. Pe lângă aceasta, recensământul desfășurat în Israel în 2008 a estimat circa 104 mii de persoane născute în Republica Moldova (alyia) (Gagauz și alții, 2021).

Analiza piramidelor pe vârste din rundele 2001 și 2011 arată evoluția structurală a stocurilor de emigranți (Figura 2.3). Piramida din 2001 evidențiază un număr mai mic de emigranți, cu o structură demografică redusă în segmentul de vârstă 0-19 ani și peste 55 de ani, ceea ce subliniază prezența scăzută a tinerilor și vârstnicilor, și o concentrație mai mare în grupa de vârstă 20-54 de ani. În schimb, piramida din 2011 reflectă o intensificare a emigrației, cu o creștere notabilă a populației adulte și active, cu vârstele cuprinse între 20 și 59 de ani. Potrivit datelor de la runda 2011, stocul emigranților de 15-59 de ani reprezintă circa 501 mii de persoane.

Proporția bărbaților înregistrată în 2001 era considerabil mai mare decât cea a femeilor, însă migrația masivă a femeilor către Italia în anii 2000 a inversat această situație. Astfel, procentul femeilor rezidente în străinătate a crescut de la 48% în 2001 la 54% în 2011. În timp ce piața forței de muncă din Italia a fost favorabilă femeilor, piețele din Rusia, Portugalia, Cehia și Spania au atras în principal bărbați.

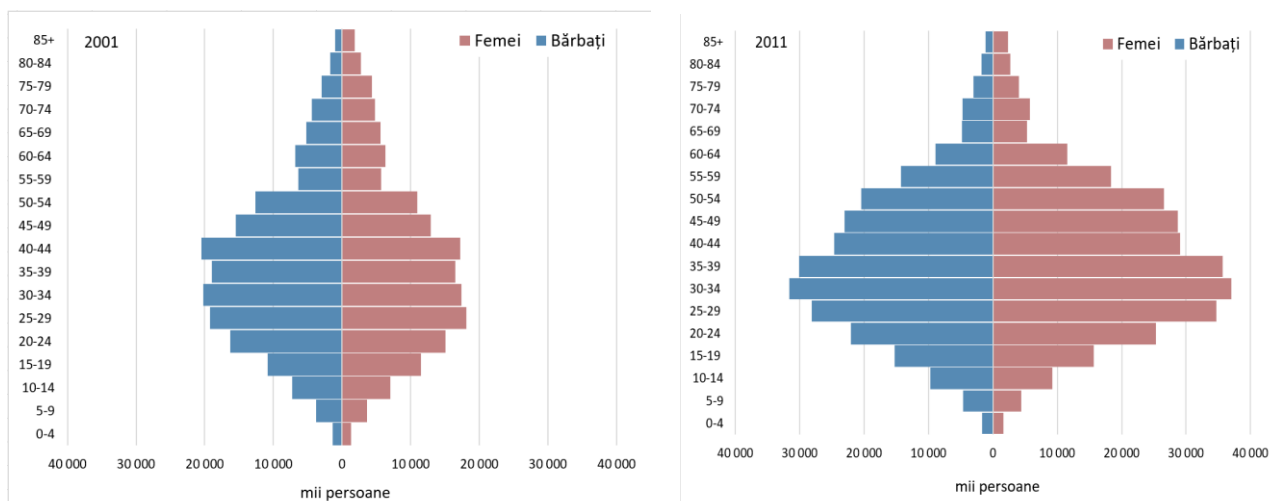

Figura 2.3. Piramidele pe vârste și sexe ale migranților născuți în Republica Moldova cu reședința în străinătate conform recensămintelor din runda 2001 și 2011, mii persoane

Sursa: estimat de autor în baza datelor Eurostat, Serviciul Federal de Stat de Statistică al Rusiei.

În continuare a fost necesară analiza detaliată pentru perioada 2014-2022, efectuată pe baza datelor calculate de BNS. Tendința generală observată poate fi rezumată la constatarea unei creșteri de două ori a emigrației în 2022 comparativ cu 2014. Pandemia COVID-19 a reprezentat singurul factor care a contribuit la reducerea intensității emigrației. În anul 2020, numărul emigranților a fost de puțin peste 70 mii de persoane, în timp ce imigrația a constituit 65 mii de persoane, rezultând un spor negativ de doar -7 mii de persoane. Sporul migrațional negativ a crescut la circa -63 mii de persoane către 2022, ceea ce reprezintă un efect compensatoriu în raport cu anii precedenți, atingându-se, astfel, maximul istoric (Tabelul 2.1). În valori relative, acest indicator reprezintă -2,5% din populația anului 2022.

Tabelul 2.1. Evoluții ale migrației în Republica Moldova conform datelor statistice naționale

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<i>mii persoane</i>									
emigranți, total	123,0	127,3	153,4	158,3	158,8	153,3	72,4	113,8	241,4
imigranți, total	98,7	105,8	107,3	107,6	116,7	116,2	65,2	68,4	177,9
migrația netă, total	-24,2	-21,4	-46,1	-50,7	-42,0	-37,1	-7,2	-45,4	-63,6
migrația netă urban, total	-16,6	-14,9	-22,2	-21,0	-16,8	-14,6	-2,6	-15,7	-23,4
migrația netă rural, total	-7,7	-6,5	-23,9	-29,7	-25,2	-22,4	-4,6	-29,7	-40,2
<i>per 1000 locuitori</i>									
rata de emigrare	43	45	54	57	58	57	27	43	94
rata de imigrare	34	37	38	39	43	43	25	26	69
rata migrației nete, total	-8	-8	-16	-18	-15	-14	-3	-17	-25
rata migrației nete urban, total	-15	-13	-20	-19	-15	-13	-2	-14	-21
rata migrației nete rural, total	-4	-4	-14	-18	-15	-14	-3	-19	-27

Sursa: indicatori calculați de autor în baza datelor BNS.

Sporul migrației pentru întreaga perioadă 2014-2022 este estimat la aproximativ -340 mii de persoane, ceea ce reprezintă -12% din populația cu reședința obișnuită în anul 2014. Din această scădere, 46,9% este atribuită populației feminine și 53,1% populației masculine; 43,8% este asociată populației mediului urban și 56,2% populației rurale.

Analiza migrației pe grupe cincinale de vârste indică faptul că nucleul migrației internaționale este reprezentat de populația cu vârsta de 15-34 de ani. Potrivit datelor, circa 200 mii de persoane din această categorie au părăsit țara în perioada 2014-2022 și nu s-au mai întors. În valori relative, această cifră reprezintă 59% din totalul migrației nete înregistrate în perioada respectivă. Migrația copiilor sub vârsta de 14 ani a fost și ea impunătoare, reprezentând aproximativ 104 mii de copii sau echivalentul a 31% din volumul total al migrației nete. În final, datele demonstrează la fel migrația pozitivă la populația de 50 de ani și mai mult, ceea ce reprezintă fenomenul de reîntoarcere a migranților de vârsta pre-pensionară și pensionară (Tabelul 2.2).

Tabelul 2.2. Migrația netă pe grupe cincinale de vârstă (2014-2022), mii persoane

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
0-4	-3,1	-2,5	-3,3	-3,6	-6,2	-6,4	-3,5	-6,0	-7,6
5-9	-3,4	-3,3	-3,2	-3,4	-4,6	-4,7	-2,6	-3,5	-5,8
10-14	-2,8	-2,6	-2,3	-2,5	-3,6	-3,5	-2,2	-2,7	-4,8
15-19	-4,9	-4,4	-5,1	-5,3	-4,6	-4,4	-2,9	-5,7	-6,4
20-24	-6,0	-5,0	-9,0	-9,6	-7,4	-5,6	-2,1	-8,7	-9,1
25-29	-4,0	-4,3	-8,7	-9,1	-6,7	-5,1	-1,3	-6,0	-8,0
30-34	-1,8	-2,3	-6,0	-6,6	-4,8	-3,9	-0,4	-4,7	-7,6
35-39	-0,9	-0,6	-3,5	-4,6	-3,3	-2,4	-0,1	-3,6	-6,9
40-44	-0,2	0,0	-2,9	-3,0	-1,9	-1,5	0,2	-2,7	-4,7
45-49	0,8	0,9	-1,4	-1,9	-0,6	-0,4	1,1	-1,6	-2,9
50-54	0,9	1,3	-0,2	-0,6	0,1	0,3	1,7	-0,7	-1,3
55-59	1,0	1,1	0,2	0,2	0,6	0,5	2,0	0,4	-0,2
60-64	0,5	0,6	0,0	-0,1	0,7	0,5	1,8	0,7	0,6
65-69	0,0	0,0	-0,2	-0,2	0,4	0,1	0,9	0,2	0,6
70-74	-0,2	-0,1	-0,2	-0,2	0,1	-0,2	0,2	-0,2	0,3
75-79	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	0,0
80-84	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	0,1
85 și peste	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,1
Total	-24,2	-21,4	-46,1	-50,7	-42,0	-37,1	-7,2	-45,4	-63,6

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS.

Migrația în scop de muncă a reprezentat și continuă să reprezinte cea mai importantă formă de migrație din istoria Republicii Moldova. Aceasta a devenit o opțiune frecventă pentru populația

afectată de crizele economice apărute în urma prăbușirii regimului sovietic. Evaluarea precisă a dimensiunii și a caracteristicilor migrației de muncă este dificilă din cauza lipsei de date statistice fiabile, sistematice și comparabile.

Analiza datelor secundare relevă câteva particularități ale migrației de muncă din primul deceniu post-independență. Conform Barometrului Opiniei Publice din 2003, 15,5% din populația țării avea deja experiență de muncă în străinătate, iar 82% dintre aceștia plecaseră la muncă după 1991. Inițial, migranții au căutat oportunități de muncă în fostele țări sovietice, unde existau rețele sociale bine stabilite, Rusia devenind principalul centru de atracție, 60% dintre migranți lucrând acolo. Alte destinații de muncă au inclus Turcia și Republica Cehă. De remarcat este faptul că două treimi dintre migranții moldoveni au lucrat în străinătate fără a avea un contract legal de muncă, iar după anul 2000, fiecare al doilea migrant lucra ilegal, subliniind, astfel, prevalența muncii ilegale asupra muncii legale (Barometrul Opiniei Publice, mai 2003).

Migrația în scop de muncă a continuat să crească în perioada anilor 2000 pe măsură ce rețelele sociale din țările de destinație s-au extins (Massey și alții, 1993). În 2008, deja 26% din populație avea experiență de muncă în străinătate, această proporție crescând la 30% în 2009 și la 34% în anii 2012-2013 (Barometrul Opiniei Publice, octombrie 2008; noiembrie 2009; noiembrie 2012; noiembrie 2013). În această perioadă de timp, migrația forței de muncă s-a dezvoltat pe două traiectorii principale: una către Federația Rusă și cealaltă către statele membre ale Uniunii Europene. Migrația către Rusia a fost comparabilă ca amploare cu cea către toate statele europene luate împreună.

Analiza longitudinală a migrației forței de muncă poate fi efectuată doar utilizând datele Anchetei Forței de Muncă desfășurate trimestrial de către BNS. Aceste date se referă la persoanele cu vârsta de 15 ani și peste, care au lucrat sau au căutat de muncă peste hotare în anul de referință⁴. Conform cercetării, migrația forței de muncă a crescut de la 138 mii la 395 mii de persoane în perioada 2000-2005, urmată de o stabilizare la nivelul de aproximativ 300-340 mii de persoane în perioada 2006-2013. Estimările bazate pe populația cu reședință obișnuită relevă o tendință de scădere a migrației forței de muncă în comparație cu estimările realizate pe baza populației cu reședință

⁴ Ancheta Forței de Muncă – cercetare statistică selectivă asupra gospodăriilor – este realizată în corespundere cu recomandările internaționale în vigoare în domeniul statisticii muncii, adoptate de Biroul Internațional al Muncii. Metodologia AFM, cu unele excepții, corespunde cu Regulamentul Cadru al UE privind Cercetarea forței de muncă în țările UE. Trebuie să menționăm că metodologia cercetării a suferit mai multe modificări pe parcursul anilor – în anul 2006 când eșantionul a fost restructurat și în anul 2014 când eșantionul cercetării a fost elaborat în baza datelor cu privire la numărul și structura populației cu reședință obișnuită.

stabilă. Conform datelor, aproximativ 150 mii de persoane au plecat la muncă în afara țării în perioada 2017-2020. În prezent, asistăm la fenomenul de creștere a migrației de muncă pe termen lung spre deosebire de migrația pe termen scurt, migrația sezonieră sau circulatorie (Figura 2.4).

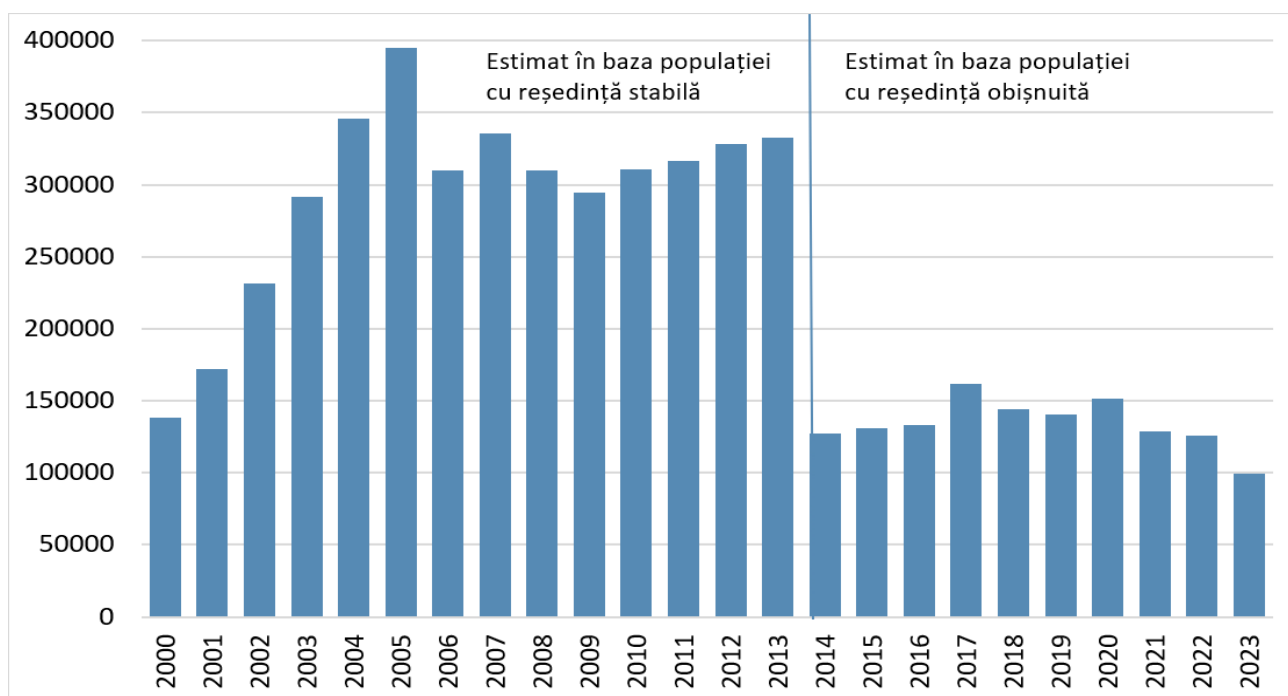

Figura 2.4. Migrația forței de muncă în anii 2000-2023, mii persoane

Sursa: elaborat de autor în baza datelor AFM (BNS).

Datele pentru perioada 2000-2013 se referă la populația stabilă, în timp ce pentru anii 2014-2023 se referă la populația cu reședință obișnuită, recalculată de BNS începând cu 2014. Din cauza metodologiilor diferite de estimare, datele pentru aceste două perioade nu sunt comparabile.

Conform datelor AFM, există diferențe semnificative între genuri și mediul de reședință în ceea ce privește migrația de muncă. Migrația este mult mai pronunțată în rândul bărbaților decât în rândul femeilor, femeile reprezentând aproximativ o treime din totalul migranților. De asemenea, migrația forței de muncă predomină în mediul rural, în timp ce doar aproximativ 30% dintre migranți provin din mediul urban. Această prevalență a migrației din zonele rurale reflectă disparitățile semnificative între nivelurile de dezvoltare socială și economică dintre mediul urban și rural, subliniind totodată insuficiența locurilor de muncă și infrastructura slab dezvoltată din mediul rural (Tabac și Gagauz, 2020).

Aproximativ 90% dintre lucrătorii migranți se încadrează în categoria de vârstă 20-54 de ani (Figura 2.5), reprezentând populația economic activă a țării. Atunci când ponderea acestei categorii depășește 55% din totalul populației, se formează un dividend demografic (Mason, 2005) sau o

"fereastră de oportunitate" economică pentru țară. Surplusul de forță de muncă din Republica Moldova, care nu a fost valorificat pe deplin la nivel intern, s-a reorientat către munca în străinătate, generând în schimb remitențe financiare pentru economia națională.

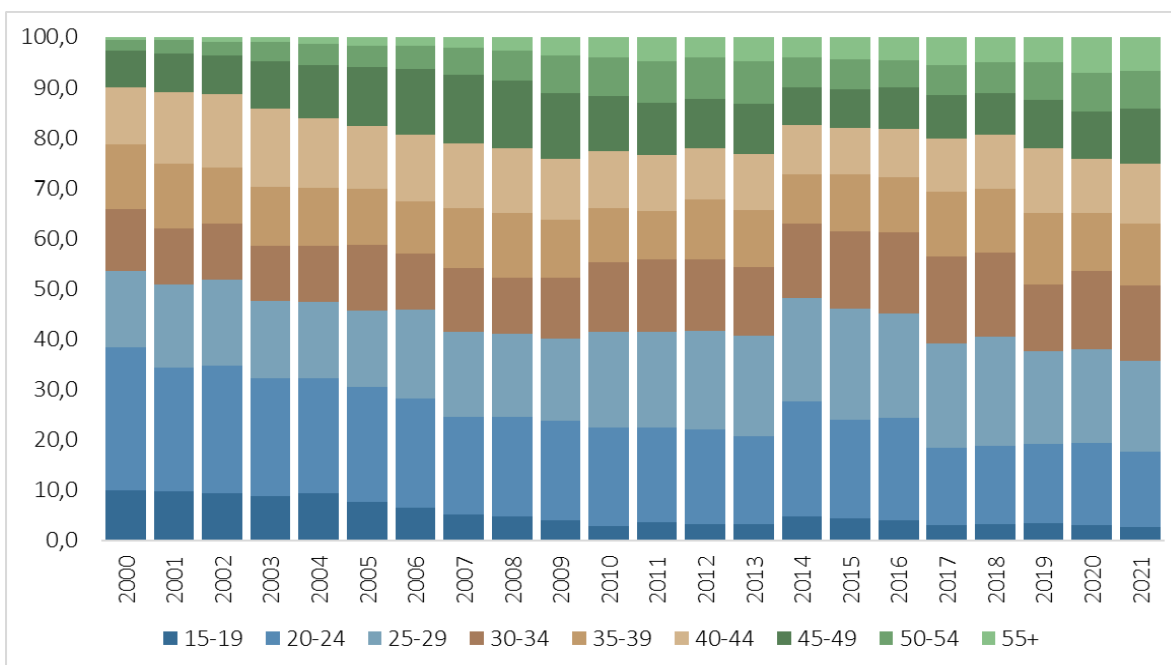

Figura 2.5. Distribuția lucrătorilor migrați pe grupe principale de vârstă, anii 2000-2021, %

Sursa: estimat de autor în baza datelor AFM (BNS).

Notă: Datele pentru perioada 2000-2013 se referă la populația stabilă, în timp ce pentru anii 2014-2023 se referă la populația cu reședința obișnuită, recalculată de BNS începând cu 2014. Din cauza metodologiilor diferite de estimare, datele pentru aceste două perioade nu sunt comparabile.

În general, migrația externă pentru muncă este dominată de populația cu un nivel de educație mediu-profesional, reflectând profilul educațional al populației generale. Aproximativ 40% dintre migrați au studii medii de specialitate (absolvenți ai școlilor profesionale sau instituțiilor de învățământ mediu de specialitate), în timp ce între 40% și 50% dintre migrați au un nivel de studii scăzut (Figura 2.6). Ponderea migraților cu studii superioare este relativ mică, însă a înregistrat o creștere în ultimii ani. Deși majoritatea migraților au un nivel scăzut de pregătire, aceștia au demonstrat adaptabilitate și ingeniozitate în explorarea oportunităților de muncă în alte țări.

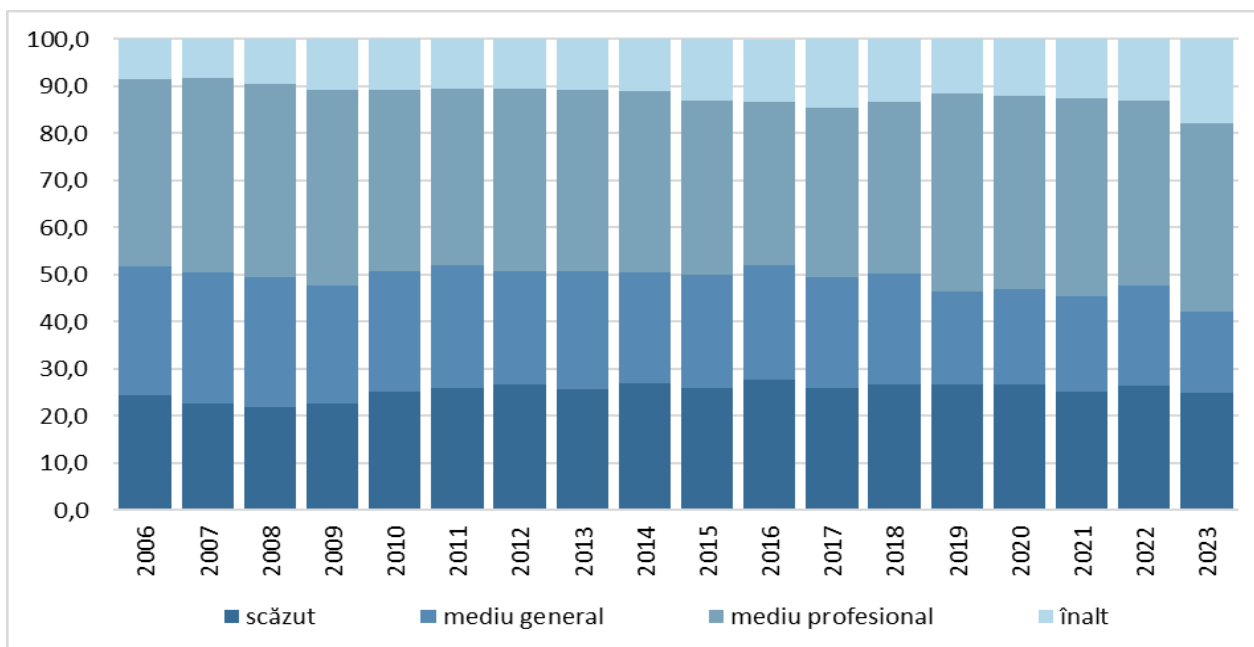

Figura 2.6. Distribuția lucrătorilor migrați după nivelul de instruire, % din total

Sursa: estimat de autor în baza datelor AFM (BNS).

*Notă: *Datele pentru perioada 2000-2013 se referă la populația stabilă, în timp ce pentru anii 2014-2023 se referă la populația cu reședința obișnuită, recalculată de BNS începând cu 2014. Din cauza metodologiilor diferite de estimare, datele pentru aceste două perioade nu sunt comparabile. **Nivelul de educație a fost calculat după cum urmează: nivelul scăzut cuprinde populația fără studii (~1,5%), populația cu studii primare și gimnaziale; nivelul mediu general – populația cu studii medii generale și liceale; nivelul mediu profesional – populația cu studii profesionale și medii de specialitate; nivelul înalt – populația cu studii superioare de toate nivelele.*

Emigrația cetățenilor moldoveni în perioada ultimelor trei decenii prezintă caracteristici și traiectorii distincte în funcție de perioada analizată. Crizele economice repetate și rețelele sociale bine stabilite au condus la creșterea continuă a fluxurilor migraționale și au favorizat diversificarea destinațiilor de emigrare, cu o creștere semnificativă a emigrației către țările Uniunii Europene în ultimul deceniu. Această migrație reprezintă un fenomen extrem de complex, dominat de migrația forței de muncă, în special a bărbaților din mediul rural, și de persoanele cu un nivel de educație mediu și scăzut. Cauza principală a migrației masive trebuie căutată în disparitățile economice și sociale majore dintre Republica Moldova și țările dezvoltate din regiunea europeană, precum și lipsa oportunităților atractive de angajare pe plan intern și a salariilor insuficiente pentru asigurarea unui trai decent.

2.2 Migrația de revenire și reintegrarea socioeconomică a migraților reveniți

Migrația de revenire presupune întoarcerea migraților în țările lor de origine și reprezintă un proces important încadrat în fenomenul migraționist general. Procesul de reîntoarcere a migraților

este esențial și necesită o atenție sporită din partea autorităților și nu doar din perspectiva umană, ci și din perspectiva economică, deoarece migrații pot aduce cu ei competențe, cunoștințe și resurse acumulate în străinătate. Reintegrarea rapidă și eficientă a migraților este importantă cel puțin din considerentul că dacă aceștia nu reușesc readaptarea la condițiile din țara natală, există un risc crescut ca ei să opteze din nou pentru emigrare. De aceea, majoritatea țărilor afectate de exodul masiv al populației au început să integreze politici de stimulare a revenirilor și de reintegrare a migraților în agendele lor politice. Aceste politici includ programe de asistență la reîntoarcere, facilități și instruirii pentru afacerile inițiate de cetățenii reveniți, programe de recunoaștere a calificărilor obținute în străinătate și suport în accesarea serviciilor de educație și sănătate.

La nivel internațional, această problematică a fost recunoscută și abordată de mult timp prin diverse proiecte și inițiative, care încurajează parteneriatele între țările de origine și cele de destinație pentru a facilita transferul de cunoștințe și capital uman. Guvernul Republicii Moldova, de asemenea, a recunoscut importanța procesului de revenire a cetățenilor săi și a inclus acest aspect în prioritățile sale politice.

Estimarea statistică a dimensiunii și dinamicii revenirilor este extrem de dificilă în Republica Moldova, deoarece nu există un sistem eficient care să monitorizeze și să înregistreze statistic aceste mișcări. Revenirea cetățenilor moldoveni este un proces insuficient documentat, ceea ce face ca dimensiunea sa reală să rămână necunoscută. În prezent, singurele date statistice disponibile provin de la ANOFM și se referă exclusiv la persoanele care s-au întors din străinătate și s-au înregistrat la agențiile teritoriale în calitate de șomeri în căutare de muncă.

Conform datelor furnizate de această instituție, numărul total al cetățenilor moldoveni care s-au reîntors în țară a variat între 1 mii și 1,6 mii de persoane în anii 2018 și 2020, urmând ca în perioada ulterioară să se micșoreze în jumătate (Tabelul 2.3). Majoritatea celor reveniți locuiesc în mediul rural și, predominant, sunt bărbați. Grupa de vârstă cea mai reprezentată în acest flux este a adulților cu vârste între 35 și 49 de ani, care constituie aproximativ jumătate din total. În ceea ce privește nivelul educațional, majoritatea acestora au absolvit studii medii, incluzând educația primară, gimnazială și liceală, precum și studii secundar profesionale.

Tabelul 2.3. Cetățeni ai Republicii Moldova reveniți de peste hotare și înregistrați cu statut de șomer de către agențiile ANOFM

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
migranți reveniți, total (pers.)	337	1177	1029	1605	846	530	673
migranți reveniți, rural (pers.)	212	720	616	963	557	370	444
migranți reveniți, femei (pers.)	99	380	205	353	344	132	99
migranți reveniți după nivel de instruire (%)							
<i>studii medii</i>	58,6	59,1	65	55	43	-	68
<i>studii secundar profesionale</i>	26,9	23,7	20	22	40	-	17,7
<i>studii colegiale</i>	6,9	5,6	6,7	23	11	-	5,4
<i>studii superioare</i>	7,6	11,6	8,3	-	-	-	8,6
<i>fără studii</i>	-	-	-	-	4	-	-
migranți reveniți pe grupe de vârstă (%)							
<i>până la 35 de ani</i>	45,1	40,5	-	-	33	36,8	-
<i>35-49 de ani</i>	43,9	43	44	44	44	47,2	51
<i>50 de ani și mai mult</i>	11	16,5	-	-	23	16	-

Sursa: calculat de autor în baza rapoartelor anuale prezentate de ANOFM.

Conform rapoartelor anuale, majoritatea migranților au revenit din Rusia, Italia, Polonia, Turcia, Germania, Franța, Marea Britanie, dar și alte țări. Cea mai mare proporție dintre acești migranți au beneficiat de serviciile oferite de ANOFM. Reintegrarea acestora pe piața muncii este facilitată prin intermediul serviciilor de informare, intermediere a muncii, programe de formare profesională, și, de asemenea, prin oferirea sprijinului pentru șomaj, toate acestea fiind prestate de personalul agenției. În integrarea pe piața muncii, cele mai solicitate profesii de către cetățenii reveniți au fost: muncitori auxiliari, conducători auto, vânzători, armatori, tencuitori, muncitori necalificați în construcție și altele (ANOFM, 2021).

Pentru o înțelegere mai bună a procesului de revenire și reintegrare socioeconomică a migranților, în anul 2019 a fost realizat studiul tematic intitulat „Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova”. Coordonat de autor, acest studiu a explorat diversele probleme și provocări întâmpinate de cetățenii moldoveni la revenirea din străinătate. Citatele care susțin concluzii formulate pot fi consultate în boxele indicate în Anexa 3.

Rezultatele studiului a delimitat o gamă variată de **factori care influențează decizia cetățenilor de a se întoarce acasă**. Motivele de revenire variază de la cele economice, cum ar fi crizele financiare și integrarea dificilă pe piața muncii, la cele sociale, precum experiențele de discriminare sau dificultățile de adaptare în societățile gazdă, până la motive personale sau legate de familie.

Motivele familiale sunt cele mai frecvente determinante ale revenirii. Pentru două treimi dintre migranții intervievați, familia a fost principalul factor motivant de a se întoarce în țară, fie că este vorba despre dorința de a fi mai aproape de soț/soție, copii, părinți, fie din dorința de a întemeia propria familie (Boxa 1, Anexa 3).

Un alt motiv exprimat este sentimentul de dor față de casă și de țară. Aceste sentiment cuprinde dorul de familie, rude sau prieteni, dar și nostalgia pentru casa părintească sau locurile copilăriei (Boxa 2, Anexa 3).

Un factor important identificat se referă la eșecurile în procesul de integrare economică în țările gazdă. Acesta eșecuri se manifestă prin dificultăți în accesarea pieței muncii, oportunități limitate de avansare profesională și diverse constrângeri financiare, cum ar fi costurile ridicate de trai sau reducerea veniturilor ca urmare a crizei financiare (Boxa 3, Anexa 3).

Întoarcerea acasă este determinată și de discriminare, dar și de dificultățile de adaptare socială în țările de destinație. Însă, acești factori nu operează izolat, ci interacționează cu alți factori, contribuind la o decizie complexă de reîntoarcere. Discriminarea este adesea resimțită mai acut de migranții cu calificări înalte, care întâmpină dificultăți în a-și vedea recunoscute competențele și calificările. Acești migranți se confruntă cu bariere semnificative atunci când aspiră la poziții profesionale superioare, în contrast cu cei care au calificări mai scăzute, aceștia fiind adesea angajați în posturi neatractive pentru populația locală (Boxa 4, Anexa 3). Această situație generează frustrări și alimentează dorința de revenire în țară în speranța că competențele lor vor fi apreciate la justa valoare. Problema discriminării migranților cu calificări înalte a fost documentată și în alte studii empirice (Dietz și alții, 2015). Aceste studii subliniază încă o dată concurența pe piața muncii dintre migranți și non-migranți pentru pozițiile de conducere sau cu responsabilități extinse, așa cum este redată și în teoria segmentării pieței muncii.

Dorința de a contribui la dezvoltarea țării prin introducerea unor idei și inițiative inovatoare reprezintă un alt factor motivațional puternic pentru mulți migranți care aleg să revină acasă. Aceste sentimente patriotice și de responsabilitate națională sunt alimentate și de experiențele care au fost acumulate de ei în străinătate. Prin urmare, ideea că migranții dobândesc competențe, cunoștințe și perspective noi care pot fi aplicate eficient în contextul local, este bine fundamentată și realistă.

Un aspect pozitiv în această privință este creșterea gradului de conștientizare că, în Republica Moldova, există perspective de avansare (Boxa 5, Anexa 3). Această schimbare de percepție este crucială, deoarece deschide calea pentru o nouă viziune asupra potențialului economic

și social al țării. Migranții pot aduce inovații și practici moderne care să stimuleze diverse sectoare economice, să îmbunătățească eficiența proceselor și să contribuie la crearea unui mediu de afaceri dinamic și competitiv. De exemplu, migranții pot iniția afaceri care să se bazeze pe modele de succes, observate în alte țări, pot introduce noi tehnologii sau pot adapta servicii și produse la nevoile specifice locale. În plus, prezența lor poate stimula crearea de locuri de muncă și poate oferi un impuls binevenit pentru economia locală.

Cercetarea calitativă în rândul migranților reveniți a identificat de asemenea și principalele **provocări cu care se confruntă migranții reveniți acasă**, informații esențiale pentru ajustarea și direcționarea în continuare a politicilor. Acestea pot fi clasificate în trei categorii majore: informarea insuficientă cu privire la oportunitățile economice disponibile acasă, dificultăți de adaptare la standardele de viață locale, și diferența semnificativă între nivelul de remunerare a muncii în Republica Moldova și cel din țările gazdă.

Informarea insuficientă cu privire la oportunitățile economice disponibile în țară constituie un obstacol în procesul de reintegrare pentru unii dintre migranții reveniți. Cu toate acestea, unii experți subliniază că instituțiile responsabile de implementarea programelor axate pe reintegrarea migranților depun eforturi constante în diseminarea informațiilor și promovarea acestora prin canalele oficiale de comunicare, cum ar fi: mass-media, site-urile web oficiale, rețelele sociale, administrațiile publice locale și misiunile diplomatice (Boxa 6, Anexa 3). Din interviurile realizate constatăm că mulți migranți nu sunt adecvat informați despre programele de sprijin economic și modalitățile de accesare a fondurilor disponibile. Unii respondenți au recunoscut că nu au primit nici o informație despre aceste oportunități, deși sunt interesați. Alte persoane intervievate au declarat că nu dețin astfel de informații, evidențiind, totodată, dezinteresul lor față de acestea (Boxa 7, Anexa 3).

Informarea incompletă despre oportunitățile economice și sociale din țară reprezintă o problemă, agravată de volumul mare de informații disponibile și lipsa unei structurări clare a acestora (Boxa 8, Anexa 3). În consecință, persoanele care caută informații relevante la capitolul programe educaționale, economice adresate migranților sau cu privire la asigurarea socială și medicală, se confruntă adesea cu o dispersie largă a datelor, care poate crea confuzie și dificultăți de navigare. Aceste obstacole nu doar complică, ci pot să întârzie procesul de reintegrare.

Dificultățile de adaptare la standardele de viață locale au fost frecvent exprimate în cadrul interviurilor, mulți migranți reveniți confruntându-se cu dificultăți de adaptare, în special în prima

perioadă după revenire (Boxa 9, Anexa 3). Decalajul dintre standardele de viață din Republica Moldova și cele din țările gazdă determină unii migranți să ia în considerare opțiunea re-emigrării. Această problemă subliniază necesitatea stringentă a implementării unor acțiuni de îmbunătățire a infrastructurii și a calității vieții pentru a asigura stabilitatea cetățenilor acasă.

Necesitatea readaptării la standardele de viață locale este mai accentuată în rândul migranților care au petrecut perioade îndelungate în străinătate, fiind absenți din țară pentru mult timp. Migranții care au depășit aceste dificultăți le-au depășit treptat, odată cu trecerea timpului și prin acceptarea condițiilor actuale (Boxa 10, Anexa 3).

Ultima din categoria dificultăților identificate se referă la *diferența semnificativă între nivelul de remunerare a muncii în Republica Moldova și cel din țările gazdă*. Mai mulți intervievați au subliniat că nivelul salariilor în Republica Moldova nu le acoperă necesitățile de bază, întrucât prețurile pentru produsele și serviciile de bază sunt ridicate. Interesant este faptul că, deși unii migranți au recunoscut diferențele salariale ca fiind o problemă principală, aceasta nu constituie un motiv determinant pentru re-emigrare (Boxa 11, Anexa 3).

În contextul remunerării muncii, unii intervievați subliniază că nu compară salariile de pe piața națională cu cele obținute în străinătate. Această percepție a fost confirmată și de experți. Acceptarea realităților economice din țară și o anumită doză de reziliență individuală îi determină pe migranți să se adapteze la situația economică actuală (Boxa 12, Anexa 3).

Reintegrarea economică este recunoscută ca fiind una dintre etapele critice care influențează succesul general al procesului de reintegrare a migranților. Importanța acestei faze este subliniată și de numeroase studii internaționale. Migranții reveniți au potențialul de a transforma fenomenul de „brain drain” (exodul creierelor) în „brain circulation” (circulația creierelor), aducând înapoi în țară cunoștințe și competențe valoroase (Langović și alții, 2024; Alikhan, 2015). Acești migranți țin temeinic potențialul țării nu numai ca forță de muncă, ci și prin transferul de tehnologie și expertiză. Prin urmare, reîntoarcerea și reintegrarea acestora reprezintă nu doar o necesitate, ci și o oportunitate semnificativă pentru progresul și dezvoltarea țării.

Reintegrarea migranților pe piața muncii și inițierea sau dezvoltarea unei afacerii reprezintă două modalități esențiale în procesul de reintegrare economică. Această distincție subliniază două direcții principale, conform cărora migranții pot contribui la dezvoltarea economiei naționale, și anume: angajarea în cadrul unui loc de muncă existent sau antreprenoriatul, fiecare din acestea prezentând provocări și oportunități specifice.

Reintegrarea pe piața muncii naționale. Reintrarea migranților pe piața muncii presupune acceptarea ofertelor de muncă disponibile. Înainte de a intra în acest proces, este important ca migranții să fie bine informați despre opțiunile de angajare existente. Deși nu s-au identificat probleme pe acest domeniu, putem delimita două modalități utilizate pentru angajare. Prima se referă la reangajarea în instituțiile în care au fost angajați anterior emigrației, în timp ce a doua vizează ocuparea unui loc de muncă nou. Informațiile despre oportunitățile pe piața muncii sunt adesea obținute prin canale neoficiale, cum ar fi rețelele sociale – familie, rude și prieteni rămași în țară (Boxa 13, Anexa 3).

Per general, intervievații nu au raportat dificultăți în faza de angajare. Integrarea reușită a fost facilitată de corespondența dintre competențele și experiența acumulate în străinătate și cerințele locurilor de muncă locale, ceea ce le-a permis accesul la oportunități profesionale compatibile cu profilul lor. De asemenea, procesul de integrare a fost influențat pozitiv de restabilirea echilibrului între viața profesională și cea personală, un aspect care le lipsea în străinătate. Acest rezultat demonstrează că, atunci când condițiile de angajare sunt adecvate și există aliniere între așteptările personale și realitățile pieței muncii, sentimentul de împlinire și stabilitate este garantat (Boxa 14, Anexa 3).

Inițierea sau dezvoltarea antreprenoriatului. O valoare adăugată pentru susținerea dezvoltării țării poate fi realizată prin direcționarea capitalului financiar și a competențelor dobândite de migranți către sectoare cu potențial de creștere. Susținerea antreprenoriatului în rândul migranților reprezintă o politică activă promovată de Guvern, în colaborare cu organizații internaționale și asociații ale diasporei. Prin intermediul programelor de susținere a revenirilor, migranților li se oferă suport financiar, instruire și mentorat pentru a facilita lansarea migranților în afacere. Programele în cauză, precum și condițiile de accesare, vor fi analizate detaliat în Capitolul patru al lucrării.

În cazul Republicii Moldova, capitalul financiar acumulat de migranții reveniți este orientat predominant spre consum, soluționarea problemelor locative fiind una din principalele destinații în care se investește. Cu toate acestea, există și o categorie de cetățeni care emigrează la muncă cu intenția de a reveni și de a deschide o afacere, investind în acest fel resursele acumulate în proiecte antreprenoriale proprii (Boxa 15, Anexa 3).

Potrivit studiului, o mare parte din afacerile inițiate de migranți se concentrează în sectorul agricol, tendință influențată atât de particularitățile economiei naționale, cât și de o înclinație

majoră, nativă, a migranților din mediul rural pentru acest domeniu. Totuși, cercetarea a evidențiat și alte sectoare în care migranții fac investiții, accentuându-se în mod deosebit domeniul serviciilor (Boxa 16, Anexa 3).

Interesul pentru antreprenoriatul inovativ este în creștere, datorită acumulării de cunoștințe și abilități inovative în străinătate. Unii dintre migranții intervievați au introdus pe piața din Republica Moldova specii noi de plante și animale, precum și metode avansate de cultivare și îngrijire a acestora (Boxa 17, Anexa 3). Pe lângă inovațiile aduse în sectorul agroalimentar, s-au remarcat și progrese semnificative în domeniul producției și a industriei alimentare (Boxa 18, Anexa 3).

Studiul a identificat o serie de dificultăți cu care se confruntă migranții în implementarea proiectelor antreprenoriale, în special în sectorul de producție. Aceste provocări sunt frecvent legate de lipsa materiei prime, de absența echipamentelor adecvate și de costurile ridicate ale taxelor vamale (Boxa 19, Anexa 3). Deficitul de materii prime în industria locală, împreună cu costurile vamale asociate importului, reprezintă bariere semnificative pentru antreprenorii migranți, afectându-le competitivitatea pe piața națională. În plus, achiziționarea și importul de utilaje moderne, necesare pentru creșterea productivității, se dovedesc a fi costisitoare, ceea ce constituie o provocare suplimentară pentru afacerile mici ale migranților (Boxa 20, Anexa 3).

Dificultățile cu care se confruntă antreprenorii migranți includ, de asemenea, accesul insuficient la informații despre oportunitățile de investiții, precum și absența unei strategii clare sau a unei viziuni bine definite asupra domeniului în care intenționează să investească. Dacă cunoștințele despre situația economică națională, despre piețele disponibile și nișele neocupate în mediul de afaceri sunt vagi, mai mult, dacă acestea se combină cu un nivel superficial de cunoștințe manageriale și financiare, atunci lansarea și gestionarea unei afaceri devine extrem de dificilă. Problemele se accentuează și în faza inițială de lansare, când migrantul revenit are nevoie de resurse financiare suplimentare pentru a demara proiectul său antreprenorial (Boxa 21, Anexa 3).

În contextul atragerii investițiilor din migrație în economia națională, au fost evidențiate provocări legate de cadrul sistemic. Unii migranți și-au exprimat în mod ferm reticența de a investi într-un mediu economic perceput ca instabil și neprietenos, preferând astfel să redirecționeze resursele financiare spre consum, cum ar fi achiziționarea de bunuri economice mari, precum imobiliare, în loc de proiecte antreprenoriale. Această reticență este amplificată de incertitudinile economice și fluctuațiile politice, de percepția cadrului legal ca fiind opac sau imprevizibil, de birocrăția excesivă, precum și de experiențele negative relatate de alți migranți (Boxa 22, Anexa 3).

Pe lângă acestea, un alt obstacol major este încrederea scăzută a migranților în instituțiile publice, ceea ce descurajează accesarea programelor financiare. Neîncrederea generală în instituțiile statului nu este specifică doar migranților, ci reprezintă o tendință larg răspândită în rândul întregii populații, indiferent de experiența migrațională. Aceste rezultate susțin necesitatea consolidării transparenței și responsabilității în cadrul instituțiilor, pentru a restabili încrederea populației și a stimula participarea socială, economică, civică și altele (Boxa 23, Anexa 3).

Identificarea provocărilor cu care se confruntă migranții reveniți în procesul de reintegrare economică și socială este relevantă pentru dezvoltarea politicilor publice eficiente, care să sprijine atât reîntoarcerea lor, cât și reintegrarea durabilă. Măsurile necesare trebuie să vizeze sprijinirea antreprenorilor migranți în vederea depășirii provocărilor cu care se confruntă, asigurarea accesului la oportunități economice și pe piața muncii, recunoașterea calificărilor profesionale dobândite peste hotare, precum și facilitarea transferului de competențe.

Responsabilitatea principală pentru sprijinirea antreprenorială a migranților revine Organizației pentru Dezvoltarea Afacerilor (ODA), instituție de stat fondată de Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării. În fond, ODA administrează multiple programe de granturi dedicate dezvoltării antreprenoriatului, accesibile tuturor cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv celor din diasporă. Dintre cele peste 10 programe de granturi, doar Programul PARE 1+2 este orientat spre atragerea remitențelor din diasporă în economia națională.

Scopul principal al Programului este de a consolida oportunitățile economice prin valorificarea remitențelor și de a facilita incluziunea migranților în dezvoltarea socioeconomică a țării. Programul se concentrează în mod specific pe furnizarea de suport informațional și educațional cu privire la posibilitățile de lansare a afacerilor, stimularea investițiilor provenite din remitențe, sporirea oportunităților economice pentru migranții reveniți și creșterea competitivității afacerilor dezvoltate de aceștia (HG, nr.622/2022).

Programul de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+1” este destinat lucrătorilor migranți și rudelor de gradul I (copii, părinți, soți) care doresc să lanseze o afacere în Republica Moldova sau să extindă o afacere existentă. Începând cu anul 2022, Programul se axează pe două componente principale. Prima componentă propune suport financiar nerambursabil pe baza regulii 1+1, ceea ce înseamnă că pentru fiecare leu investit din remitențe, Programul contribuie cu un leu suplimentar, valoarea maximă a grantului fiind de 250 mii lei. A doua componentă oferă finanțare nerambursabilă pentru întreprinderile care doresc să-și extindă activitatea, pe baza regulii 1+2, ceea

ce presupune ca fiecare leu investit din contribuția proprie să fie suplinit cu doi lei din cadrul Programului. Valoarea maximă a grantului nu poate să depășească 500 mii lei.

Potrivit rapoartelor anuale prezentate de ODA, în perioada 2011-2023 au fost aprobate spre finanțare 2112 proiecte investiționale provenite de la lucrătorii migranți sau rudele acestora de gradul I. Finanțarea totală a granturilor obținute prin acest program este estimată la aproximativ 457,8 milioane lei, în timp ce volumul investițiilor preconizate se ridică la 1 miliard 304 milioane (ODA, 2023, 2022; ODIMM, 2021, 2020, 2019).

Perioada de vârf a proiectelor investiționale aprobate a fost atinsă în 2015-2019, când anual au fost finanțate între 210 și 224 proiecte. Tot în această perioadă au fost înregistrate cele mai mari alocări financiare, precum și cel mai mare volum al investițiilor prognozate în economie. Însă, după anul 2020, poate fi observată tendința de scădere a investițiilor obținute din remitențe, fenomen influențat de declanșarea pandemiei COVID-19 și de criza energetică din regiune (Figura 2.7). Aceste instabilități economice, care au afectat direct și piața muncii, au contribuit la declinul acestui sector.

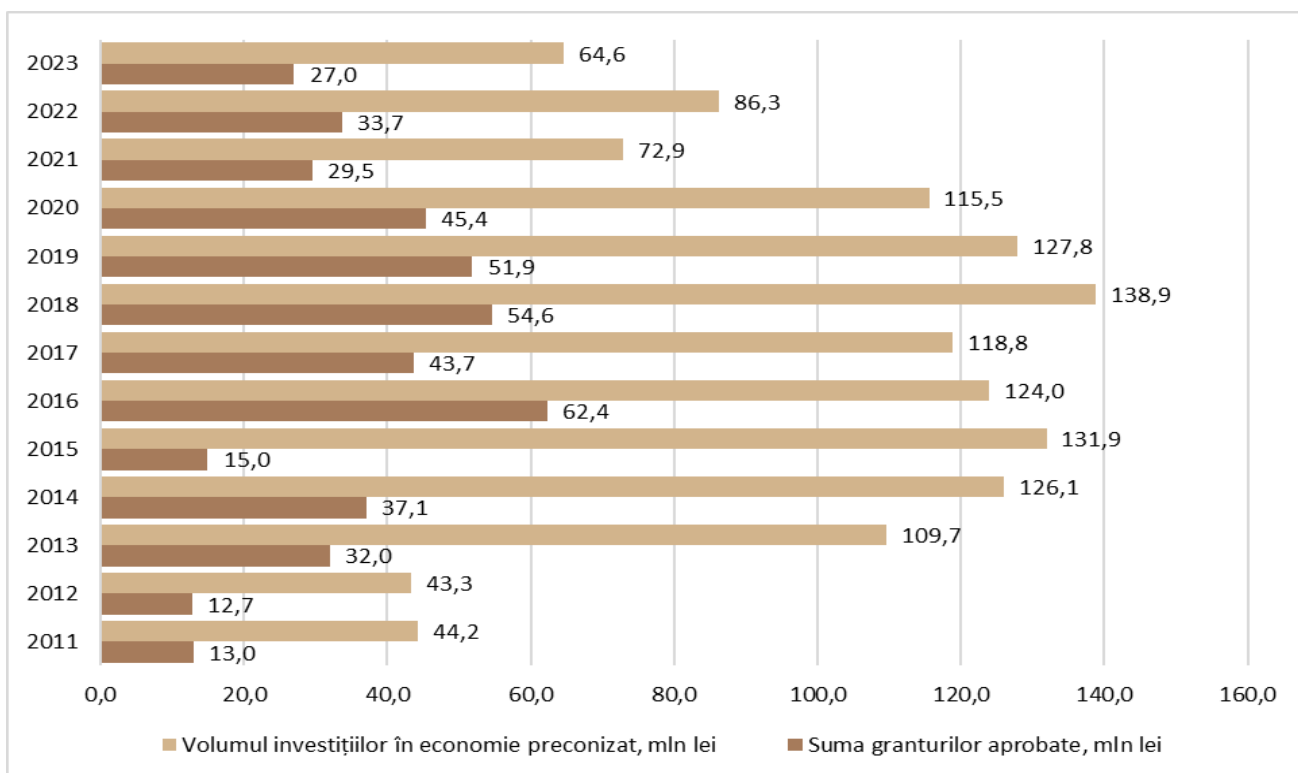

Figura 2.7. Valoarea investițiilor generate de proiectele investiționale implementate de către lucrătorii migranți, 2011-2023

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Organizației pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA 2022, 2023; ODIMM 2019, 2020, 2021).

Cele mai multe proiecte investiționale au fost înregistrate în agricultură, acestea fiind urmate de sectorul serviciilor și de industria prelucrătoare. În agricultură s-au inițiat activități precum cultivarea cerealelor, legumelor și viței-de-vie, incluzând culturi inovatoare precum sparanghelul, plantații de nuci, goji, meri, piersici și cireși, precum și înființarea plantațiilor de Paulownia, măceș, cătină albă, lavandă, cu producerea uleiului esențial de lavandă. De asemenea, au fost dezvoltate ferme pentru creșterea vacilor, iepurilor, chinchilelor, struților.

În sectorul serviciilor au fost înființate afaceri ce țin de agroturism și agrement, servicii de spălare și curățare a textilelor, servicii educaționale pentru copii, servicii medicale și de întreținere corporală, stomatologie, servicii de tipărire și design specializat, construcții, transport de mărfuri și pasageri, precum și servicii de mentenanță și reparație a sistemelor de apă și canalizare.

În industria prelucrătoare s-au dezvoltat activități precum producerea pâinii și a produselor de patiserie, producția de alimente și bere, fabricarea mobilei, lădițelor din lemn și peleților, prelucrarea metalelor, fabricarea ușilor și geamurilor din lemn masiv și PVC, confecționarea produselor textile, producerea ambalajelor din hârtie și carton, precum și activități de filtrare a apei, producerea furajelor și a produselor energetice.

Încurajarea migranților și a familiilor acestora de a investi în economia Republicii Moldova a favorizat apariția și dezvoltarea unor idei antreprenoriale inovatoare. Unii dintre migranții reveniți au reușit să transfere cunoștințele și competențele profesionale acumulate în țările de destinație. De exemplu, mai multe femei și familii reîntoarse din Italia au creat și dezvoltat afaceri cu specific italian în domeniul panificației, producției de paste italiene tradiționale și brânzeturi. Antreprenoriatul inovator este rezultatul integrării cunoștințelor dobândite în străinătate în mediul de afaceri național. Prin migrație, piața autohtonă s-a diversificat, fiind introdusă o varietate de produse inedite, provenite din specii inovatoare de plante și animale.

Totuși, antreprenoriatul nu este singurul domeniu care beneficiază de pe urma migrației. Migrația de revenire implică și tineri studioși sau profesioniști moldoveni care, după finalizarea studiilor la universități de prestigiu la nivel global, revin în țară. Numeroase sectoare publice din Republica Moldova, inclusiv Președinția, Guvernul, ministerele de resort, Procuratura, instituțiile de învățământ și cele din domeniul sănătății, au integrat specialiști din diaspora profesionistă, contribuind astfel la dezvoltarea și modernizarea acestor instituții.

2.3 Imigrația și integrarea cetățenilor străini pe piața muncii autohtone

Imigrația prezintă beneficii pentru țările gazdă, indiferent dacă aceasta se realizează în scop de muncă sau de studii, având potențialul de a stimula creșterea economică. Imigrația muncitorilor străini adaugă o contribuție valoroasă la economia țării gazdă prin ocuparea pozițiilor unde există penurie de forță de muncă. Aceștia nu doar că sprijină menținerea și creșterea producerii, dar și stimulează inovația și competitivitatea economică. În contextul globalizării și al economiei bazate pe cunoaștere, imigranții calificați aduc cu ei competențe și cunoștințe profesionale care pot acoperi deficitul în sectoarele de înaltă tehnologie și cercetare, stimulând astfel creșterea și performanța economică. Studenții străini la rândul lor contribuie la menținerea competitivității în sistemul educațional, în asemenea mod fiind stimulate internaționalizarea campusurilor universitare și introducerea perspectivelor educaționale globale care ajută studenții să dobândească mai puțină experiență. Investițiile minime în sistemul de educație pot fi amplificate prin taxele de școlarizare și cheltuielile locale ale studenților internaționali, ceea ce aduce venituri suplimentare la bugetul public și al universităților. Prin urmare, formarea profesională a studenților străini nu implică costuri semnificative pentru guvernele țărilor gazdă, însă aceștia pot constitui o resursă valoroasă pentru piața muncii dacă aleg să urmeze o carieră profesională în țară.

Totodată, multe țări care se confruntă cu reducerea populației economice productive și cu îmbătrânirea demografică încurajează imigrația pentru a regla sistemele piața muncii și de asigurări sociale. Imigrația, în special a populației tinere și adulte, poate echilibra colapsul demografic și contribui prin taxe și impozite la susținerea sistemelor de pensii și sănătate, ceea ce este deosebit de important în contextul îmbătrânirii populației și a declinului demografic. Însă, acest cadru poate fi realizat doar prin gestionarea eficientă a fluxurilor de imigranți ceea ce presupune elaborarea și aplicarea unor politici care să faciliteze integrarea economică și socială a lor.

Posibilitățile de imigrare a cetățenilor străini în Republica Moldova s-au diversificat începând cu anii '90, pe fondul internaționalizării economice și politice a țării. Dacă la sfârșitul anilor '80 au predominat fluxurile de repatriere ale cetățenilor moldoveni, începând cu anii '90 au fost înregistrate și fluxuri de cetățeni străini, deși modeste ca dimensiune. Conform datelor prezentate în Figura 2.8, numărul absolut al imigranților nu a depășit două mii de persoane anual până în 2004. După această perioadă, s-a observat o creștere constantă a intrărilor în țară, numărul străinilor ajungând la peste patru mii de persoane în 2014, tendință care continuă și în prezent.

Printre factorii care au determinat această creștere menționăm simplificarea cerințelor pentru obținerea permiselor de ședere și de muncă, precum și semnarea Acordului de Asocierie între Republica Moldova și Uniunea Europeană, care a facilitat liberalizarea regimului de vize. Datele recente arată o scădere a numărului de străini care au intrat în țară în 2020, situație influențată de restricțiile impuse în contextul crizei sanitare generate de pandemia COVID-19, urmată de o creștere a acestora în 2022 și 2023, în principal cu imigranți din Rusia și Ucraina, cel mai probabil ca urmare a escaladării conflictului din regiune.

Această evoluție a imigrației a fost marcată nu doar de creșterea numerică, ci și de diversificarea țărilor de proveniență ale imigranților. Până în 2005, principalele țări de origine au fost Ucraina, Rusia și Siria, cu o implicare temporară a Iordaniei în acest flux migrator. Ulterior, spectrul țărilor de origine s-a extins, incluzând, pe lângă Ucraina și Rusia, state precum Turcia, România, Israel și SUA, ceea ce reflectă o rețea migratorie mai amplă și complexă. Acest lucru subliniază, de asemenea, și integrarea crescută a Republicii Moldova în contextul migrației globale.

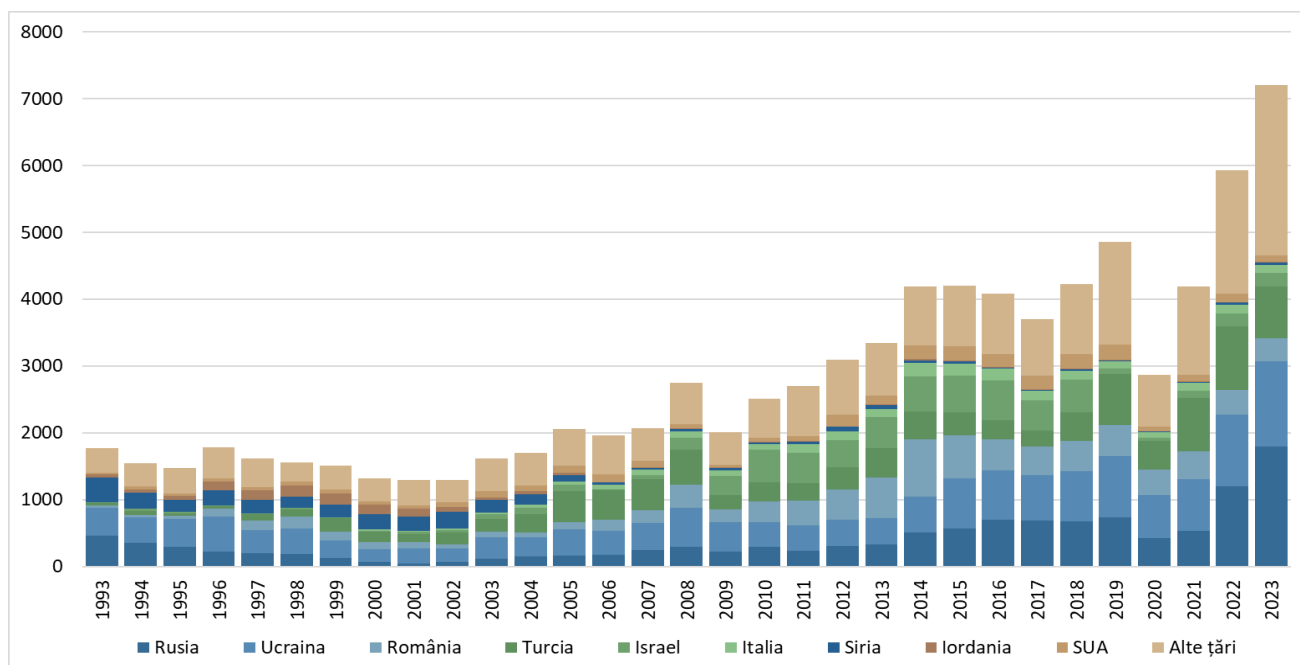

Figura 2.8. Fluxuri anuale de imigranți (cetățeni străini) în Republica Moldova în funcție de țările de origine, anii 1993-2023, mii persoane

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Motivele principale pentru care străinii imigrează în Republica Moldova se integrează în migrația pentru muncă, studii sau reîntregirea familiei. Potrivit datelor prezentate în Figura 2.9, în prima perioadă a fost predominantă imigrația din motive familiale, urmată de imigrația pentru studii

și semnificativ de redusă – imigrația pentru muncă. Politica migraționistă a acestei perioade a fost orientată mai degrabă către protejarea populației autohtone și combaterea imigrației masive din fostele state sovietice (LP, nr.418/1990). Ca rezultat, atât imigrația totală, cât și cea pentru muncă a fost deosebit de scăzută. Mai mult decât atât, la propunerea Departamentului de Migrațiune, imigrarea s-a realizat în baza cotelor stabilite anual de către Guvern, care nu trebuia să depășească 5% din numărul total al populației cu domiciliul stabil. Ulterior, cotele de imigrare au fost modificate, fiind ajustate la cerințele economice naționale după cum a fost stipulat ”numărul limită al cetățenilor străini și apatrizilor, cărora li se permite imigrarea în scop de muncă în Republica Moldova, calculat anual în funcție de necesitățile economiei naționale” (LP, nr. 1518/2002). În prezent imigrația este reglementată de Legea Parlamentului nr.200 din 16 iulie 2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova (LP, nr. 200/2010). Noua lege elimină complet sistemul de cote de imigrație, inclusiv pentru imigrarea în scop de muncă. Ca urmare, ponderea imigranților sosiți în acest scop din fluxul total de imigranți a crescut de la 32% la 44% în perioada 2010-2022.

Pe măsura creșterii imigrației pentru muncă, s-a înregistrat diminuarea imigranților pentru studii. Numărul studenților internaționali s-a redus în ultimul deceniu comparativ cu perioada 1996-2004, când aceștia reprezentau categoria dominantă a imigranților. Scăderea imigranților pentru studii este dezavantajoasă pentru menținerea competitivității sistemului educațional și reprezintă o oportunitate pierdută prin care pot fi generate venituri suplimentare pentru bugetul public național.

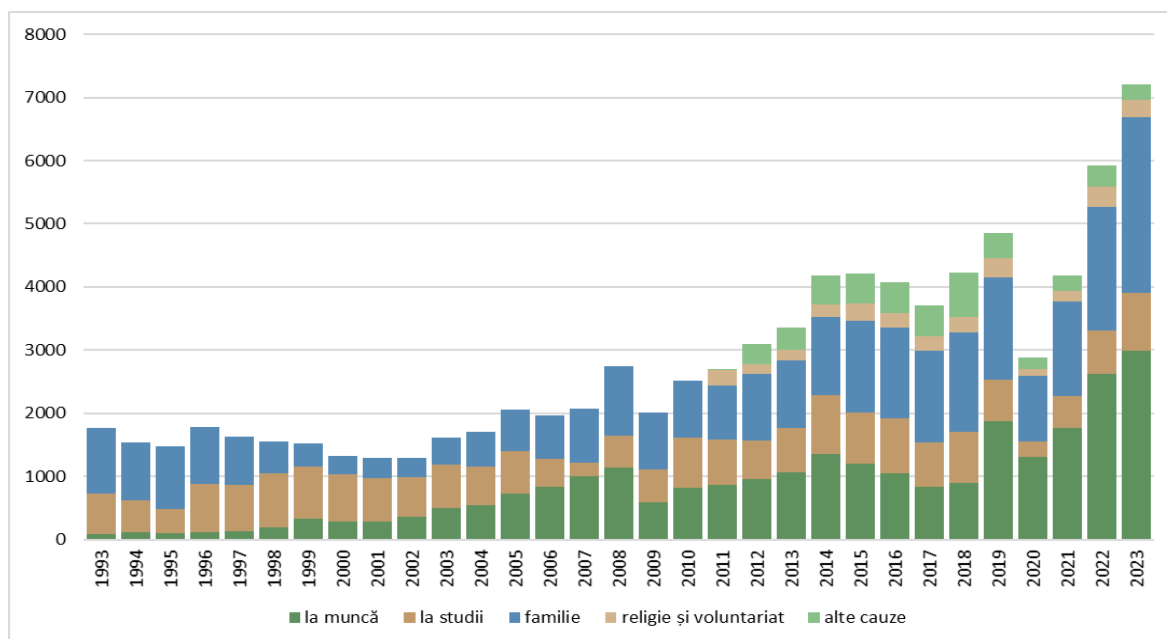

Figura 2.9. Fluxuri anuale de imigranți (cetățeni străini) în funcție de scopul sosirii în Republica Moldova, anii 1993-2023, mii persoane

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Mai mult de o treime dintre imigranții care sosesc în Republica Moldova au finalizat un nivel de pregătire profesională superioară. Această tendință este stabilă pentru toată perioada anilor 2008-2021. Iar dacă luăm în considerație și proporția ridicată a migranților care au finalizate studii medii de specialitate, observăm că ponderea imigranților care dețin calificare profesională este de circa 60-70%. Nivelul de calificare înalt printre imigranți reflectă potențialul lor de integrare și contribuție pe piața muncii (Figura 2.10).

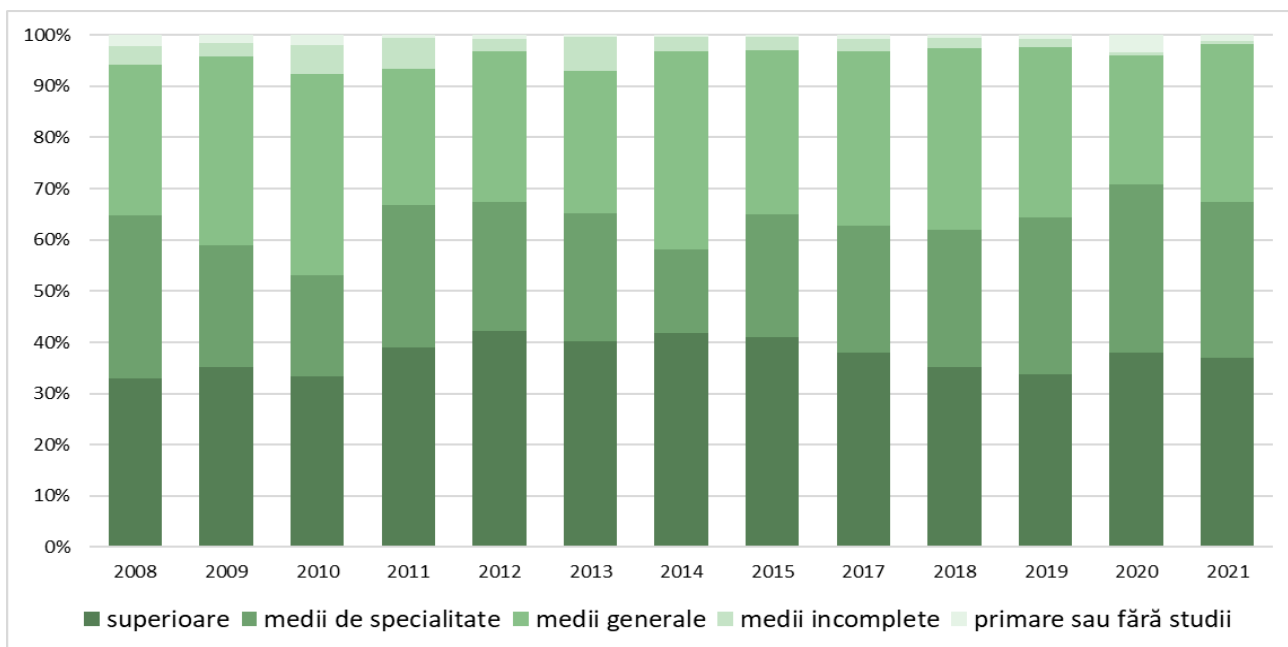

Figura 2.10. Fluxuri anuale de imigranți (cetățeni străini) în funcție de nivelul de instruire, anii 2008-2021, %

Sursa: estimat de autor în baza datelor statistice furnizate IGM.

Pe lângă fluxurile anuale de imigranți, o dimensiune importantă o constituie stocul cetățenilor străini. Aceștia reprezintă categoria imigranților străini rezidenți în Republica Moldova care, de asemenea, necesită a fi analizată corespunzător. Datele disponibile pentru anii 2005-2021 demonstrează majorarea de două ori a populației străine rezidente, de la aproximativ 11,7 mii persoane la 22 mii persoane (Figura 2.11).

Majoritatea străinilor rezidenți în Republica Moldova provin din Ucraina și Federația Rusă, cu o pondere ce variază între 45% și 65% în perioada analizată (Figura 2.12). Pe locul al treilea se situează Israelul, cu o tendință de creștere de la 2% la 9,8% în perioada 2014-2018, urmată de o scădere la 6% în 2021. Această evoluție a fost susținută de politica națională în domeniul migrației, care a facilitat migrația pentru studii în Republica Moldova, atrăgând în mod special studenți din regiunea palestiniană. Alte țări de origine includ Turcia și România, cu rate anuale variabile de până

la 5-7%. De asemenea, stocul imigranților cuprinde și persoane originare din Belarus, Kazahstan, Azerbaidjan, Uzbekistan și Armenia, prezentate în figură ca „alte țări CSI”. Ponderea acestora a crescut de la aproximativ 2% la 6,5% în perioada analizată, reflectând continuarea și diversificarea legăturilor migraționale în cadrul acestui spațiu.

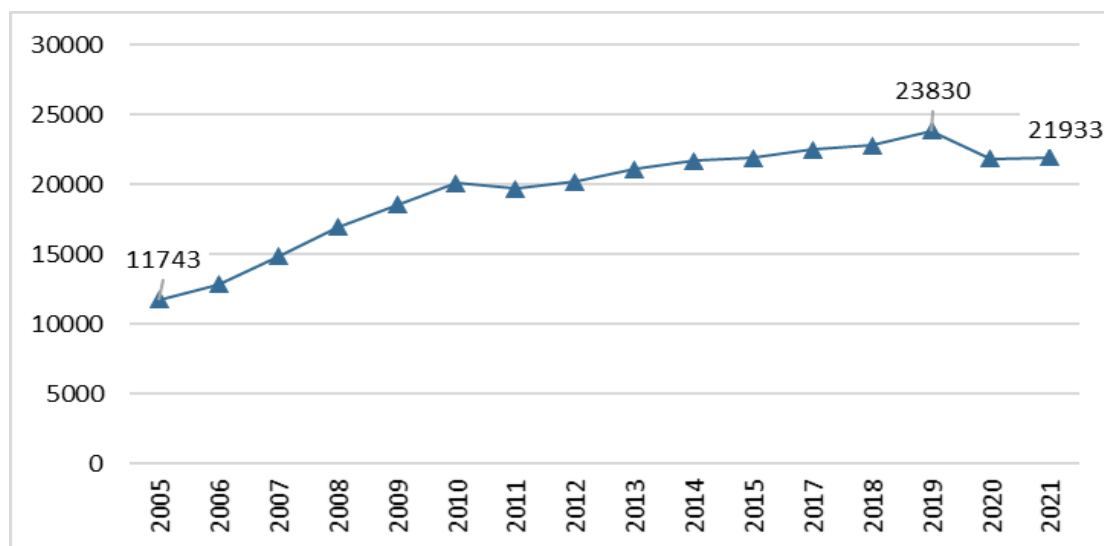

Figura 2.11. Dinamica stocului anual de populație străină în Republica Moldova, anii 2005-2021, mii persoane

Sursa: elaborat de autor în baza datelor statistice furnizate IGM.

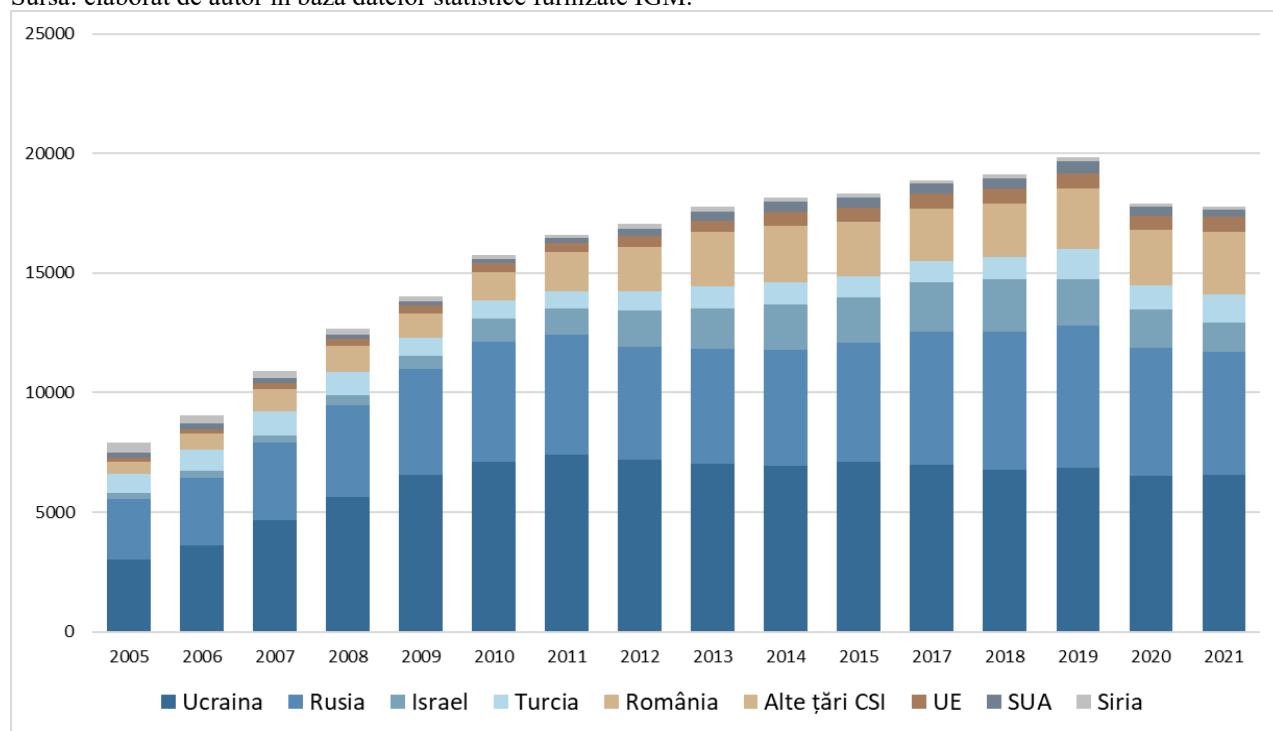

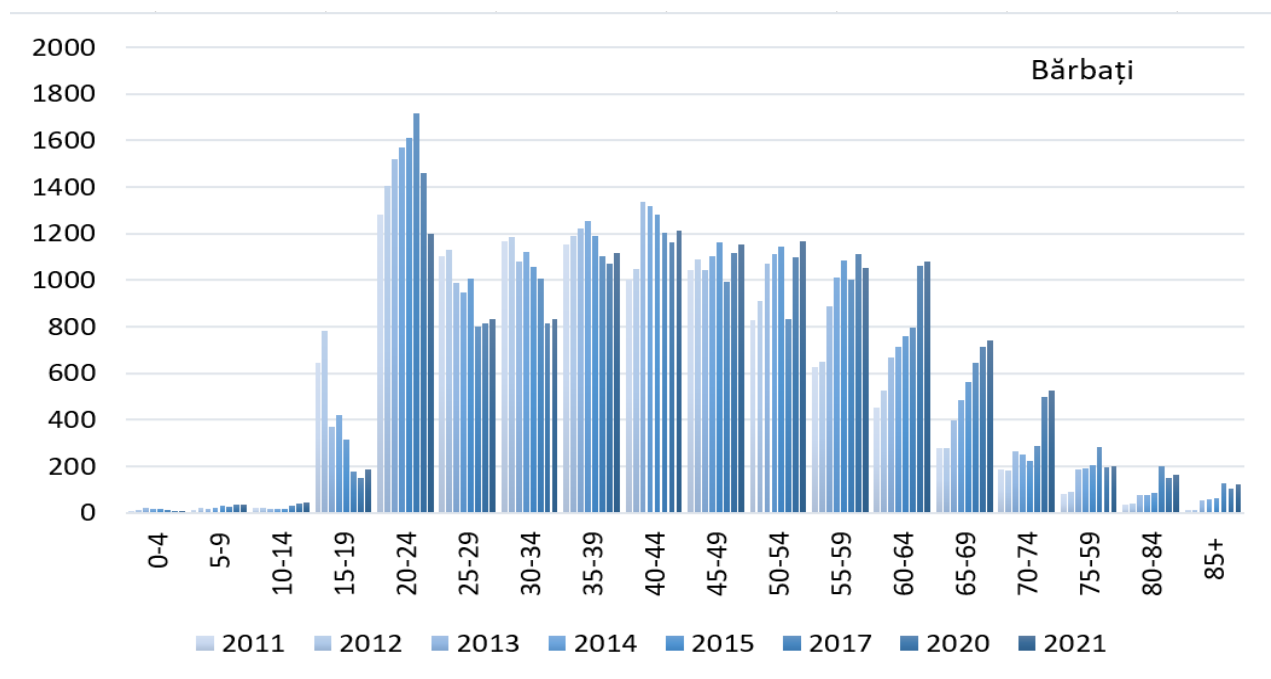
Figura 2.12. Stocul populației străine în funcție de țările de origine, anii 2005-2021, mii persoane

Sursa: elaborat de autor în baza datelor statistice furnizate IGM.

Concentrația străinilor este de aproximativ trei ori mai mare în mediul urban comparativ cu cel rural, deși datele indică o scădere a proporției populației străine din zonele urbane, de la 83% la 73% în ultimii cinci ani (Poalelungi și Mazur, 2017; Vodă și Coliujco, 2022). Această dinamică este influențată de disparitățile de dezvoltare economică dintre cele două medii. Concentrarea studenților străini este mai mare în or. Chișinău, principalul centru urban și localitatea cu cea mai mare densitate a universităților. În mod similar, majoritatea lucrătorilor imigranți se stabilesc în zonele urbane dezvoltate, precum municipiile Chișinău și Bălți, datorită oportunităților economice mai atractive oferite de aceste orașe.

Procentul populației feminine din totalul cetățenilor străini s-a diminuat de la 49% în 2011 la 46% în 2021. Această tendință este ilustrată și în Figura 2.13, care demonstrează predominanța bărbaților în cadrul stocurilor de imigranți pentru perioada menționată. În plus, datele subliniază prevalența populației în vârstă aptă de muncă în structura stocurilor, deși, totodată, se remarcă și diminuarea acesteia în ultimii zece ani. În conformitate cu datele disponibile, ponderea imigranților din grupa de vârstă 15-59 de ani a scăzut de la 88% în 2011 la 74% în 2021 (Poalelungi și Mazur, 2017; Vodă și Coliujco, 2022). Aceste evoluții sunt favorabile pentru Republica Moldova, având în vedere emigrația masivă a forței de muncă autohtone.

Datele ilustrate în Figură mai dezvăluie și creșterea marginală a proporției copiilor în grupa de vârstă 0-14 ani, de la 0,4% la 0,7% în 2011-2021. În paralel, se constată amplificarea segmentului de populație de 60 de ani și mai mult, al cărui procent a crescut de la 11,6% în 2011 la 25% în 2021.

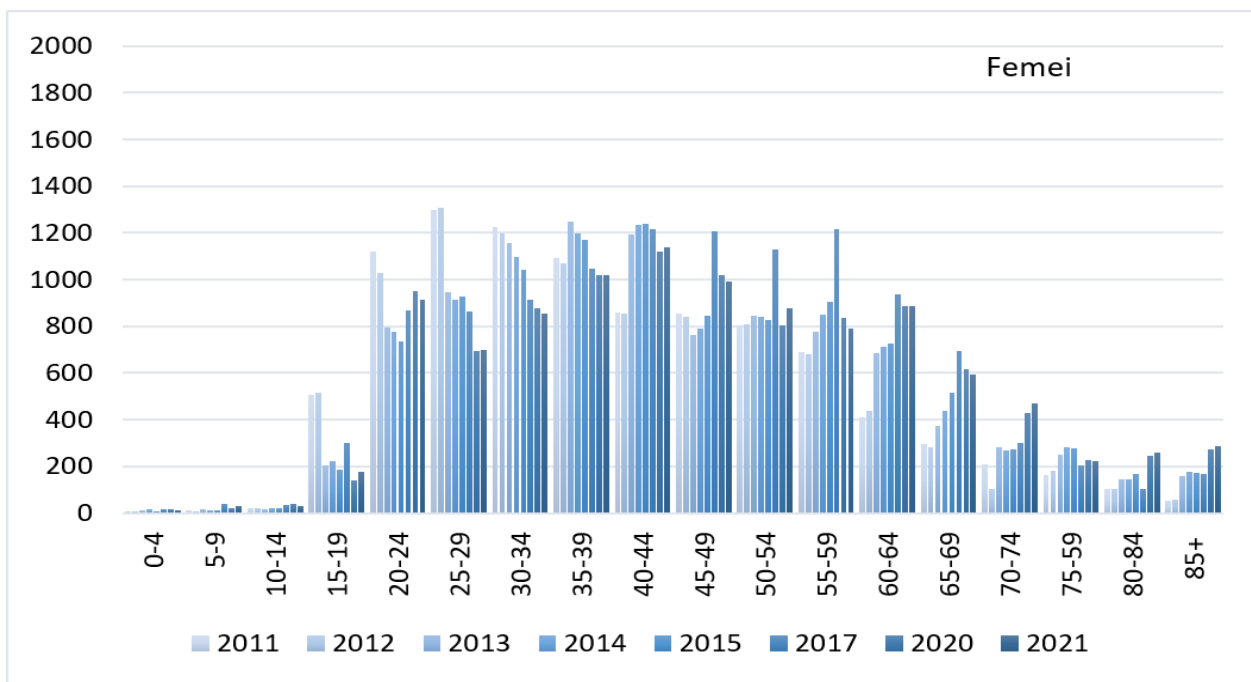

Figura 2.13. Structura pe vârste și sexe a stocurilor de populație străină, 2011-2021, mii persoane

Sursa: estimat de autor în baza datelor statistice furnizate IGM.

În cadrul „Studiului privind integrarea străinilor în Republica Moldova, crimele bazate pe ură și discriminare” au fost înregistrate informații utile și necesare referitoare la situația ocupațională a străinilor. Din totalul respondenților, 39% erau angajați, 25% se aflau în situație de șomaj, 14% nu participau pe piața muncii, fiind casnici, 10% erau pensionari, iar aproximativ 9% erau înmatriculați la o instituție de învățământ (OIM, n.d.).

Analiza dezagregată pe vârstă indică asupra faptului că aproximativ 30% din respondenții din categoria 18-29 de ani erau angajați în câmpul muncii, 46% din grupele de vârstă 30-44 de ani și 47% din grupele de vârstă 45-59 de ani. Proporția imigranților de 60 de ani și mai mult angajată în câmpul muncii a reprezentat aproximativ 27%. O situație nefavorabilă este înregistrată la capitolul diferențierea în funcție de mediul de reședință: circa 40% din imigranții din mediul urban au indicat că sunt angajați pe piața muncii, în timp ce în mediul rural doar 26% din intervievați.

Totodată, studiul a arătat că aproximativ 39% din străinii ocupați au fost angajați prin intermediul unui contract de muncă formal, alți 15% au avut un acord neformal cu privire la angajare înainte de sosirea în țară, în cazul a 28% dintre respondenți, rețelele sociale, incluzând prieteni, colegi și rude, au facilitat găsirea unui loc de muncă și doar 6% dintre imigranți au folosit serviciile ANOFM. Domeniile predominante de activitate pentru imigranți au fost identificate ca

fiind comerțul, sectorul hotelurilor și restaurantelor, unde 25,5% din respondenți și-au găsit angajare, urmat de industrie, cu o proporție de 24,7%. Este remarcabil faptul că majoritatea imigranților angajați au obținut posturi ce corespund nivelului lor educațional.

Potrivit cu Capitolul IX din LP nr.200/2010 privind regimul străinilor, imigranții rezidenți în Republica Moldova au aceleași drepturi și libertăți ca și cetățenii moldoveni, fiind garantate de Constituția țării și alte legi naționale, precum și tratatele internaționale la care țara este parte. Străinii sunt obligați să respecte scopul și durata șederii în țară. Aceștia nu pot fi membri ai partidelor politice și nici nu pot participa la alegerile electorale atât în calitate de alegători, cât și de candidați. Totodată, străinii nu pot satisface serviciul militar în forțele de armată naționale.

În ceea ce privește proprietățile, cetățenii străini pot avea domiciliul pe teritoriul Republicii Moldova și, de asemenea, au dreptul să dețină o casă și alte bunuri de proprietate privată, precum și drepturi de proprietate intelectuală, conform legislației actuale.

În același timp, cetățenii altor state care au obținut dreptul de ședere în Republica Moldova beneficiază de dreptul la muncă și la protecția muncii în conformitate cu legislația în vigoare. Totodată, aceștia sunt eligibili pentru a fi impozitați, taxați și supuși altor plăți generale ca și cetățenii autohtoni. În temeiul legislației actuale, străinii au dreptul la odihnă și ocrotirea sănătății, la fel au dreptul să primească indemnizații, pensii și alte tipuri de prestații de asigurări sociale. Străinii încadrați în câmpul muncii, apatrizii cu drept de ședere permanentă, precum refugiații și beneficiarii de protecție umanitară, au aceleași drepturi și obligații în domeniul asigurării obligatorii de asistență medicală ca și cetățenii moldoveni.

Imigrarea străinilor în scop de muncă este admisă în funcție de necesitățile economiei naționale în planul forței de muncă, precum și în cazul în care ocuparea locurilor de muncă vacante nu poate fi asigurată din resursele naționale. Angajarea străinilor în Republica Moldova este admisă în baza Listei ocupațiilor prioritare aprobată și actualizată la necesitate de către Guvernul Republicii Moldova în conformitate cu Clasificatorul ocupațiilor. Prin urmare, statul reglementează criteriile prin care deficitul de forță de muncă în economia națională poate fi suplinit din forța de muncă străină. Lista ocupațiilor prioritare se întocmește pentru locurile de muncă vacante înregistrate de ANOFM și pentru domeniile în care numărul locurilor vacante depășește 100. Un alt criteriu se referă la raportul dintre numărul locurilor de muncă pentru un anumit domeniu și numărul șomerilor înregistrați pentru aceste ocupații, care trebuie să respecte cerința de minim 2:1, adică pentru fiecare

loc de muncă disponibil trebuie să existe cel puțin doi șomeri înregistrați și calificați pentru acel domeniu.

Potrivit Listei ocupațiilor prioritare, cetățenii străini pot opta pentru ocupații în calitate de conducători și funcționari superiori din domeniul TIC, proiectanți software, analiști de sistem, designeri grafici și multimedia, ingineri și tehnicieni constructori, muncitori în construcție, bucătari, lucrători calificați în diverse sectoare ale agriculturii și fermieri specializați, personal de serviciu în birouri, hoteluri și alte instituții, etc. Analiza acestei liste evidențiază faptul că în Republica Moldova există cerere pentru forța de muncă străină, atât în profesiile care necesită calificări înalte, cât și în cele care implică calificări scăzute.

Procedura de angajare a cetățenilor străini a fost simplificată pe parcursul anilor pentru mai multe categorii de lucrători. O modificare în acest sens la LP nr.200/2010 a fost realizată în anul 2017 și a presupus atribuirea dreptului de ședere provizorie în scop de muncă lucrătorilor înalt calificați, persoanelor cu funcții de conducere, străinilor angajați în proiecte investiționale de importanță națională și străinilor a căror calificare este inclusă în Listei ocupațiilor prioritare. Permisul de ședere provizorie în scop de muncă se eliberează și se prelungește de către autoritatea competentă de regimul străinilor (IGM) fără decizia autorității competente pentru ocuparea forței de muncă (ANOFM). Totodată, străinilor care au efectuat investiții sau au creat locuri de muncă în corespundere cu cerințele stipulate în legislație, li se acordă sau li se prelungește dreptul de ședere provizorie pentru termenele indicate.

O altă modificare legislativă realizată recent a vizat articolul 45 ce reglementează condițiile de imigrare ale străinilor. Mai precis, LP nr.203/2023, fiind introdus aliniatul 9 care prevede dreptul studenților străini cu ședere provizorie de a desfășura activități de muncă în Republica Moldova, cu respectarea duratei normale a timpului de muncă, așa cum este prevăzut de Codul Muncii (LP nr.203/2023). Modificările legislative realizate în 2017 și apoi în 2023 sunt importante deoarece facilitează accesul cetățenilor străini pe piața locală a forței de muncă.

În contextul celor menționate concluzionăm că, deși a existat o creștere de populație străină în ultimele trei decenii, aceasta a fost relativ modestă. Imigrația pentru reîntregirea familiei a predominat asupra celei în scop de muncă în aproape toată perioada. Numărul anual al lucrătorilor străini a depășit pragul de o mie de persoane pentru prima dată abia în anul 2007. Această tendință a fluctuat ușor, dar a rămas relativ stabilă până în 2018. Creșterea lucrătorilor străini a fost observată doar în ultimii cinci ani, estimându-se la circa 1,9 mii de persoane în 2019 și 2,6 mii în 2022.

Această evoluție este rezultatul simplificărilor la legislația actuală, care au facilitat accesul lucrătorilor străini pe piața națională a muncii. Cu toate acestea, creșterea numărului acestora în anul 2022 poate fi atribuită într-o oarecare măsură și conflictului din regiune.

Nivelul actual de imigrare a străinilor în scop de muncă este considerabil redus în raport cu deficitul existent pe piața muncii din Republica Moldova și cu nevoile curente de forță de muncă. Prin urmare, este esențial ca autoritățile să îmbunătățească constant politicile privind atragerea forței de muncă străine, atât calificate, cât și necalificate, pentru a suplini deficitul de forță de muncă. Aceste măsuri ar contribui la creșterea competitivității economiei și pieței muncii autohtone.

2.4 Concluzii la Capitolul 2

1. Analiza fluxurilor migraționale din ultimele trei decenii a permis identificarea a patru valuri distincte de migrație. *Primul val* (sfârșitul anilor 1980 – mijlocul anilor 1990) a fost dominat de migrația etnică spre țările din spațiul post-sovietic, determinată în principal de programele de repatriere. *Al doilea val* (mijlocul anilor 1990 – începutul anilor 2000) s-a caracterizat prin intensificarea migrației clandestine a forței de muncă, atât către fostele republici sovietice, cât și spre alte state europene. *Cel de-al treilea val* (anii 2000) a fost marcat de diversificarea destinațiilor migratorii, creșterea fluxurilor către Europa de Sud și formarea primelor comunități de cetățeni moldoveni în străinătate. *Ultimul val* (anii 2010 până în prezent) se distinge prin intensificarea emigrației către Europa de Vest și scăderea semnificativă a emigrației spre Europa de Sud și Rusia.

2. Migrația forței de muncă reprezintă cea mai semnificativă formă de migrație în istoria Republicii Moldova, reflectând reacția populației la condițiile economice precare, lipsa locurilor de muncă, în special în mediul rural, nivelul redus al salariilor și extinderea sărăciei, inclusiv riscul de sărăcie în rândul persoanelor ocupate. Disparitățile economice și sociale dintre mediul rural și urban au accentuat acest fenomen, afectând în mod special populația masculină și rurală. În contextul oportunităților economice extinse și al standardelor de viață superioare din țările europene, tendințele migraționale au cunoscut schimbări semnificative în ultimul deceniu, marcate de o creștere substanțială a migrației de muncă către statele dezvoltate din Uniunea Europeană.

3. Migrația continuă a populației apte de muncă a agravat situația pe piața muncii, contribuind la reducerea cantitativă și calitativă a forței de muncă disponibile. În acest context, stimularea migrației de revenire a devenit o prioritate strategică pentru stat, fiind promovate diverse inițiative destinate facilitării reintegrării cetățenilor reveniți. Au fost implementate unele programe de

susținere a investițiilor realizate de către migranți, printre care PARE 1+1 și PARE 1+2. Volumul de finanțare a antreprenoriatului în rândul migranților în perioada 2011-2023 a constituit circa 450 milioane de lei. Aceste măsuri au contribuit la crearea de noi locuri de muncă și la diversificarea pieței locale, introducând produse inovatoare și specii noi de plante și animale. Cu toate acestea, intervențiile respective nu au reușit să soluționeze problema migrației forței de muncă, care continuă să afecteze piața muncii și economia națională.

4. Pentru a identifica provocările cu care se confruntă migranții reveniți în integrarea pe piața muncii și în inițierea activităților antreprenoriale, autorul a elaborat două ghiduri de interviu utilizate în desfășurarea cercetării calitative. Rezultatele obținute au evidențiat dificultățile întâmpinate de migranți în accesarea serviciilor de ocupare și în procesul de integrare socioeconomică. Studiul a relevat că doar un număr redus de cetățeni reveniți beneficiază de sprijin din partea agențiilor de ocupare a forței de muncă, majoritatea reintegrându-se pe piața muncii în mod independent. De asemenea, cercetarea a subliniat obstacolele majore în dezvoltarea proiectelor antreprenoriale pentru migranți și familiile acestora. Aceste provocări includ lipsa de informații adecvate privind oportunitățile de investiții în Republica Moldova, absența unor strategii și orientări clare în alegerea domeniului investițional, accesul limitat la materii prime și nivelul ridicat de impozitare, inclusiv taxele vamale.

5. Analiza datelor statistice a permis formularea unor concluzii relevante privind imigrarea străinilor în Republica Moldova, ca o măsură de atenuare a deficitului de forță de muncă pe piața internă. Creșterea fluxurilor de imigranți a început în 2014, odată cu demararea negocierilor de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și ca urmare a modificărilor legislative din ultimul deceniu, care au facilitat parțial liberalizarea regimului de imigrație și adaptarea acestuia la standardele europene. Cu toate acestea, există în continuare deficiențe în acest domeniu, cum ar fi lipsa de coordonare între atragerea specialiștilor străini și nevoile de instruire a forței de muncă autohtone în specialitățile respective, precum și dificultățile în asigurarea echității salariale între specialiștii străini și cei naționali. Este necesară, de asemenea, perfecționarea legislației în domeniu și implicarea activă a Inspectoratului de Stat al Muncii (ISM) în monitorizarea angajatorilor care recrutează forță de muncă din străinătate.

3. DETERMINANȚII SOCIOECONOMICI AI MIGRAȚIEI ȘI DEZVOLTAREA PIETEI MUNCII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

3.1 Contribuția factorilor economici la dinamica migrației internaționale

Republica Moldova a trecut prin multiple crize și perturbații economice de-a lungul perioadei sale istorice, ce au afectat semnificativ situația socioeconomică generală din țară. Trecerea de la o economie planificată la una de piață a generat numeroase provocări și obstacole, în parte deoarece țara nu era încă integrată în sistemele economice globale. Procesul de tranziție a fost dificil, exacerbându-se prin rupțura legăturilor economice cu alte foste republici sovietice. De asemenea, recesiunea economică din Ucraina și Rusia la sfârșitul anilor 1990 – principalele piețe pentru produsele moldovenești – a complicat și mai mult situația din țară.

Lipsa unei baze proprii de materie primă și transformările profunde ale pieței au constituit cauzele principale ale dezindustrializării, drept urmare numeroase întreprinderi industriale au falimentat, determinând scăderea contribuției industriei la Produsul intern brut (PIB), de la 25% în 1991 la 18% în 1999. În plus, formarea entității nerecunoscute, Republica Moldovenească Nistreană (Transnistria) a determinat pierderea unei părți semnificative din teritoriu, aproximativ a șaptea parte din populație și 40% din capacitatea economică (Фокина, 2012). Impactul cumulativ al acestor factori a accelerat degradarea economiei naționale, evidențiată prin scăderea drastică a PIB-ului, a producției industriale, creșterea deficitului bugetar, hiperinflația și, consecutiv, deteriorarea marcantă a nivelului de trai al populației.

Totodată, reforma proprietății a afectat sectorul agriculturii – o ramură importantă a economiei naționale. Pe de o parte, fermierii particulari mici nu dispuneau de echipamente și mijloace necesare pentru desfășurarea activității agricole, iar pe de altă parte, statul nu a avut mijloace suficiente să subvenționeze prin împrumuturi susținerea activității lor. În consecință, ponderea agriculturii în structura PIB-ului a scăzut de la 36% în anul 1991 la 26% în anul 1999, inclusiv volumul producției agricole a înregistrat o scădere de 58% în anul 1999 față de nivelul obținut în anul 1991.

Rata medie anuală de scădere a PIB-ului în perioada anilor 1990-2000 a ajuns la 9,6%, ceea ce constituie una dintre cele mai mari rate de declin din țările post-sovietice. În condițiile intensificării proceselor de criză, principalii indicatori macroeconomici au înregistrat tendința de

descreștere, volumul PIB-ului național a scăzut, practic, în toate domeniile de circa 2,5 ori pe fundalul creșterii de 3,2 ori a indicelui prețurilor de consum (IPC).

Din cauza crizei economice din anul 1998 din Federația Rusă – principalul partener comercial al Republicii Moldova – economia națională s-a aflat într-o stare de pre-default, pierderile valutare s-au ridicat la 220 milioane de dolari, inclusiv mai mult de jumătate fiind înregistrate din contul industriei vinului. Criza economică a atins apogeul în Republica Moldova către sfârșitul anului 1999, când deficitul comerțului exterior a atins nivelul de 20% din PIB. Situația economică menționată a avut un impact negativ major asupra veniturilor reale ale populației, diminuându-se cu 70% în anul 1999, iar încetarea achitării salariilor și pensiilor de către stat a condus la sărăcirea populației și creșterea diferențierii sociale. Distribuția inechitabilă a veniturilor între diferite categorii de populație a determinat creșterea raportului dintre săraci și bogați la 1:15,7 (Первый независимый отчет... 2005).

În anul 1999, ca urmare a crizelor economice, volumul PIB-ului a constituit 41% față de anul 1991, producția industrială – 36% și cea agricolă – 58%, respectiv. Veniturile reale ale populației au scăzut până la 15% în anul 1998, comparativ cu anul 1991, iar prețurile de consum au crescut de 3234 ori în anul 2000, comparativ cu anul 1991 (Tabelul 3.1). Salariul mediu al unui lucrător pe economie a scăzut cu 25%, iar pensia cu circa 17% comparativ cu anul 1990 (Фокина, 2012). Totodată, rata șomajului a înregistrat nivelul de 11,8% în anul 1999. Pe fundalul acestor evenimente a luat avânt migrația masivă a populației băștinașe peste hotare în scop de muncă. În rezultatul migrației masive, transferurile lucrătorilor migranți au format până la 30% din PIB-ul național, ceea ce a favorizat creșterea consumului general, stimularea importului și creșterea veniturilor fiscale către bugetul public. Astfel, migrația forței de muncă a devenit un factori important de dezvoltare economică.

Reformele promovate în primul deceniu nu au asigurat dezvoltarea stabilă și durabilă a țării, dimpotrivă recesiunile economice au determinat scăderea bruscă a nivelului de trai al populației. Perioada anilor 1990 poate fi caracterizată ca o perioadă de ”criză economică” în țară. Tranziția la economia de piață a fost realizată pe baza principiilor monetarismului și recomandărilor Fondului Monetar Internațional (FMI), iar eforturile întreprinse în perioada anilor 1993-1999 au avut drept scop îmbunătățirea sistemului financiar prin reducerea cheltuielilor bugetare și a gospodăriilor casnice, precum și privatizarea continuă în rezultatul căreia ponderea sectorului privat a atins 55% din PIB.

Tabelul 3.1. Indicatori privind dezvoltarea socioeconomică a Republicii Moldova în anii 1991-2000, % față de 1991

	PIB	Producția industrială	Producția agroalimentară	Investiții în active fixe	Veniturile reale ale populației	Creșterea prețurilor de consum (ori)
1992	71	73	84	74	42	12,1
1993	70	73	92	41	28	15,5
1994	49	53	70	20	14	910
1995	48	51	72	17	17	1184
1996	45	47	62	16	18	1468
1997	47	47	70	14	17	1641
1998	43	40	63	16	15	1772
1999	41	36	58	13	-	2463
2000	42	38	56	11	-	3234

Sursa: elaborat în baza datelor 10 years of the Commonwealth... (2021) și Фокина (2012).

În următorul deceniu de la obținerea independenței, s-a constatat o creștere relativă a economiei naționale (Figura 3.1). În anii 2000-2010 a fost înregistrată creșterea PIB-ului în mediu cu 5,1% pe an, în unele perioade (2000-2004) această creștere fiind mai sporită, de 7,1% anual (LP, nr.166/2012). Unele date arată că volumul real al PIB-ului în primii cinci ani s-a majorat cu 44% (BNM, 2018). Situația economică a fost îmbunătățită datorită creșterii capitalului, a stocului de producție de capital fix (în mediu cu 8,2%). În același timp, PIB s-a majorat și datorită creșterii productivității muncii (cu 4,7% anual).

Situația economică s-a înrăutățit în a doua jumătate a anilor 2000 ca urmare a deteriorării relațiilor economice dintre Republica Moldova și Federația Rusă pe fondul principiilor politice, și anume, legate de semnarea în 2005 a *Planului de Acțiuni UE-Moldova* (Plan, nr.402/2005). În anul 2006 au fost introduse unele restricții din partea Rusiei la importul produselor vitivinicole din cauza neconcordanței calității acestora cu standardele fitosanitare, ceea ce a afectat industria vitivinicolă, precum și alte industrii conexe, cum sunt industria sticlei, producția de hârtie și carton. Doar în anul 2006, volumul producției de vin a scăzut cu 50,1%, iar descreșterea totală în sectorul industriei a înregistrat 6,9%. Scăderea economică din cauza factorilor externi a demonstrat necesitatea modernizării economiei naționale, inclusiv prin atragerea investițiilor străine luând în considerație deficitul surselor financiare proprii pentru dezvoltarea sectorului real al economiei.

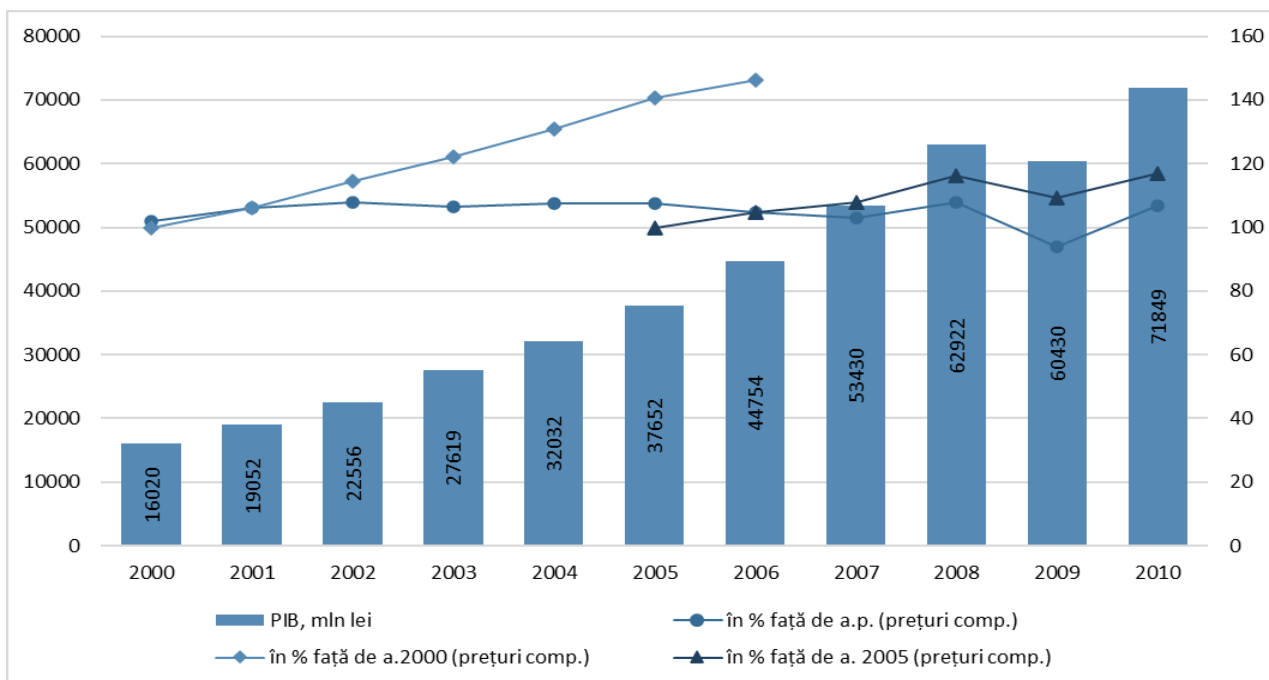

Figura 3.1. Evoluția PIB în anii 2000-2010

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Atragerea investițiilor străine a fost complicată în perioada anilor 2000 datorită infrastructurii slab dezvoltate, deficitului de muncă calificată, economiei tenebre, corupției și instabilității politice. Volumul investițiilor străine la începutul anului 2007 a constituit 1,1 mld dolari, ceea ce a fost insuficient pentru asigurarea creșterii economice în condițiile tranziției la o economie de piață.

La 11 septembrie 2006 a fost aprobată *Strategia privind atragerea investițiilor străine și promovarea exportului pentru anii 2006-2015* (HG, nr.1288/2006) și *Planul de acțiuni UE-Moldova pentru anii 2005-2007* (Plan, nr.402/2005), fapt ce a favorizat dezvoltarea comerțului extern, creșterea ponderii țărilor UE în acest sector, grație unor preferenții comerciale acordate Republicii Moldova. Prin urmare, exporturile au înregistrat o creștere de 27% în 2007 și de 19% în 2008. Este important de subliniat că această evoluție s-a produs în contextul reducerii semnificative a decalajului dintre ponderea exporturilor și cea a importurilor în aceeași perioadă. Un alt aspect pozitiv a fost scăderea nivelului inflației în anul 2009, indicele prețurilor de consum fiind cu peste 12 p.p. mai mic față de 2008 (Figura 3.2). Totodată, și alți indicatori economici au înregistrat evoluții pozitive în perioada 2000-2008, printre care menționăm volumul producției totale, producția agricolă, precum și investițiile în capital fix, care au înregistrat cea mai semnificativă creștere (Figura 3.3).

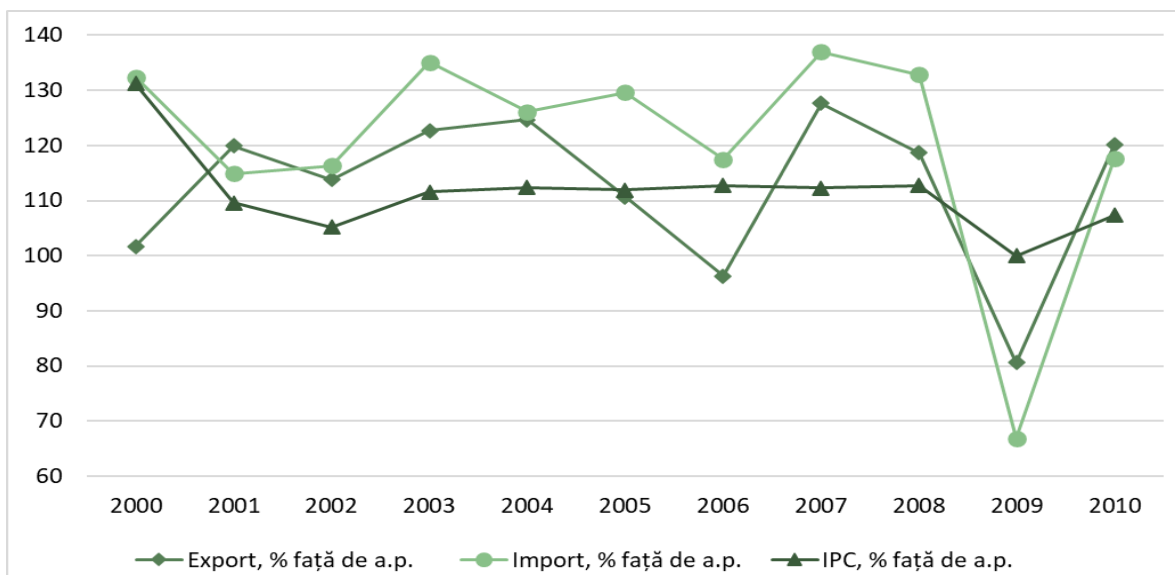

Figura 3.2. Importul, exportul și IPC în Republica Moldova, anii 2000-2010

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

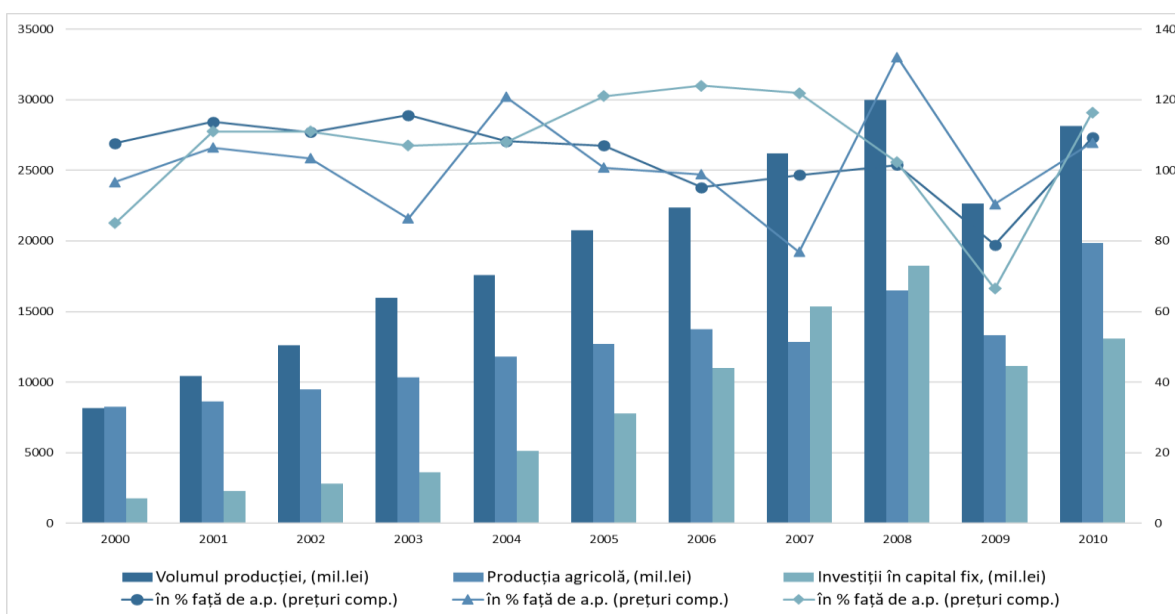

Figura 3.3. Volumul producției și investițiile în capital fix, anii 2000-2010

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Cu toate acestea, în urma impactului crizei economice mondiale care a început în luna decembrie a anului 2007 și a evoluat pe parcursul anului 2008, în Republica Moldova a fost înregistrată cea mai profundă recesiune economică din ultimii 10 ani. Astfel, PIB a scăzut cu 6% față de anul precedent, volumul producției industriale cu 21,1%, producția agricolă cu 9,6%, productivitatea muncii cu 9,8%, investițiile în capitalul fix cu 33,5%, iar fluxul investițiilor străine s-a redus de peste 8 ori. Complexul industrial al sectorului real al economiei naționale a intrat în

recesiune, volumul producției a constituit 87,3% din nivelul anului 2008, iar luând în considerație insuficiența piețelor de desfacere, complexul agroindustrial s-a afundat puternic în timp ce unele ramuri din industrie au fost în stagnare continuă.

Situația economică a început să se redreseze după criza economică și financiară globală. Deși economia națională a înregistrat un ritm rapid de creștere începând cu 2011, această evoluție nu s-a reflectat în îmbunătățirea calității vieții populației. Dimpotrivă, s-a constatat o deteriorare a nivelului de trai, aproximativ 60-70% din populație aflându-se în condiții de sărăcie absolută sau extremă.

Având în vedere că politicile de redresare economică adoptate de stat nu au fost orientate pe problemele sociale, s-a observat accentuarea disparităților sociale și creșterea inegalităților în societate. În plus, în contextul în care datoria externă a crescut cu 44,3% pentru a acoperi necesitățile bugetare, creșterea PIB-ului nu a fost reflectată într-o dezvoltare economică reală. Nu s-au observat îmbunătățiri semnificative nici în economie, nici în sectorul social. Mai mult, anumite sectoare economice, cum ar fi industria, transporturile și investițiile în active fixe, au stagnat. De asemenea, începând cu anul 2011 a fost înregistrată creșterea inflației datorată majorării prețurilor și tarifelor la serviciile de utilități publice, cum sunt gazul, apa, energia electrică și termică.

Totodată, tendințe negative au fost înregistrate în ceea ce privește echilibrul balanței comerciale și creșterea datoriei externe. Toate previziunile făcute de Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Mondială (BM) și alte instituții pentru perioada 2012-2014, cu privire la dezvoltarea economică a Republicii Moldova, au indicat la stagnarea creșterii economice. În anul 2011, principalul indicator economic – PIB-ul – nu a atins nivelul anului 1991, iar salariul real și pensia reprezentau doar 85% și 65%, respectiv, din nivelul aceluși an. Prin urmare, Republica Moldova a fost recunoscută de comunitatea internațională ca cea mai săracă țară din Europa.

În pofida faptului că în anii 2011-2014 s-a observat o însănătoșire relativă a economiei, ca rezultat al modernizării sistemului economic, totuși, modelul de dezvoltare economică a rămas în general bazat pe creșterea consumului și mai puțin pe dezvoltarea sistemului de producție. Aceasta a accentuat tendința de reducere a numărului populației ocupate și a stimulat fluxurile migraționale externe în căutarea unui loc de muncă, datorită climatului economic nefavorabil, caracteristic tranziției Republicii Moldova spre economia de piață.

În anul 2015, economia națională a fost influențată negativ de recesiunea economică din Rusia, sancțiunile reciproce între UE și Rusia, restricțiile impuse de autoritățile ruse asupra importurilor de vinuri și anumitelor produse agricole din Republica Moldova, de problemele din

sectorul bancar, seceta severă, criza din Ucraina, precum și de scăderea volumului transferurilor bănești de la lucrătorii migranți. Ca rezultat, volumul producției și serviciilor, comerțul exterior au cunoscut o descreștere semnificativă, moneda națională s-a depreciat considerabil, inflația și ratele dobânzilor la credite au crescut, iar în termeni reali veniturile populației și salariul mediu lunar au scăzut. PIB în 2015 a scăzut cu 0,5% (în prețuri comparabile) comparativ cu 2014 (Figura 3.4), cu un impact semnificativ din partea agriculturii, care a înregistrat o scădere bruscă a producției agricole cu 13,8% față de anul anterior, iar valoarea adăugată brută din agricultură s-a redus cu 1 punct procentual. Este important de menționat că, din cauza dezastrelor naturale, inclusiv seceta extremă din anii 2000, 2003, 2007, 2012 și 2015, pierderile economice anuale au reprezentat între 3,5-7,0% din PIB, iar în unele cazuri chiar mai mult (BNM, 2016).

Pe lângă aceasta, IPC mediu anual a crescut în anul 2015 comparativ cu anii 2012-2014 (Figura 3.5). În același timp, datoria de stat a fost în creștere semnificativă, cu 22% la sfârșitul anului 2015 comparativ cu perioada similară a anului 2014. Datoria internă a crescut și ea cu 2,1%, iar datoria externă a avut o majorare de 28,9% (calculată în lei), în parte din cauza deprecierei monedei naționale față de principalele valute străine. Acest lucru subliniază, de asemenea, gradul înalt de dependență al economiei naționale față de țările străine. În plus, s-a observat o scădere de 8,8% față de anul precedent în ceea ce privește volumul de investiții în active materiale pe termen lung.

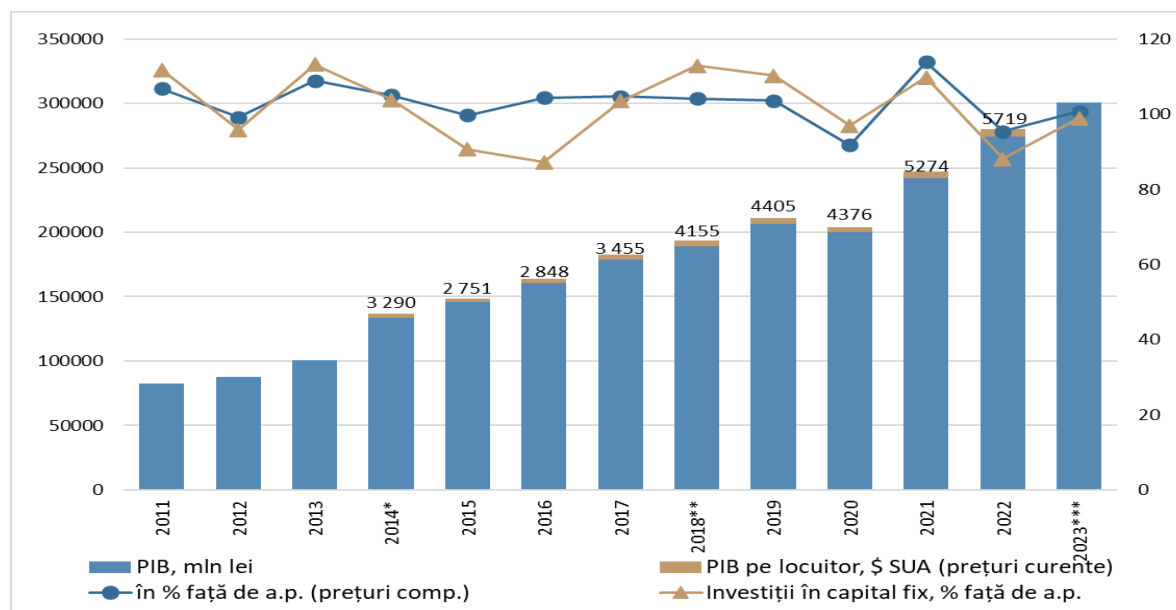

Figura 3.4. Evoluția PIB și a investițiilor în capital fix, anii 2011-2023

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Notă: *date calculate în baza populației stabile pentru anii 2014-2017; **date calculate în baza populației cu reședința obișnuită începând cu anul 2018; *** date preliminare pentru anul 2023

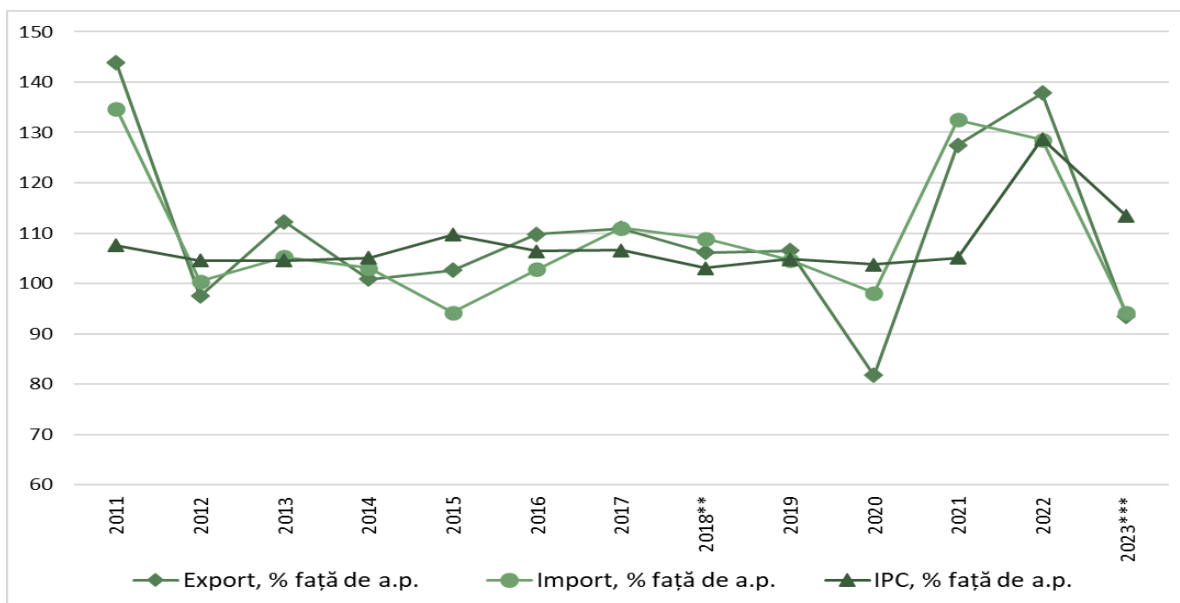

Figura 3.5. Importul, exportul și IPC în anii 2011-2023

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS.

Notă: *date calculate în baza populației stabile pentru anii 2014-2017; **date calculate în baza populației cu reședința obișnuită începând cu anul 2018; *** date preliminare pentru anul 2023

Stagnarea în sectorul industrial a determinat scăderea investițiilor. Totuși, condițiile climaterice favorabile în 2016 au contribuit la creșterea volumului producției agricole, iar comerțul exterior a arătat semne de ameliorare. Rata inflației a scăzut, iar moneda națională a înregistrat o depreciere neînsemnată, rezultate obținute prin intermediul unei politici monetare rigide, implementate de BNM. S-au îmbunătățit și indicatorii sociali principali: salariul mediu lunar a crescut cu 10,3% în termeni nominali și cu 3,7% în termeni reali, IPC a fost de 106,4%, numărul șomerilor a scăzut, iar rata șomajului BIM a fost de 4,2%, cu o creștere de 2,9 puncte procentuale a ponderii șomerilor plasați în câmpul muncii (de la 37,1% în 2015 la 40,0% în 2016).

În pofida faptului că în anul 2016 PIB a crescut cu 4,5 p.p. față de 2015, situația economică a rămas vulnerabilă sub influența factorilor interni și externi, precum sancțiunile reciproce între Rusia și UE, recesiunea economică din Rusia, restricțiile impuse de aceasta asupra importurilor de produse agricole din Republica Moldova, criza din Ucraina, problemele din sectorul bancar și scăderea volumului remitențelor de la persoanele din străinătate. Acestea au contribuit la reducerea activităților industriale și investițiilor. Pe de altă parte, condițiile climatice favorabile în 2016 au stimulat creșterea de 18,6% a producției agricole comparativ cu 2015, iar sectorul comerțului a înregistrat, de asemenea, o ameliorare, cu o creștere a exporturilor de 4,0% și a importurilor de 0,8%.

Cu toate că dependența și vulnerabilitatea economiei țării față de factorii externi rămâne o problemă majoră, situația economică a continuat să se îmbunătățească în 2017, fiind înregistrate creșteri în producția industrială și agricolă, investițiile în active fixe, comerțul exterior și transporturi. PIB a crescut cu 4,5 p.p. în 2017, susținută de o creștere a valorii adăugate interne (VAB) de 3,3 p.p. și a impozitelor pe produse de 1,1% (Савельева, 2018). Creșterea PIB a continuat în anul 2018, înregistrând cu 4,3 p.p. mai mult decât în 2017. Această creștere a fost stimulată de recolta bună, care a favorizat creșterea exporturilor agricole, a investițiilor și a consumului gospodăriilor cu 3,8% comparativ cu anul anterior. Contribuția semnificativă la această evoluție pozitivă a venit din sectorul investițional, înregistrând o creștere de 14% a formării brute de capital fix față de 2017.

Deși în a doua jumătate a deceniului 2010 economia națională a fost în ascensiune, anul 2020 a fost profund afectat de criza pandemică COVID-19, care a avut repercusiuni negative severe atât la nivel global, cu un declin economic mondial, cât și la nivel național. Sectoarele cel mai grav afectate au fost HoReCa, turismul și transportul. În plus, economia națională, în special sectorul agricol, a suferit din cauza condițiilor meteorologice adverse. PIB a scăzut cu 7,0% față de anul 2019, venitul disponibil al populației s-a diminuat, iar majoritatea sectoarelor economice au experimentat o reducere a activităților, cu excepția sectorului de construcții și al activităților financiare, care au păstrat o dinamică pozitivă.

Impactul restricțiilor interne impuse pentru gestionarea crizei pandemice, inclusiv efectele stării de urgență destinate să oprească răspândirea virusului COVID-19, alături de situația economică regională afectată de pandemie și condițiile naturale nefavorabile pentru agricultură, au dus la scăderea de 26,4% în sectorul agricol față de anul 2019. În plus, ponderea sectoarelor comerț, transport și depozitare în VAB s-a diminuat cu 9,6% față de 2019, în timp ce sectorul industrial a descrescut cu 4,3%. Consumul final al gospodăriilor a înregistrat, de asemenea, o scădere de 7,0% comparativ cu anul anterior.

Anul următor (2021) a fost marcat ca un an de recuperare economică pentru Republica Moldova, în urma crizei COVID-19, similar cu tendințele observate la nivel global. PIB a înregistrat o creștere impresionantă de 13,9% în 2021 comparativ cu anul 2020, influențată semnificativ de creșterea inflației și de revitalizarea activității economice (Tabelul 3.3). Consumul gospodăriilor populației a crescut cu 15,5% față de 2020, stimulat de majorarea venitului disponibil. De asemenea,

sectorul agricol a avut o performanță notabilă datorită condițiilor meteorologice favorabile, înregistrând o creștere de 45,0% a producției față de anul anterior.

În pofida revitalizării economice din 2021, indicatorii economici pentru anul 2022 demonstrează scăderea economică națională. PIB a scăzut cu peste 18%, în timp ce volumul producției agricole, volumul producției industriale și IPC s-au diminuat și mai mult. De asemenea, s-a redus și ponderea serviciilor și a sectorului de construcție în formarea PIB. IPC a înregistrat 5,1% în 2021, ceea ce a reprezentat cu 1,3 p.p. mai mult decât în 2020. În următorul an, 2022, creșterea inflației a fost estimată la 28,7%, fiind influențată, în special, de creșterea prețurilor la produsele alimentare și la resursele energetice (petrol, gaze naturale, energie termică). Aceasta a accentuat presiunea asupra cererii interne, reglementată prin eforturi de majorare a veniturilor disponibile ale populației. Exporturile anuale au crescut cu 27,5%, ajungând la 61,1% către țările UE, precum și importurile – cu 32,5%, dintre care 43,9% fiind din UE. Aceste dinamici subliniază o reluare activă a comerțului internațional în contextul redresării post-pandemice.

Indicatorii preliminari pentru anul 2023 indică o redresare economică parțială. Conform datelor, PIB a constituit 300,4 miliarde lei (în prețuri curente), marcând o creștere reală de 0,7% comparativ cu anul 2022. În contrast, producția industrială (serie brută) a înregistrat declin pentru al doilea an consecutiv, cu o scădere de 3,6% față de 2022. Pe de altă parte, producția agricolă totală a crescut semnificativ, cu 23,6% comparativ cu anul anterior (în prețuri comparabile). Sectorul investițiilor în active imobiliare a suferit o scădere de 1,0% față de 2022, principalul factor fiind reducerea investițiilor în imobilizări corporale, care au reprezentat 96,6% din totalul investițiilor. Inflația a rămas la un nivel ridicat în 2023, cu un IPC de 113,4%. Cele mai semnificative creșteri de prețuri au fost observate pentru sectorul serviciilor – 21,9% – și produselor alimentare – 13,2% –, în timp ce prețurile la produsele nealimentare au crescut cu 8,1%.

Dinamica indicatorilor din domeniul finanțelor publice a fost moderată. Deficitul bugetului public național a crescut cu 1,8 ori comparativ cu anul anterior, iar ponderea datoriei sectorului public în PIB la sfârșitul lunii decembrie 2023 a fost de 35,9%, cu 2,1 puncte procentuale mai mult decât în decembrie 2022.

Dezvoltarea economică a Republicii Moldova în anul 2023 a fost afectată de multiple probleme sistemice. Printre acestea se numără reducerea investițiilor în implementarea tehnologiilor avansate și inovații, ceea ce a limitat capacitatea de modernizare și creștere a eficienței. Competitivitatea scăzută a antreprenorilor moldoveni atât pe piața internă, cât și pe cele externe, a

continuat să fie o provocare majoră. De asemenea, piața muncii a suferit de pe urma unei scăderi atât cantitative, cât și calitative a forței de muncă disponibile.

Rezultatele analizei economice pentru perioada ultimilor trei decenii evidențiază o situație socioeconomică predominant instabilă în Republica Moldova, influențată semnificativ de factori interni și externi. Țara este particular vulnerabilă la dinamica politică și economică din țările vecine și cele din regiune, având în vedere dependența sa economică de acestea. Reformele economice structurale implementate în ultimele decenii nu au produs întotdeauna rezultatele anticipate. Schimbarea formelor de proprietate și modificarea infrastructurii economice și sociale nu au fost realizate într-o manieră eficientă și completă. Mai mult, crizele economice și provocările politice repetate, precum restricțiile comerciale periodice impuse de Federația Rusia și condițiile climaterice nefavorabile, au exacerbato vulnerabilitățile structurale ale economiei moldovenești.

Instabilitatea politică, atât la nivel intern cât și extern, a amplificat incertitudinea economică, afectând negativ atât investițiile, cât și planificarea economică pe termen lung. Această incertitudine, combinată cu crizele economice frecvente, a creat un mediu dificil pentru sustenabilitatea și creșterea economică a țării. Circumstanțele enumerate subliniază necesitatea imperioasă a dezvoltării și implementării unor strategii robuste și bine gândite pentru a combate aceste probleme sistemice, dar și pentru a promova o dezvoltare economică sustenabilă.

În contextul acestor schimbări și provocări, populația resimte o diminuare continuă a nivelului de trai, reflectată prin veniturile reduse comparativ cu cele din țările vecine și din regiune. Această realitate economică precară stimulează emigrația, împingând populația să caute oportunități și condiții de viață mai favorabile în străinătate. Tendința de migrație nu doar că epuizează forța de muncă internă, dar reflectă și necesitatea urgentă de a reforma și îmbunătăți condițiile economice și de viață în Republica Moldova, aceasta cu scopul de a reține și a atrage capitalul uman necesar progresului economic.

3.2 Evoluții și particularități structurale ale pieței forței de muncă

Tranziția Republicii Moldova către economia de piață a intensificat problemele legate de ocuparea forței de muncă ca urmare a schimbărilor structurale în infrastructura socio-economică și a implementării reformelor economice. Aceste reforme au stimulat dezvoltarea unor noi relații de muncă pe fondul apariției diverselor forme de proprietate. Piața națională a forței de muncă, derivată

din aceste condiții, reflectă direct succesul sau eșecul inițiativelor de dezvoltare economică, fiind în mod profund influențată și de procesele socio-demografice.

În această configurație, piața muncii nu operează izolat, ci este afectată negativ de scăderea populației, în special a segmentului populației ocupate, în contextul unui excedent de populație inactivă și al migrației continue. Astfel, fenomenul migrației nu doar că reduce resursele de populație aptă de muncă disponibile, dar subminează și capacitatea de creștere economică pe termen lung.

În ultimele decenii, economia Republicii Moldova a fost marcată de multiple dezechilibre rezultate din tranziția spre economia de piață, crize economice, restricții comerciale și o serie de schimbări, ajustări și reajustări structurale, instituționale și legislative. Aceste transformări au fost influențate în ultimii ani și de factorii externi, cum ar fi globalizarea, consecințele pandemiei de COVID-19 și instabilitatea politică externă. Toți acești factori determinanți au avut un impact semnificativ asupra dezvoltării pieței muncii naționale.

Evaluarea situației actuale pe piața muncii a fost realizată printr-o analiză detaliată a componentelor cantitative și calitative ale cererii și ofertei de forță de muncă. Combinarea acestor două tipuri de analize permite obținerea unei imagini de ansamblu mai cuprinzătoare asupra dinamicii pieței forței de muncă, facilitând astfel înțelegerea interacțiunilor complexe dintre cerere și ofertă. Această abordare integrată contribuie la identificarea tendințelor și a discrepanțelor existente, oferind informații valoroase pentru formularea de politici în domeniul ocupării forței de muncă.

3.2.1 Potențialul dividendului demografic

Fluxurile migraționale au generat mai multe provocări pe piața muncii, cum ar fi de exemplu diminuarea populației apte de muncă, îmbătrânirea forței de muncă, creșterea deficitului de personal pe piața muncii, atât în sectorul privat cât și în cel public. Pentru economiile și piețele muncii naționale, un factor important îl constituie structura pe vârste a populației, în special modificările care intervin în anumite etape istorice datorită tranziției demografice.

Din perspectiva tranziției demografice, structura pe vârste a populației se modifică sub influența mai multor factori. În prima fază, se înregistrează o creștere a numărului copiilor în totalul populației, datorită scăderii rapide a mortalității în rândul copiilor și tinerilor, în timp ce fertilitatea se menține la niveluri ridicate, similare celor din perioada anterioară tranziției demografice. În a doua fază, reducerea ratelor de fertilitate determină scăderea ponderii copiilor în structura

populației, în timp ce numărul adulților, adică al persoanelor aflate la vârste apte de muncă, continuă să crească. Ca urmare, sarcina demografică atinge minime istorice. Creșterea ponderii populației de vârstă activă reprezintă un moment unic în evoluția demografică a unei populații și poate fi considerată o „recompensă” pentru intrarea pe calea tranziției demografice. În condițiile aplicării unor politici eficiente în domeniile ocupării forței de muncă, reducerii șomajului și creșterii productivității muncii, această situație poate contribui la sporirea producției pe cap de locuitor, deschizând astfel „fereastra de oportunitate demografică” sau „dividendul demografic”.

Această etapă istorică a fost parcursă aproape integral de majoritatea țărilor din Europa, Oceania și America de Nord, în timp ce multe state din Asia și Africa se află abia la începutul acestei tranziții sau încă traversează acest proces (Mason și alții, 2017). Studiile din acest domeniu au demonstrat că dividendul demografic a avut un rol esențial în apariția „miracolelor economice” din Asia de Est, cunoscute sub denumirea de „Tigrii asiatici” (Bloom and Williamson, 1998). Aceste schimbări în structura populației oferă o oportunitate semnificativă pentru acumularea de capital uman, care, dacă este gestionată eficient, poate stimula dezvoltarea economică durabilă.

În sens larg, **dividendul demografic** reprezintă potențialul de creștere economică generat de schimbările în structura pe vârste a populației, în special atunci când ponderea populației aflate la vârsta activă (populația producătoare) depășește ponderea populației aflate la vârsta inactivă, formată din copii și vârstnici (populația dependentă) (Gagauz și Tabac, 2017). Beneficiile economice furnizate de dividendul demografic se manifestă prin creșterea PIB-ului, întrucât o proporție semnificativă a populației aflate la vârsta activă poate stimula productivitatea muncii și, implicit, expansiunea economică. Valorificarea dividendului demografic contribuie la creșterea veniturilor gospodăriilor și reducerea sărăciei, prin implicarea unui număr mai mare de persoane în activitatea economică. O populație activă din punct de vedere economic favorizează, de asemenea, creșterea economiilor și investițiilor în diverse sectoare economice, susținând dezvoltarea pe termen lung. Ulterior, resursele suplimentare generate de o economie prosperă pot fi direcționate către investiții în educație și sănătate, contribuind astfel la îmbunătățirea capitalului uman și la crearea unui cadru favorabil pentru progresul economic sustenabil. Cu toate acestea, este important de subliniat că procesele care influențează creșterea economică sunt mult mai complexe decât simpla ecuație dintre populația activă și cea dependentă. În acest context, intervin și alți factori semnificativi, precum migrația, declinul demografic și o serie de procese economice și politice, care modelează dinamica economică și sociodemografică într-un mod complex și interdependent.

În literatura de specialitate poate fi identificat primul dividend demografic, al doilea dividend demografic și chiar al treilea dividend demografic. Primul dividend demografic durează mai multe decenii, dar este, prin natura sa, o perioadă tranzitorie. Procesul inevitabil al îmbătrânirii populației din deceniile viitoare va crește semnificativ sarcina demografică prin sporirea ponderii vârstnicilor, ceea ce va determina, în cele din urmă, un impact negativ asupra primului dividend demografic. Totuși, aceleași forțe care conduc la încheierea primului dividend pot genera al doilea dividend demografic, care se bazează pe componenta de productivitate. O provocare majoră pentru populațiile îmbătrânite constă în asigurarea consumului pentru persoanele vârstnice, ale căror venituri din muncă sunt semnificativ reduse. Această provocare poate fi abordată prin diferite instrumente de transferuri, cum ar fi programele publice, sprijinul familial sau creșterea ratelor de economisire și acumularea unui capital mai mare pentru pensionare. Spre deosebire de primul dividend, al doilea dividend demografic nu are o perioadă de tranziție. Îmbătrânirea populației poate conduce la o creștere „permanentă” a capitalului și veniturilor (Mason, 2005).

Există câteva abordări metodologice pentru estimarea ferestrei demografice a oportunităților. Potrivit ONU, această fereastră reprezintă perioada în care ponderea populației cu vârste între 0 și 15 ani scade sub 30% din totalul populației, iar ponderea persoanelor de 65 de ani și peste nu depășește 15% (UN, 2004). În acest context, dividendul demografic este considerat prezent atunci când populația cuprinsă între 15 și 65 de ani reprezintă cel puțin 55% din populația totală. O altă abordare se concentrează pe dinamica ratelor de creștere și definește fereastra demografică ca fiind perioada în care ponderea grupei de vârstă 15-64 de ani depășește ponderea combinată a grupelor 0-15 ani și 65+ ani (Shekhar și Ashoka, 2011). Aceasta marchează momentul în care rata de suport demografic înregistrează o creștere aritmetică pozitivă, indicând un echilibru favorabil între populația activă și cea dependentă.

Pentru estimarea ferestrei demografice a oportunităților pentru Republica Moldova am folosit abordarea metodologică propusă de ONU atunci când proporția populației în vârstă aptă de muncă depășește proporția de 55% din totalul populației. La estimarea acesteia au fost folosite mai multe tipuri de date având în vedere că scopul a fost estimarea impactului migrației asupra dinamicii populației apte de muncă. Prin urmare a fost folosită numărul și structura pe vârste și sexe a populației: a) stabile (anii 1980-2018) sau populația *de jure* pentru anii 1980-2018), care include în ecuația sa migranții plecați din țară pe termen lung (>1 an); b) populația prezentă (1990-2013) și cu reședință obișnuită (2014-2023) sau populația *de facto*, care exclude din calcul migranții care lipsesc

din țară o perioadă îndelungată de timp (>1 an); și c) proiecția numărului și structurii populației cu reședință obișnuită (scenariul mediu, anii 2023-2040) care reprezintă populația *de facto* prognozată.

În estimarea dividendului demografic au fost aplicate două metode, fiecare utilizând praguri de vârstă diferite. Ambele metode au fost calculate pentru populația *de jure*, *de facto* și populația prognozată pentru a observa impactul migrației internaționale. Prima metodă a urmat recomandările metodologice standard elaborate de ONU, considerând fereastra oportunităților demografice ca fiind cea cuprinsă între 15 și 64 de ani, atât pentru femei, cât și pentru bărbați. Rezultatele obținute prin această metodă sunt prezentate în Figura 3.6.

După cum se poate observa, structura pe vârste a populației era favorabilă pentru creșterea economică la începutul anilor 1990, când dividendul demografic, estimat pentru pragul de vârstă 15-64 de ani, era deja semnificativ. Conform estimărilor, acesta reprezenta 63,8% din populația *de jure* și 63,9% din populația *de facto*. Până în anul 2018, aceste valori au crescut, ajungând la 72,3% pentru populația *de jure* și 67,9% pentru populația *de facto*. Ulterior acesta a înregistrat diminuări majore. Impactul migrației este evident în această analiză, diferența dintre acestea două tipuri de date este determinată de migrația internațională. Totuși, rezultatele estimate pentru populația de 15-64 de ani nu reflectă pe deplin situația reală de pe piața forței de muncă. Ratele de participare ale tinerilor și ale persoanelor vârstnice sunt considerabil mai scăzute comparativ cu cele ale populației adulte. Din acest motiv, analiza a fost aprofundată, luând în considerare mai multe praguri de vârstă.

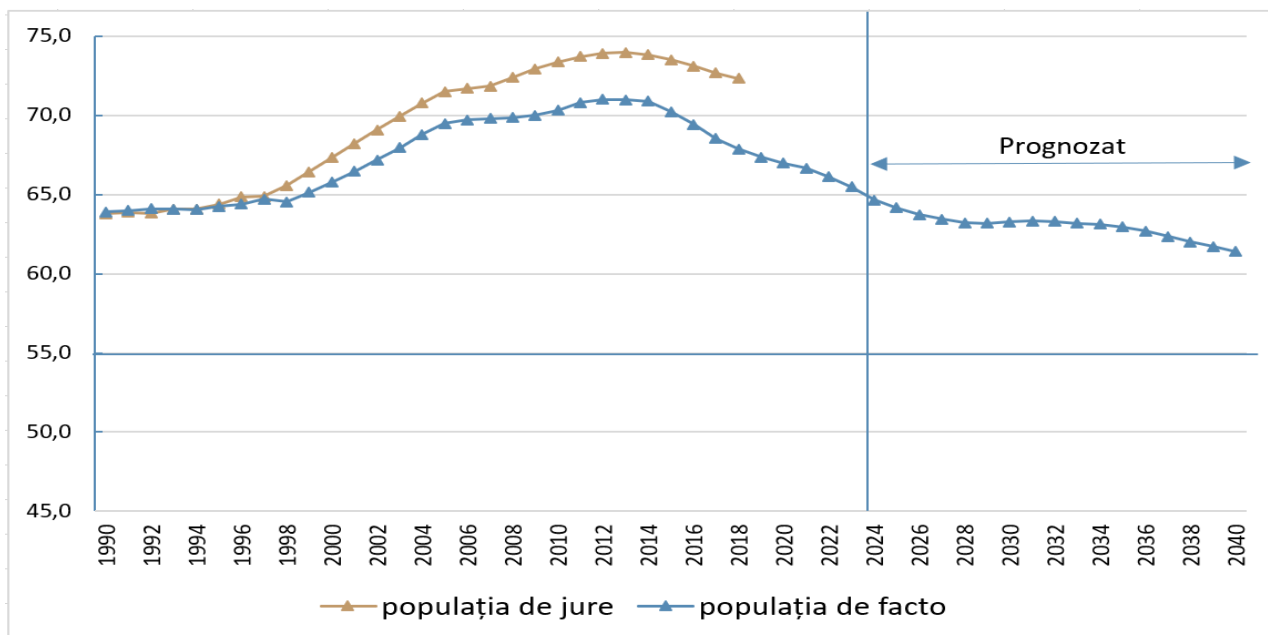

Figura 3.6. Dividendul demografic în baza populației *de jure*, *de facto* și populația prognozată (vârstele 15-64 de ani), anii 1990-2040

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS, CCD și Penina, Jdanov și Grigoriev (2015).

A doua metodă a luat în considerare indicatori suplimentari, cum ar fi rata de participare la forța de muncă, vârsta de pensionare și încadrarea tinerilor în învățământul superior. Astfel, pentru diferite perioade, au fost calculate praguri de vârstă diferite. Pragul superior pentru grupa de copii a fost modificat la 0-19 ani începând cu anul 2000, având în vedere atât rata scăzută de participare la forța de muncă în intervalul 15-19 ani, cât și creșterea duratei studiilor. Pragul inferior pentru grupa vârstnicilor a fost determinat în funcție de vârsta de pensionare, care a fost ajustată în urma modificărilor legislative din 1998 și 2016, atât pentru femei, cât și pentru bărbați. Rezultatele obținute prin aplicarea acestei metode sunt prezentate în Figura 3.7.

Potrivit estimărilor, dividendul demografic pentru populația *de jure* și *de facto* a înregistrat valori de 50,2% și 50,4%, respectiv, ambele fiind semnificativ sub nivelul prevăzut de metodologia elaborată de ONU. Această situație s-a menținut constantă până în anul 2002, când proporția populației *de jure* a atins pragul de 55%. În cazul populației *de facto*, care exclude din calcul persoanele care au părăsit țara pentru o perioadă mai mare de un an, dividendul demografic a fost înregistrat în 2007, când proporția populației de vârstă productivă a depășit pentru prima dată pragul de 55%, ajungând la 55,3% din totalul populației. Astfel, constatăm că migrația intensă în primul deceniu al anilor 2000 a avut un impact semnificativ asupra reducerii proporției populației apte de muncă, fapt care a întârziat apariția dividendului demografic.

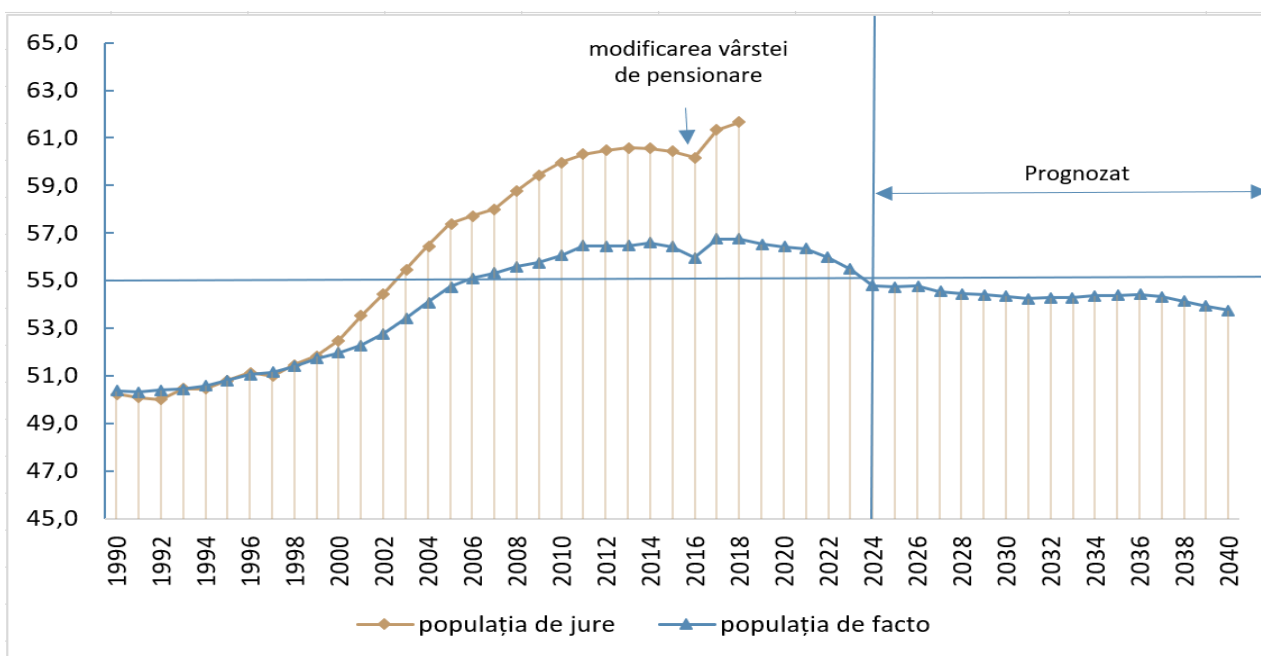

Figura 3.7. Dividendul demografic în baza populației *de jure*, *de facto* și populația prognozată (diferite praguri de vârstă), anii 1990-2040

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS, CCD și Penina, Jdanov și Grigoriev (2015).

Dividendul demografic calculat pe baza populației *de facto*, care reflectă mai aproape realitatea demografică decât cel bazat pe populația *de jure*, s-a menținut până în anul 2023. La acest moment, proporția populației productive este estimată la 55,5% din total. În cazul menținerii tendințelor actuale ale migrației, se prognozează o scădere a proporției populației economic active, definită prin intervalul de vârstă 20–63 de ani, până în 2040. Totuși, această proporție nu va coborî sub pragul de aproximativ 54%.

Deși migrația internațională a influențat profund structura populației, totuși în viitorul apropiat populația de vârstă activă va continua să prevaleze asupra celei dependente (copii și persoane vârstnice). Acest echilibru se datorează, în mare parte, reformei adoptate în 2016, care a prevăzut creșterea graduală a vârstei de pensionare atât pentru bărbați, cât și pentru femei. În contextul actual, este esențială asigurarea integrării populației pre-pensionare pe piața muncii, promovarea instruirii profesionale continue, precum și recalificarea forței de muncă în funcție de cerințele economiei naționale. De asemenea, formarea continuă pe parcursul vieții reprezintă o prioritate pentru asigurarea unei forțe de muncă adaptabile și competitive.

3.2.2 Dinamica pe piața forței de muncă și nivelul de trai al populației

Datele disponibile pentru ultimii ani cu referire la ocuparea populației relevă predominarea populației inactive asupra populației active, cu o tendință clară de diminuare a numărului absolut pentru ambele categorii. Această scădere este direct corelată cu declinul general al populației țării. În perioada 2019-2022, proporția populației inactive a crescut la 58-60%, în comparație cu perioada 2014-2018, în timp ce rata de participare a populației la forța de muncă a scăzut la 40-42%. Majoritatea populației ocupate este angajată în sectorul privat, cu o pondere constantă de aproximativ 60-62% din totalul populației ocupate pe parcursul anilor analizați. În contrast, populația ocupată în sectorul public a fluctuat între 28 și 30% din total. Un aspect particular preocupant este reprezentat de nivelul înalt al ocupării informale, care, deși a înregistrat o scădere semnificativă în perioada analizată, rămâne încă considerabil. Circa 22-23% din forța de muncă actuală este ocupată la locuri informale, ceea ce semnifică sau mai mult de o cincime din populația ocupată (Tabelul 3.2). Tendințele respective subliniază provocările structurale în economia țării și necesitatea politicilor eficiente pentru stimularea participării forța de muncă și reducerea muncii informale.

Tabelul 3.2. Structura populației apte de muncă după relația cu piața muncii, 2014-2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Totalul populației de 15 ani și mai mult, mii pers.	2356	2334	2313	2267	2220	2175	2151	2121	2130	2059
Populația economic activă, mii pers	1020	1038	1035	1000	1018	919	867	872	890	930
Populația inactivă, mii pers.	1336	1296	1278	1268	1202	1256	1284	1249	1240	1130
Ponderea populației inactive, %	56,7	55,5	55,2	55,9	54,1	57,7	59,7	58,9	58,2	54,9
Rata de participare la forța de muncă, %	43,3	44,5	44,8	44,1	45,9	42,3	40,3	41,1	41,8	45,1
Populația ocupată, mii pers.	869,7	847,0	832,1	800,2	794,1	872,4	834,2	843,4	862,3	886,9
Rata de ocupare, %	41,7	42,4	43,0	42,4	44,5	40,1	38,8	39,8	40,5	43,1
Șomeri, mii pers.	38,1	48,8	41,6	38,9	29,6	46,9	33,1	28,2	27,7	42,6
Rata șomajului, %	3,7	4,7	4,0	3,9	2,9	5,1	3,8	3,2	3,1	4,6
Structura populației ocupate după forme de proprietate:										
Publică, mii pers.	253,5	258,6	236,5	241,8	225,7	255,9	248,4	242,6	248,3	254,3
În % față de total	29,1	30,5	28,4	30,2	28,4	29,3	29,8	28,8	28,8	28,7
Privată, mii pers.	538,9	512,7	522,0	481,2	490,7	529,8	497,7	507,7	519,6	546,9
În % față de total	62,0	60,5	62,7	60,1	61,8	60,7	59,7	60,2	60,3	61,7
Alta, mii pers.	77,3	75,7	73,6	77,2	77,6	86,7	88,1	93,2	94,5	85,7
În % față de total	8,9	8,9	8,8	9,6	9,8	9,9	10,6	11,1	11,0	9,7
Structura populației ocupate după tipul locului de muncă:										
Loc de muncă formal, mii	652,3	627,3	613,1	605,2	595,9	670,6	647,5	651,2	672,9	683,3
În % față de total	75,0	74,1	73,7	75,6	75,0	76,9	77,6	77,2	78,0	77,0
Loc de muncă informal, mii	329,3	361,9	380,6	355,6	392,6	201,8	186,7	192,2	189,5	203,6
În % față de total	37,9	42,7	45,7	44,4	49,4	23,1	22,4	22,8	22,0	23,0

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS.

Datele analizate evidențiază tendința de descreștere a populației inactive din cauza lucrului peste hotare, precum și a celor care intenționează să emigreze la muncă. Această scădere este vizibilă atât în cifre absolute, cât și procentual, comparativ cu totalul populației inactive. De asemenea, se observă creșterea proporției bărbaților care lucrează sau intenționează să lucreze peste hotare, în ciuda faptului că proporția lor era deja semnificativă comparativ cu a femeilor. Diferențele între mediile de reședință, de asemenea, au fost notabile. În mod tradițional, proporția migrantilor lucrători din mediul rural a fost mai mare decât din urban. Totuși, tendințele recente, accentuate de

pandemia COVID-19, indică creșterea migrației din zonele urbane în cadrul fluxului total de migrație. În anul 2023, decalajul dintre mediile de reședință s-au redus, ajungând la o proporție aproape egală (Tabelul 3.3).

Tabelul 3.3. Populația inactivă și relația acesteia cu migrația internațională, anii 2014-2023

	Total		Bărbați		Femei		Urban		Rural	
	<i>mii pers.</i>	%	<i>mii pers.</i>	%	<i>mii pers.</i>	%	<i>mii pers.</i>	%	<i>mii pers.</i>	%
populația inactivă din motivul lucrului peste hotare										
2014	149,8	11,2	107,2	71,6	42,6	28,4	33,5	22,4	116,3	77,6
2015	137,2	10,6	96,9	70,6	40,3	29,4	34,1	24,9	103,1	75,1
2016	128,8	10,1	93,2	72,4	35,7	27,7	27,8	21,6	101	78,4
2017	140,6	11,1	97,7	69,5	42,9	30,5	30,8	21,9	109,8	78,1
2018	147,4	12,3	102,8	69,7	44,6	30,3	30	20,4	117,5	79,7
2019	105,9	8,4	77,6	73,3	28,2	26,6	23,2	21,9	82,6	78,0
2020	90,4	7,0	65,3	72,2	25,1	27,8	22,6	25,0	67,8	75,0
2021	79	6,3	57,8	73,2	21,2	26,8	23,3	29,5	55,7	70,5
2022	93	7,5	70,2	75,5	22,7	24,4	24,9	26,8	68,1	73,2
2023	82,9	7,3	64,4	77,7	18,5	22,3	25	30,2	57,9	69,8
populația care intenționează să plece la lucrul peste hotare										
2014	127,1	9,5	89,5	70,4	37,5	29,5	52,3	41,1	74,8	58,9
2015	130,7	10,1	92,1	70,5	38,6	29,5	55,2	42,2	75,5	57,8
2016	133,2	10,4	90	67,6	43,3	32,5	54,8	41,1	78,4	58,9
2017	162,2	12,8	108	66,6	54,3	33,5	62,8	38,7	99,5	61,3
2018	144,3	12,0	89,9	62,3	54,4	37,7	69,6	48,2	74,7	51,8
2019	140,6	11,2	95,8	68,1	44,8	31,9	52,7	37,5	87,9	62,5
2020	151,1	11,8	109,5	72,5	41,6	27,5	58,2	38,5	92,9	61,5
2021	129	10,3	91,9	71,2	37,1	28,8	48,8	37,8	80,2	62,2
2022	126	10,2	87,6	69,5	38,4	30,5	51,5	40,9	74,5	59,1
2023	99,7	8,8	69,7	69,9	30	30,1	49,4	49,5	50,3	50,5

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS.

Cele mai înalte rate de ocupare sunt constate în rândul populației de vârstă aptă de muncă, mai specific între 25 și 54 de ani. În ultimii ani este observată tendința de creștere a ocupării la grupa de vârstă 35-44 de ani, care a devenit predominantă în cadrul populației ocupate. Totodată, a fost înregistrată diminuarea ratelor de ocupare în rândul tinerilor de 15-24 de ani, de la circa 8% la 5% în 2014-2023. Această tendință este similară și în cadrul vârstelor 25-34 de ani, ratele de ocupare diminuându-se de la 25% la 20% în perioada analizată. Interesant de observat este și creșterea angajării în rândul persoanelor de vârstele pre-pensionare, 55-64 de ani (Figura 3.8).

Pe dimensiunea educațională menționăm că majoritatea populației ocupate are un nivel mediu de studii, inclusiv studii medii de specialitate și secundar profesionale, cu o reprezentare de

aproximativ 37-38%. Persoanele cu un nivel scăzut de educație (fără studii, primare, gimnaziale, liceale) reprezintă în jur de 35-36%. În schimb, a fost observată tendința de creștere a proporției celor cu studii superioare, de la 26% la 28% în perioada analizată (Figura 3.9). Aceste tendințe în educație corelează cu profilul migranților de muncă descris anterior în paragraful 2.1, unde se observă că majoritatea migranților de 15 ani și peste care pleacă la muncă în străinătate provin din grupele cu vârste tinere și adulte și au nivele medii și scăzute de educație. În ultimii ani, se constată totuși creșterea proporției migranților cu studii superioare, tendință care se aliniază cu evoluția generală a nivelului de educație în populația generală.

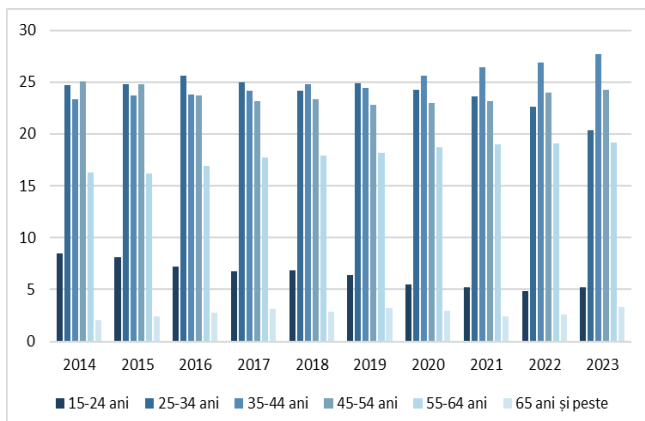

Figura 3.8. Structura populației ocupate după grupe de vârstă, %

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS.

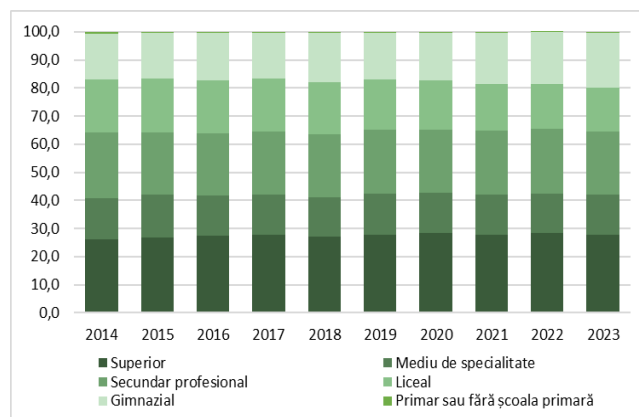

Figura 3.9. Structura populației ocupate după nivelul de instruire, %

Calitatea și competitivitatea pieței muncii sunt determinate atât de caracteristicile ofertei de forță de muncă – cum ar fi dimensiunea populației apte de muncă, gradul de integrare al acesteia pe piața muncii și profilul socioprofesional al lucrătorilor – cât și de caracteristicile cererii de forță de muncă, reflectate prin numărul locurilor vacante, condițiile de muncă oferite, nivelul de tehnologizare și digitalizare, ș.a. Aceste aspecte vor fi detaliate în secțiunea următoare, pentru a oferi o înțelegere mai bună a dinamicii cererii și ofertei pe piața muncii.

În condițiile actuale de dezvoltare economico-socială, salariul nu mai reprezintă doar un preț al forței de muncă, ci mai degrabă o indemnizație socială, rezultat al negocierilor între părțile contractului de muncă și al ieșirii din sfera relațiilor de muncă tradiționale. Astfel, datorită proceselor menționate în domeniul politicii veniturilor, a avut loc o degradare continuă a indicatorilor ocupaționali, ceea ce ar putea avea consecințe grave pentru dezvoltarea economiei naționale în perspectiva viitoare.

Analizând tendințele din domeniul salariilor, observăm că, în ciuda majorărilor anuale, acestea încă rămân mici comparativ cu nivelul țărilor vecine. Nivelul scăzut al salariilor este determinat și de structura ocupațională a economiei, având în vedere că o proporție semnificativă a forței de muncă activează în sectoare economice cu productivitate scăzută (agricultură) și în sectorul public, unde salariile sunt limitate de constrângerile bugetului de stat (cultură, învățământ, sănătate, asistență socială, administrație publică, etc.).

O asemenea structură a salarizării a contribuit la diminuarea ponderii salariilor în veniturile bănești ale populației, precum și la scăderea rolului salariului ca factor de stimulare a formării veniturilor. Drept consecință, această situație a contribuit la exodul forței de muncă din sferile activităților economice productive, inclusiv în sectorul serviciilor. Caracteristica câștigului salarial pentru perioada 2014-2023 este reflectată în Figura 3.10.

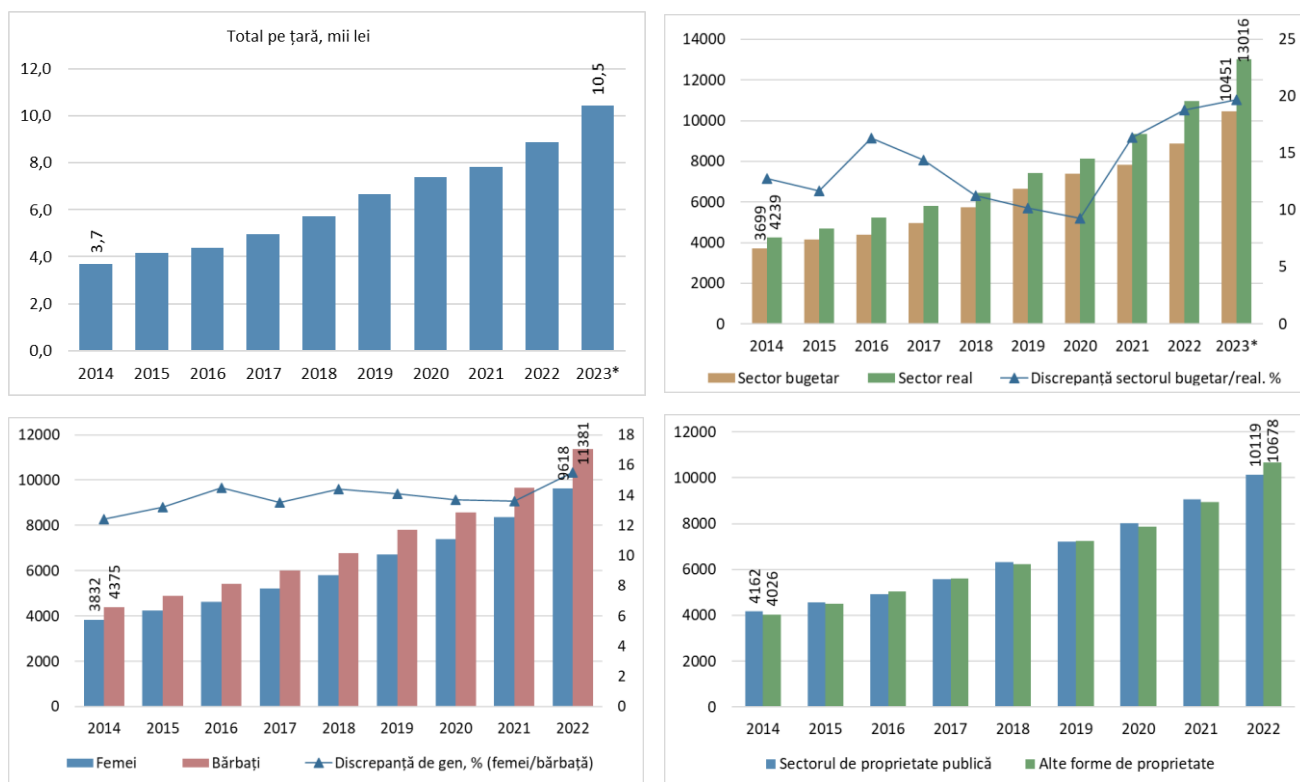

Figura 3.10. Caracteristica câștigului salarial mediu lunar nominal brut, 2014-2023, mii lei

Sursa: elaborat în baza datelor BNS.

Notă: * datele după genuri se referă la sexul capului gospodăriei. Începând cu anul 2019 datele nu sunt comparabile cu perioada precedentă, deoarece a fost modificată metodologia CBGC.

Conform datelor Eurostat, Republica Moldova este una dintre țările cu cele mai mici salarii din UE. În 2023, salariul mediu pe oră în țară a fost de doar 4 euro. În contrast, Luxemburgul conduce în acest domeniu, înregistrând cel mai înalt nivel al salariilor pe oră (47,2 euro), ceea ce

contribuie la cel mai mare PIB pe cap de locuitor din lume. Dintre țările nordice, Danemarca și Norvegia au cele mai mari venituri (42 euro pe oră), în timp ce Suedia se situează la un nivel intermediar (26 euro pe oră). Remunerarea medie pe oră în alte țări se prezintă astfel: Germania – 31,6 euro, Austria – 30,0 euro, Franța – 28,7 euro, Italia – 21,5 euro, Polonia – 11,9 euro, Ungaria – 11,0 euro. România și Bulgaria înregistrează cele mai mici valori ale acestui indicator, cu 10,4 euro și respectiv 9,3 euro pe oră.

În 2023, salariul minim în Republica Moldova a fost majorat la 4.000 de lei pe lună pentru un timp mediu lunar de lucru de 169 de ore (23,67 lei pe oră). De la 1 ianuarie 2024, salariul minim a fost majorat cu 25%, ajungând la 5.000 de lei pe lună (29,58 lei pe oră) pentru același timp mediu lunar de lucru. Totuși, nivelul actual al salariilor rămâne insuficient pentru a asigura un trai decent, în contextul creșterii IPC.

De asemenea, există diferențieri salariale între sectorul real și cel bugetar, cauzate de faptul că remunerarea în sectorul bugetar este condiționată de disponibilitatea resurselor financiare din buget. Conform legislației în vigoare, politica de remunerare a muncii în Republica Moldova se bazează pe două sisteme distincte: unul aplicabil sectorului bugetar și celălalt pentru sectorul real al economiei. În sectorul bugetar, creșterea salariilor este fragmentată și depinde de capacitățile financiare ale bugetului la momentul actual. În schimb, în sectorul real, revizuirea salariilor este influențată de evoluția indicelui prețurilor de consum și de creșterea productivității muncii la nivel național. Această situație generează diferențieri salariale semnificative între cele două sectoare și creează inechități, întrucât sistemele de salarizare nu reflectă în mod corespunzător pregătirea profesională și calitatea forței de muncă.

Creșterea salariilor generează nu doar o majorare a cheltuielilor bugetare, ci și o presiune suplimentară asupra mediului de afaceri și a companiilor private, care trebuie să suporte costurile salariale aferente. Totuși, această măsură, inclusiv creșterea salariului minim, se dovedește insuficientă pentru a asigura sustenabilitatea majorărilor salariale și menținerea puterii de cumpărare a populației. De asemenea, creșterea salariilor nu reușește să rezolve pe deplin problema asigurării unui nivel de trai decent pentru întreaga populație, inclusiv pentru persoanele active economic. În acest context, lipsa unor măsuri eficiente riscă să afecteze motivația forței de muncă de a rămâne și a participa activ pe piața muncii din țară.

Analiza structurii ocupaționale și a salariilor în Republica Moldova evidențiază o concentrare a forței de muncă în sectoarele cu productivitate scăzută, precum agricultura și sectorul public.

Aceste sectoare nu numai că oferă locuri de muncă slab plătite, dar contribuie și la menținerea unei proporții semnificative a populației în condiții de muncă informale (cazul sectorului agricol). Deși salariile au înregistrat majorări anuale, nivelul acestora rămâne mult sub media din țările vecine și din UE. Creșterea salariilor nu a ținut cont de creșterea prețurilor, ceea ce a dus la o erodare a puterii de cumpărare. Această situație este agravată de discrepanțele semnificative dintre veniturile obținute de populația urbană și cea rurală, precum și între veniturile bărbaților și ale femeilor.

Veniturile medii lunare per persoană au înregistrat tendința de creștere atât în perioada 2014-2018, cât și în perioada 2019-2023, după modificările efectuate la metodologia Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC). În cea de-a doua perioadă, creșterea a fost mai semnificativă, cu aproximativ 2000 de lei în ultimii cinci ani, datorită majorării salariului minim pe economie. Veniturile populației din urban sunt considerabil mai mari comparativ cu veniturile obținute de populația rurală. În ultimii ani se remarcă o creștere a discrepanței între veniturile bărbaților și ale femeilor, în favoarea primilor.

O componentă principală a veniturilor totale ale populației sunt veniturile salariale, acestea reprezentând un factor esențial de motivare a activității economice și au impact major asupra formării ofertei de forță de muncă. Salariul, în calitate de indicator cheie al pieței muncii și de preț de echilibru al forței de muncă, îndeplinește multiple funcții economice și sociale, cum ar fi stimularea activității economice, reproducerea forței de muncă și reglementarea proceselor economice. În perioada 2014–2018, veniturile din activități salariale au reprezentat între 43% și 47% din totalul veniturilor populației, crescând la 50–52% în intervalul 2019–2023. Totodată, aceste venituri sunt considerabil mai ridicate în mediul urban comparativ cu mediul rural și mai mari în rândul bărbaților decât al femeilor, reflectând astfel diferențe socio-economice între zone și genuri (Tabelul 3.4).

Indicatorii economici arată că ritmul de creștere a salariilor a fost mai lent decât creșterea prețurilor, ceea ce a condus la o deteriorare a puterii de cumpărare a populației. Indicele câștigului salarial real, raportat la indicele prețurilor de consum (IPC), evidențiază o evoluție nefavorabilă pentru populație. Cea mai pronunțată scădere a acestui indicator a fost înregistrată în anul 2022, în contextul crizei economice, când indicele câștigului salarial real a coborât la 90,4%, în timp ce IPC a crescut la 128,7%.

Tabelul 3.4. Câștigul salarial în contextul veniturilor lunare ale populației, 2014-2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Veniturile medii lunare pe persoană, lei</i>										
Total	1735.2	1935.2	2051.8	2208.5	2357.1	2880.6	3096.6	3510.1	4252.6	4915.6
Urban	2093.9	2368.6	2490.1	2695.4	2875.9	3521.9	3695.2	4309	5355.3	6228.5
Rural	1477.2	1652.4	1736.3	1868.1	1995.9	2457.2	2702.3	2985	3528.4	3928.7
Bărbați*	1742.9	1938	2055.3	2182.5	2357.2	2900.8	3157.3	3566.2	4361.6	5050.7
Femei*	1719.7	1982.4	2045.2	2259.2	2357	2837.7	2973.8	3394.5	4039	4656.1
<i>Ponderele activității salariale, %</i>										
Total	43.7	43.3	44.9	46.2	47.5	50.2	50.2	50.8	50.7	52.5
Femei	38.4	37.1	38.4	40.4	39.1	41.6	41.7	41.9	41.8	42.6
Rural	30.6	29.8	31.3	32.6	33.9	38.1	40.5	40	40.3	41.3
<i>Câștigul salarial mediu lunar</i>										
Total, lei	4089,7	4538,4	4997,8	5587,4	6268,0	7233,7	7943,0	8979,8	10447,3	12209,2
Indicele câștigului salarial mediu (%)	111.3	111	110.1	111.8	112.2	115.4	109.8	113.1	116.3	116.1
Câștigul salarial mediu lunar în sectorul real (lei)	4238,8	4692,3	5237,2	5815,5	6459,4	7420,4	8135,7	9360,3	10954,7	12758,3
Indicele câștigului salarial în sectorul real (%)	105.9	101.2	103.5	104.9	108.9	110.1	105.8	107.6	90.4	105.9
Câștigul salarial mediu lunar în sectorul bugetar (lei)	3699,2	4143,4	4382,0	4975,9	5729,9	6664,4	7381,6	7828,6	8 891,1	10484,3
Indicele câștigului salarial în sectorul bugetar (%)	110.8	112.3	105.7	113.5	114.6	116.9	110.2	106.5	113.6	117.9
Raportul între sectorul real și bugetar	114.6	113.2	119.5	116.9	112.7	111.3	110.2	119.6	123.2	121.7
Indicele prețurilor de consum (IPC)	105.1	109.7	106.4	106.6	103	104.8	103.8	105.1	128.7	109.7

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Notă: * datele după genuri se referă la sexul capului gospodăriei. Începând cu anul 2019 datele nu sunt comparabile cu perioada precedentă, deoarece a fost modificată metodologia CBGC.

Un nivel de trai înalt reprezintă un obiectiv esențial pentru orice societate modernă, întrucât asigură bunăstarea individuală și colectivă. Conceptul de nivel de trai nu se referă doar la veniturile financiare, ci și la calitatea vieții, accesul la resurse esențiale și oportunități de dezvoltare personală și profesională. În Republica Moldova, nivelul de trai a fost un factor major care a influențat decizia de migrație. Satisfacerea nevoilor de bază a fost unul dintre principalele motive ale migrației masive, atât în perioada imediat următoare obținerii independenței, când colapsul economic a

generat efecte negative profunde, dar și în prezent, din cauza accesului limitat la locuințe, hrană, îmbrăcăminte și alte servicii esențiale pentru sănătate și bunăstare.

Migrația internațională a devenit astfel o strategie pentru multe familii moldovenești care urmăresc îmbunătățirea condițiilor de viață. Participarea activă în procesele migraționale contribuie nu doar la creșterea nivelului de trai al familiilor, ci și la stabilizarea economiei naționale. Veniturile suplimentare obținute din migrație permit investiții în educația copiilor, oferindu-le acces la oportunități de învățare avansate. O educație de calitate nu doar că le dezvoltă tinerilor competențele necesare pentru obținerea unor locuri de muncă bine remunerate, ci contribuie și la consolidarea capitalului uman, esențial pentru dezvoltarea economică durabilă.

Un factor central pentru bunăstarea multor gospodării din Republica Moldova îl constituie remitențele trimise de peste hotare, care influențează semnificativ economia națională. În anumite perioade, aceste transferuri au atins valori considerabile, depășind de trei ori volumul investițiilor străine directe. Conform studiilor, aproximativ două treimi din remitențe sunt direcționate către consum personal, în timp ce doar 6% sunt investite în activități economice sau proiecte de afaceri, potrivit datelor furnizate de Banca Națională a Moldovei (BNM, 2016).

Remitențele personale trimise de migrații de muncă au reprezentat 19,2% din PIB, înregistrând o scădere ca proporție din PIB față de 2016, dar o creștere cu 13,2% în valoare absolută. Aceasta se explică prin intensificarea fluxurilor migraționale către țările UE, care au crescut cu 24,9% comparativ cu anul precedent (2016), și de creșterea remitențelor din alte țări (BNM, 2018).

În 2018, transferurile mijloacelor bănești de peste hotare au continuat tendința de creștere, cu 11,9% față de 2017, reprezentând 15,4% din PIB. Majoritatea remitențelor în 2018 au provenit din țările UE, cu o creștere de 33% față de 2017 (BNM, 2019). În schimb, fluxurile de remitențe din țările CSI au scăzut cu 6,2%, în mare parte din cauza deprecierei rublei rusești, în timp ce remitențele din alte țări au crescut cu 11,2%. În 2019, transferurile bănești au continuat să crească fiind estimate cu 4,0% mai multe față de anul precedent, ajungând la 1,812.44 milioane de dolari SUA și reprezentând 15,2% din PIB. Această majorare a remitențelor a fost determinată de creșterea fluxurilor provenite din țările UE, care au crescut cu 17,3% comparativ cu 2018, și din alte țări, cu o creștere de 1,1%. În schimb, remitențele din țările CSI au scăzut cu 10,6% față de 2018. În special, transferurile din Federația Rusă, care constituie o sursă majoră de remitențe, au scăzut datorită stagnării economice. De asemenea, remitențele din Turcia au fost afectate de recesiunea economică din această țară.

Remitențele personale în anul 2020 au rămas aproape la nivelul anului 2019, înregistrând o ușoară scădere de 0,4 puncte procentuale, totalizând 1,810.4 milioane de dolari SUA, reprezentând 15,2% din PIB, similar cu procentul din anul anterior. Această stagnare a remitențelor se datorează în principal reducerii transferurilor din țările CSI cu 33,8% comparativ cu 2019, cauzată de restricțiile de călătorie impuse de pandemia COVID-19 și deprecierea rublei rusești. Pe de altă parte, remitențele provenite din țările UE-27 și alte țări au înregistrat creșteri, respectiv de 11,9% și 14,3%. În anul 2021 remitențele obținute din migrație au înregistrat, de asemenea, o creștere de 12,0% față de 2020, ajungând la 2,028.1 milioane de dolari SUA și constituind 14,8% din PIB, cu o scădere de 0,9 puncte procentuale față de anul precedent. Majoritatea acestor remitențe provine din creșterea intrărilor din țările UE-27 și alte țări, respectiv cu 23,2% și 10,0%. În contrast, remitențele din țările CSI au scăzut cu 13,8% datorită restricțiilor asupra călătoriilor lucrătorilor sezonieri și deprecierei rublei rusești (BNM, 2022).

Remitențele primite din străinătate de către cetățenii moldoveni au continuat tendința de scădere în ultimii doi ani. În 2023, volumul total al acestora a scăzut cu 2% față de 2022, ajungând la 1.946,3 milioane de dolari (BNM, 2024). Acest lucru reprezintă 11,8% din valoarea PIB-ului național. Ponderea remitențelor a constituit până la 25% din veniturile totale ale populației în perioada 2014-2018, scăzând ulterior de la 16% la 13% în intervalul 2019-2023. Populația din mediul rural este cea mai dependentă de transferurile bănești din străinătate, aspect reflectat de ponderea remitențelor în veniturile totale ale acestei categorii de populație (Figura 3.11).

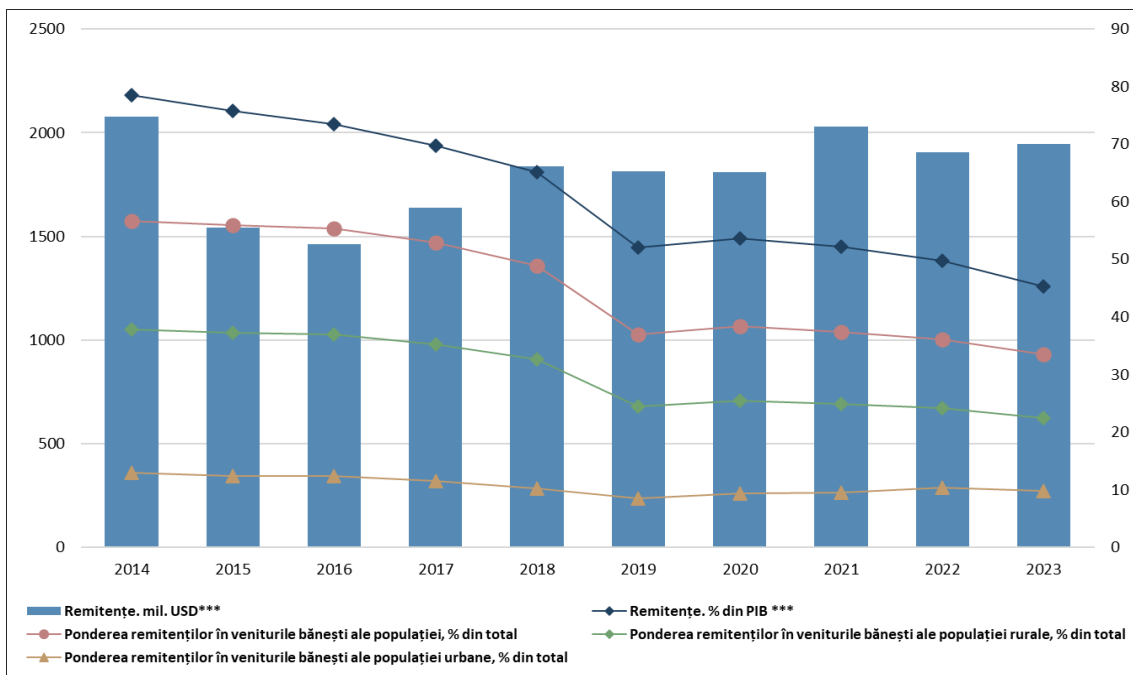

Figura 3.11. Transferurile mijloacelor bănești de peste hotare, 2014-2023

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNM.

Pe fundalul celor menționate anterior, constatăm, de asemenea, că nivelul actual de sărăcie reprezintă principalul factor determinativ al migrației de muncă, inclusiv din localitățile rurale și orașele mici, unde rata sărăciei absolute depășește 30%. Populația aptă de muncă a fost constrânsă să își părăsească familiile pentru a căuta oportunități de muncă în străinătate, din cauza sărăciei severe și a declinului profund al sectorului real al economiei naționale. Deși s-a înregistrat o creștere a volumului fizic al PIB, această evoluție nu a fost însoțită de o dezvoltare economică reală, iar transformările pozitive în structura economiei și în sfera socială au lipsit. În ultimii doi ani, aproximativ 31,1% și, respectiv, 31,6% din populație s-au aflat sub pragul sărăciei absolute, aceste proporții fiind semnificativ mai ridicate în mediul rural, unde au atins 40,3% și 42%. Sărăcia extremă a afectat 13,5% și 13,8% din populație în aceeași perioadă, cu valori mai ridicate în mediul rural, estimate la 18,1% și 19,2% (Tabelul 3.5).

Tabelul 3.5. Indicatorii privind sărăcia absolută și sărăcia extremă, anii 2014-2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Sărăcia absolută (lei)	1558,6	1709,8	1819,2	1939,3	1998,4	2095,1	2174,1	2285,2	2942,7	3336,8
Nivelul sărăciei absolute (%)	29,5	25,4	26,4	27,7	23	25,2	26,8	24,5	31,1	31,6
În urban (%)	15,6	11,2	11,6	11,8	10,6	11,2	14,0	11,9	17,1	17,7
În rural (%)	39,5	35,6	37,1	38,8	31,6	34,5	35,3	32,8	40,3	42,0
Sărăcia extremă (lei)	1257	1378,9	1467,2	1564	1611,7	1689,7	1753,4	1843,0	2372,7	2691,2
Nivelul sărăciei extreme (%)	12,8	10,5	10,4	11	8,7	10,7	10,8	9,5	13,5	13,8
În urban (%)	5,6	3,2	3,1	3,1	3,2	3,6	5,1	4,6	6,5	6,7
În rural (%)	18,0	15,7	15,7	16,6	12,5	15,4	14,6	12,7	18,1	19,2
Rata sărăciei absolute pe sursa principală de venit al capului gospodăriei										
Salariul în sect. agricol (%)	51,5	50,1	51,9	42,7	39,9	43,2	37,9	35,1	39,2	41,3
Salariul în sectorul non-agricol (%)	19,5	14,9	14,6	14,9	12,0	11,9	14,5	12,9	19,1	19,2
Activitatea individuală agricolă (%)	46,5	44,1	46,1	54,0	42,2	38,4	35,4	36,5	42,5	50,9
Activitatea individuală non-agricolă (%)	22,0	19,1	19,2	21,0	17,9	22,0	25,1	17,1	30,4	26,8
Pensie (%)	37,7	29,8	32,7	34,6	28,9	38,3	39,5	38,2	45,8	46,1
Transferuri din afara țării (%)	21,7	21,2	18,9	21,9	19,7	16,1	25,3	18,2	20,8	21,1
Altele (%)	46,0	40,0	43,6	48,4	51,8	46,2	48,8	46,3	58,5	57,8

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Persistența sărăciei și lipsa oportunităților economice viabile reprezintă principalii factori care stimulează migrația forței de muncă din Republica Moldova. În ultimele decenii, o parte considerabilă a populației active a fost constrânsă să emigreze în căutarea unor oportunități de câștiguri mai bune. În zonele rurale, fenomenul sărăciei absolute și extreme este deosebit de accentuat, ceea ce influențează negativ nivelul de trai al locuitorilor. Deși PIB a înregistrat o creștere moderată, această evoluție nu s-a tradus într-o dezvoltare economică sustenabilă, capabilă să reducă inegalitățile sociale și economice. În plus, remitențele, care au constituit pentru mult timp o sursă esențială de venit pentru gospodăriile afectate de migrație, au înregistrat o scădere semnificativă în ultimii ani.

Contextul economic actual influențează în mod direct dinamica pieței muncii, veniturile populației și nivelul general de trai. Intensificarea migrației, prezentată în detaliu în subcapitolul 2.1, este strâns corelată cu veniturile reduse și lipsa oportunităților de creștere a câștigurilor în interiorul țării. În acest cadru, se impune necesitatea implementării unor politici publice eficiente, menite să îmbunătățească sistemul de salarizare și să încurajeze participarea activă a forței de muncă, inclusiv în regiunile rurale și cele mai puțin dezvoltate.

Adoptarea unei abordări integrate și susținute este esențială pentru ameliorarea condițiilor de viață ale cetățenilor și pentru stabilizarea pieței naționale a muncii. Măsurile de politici orientate către stimularea ocupării și reducerea sărăciei pot contribui la consolidarea securității economice a populației și la diminuarea presiunii migraționiste, facilitând, astfel, dezvoltarea sustenabilă a țării.

3.3 Determinanți structurali ai cererii și ofertei pe piața muncii

Funcționarea pieței forței de muncă este, într-adevăr, condiționată de progresul economiei de piață. Prin urmare, este esențial să analizăm schimbările în tipurile de activități economice și modul în care acestea influențează structura de distribuție a forței de muncă. Evaluarea acestor dinamici este necesară pentru formularea de politici care să stimuleze atât creșterea economică, cât și integrarea eficientă a forței de muncă în noile condiții de piață.

Analiza datelor referitoare la contribuția diverselor activități economice la volumul total al producției dezvăluie mai multe schimbări în structura economică a perioadei 2014-2022. Observăm că o proporție majoră în volumul total al producției este generată de sectorul industrial, care include industriile extractive, prelucrătoare, producția de energie electrică și termică, distribuția apei și gestionarea deșeurilor. Aceste domenii reflectă o concentrare strategică pe activități cu valoare

adăugată mare, esențiale pentru susținerea creșterii economice. Comerțul cu ridicata și cu amănuntul, împreună cu întreținerea și repararea autovehiculelor, constituie a doua cea mai importantă sursă de contribuție la volumul producției. Dinamica acestui sector reflectă vitalitatea consumului intern și rolul său catalizator în stimularea producției industriale și a serviciilor. Agricultură, silvicultură și pescuitul, deși ocupă a treia poziție în ceea ce privește contribuția la volumul total al producției, rămân sectoare vitale, evidențiind dependența continuă a economiei autohtone de resursele naturale și de sectorul primar. Și a patra poziție cea mai importantă revine activităților din domeniul construcțiilor, indicând asupra rolului acestui sector în dezvoltarea infrastructurii și economiei (Tabelul 3.6).

Tabelul 3.6. Contribuția activităților economice la formarea volumului producției, %

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Diferența 2022- 2014
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	
Agricultură, silvicultură și pescuit	14,4	13,3	13,7	13,8	12,3	12,0	10,9	13,5	10,1	-4,3
Industria totală	23,9	23,2	22,8	22,9	23,2	22,6	23,6	22,4	22,0	-1,9
Construcții	9,8	10,1	9,6	9,5	10,9	11,0	12,6	11,9	11,5	+1,7
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	14,6	14,4	15,2	15,4	15,3	15,4	14,8	15,1	16,0	+1,4
Transport și depozitare	6,2	7,1	7,1	7,1	6,9	6,8	5,3	5,4	7,0	+0,8
Activități de cazare și alimentație publică	1,1	1,1	1,1	1,2	1,3	1,5	0,9	1,1	1,6	+0,5
Informații și comunicații	5,3	5,1	4,9	4,4	4,5	4,7	4,9	4,7	5,4	+0,1
Activități financiare și de asigurări	2,7	2,6	2,5	2,5	2,6	2,7	2,9	2,7	2,9	+0,2
Tranzacții imobiliare	6,5	7,3	6,9	6,5	6,4	6,1	6,4	5,3	5,4	-1,1
Activități profesionale, științifice și tehnice	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	2,1	1,8	1,9	-0,2
Servicii administrative și activități de servicii suport	1,5	1,5	1,5	1,6	1,7	1,9	1,3	1,7	2,0	+0,5
Administrație publică și apărare; asigurări sociale	2,8	2,8	3,1	3,4	3,4	3,4	3,9	3,5	3,4	+0,6
Învățământ	3,8	3,8	3,7	3,6	3,7	3,8	3,9	3,7	4,2	+0,4
Sanatate și asistență socială	3,2	3,2	3,3	3,6	3,6	3,8	4,3	4,9	4,6	+1,4
Artă, activități de recreere și de agrement	0,8	0,9	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,9	0,9	+0,1
Alte activități de servicii	1,2	1,3	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,3	1,1	-0,1
Activități ale gospodăriilor private (angajator de personal casnic; producere de bunuri și servicii ale consumului propriu)	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Contribuția VAB la PIB, %	86,7	87,3	87,5	86,3	86,2	86,8	86,6	85,9	86,1	
Contribuția impozitelor nete pe produse la PIB, %	13,3	12,7	12,5	13,7	13,8	13,2	13,4	14,1	13,9	

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Numărul absolut al populației ocupate a variat între aproximativ 800 mii și 890 mii de persoane în anii 2014-2023. Sectorul primar, incluzând agricultura, silvicultura și pescuitul, a menținut cea mai mare pondere a forței de muncă ocupate, variind între 21% și 24% în diferiți ani. Acesta este urmat îndeaproape de sectorul public, care include administrația publică, învățământul și ocrotirea sănătății, cu o pondere între 21% și 23%. Comerțul, cazarea și alimentația publică ocupă a treia poziție, reprezentând 17-19% din totalul forței de muncă ocupate. De asemenea, și sectorul industrial cuprinde o proporție semnificativă de populație ocupată, cuprinsă între 13% și 15%. Această structură ocupațională care subliniază dominanța locurilor de muncă în sectorul primar și în cel public indică o concentrare a forței de muncă în domeniile asociate exploatarea resurselor naturale directe și serviciilor publice (Tabelul 3.7).

Tabelul 3.7. Structura populației ocupate pe principalele activități economice, 2014-2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>mii persoane</i>										
Numărul populației ocupate, total pe activități economice	869,7	847	832,1	800,2	794,1	872,4	834,2	843,4	862,3	886,9
Agricultură, silvicultură și pescuit	206,5	196,2	201,8	180,8	194,2	182,8	175,9	181,2	179,3	185,3
Industrie	117,6	116,6	114,6	107,3	108,4	128	121,4	121,6	127,6	127,8
Construcții	53,1	52,7	48,3	43,4	45,7	61,4	60,4	65,1	66,5	63,3
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; Activități de cazare și alimentație publică	158,6	145,3	150,3	154,3	143,3	163,8	148,4	147,5	152,7	156,9
Transporturi și depozitare; Informații și comunicații	61,7	60,9	59,7	55,3	54,4	59,9	61,5	60,2	63,8	63,2
Administrație publică; Învățăm.; Sănătate și asistență socială	188,4	190,8	178,8	182,6	176	197,5	193,1	193,5	197,4	203,5
Alte activități și servicii	83,9	84,6	78,5	76,5	72,2	78,9	73,5	74,3	75,1	86,9
<i>% față de total</i>										
Activități economice, total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Agricultură, silvicultură și pescuit	23,7	23,2	24,3	22,6	24,5	21,0	21,1	21,5	20,8	20,9
Industrie	13,5	13,8	13,8	13,4	13,7	14,7	14,6	14,4	14,8	14,4
Construcții	6,1	6,2	5,8	5,4	5,8	7,0	7,2	7,7	7,7	7,1
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; Activități de cazare și alimentație publică	18,2	17,2	18,1	19,3	18,0	18,8	17,8	17,5	17,7	17,7
Transporturi și depozitare; Informații și comunicații	7,1	7,2	7,2	6,9	6,9	6,9	7,4	7,1	7,4	7,1
Administrație publică; Învățăm.; Sănătate și asistență socială	21,7	22,5	21,5	22,8	22,2	22,6	23,1	22,9	22,9	22,9
Alte activități și servicii	9,6	10,0	9,4	9,6	9,1	9,0	8,8	8,8	8,7	9,8

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS.

Notă: La estimarea rezultatelor s-a utilizat numărul populației cu reședința obișnuită. Începând cu anul 2019, AFM se realizează conform unui nou plan de sondaj și conform definiției revizuite a ocupării. În acest tabel, populația ocupată pentru anii 2014-2018 este recalculată în conformitate cu noua definiție a ocupării (din ocupare sunt excluse persoanele care au realizat produse agricole în exclusivitate pentru consumul propriu al gospodăriei/familiei).

Analiza în dinamică a locurilor de muncă vacante, corelată cu principalele tipuri de activitate economică, evidențiază evoluția cantitativă a domeniilor subocupate și suprasolicitate. Această evaluare permite identificarea tendințelor în disponibilitatea locurilor de muncă, oferind o imagine asupra dezechilibrelor existente în piața forței de muncă. Conform datelor prezentate în Tabelul 3.8, cererea pentru forța de muncă a înregistrat o scădere semnificativă în perioada 2015-2023 în sectoare precum tranzacțiile imobiliare (-3,3 p.p.), industria (-2,0 p.p.), agricultura, silvicultura și pescuitul (-1,7 p.p.). De asemenea, o descreștere moderată a fost observată în sectoarele complexului hotelier și al alimentației, comerțului cu ridicata și cu amănuntul, construcțiilor, informațiilor și comunicațiilor, serviciilor administrative, precum și în domeniul sportului.

În contrast, s-a constatat o creștere considerabilă a cerințelor de forță de muncă în sectoarele publice, cum ar fi administrarea publică (+2,8 p.p.), sănătatea (+0,6 p.p.) și învățământ (+0,5 p.p.). Această tendință se extinde și la activitățile economice din domeniile transporturilor și depozitării (+2,2 p.p.), artei, recreației și petrecerii timpului liber (+2,1 p.p.), precum și la activitățile financiare și de asigurări (+1,3 p.p.).

Tabelul 3.8. Dinamica locurilor de muncă vacante pe principalele tipuri de activitate economică, 2015-2023, % din total

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Diferența 2023- 2015
Agricultură, silvicultură și pescuit	3,0	2,9	3,1	2,9	2,8	3,0	2,0	2,2	1,3	-1.7
Industrie	4,9	4,8	4,5	4,6	6,0	5,3	4,2	3,5	2,9	-2
Construcții	3,0	2,7	3,5	3,5	2,4	3,1	1,4	1,5	2,1	-0.9
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	2,6	2,3	2,1	2,4	2,4	2,0	1,6	1,7	1,5	-1.1
Transporturi și depozitare	3,8	4,3	5,5	6,2	6,7	5,6	7,2	6,0	6,0	+2.2
Complex hotelier și alimentație	4,2	4,9	4,2	2,9	4,0	4,1	1,9	2,6	2,8	-1.4
Informații și comunicații	2,9	2,3	2,9	2,1	3,9	3,1	2,4	2,5	2,3	-0.6
Activități financiare și de asigurare	3,2	3,1	2,9	3,2	3,2	2,5	4,1	5,1	4,5	+1.3
Tranzacții imobiliare	6,1	5,1	3,8	6,5	5,4	4,5	3,5	3,0	2,8	-3.3
Activități profesionale, științifice și tehnice	3,8	4,6	5,2	3,7	4,6	4,3	4,2	3,9	3,5	-0.3
Servicii administr. și suport	4,4	4,1	3,5	3,7	3,7	3,4	3,0	3,2	3,8	-0.6
Administrație publică	8,6	10,2	11,2	12,0	12,9	9,9	9,1	10,6	11,4	+2.8
Învățământ	2,0	1,9	2,8	3,0	3,4	3,5	2,8	2,7	2,5	+0.5
Sănătate și asistența socială	5,7	7,4	6,7	7,9	8,3	7,7	6,5	6,5	6,3	+0.6
Artă, recreere și petrecerea timpului liber	4,3	5,4	5,9	5,8	7,6	7,8	4,8	5,4	6,4	+2.1
Alte activități și servicii	2,9	1,3	2,1	2,7	2,3	2,7	2,7	1,8	1,7	-1.2

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Analiza nivelului de salarizare în funcție de domeniile de activitate economică a relevat aspecte semnificative. În primul rând, se observă că nivelul de remunerare a muncii a crescut pentru toate domeniile economice analizate în perioada ultimilor zece ani. Cea mai mare creștere a fost înregistrată în sectorul informațiilor și comunicațiilor, unde salariile au crescut de aproximativ patru ori în 2023 comparativ cu 2014 (Tabelul 3.9).

Totodată, creștere semnificativă, de 3,3 ori a fost observată în sectoarele sănătății și asistenței sociale, artă și activității de recreere/agrement. Câștigul mediu salarial în activitățile financiare și de asigurări a crescut cu 3,1 ori, iar din sectorul comerțului și îngrijirii autovehiculelor, precum și în învățământ, creșterea a fost de 3,0 ori. În contrast, cele mai reduse creșteri salariale au fost constatate în domeniile administrației publice și apărării, activităților de cazare, tranzacțiilor imobiliare, industrie, construcții, precum și activități profesionale și științifice.

Tabelul 3.9. Câștigul salarial mediu lunar pe activități economice, 2015-2023, mii lei

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Raportul 2023/2015 (ori)
Agricultura, silvicultura și pescuit	2.7	3.0	3.3	3.7	4.2	4.8	5.0	5.7	6.7	8.0	3,0
Industria total	4.4	4.9	5.3	5.8	6.5	7.2	7.6	8.2	9.5	11.1	2,5
Construcții	4.2	4.4	4.8	5.5	6.2	7.2	7.6	8.1	9.4	10.5	2,5
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	3.4	3.9	4.2	4.9	5.4	6.5	6.9	7.6	9.0	10.3	3,0
Activități de cazare și alimentație publică	2.8	3.0	3.3	3.7	4.2	5.0	4.9	5.2	6.3	7.4	2,6
Informații și comunicații	8.4	9.5	11.0	12.0	13.6	15.8	17.8	22.1	27.8	32.5	3,9
Activități financiare și de asigurări	7.5	8.1	10.2	10.7	12.1	13.2	13.6	15.7	19.8	23.4	3,1
Tranzacții imobiliare	3.6	4.0	4.6	4.8	5.1	5.9	6.3	7.2	8.2	9.8	2,7
Activități profesionale, științifice și tehnice	5.6	6.1	6.6	7.1	7.9	8.9	9.7	10.4	12.0	13.8	2,5
Administrație publică și apărare; asigurări sociale	5.2	5.7	6.2	7.4	8.4	9.1	10.0	10.5	12.1	14.0	2,7
Învățământ	3.4	3.8	4.0	4.5	5.2	6.3	7.0	7.5	8.4	10.1	3,0
Sanatate și asistență socială	4.1	4.4	5.0	5.6	6.2	7.0	8.7	11.1	11.7	13.4	3,3
Artă, activități de recreere și de agrement	2.7	3.0	3.2	3.4	3.8	5.2	5.7	6.3	7.3	8.9	3,3
Alte activități de servicii	5.3	5.9	6.9	6.3	6.8	8.0	9.6	9.9	11.2	13.6	2,5

Sursa: elaborat de autor în baza datelor BNS.

Aceste analize sugerează că există o corelație între structura ocupațiilor pe domeniile de activitate, remunerarea muncii și disponibilitatea locurilor de muncă. Astfel, domeniile în care

creșterea salarială a fost cea mai scăzută tind să prezinte un număr mai mare de locuri de muncă subocupate. Această situație indică necesitatea de a implementa politici care să sprijine atât îmbunătățirea nivelului de salarizare, cât și creșterea ocupării forței de muncă în sectoarele mai puțin atrăgătoare din punct de vedere economic.

Conform datelor raportate de ANOFM pentru anul 2019, majoritatea locurilor de muncă vacante au fost înregistrate în mediul urban, însumând 28,9 mii de poziții, în timp ce în mediul rural au fost raportate doar 4,5 mii de locuri vacante. De asemenea, deși aproximativ 87% dintre locurile de muncă disponibile erau concentrate în mediul urban, 67% dintre șomerii înregistrați de ANOFM proveneau din mediul rural. Această discrepanță evidențiază un dezechilibru semnificativ între cererea și oferta de forță de muncă, influențat de distribuția geografică a lucrătorilor și angajatorilor (ANOFM, 2019).

În ultimii trei ani, ANOFM a raportat o creștere a cererii de forță de muncă pe piața națională. În anul 2021, au fost înregistrate aproximativ 28,7 mii de locuri vacante, numărul acestora crescând la 32,1 mii în 2022 și la 32,2 mii în 2023. Majoritatea locurilor de muncă vacante s-au concentrat în mun. Chișinău, unde ponderea acestora a fost de 32,8% în 2021, 29,5% în 2022 și 32,1% în 2023. Următoarea poziție a fost ocupată de mun. Bălți, cu o pondere de 6% în 2021, 6,8% în 2022 și 5,8% în 2023. Alte regiuni administrative relevante din perspectiva locurilor vacante au fost: UTAG (4,1% în 2021, 3,6% în 2022, 3,3% în 2023), Ungheni (6,8% în 2022 și 3,5% în 2023), Orhei (2,8% în 2021 și 2022, 2% în 2023) și Cahul (2,5% în 2021, 1,9% în 2022 și 2,4% în 2023) (ANOFM, 2021; 2022; 2023).

Totodată, necesarul de forță de muncă calificată a fost mai ridicat comparativ cu cel pentru forță de muncă necalificată. Ponderea personalului calificat a reprezentat 23% din totalul cererii de forță de muncă în 2021, crescând la 30% în 2022 și apoi diminuându-se la 26% în 2023. În schimb, ponderea muncitorilor necalificați a fost de 25% în 2021, 23% în 2022 și 24% în 2023. În anul 2023, deficitul de forță de muncă s-a manifestat în special pentru profesii prioritare precum: medic, specialist în administrația publică locală (APL), operator call center, operator interviuri pentru sondaje, operator linii automate, asistent medical, croitor și cosător, precum și pentru conducători de diverse autovehicule, inclusiv troleibuze. De asemenea, ponderea locurilor de muncă vacante cu salarii mai mari de 5000 de lei a crescut la 47% din totalul ofertelor în 2023, comparativ cu 40% în 2022. Cu toate acestea, asemenea date evidențiază că piața forței de muncă din Republica Moldova continuă să fie caracterizată de o prevalență a locurilor de muncă slab remunerate.

Potrivit rapoartelor anuale ale ANOFM din perioada 2021-2023, se menține un decalaj semnificativ între cererea și oferta pe piața muncii, atât din perspectivă geografică, cât și în ceea ce privește competențele necesare forței de muncă. În mod particular, diferențele majore se manifestă în competențele insuficiente ale candidaților în domeniul digital, tehnic și limbilor străine, care sunt din ce în ce mai solicitate de angajatori.

Principalul obstacol în echilibrarea cererii și ofertei de forță de muncă constă, pe de o parte, în deficitul de locuri de muncă, mai accentuat în mediul rural, și, pe de altă parte, în lipsa unei forțe de muncă calificate. Peste două treimi dintre șomerii înregistrați de ANOFM au absolvit doar studii primare, gimnaziale sau liceale. Dezechilibrul dintre oportunitățile de angajare în mediul urban și rural determină o parte semnificativă a populației tinere să migreze spre zonele urbane sau să emigreze în străinătate în căutarea unui loc de muncă (ANOFM, 2022; 2023).

În plus, ANOFM subliniază că piața forței de muncă din Republica Moldova se confruntă cu un număr ridicat de persoane care întâmpină dificultăți în integrarea profesională și necesită sprijin suplimentar pentru a accesa piața muncii. Totuși, acestea prezintă o rezistență ridicată față de măsurile de formare profesională și, de asemenea, se confruntă cu reticența angajatorilor. Printre aceste grupuri vulnerabile se numără: tinerii între 16 și 24 de ani, persoanele cu dizabilități, persoanele de etnie romă, fostele persoane private de libertate, persoanele de peste 50 de ani, precum și cele cu probleme de sănătate sau dificultăți sociale (ANOFM, 2022; 2023).

Aceste constatări subliniază necesitatea unor politici de ocupare mai adaptate, care să abordeze atât dinamică variabilă a cererii de forță de muncă la nivel regional, lipsa competențelor esențiale, cât și barierele sociale și economice ce împiedică integrarea eficientă pe piața muncii.

Conform prognozei pieței muncii pe termen mediu (2024-2026) realizată de Expert-Group, deficitul de forță de muncă în Republica Moldova se va menține în următorii ani. Indiferent de scenariul analizat, cererea pentru forță de muncă va depăși 1 milion de persoane până în 2026, în timp ce oferta de forță de muncă va varia între circa 820 mii și 832 mii de persoane. Se estimează că populația ocupată ar putea crește la circa 926 mii persoane în scenariul 1 și la 906,5 mii persoane în scenariul 2 în același orizont de timp. Rata de ocupare ar urma să atingă 44,8% în scenariul 1 și 43,7% în scenariul 2 până în 2026. Totodată, în ipoteza încetării conflictului din Ucraina, procesul de reconstrucție a infrastructurii acesteia ar putea conduce la emigrarea a aproximativ 25.000 de cetățeni moldoveni către țara vecină, atrași de oportunitățile de muncă crescute (Expert-Group, 2023). Analiza efectuată în Capitolul al 3-lea al prezentei disertații, și anume referitoare la

determinanții economici și sociali, realizată în corelație cu studiul dinamicii și specificităților de dezvoltare a pieței muncii actuale, precum și cu tendințele curente și retrospective ale migrației internaționale a populației a finalizat cu elaborarea unei scheme de relevare a relațiilor cauzale. Schema rezultată evidențiază interconexiunile dintre variabilele economice și sociale, facilitând o înțelegere mai aprofundată a factorilor care determină dinamica migrației internaționale și efectelor acesteia asupra dezvoltării socio-economice a țării (Figura 3.12).

Această schemă a factorilor determinanți oferă un suport metodologic și analitic valoros pentru elaborarea politicilor publice, având potențialul de a ghida decidenții politici în procesul de luare a deciziilor. Schema contribuie la clarificarea și simplificarea interacțiunilor complexe dintre migrație și variabilele economice, sociale și politice, susținând astfel dezvoltarea unor strategii eficiente și bine fundamentate. Prin identificarea și analiza acestor factori, decidenții politici pot anticipa impactul potențial al măsurilor propuse, facilitând o alocare optimă a resurselor și o abordare adaptată nevoilor specifice ale populației.

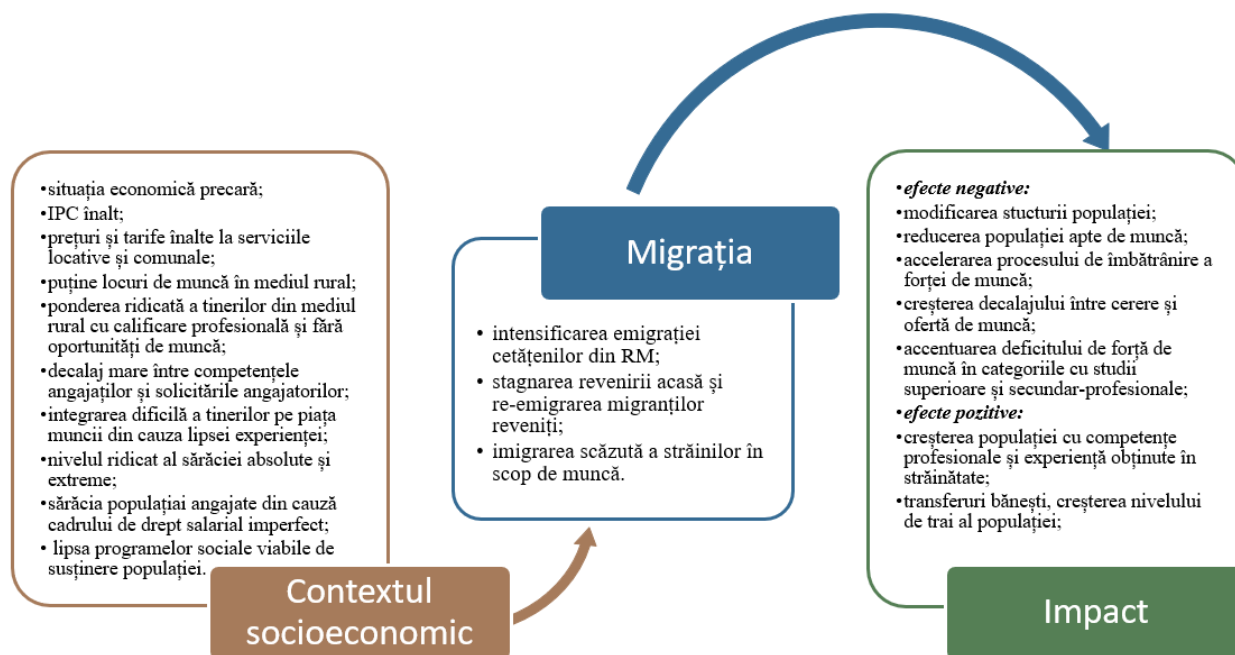

Figura 3.12. Relațiile cauză-efect între determinanții economico-sociali ai migrației, migrație și piața muncii

Sursa: elaborat de autor pe baza cercetărilor efectuate.

Contextul socioeconomic al Republicii Moldova, caracterizat prin niveluri scăzute ale PIB-ului, indicelui prețurilor de consum crescut, ratelor de ocupare și salariilor, precum și prin venituri medii lunare modeste și dependență de remitențe, contribuie în mod semnificativ la intensificarea

migrației. Acest context este agravat de un nivel ridicat al sărăciei, în special în zonele rurale, și de oportunități limitate pentru populația activă. În aceste condiții, emigrarea devine o opțiune atractivă pentru multe persoane, care se află în căutarea unor condiții mai bune de viață și muncă.

Migrația, determinată de situația economică precară și standardul de viață redus, exercită un impact profund asupra dezvoltării economice a țării, afectând calitatea și competitivitatea pieței muncii naționale. În același timp, se conturează o problemă majoră legată de integrarea tinerilor din mediul rural pe piața muncii, chiar și în cazul celor care dețin competențe profesionale avansate. Aceștia întâmpină dificultăți în găsirea unui loc de muncă atât în localitățile rurale, cât și în zonele urbane mici, în condițiile în care oferta salarială este redusă, iar accesul la locuințe este limitat din cauza costurilor ridicate ale serviciilor locative și comunale.

Un alt efect al migrației este diminuarea populației apte de muncă, aspect evidențiat în analiza dividendului demografic. Această tendință va conduce, pe termen scurt și mediu, la îmbătrânirea forței de muncă și la accentuarea decalajului dintre cererea și oferta de muncă, ceea ce va genera un deficit suplimentar pe piața muncii.

În acest context, este esențială formularea unor politici publice eficiente, orientate atât spre îmbunătățirea condițiilor de pe piața muncii, în special în ceea ce privește remunerarea angajaților, cât și spre facilitarea integrării populației active în economie. Aceste măsuri ar putea contribui la contracararea efectelor negative ale migrației și la crearea unui mediu propice pentru dezvoltarea capitalului uman la nivel național.

Elaborarea schemei conceptuale care relevă relațiile cauzale dintre factorii determinanți ai migrației și efectele acesteia reprezintă un instrument valoros în procesul de elaborare și ajustare a cadrului politic și normativ. Monitorizarea continuă a factorilor socioeconomiici identificați va permite stabilirea domeniilor prioritare în care intervenția politică este necesară, adaptând politicile naționale la realitățile socioeconomice actuale și necesitățile diferitor categorii de populație.

3.4 Concluzii la Capitolul 3

1. Cercetarea a demonstrat că factorii economici și sociali constituie determinanți semnificativi ai migrației populației către exterior. În perioada 1992-2000, PIB al Republicii Moldova a înregistrat o scădere de aproximativ 60%, în principal din cauza declinului în producția industrială și agroalimentară. Această scădere economică a fost însoțită de o diminuare considerabilă a veniturilor populației, în contextul unei creșteri accelerate a prețurilor de consum, de peste trei mii ori.

Migrația populației în scop de muncă a fost considerabilă pe tot parcursul anilor, însă aceasta s-a accentuat în perioada 2022-2023, când PIB a scăzut, iar inflația, măsurată prin indicii prețurilor de consum, a crescut cu 28,7%.

2. În structura populației apte de muncă predomină segmentul populației inactive, ponderea acesteia crescând la 58-60% în perioada 2019-2022. Dintre aceasta, proporția populației inactive care lucrează sau intenționează să lucreze peste hotare a variat între 14,7 și 10,7% în 2021-2023. Ocuparea informală continuă să fie și ea semnificativă, reprezentând 22-23% din forța de muncă totală. Această situație este influențată în mod direct de migrația forței de muncă, care s-a transformat într-un fenomen cu caracter aproape ireversibil, având un impact profund asupra structurii pe vârste și asupra calității forței de muncă, în special în ceea ce privește nivelul de educație și competențele profesionale. Ca urmare, observăm diminuarea nivelului de competitivitate pe piața muncii naționale.

3. Migrația în condițiile socioeconomice dezavantajoase a condus la epuizarea dividendului demografic. Perioada dividendului demografic, calculată pentru populația *de jure* – care include persoanele absente din țară pentru mai mult de 12 luni – a început în 2002 și a continuat până în 2018, când colectarea acestor date a fost întreruptă. Pe când perioada dividendului demografic, estimată pe baza populației *de facto* – care exclude migranții plecați pentru mai mult de 12 luni – a început mai târziu, în 2007, și s-a extins până în 2023. Migrația a fost factorul de scădere a proporției populației economic productive, limitând potențialul de creștere economică și afectând echilibrul pe piața muncii.

4. Salariile reprezintă principala sursă de venit pentru majoritatea populației, însă ponderea acestora în veniturile totale s-a diminuat în ultimii ani. Deși proporția salariilor în veniturile populației a înregistrat o creștere în perioada 2019-2020, între 2021 și 2023 s-au constatat stagnări și diminuări în termeni reali. Diferențele dintre salariile din sectorul public și cel privat au devenit mai pronunțate, majorarea salariilor din sectorul public a fost cu 57,5%, în timp ce în sectorul privat (sectorul real) cu 70,6%. În anul 2022, indicele câștigului salarial a scăzut cu aproximativ 10%, în timp ce IPC a crescut cu peste 25%, ceea ce a afectat negativ puterea de cumpărare a populației. Cu toate acestea, în 2023, câștigul salarial nominal mediu lunar brut, ajustat la IPC, a înregistrat o creștere reală de 5,3% comparativ cu 2019.

5. Fluctuațiile majore ale veniturilor au determinat o deteriorare semnificativă a nivelului de trai al populației. Totodată, riscul ca persoanele ocupate să intre în șomaj a crescut considerabil.

Ponderea populației care trăiește în sărăcie absolută a ajuns la aproximativ o treime din totalul populației, iar în mediul rural această proporție a atins 40%. În plus, circa 14% din populație se confruntă cu sărăcie extremă, indicatorii din mediul rural indicând valori de până la 20%. Nivelul ridicat de sărăcie, corelat cu lipsa oportunităților economice viabile pentru asigurarea unui trai decent, accesul limitat la educație pentru copii și la servicii medicale de calitate pentru membrii familiei, a determinat amplificarea migrației de muncă.

6. Cercetarea realizată a evidențiat amplificarea decalajului dintre cererea și oferta de muncă. În același timp, situația privind locurile vacante rămâne instabilă, observându-se creșterea numărului acestora în mai multe sectoare economice. În anul 2023, s-a majorat ponderea locurilor vacante în administrația publică (11,4%), artă și recreere (6,4%), sănătate și asistență socială (6,3%), transporturi și depozitare (6%), și altele. Totodată, s-au constatat discrepanțe semnificative în zonele în care există cerere de forță de muncă. Aproximativ 87% dintre locurile vacante sunt concentrate în mediul urban, în timp ce 67% dintre șomerii înregistrați provin din mediul rural. Această situație contribuie la diminuarea populației active din punct de vedere economic, în special din zonele rurale, și afectează negativ calitatea pieței muncii autohtone, având în vedere emigrarea forței de muncă, în special a celei cu abilități profesionale.

7. Principalul factor care contribuie la intensificarea fluxurilor migraționale este instabilitatea economică și socială. Pe lângă reducerea populației apte de muncă, migrația determină îmbătrânirea forței de muncă, ceea ce generează un deficit semnificativ pe piața muncii. Acest deficit influențează negativ atragerea investițiilor străine și limitează dezvoltarea economică generală. În contextul dat, a fost elaborat un algoritm de monitorizare a relațiilor cauză-efect dintre determinanții economici și sociali, procesele migraționale și impactul acestora, ce reflectă modul în care factorii economico-sociali influențează migrația și consecințele acesteia asupra calității și cantității forței de muncă. Acest instrument oferă suport metodologic și analitic în elaborarea politicilor publice și facilitează procesul decizional al autorităților competente în gestionarea migrației și pieței muncii.

8. Analiza pieței muncii în contextul socioeconomic actual și al impactului proceselor migraționale a relevat existența unor multiple probleme în acest domeniu, care sunt strâns legate de monitorizarea și gestionarea acestor procese. În acest sens, este esențială elaborarea unor mecanisme capabile să elimine lacunele existente și să contribuie la eficientizarea sistemului de gestionare a migrației, în vederea dezvoltării unei piețe a muncii competitive.

4. PERFECȚIONAREA GESTIONĂRII MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII PIETEI MUNCII COMPETITIVE

4.1 Modele și practici internaționale aplicate în managementul migrației

Fiind o caracteristică emergentă a procesului de globalizare, migrația populațiilor în prezent se diferențiază semnificativ de modelele migraționale din epocile anterioare. Această transformare este influențată de o multitudine de factori economici, sociali și politici care conturează deciziile migratorii ale indivizilor și familiilor. În contrast cu migrațiile colective din trecut, care implicau grupuri organizate în căutarea securității și coeziunii sociale, migrația contemporană este adesea realizată la nivel individual, reflectând astfel diversificarea motivațiilor și condițiilor care determină mobilitatea internațională. În contextul actual, managementul migrației a devenit o provocare majoră pentru guvernele naționale. Politicile de migrație trebuie să fie suficiente de flexibile pentru a răspunde atât nevoilor migranților, cât și impactului acestora asupra societăților de origine și de destinație. Este esențial ca aceste politici să vizeze asigurarea protecției drepturilor migranților și să sprijine procesul de integrare al acestora în noile comunități. Un management eficient al migrației necesită o abordare coordonată și colaborativă la nivel internațional, care să includă elaborarea de politici fundamentate pe date empirice, promovarea parteneriatelor între state și organizații internaționale, precum și adoptarea unor strategii flexibile capabile să răspundă dinamicii complexe a fenomenului migraționist global.

Guvernele naționale aplică diverse modele în gestionarea migrației, acestea fiind elaborate și implementate în funcție de contextul politicilor internaționale, dar și de interesele și prioritățile naționale din domeniile economic, social și politic. De exemplu, state economic dezvoltate din Europa, precum Marea Britanie, Franța și Germania, adoptă modele distincte de gestionare a migrației, fiecare fiind adaptat specificului și intereselor naționale. Acestea se referă la **modelul de asimilare, modelul de segregare și modelul pluralist**.

Modelul de asimilare a fluxurilor migraționale este utilizat în Franța. Acesta se concentrează pe integrarea completă a migranților în societatea gazdă și presupune că migranții vor adopta cultura, valorile și normele sociale ale societății franceze, renunțând treptat la particularitățile culturale dobândite în țara origine. Politicile de asimilare includ cursuri de limbă, programe educaționale și acces la serviciile sociale și economice ale țării gazdă (Joppke, 2007). Scopul final

este ca migrații să devină cetățeni activi și integri ai societății gazdă, contribuind la coeziunea socială și la dezvoltarea economică.

Principiul de funcționare a modelului de asimilare este ”dreptul pământului” (juis soli), respectiv, acesta permite statului să mențină omogenitatea culturală și identitatea națională, abordând în același timp problemele demografice semnificative, cum ar fi scăderea populației de vârstă activă și îmbătrânirea demografică. Pe de altă parte, pentru migrații, acest model facilitează adaptarea și integrarea în noua comunitate.

Modelul de segregare a migrației este întâlnit în Germania și presupune menținerea migraților și a populației locale în comunități separate, cu un minim de interacțiune culturală și socială (Попов și Товышева, 2015). Modelul de segregare funcționează după principiul ”dreptul sângelui” (juis sanguinis) și prioritizează criteriile etnice. Acest model poate exista atât din cauza politicilor deliberate ale guvernului, cât și din cauza barierelor lingvistice și culturale. Deși migrații pot lucra și contribui economic, accesul lor la resurse și oportunități poate fi limitat. Abordarea respectivă a migrației poate duce la tensiuni sociale și economice pe termen lung, însă poate proteja identitatea culturală a migraților.

Segregarea în Germania semnifică separarea migraților de cetățenii germani autohtoni. Migrații sunt considerați muncitori temporari, iar în absența descendenței germane, obținerea cetățeniei germane și altor drepturi importante este aproape imposibilă. În consecință, Germania găzduiește numeroase comunități izolante de migrații, care reflectă o diversitate etnică și culturală semnificativă. Această abordare diferențiază Germania în mod clar de Franța. Politica actuală a Germaniei se concentrează pe restricționarea imigrației și înăsprirea cerințelor privind calificările migraților de muncă, accelerarea procesului de integrare a acestora și evaluarea eficienței economice a contribuțiilor lor. Piața muncii din Germania este relativ deschisă pentru migrații cu înaltă calificare, inclusiv cercetători, programatori, specialiști și studenți. Cu toate acestea, pentru ceilalți migrații, există restricții în ceea ce privește angajarea.

Această politică reflectă o abordare pragmatică în gestionarea migrației, care urmărește să echilibreze nevoile economice ale țării cu menținerea coeziunii sociale și a identității naționale. Modelul german de segregare poate fi considerat un instrument eficient pentru controlul fluxurilor migraționale și pentru asigurarea că doar cei care pot aduce o contribuție semnificativă economiei sunt integrați pe termen lung. Totuși, această abordare poate genera provocări în ceea ce privește integrarea socială și coeziunea comunităților de migrații, care rămân izolate de populația autohtonă.

Spre deosebire de Franța și Germania, Marea Britanie implementează **modelul pluralist** în gestionarea migrației. Modelul pluralist promovează coexistența armonioasă a diferitelor grupuri culturale și etnice într-o societate. Acest model recunoaște și respectă diversitatea culturală, încurajând migrații să-și păstreze identitatea culturală și, în același timp, să participe activ în viața socială și economică a țării gazdă. Politicile pluraliste includ suport pentru organizațiile comunitare, protecția drepturilor minorităților și programe care promovează dialogul intercultural. Scopul este de a crea o societate incluzivă, în care diversitatea este considerată un avantaj (Sayed și Faisal, 2020).

Declanșarea migrației masive în Marea Britanie a avut loc începând cu anul 1948, iar în anul 1985 a fost introdus principiul „sistemului multicultural”, care rămâne valabil și în prezent. Acest principiu recunoaște oficial existența diverselor comunități naționale și le conferă dreptul de a-și apăra interesele la nivel de stat, permițându-le să trăiască în comunitățile lor, păstrându-și cultura, valorile, tradițiile și obiceiurile proprii (Castles, 1995). Această abordare reflectă o recunoaștere a diversității culturale și a importanței menținerii identității etnice în contextul integrării sociale și economice. Totuși, provocările legate de coeziunea socială și integrarea efectivă a acestor comunități rămân subiecte de discuție și analiză în domeniul politicilor de migrație și în acest caz.

Indiferent de modelul utilizat și în pofida faptului că se urmărește interesul dublu, atât al țării gazdă, cât și al migraților, un aspect negativ comun pentru toate țările menționate este formarea unor comunități paralele stabile, constituite din numeroase grupuri de migrați bazate pe criterii naționale și etnice, chiar dacă fiecare țară utilizează mecanisme diferite de reglementare a migrației. De aceea gestionarea fluxurilor migraționale mari, inclusiv a celor de muncă, necesită o abordare complexă și nuanțată. Modelele de asimilare, segregare și pluralism oferă cadre diferite pentru gestionarea migrației, fiecare cu avantaje și provocări specifice. Alegerea modelului adecvat depinde de contextul socio-economic al țării, de politica guvernamentală și de atitudinile sociale față de migrați. Prin înțelegerea și aplicarea acestor modele, societățile pot gestiona eficient impactul migrației și pot promova coeziunea socială și dezvoltarea economică atât în interesul de stat, cât și respectând drepturile și libertățile fundamentale ale migraților.

Un alt model viabil este **modelul de adaptare** a fluxurilor migraționale, care este utilizat de către numeroase state, inclusiv de Rusia. Fiind una dintre țările care atrag fluxuri semnificative de migrați, după Statele Unite și Germania, Rusia are un model propriu pentru gestionarea migrației, orientat în special către adaptarea migraților în societate. De mai bine de două decenii, Rusia s-a

concentrat pe atragerea migranților lucrători, iar politica sa în domeniul migrației este elaborată pe baza principiului de adaptare a lucrătorilor migranți temporari.

Modelul de adaptare presupune că migranții își ajustează comportamentele, valorile și normele pentru a se conforma și a se integra în societatea gazdă, fără a renunța la identitatea lor etnică și culturală. Acest model recunoaște că migranții pot păstra anumite aspecte ale culturii lor de origine, în timp ce se adaptează la elementele culturii din societatea gazdă. Procesul de adaptare se desfășoară pe mai multe niveluri: social, cultural și economic. Mai mult, acesta este un proces bidirecțional, care implică schimbări atât din partea migranților, cât și din partea societății gazdă, care trebuie să accepte diversitatea culturală adusă de migranți, promovând astfel interacțiunea și acomodarea reciprocă.

Modelul de adaptare este aplicat în politica rusă în principal lucrătorilor migranți temporari – care și reprezintă grupul țintă principal. Pentru a asigura adaptarea migranților, în perioada 2012-2017, statul rus a efectuat multiple modificări în cadrul normativ, legislativ și administrativ. Aceste ajustări au fost realizate pentru a facilita integrarea lucrătorilor temporari pe piața muncii ruse. Printre măsurile adoptate se numără îmbunătățirea instrumentelor de reglementare juridică a migrației, confirmarea cunoașterii limbii ruse ca element principal, simplificarea procedurii de obținere a cetățeniei pentru migranții înalt calificați și altele (Зорин, 2020).

În unele țări dezvoltate, se observă implementarea unor **modele hibride** de abordare a migrației, în special în ceea ce privește migrația forței de muncă. Exemple reprezentative ale acestor țări includ Canada, Australia și Noua Zeelandă. Aceste națiuni adoptă o abordare intervenționistă, care se concentrează pe selectarea migranților în funcție de capitalul uman, vizând asigurarea angajabilității pe termen lung și maximizarea contribuțiilor la societatea gazdă. Astfel, sistemele de migrație în aceste țări s-au îndepărtat de gestionarea strictă bazată exclusiv pe oferta de forță de muncă (OECD, 2019).

Modelele hibride de gestionare a migrației aplică combinarea elementelor provenite din diverse strategii de migrație, având drept scop eficientizarea procesului și maximizarea beneficiilor atât pentru migranți, cât și pentru țările primitoare. Aceste modele recunosc necesitatea adaptării politicilor la oportunitățile și provocările emergente, îmbinând politici economice, sociale, culturale și de securitate în abordarea migrației. Aplicarea acestora presupune colaborare internațională, inclusiv cooperarea cu țările de origine și cele de tranzit, și diversificarea căilor legale de migrație,

cum ar fi migrația bazată pe competențe. Un accent deosebit este pus pe integrarea rapidă și eficientă a migranților, prin facilitarea accesului la educație, sănătate și locuri de muncă.

În gestionarea migrației, Canada, Australia și Noua Zeelandă utilizează sistemul Expression of Interest (EoI), destinat selectării candidaților pentru vizele de imigrare. Acesta este un model hibrid, bazat pe competențele migranților și pe acumularea de puncte. Prin metoda EoI, candidații completează formulare în care își exprimă intenția de a imigra și furnizează informații referitoare la vârstă, experiență profesională, nivel de educație și abilități lingvistice. Sistemul evaluează informațiile și atribuie puncte, iar guvernele stabilesc praguri minime aplicate la selecția candidaților.

Beneficiile acestor modele hibride sunt enorme, deoarece asigură flexibilitate și eficiență în procesul de selecție a imigranților. EoI permite statelor să atragă migranți calificați, adaptând selecția la nevoile demografice și economice ale țării, și să răspundă rapid cerințelor pieței muncii. Această abordare contribuie la crearea unui cadru favorabil atât pentru migranți, cât și pentru societățile gazdă, facilitând integrarea și contribuția acestora la dezvoltarea economică și socială.

În funcție de specificul comportamentului migrațional și de necesitatea asigurării eficacității migrației, statele utilizează combinații multiple de metode de reglementare. Acestea implică acțiuni la nivel interstatal și național, adoptând abordări variate bazate pe acorduri guvernamentale și colaborări cu organizații internaționale. Cele mai întâlnite metode de reglementare a migrației identificăm:

1. Metode administrative și juridice, ce include:

- a) *cadrul legislativ și normativ*, adică legislația și reglementările existente privind statutul migranților, refugiaților, emigranților și repatriaților;
- b) *cadrul instituțional*, ce are ca obiectiv controlul asupra intrării imigranților și permisiunea de ședere și muncă în țară;
- c) *acorduri interguvernamentale*, ce presupune stabilirea acordurilor între guverne pentru reglementarea și gestionarea fluxurilor migratorii.

2. Metode intervenționiste, se referă la:

- a) *stabilirea cotelor calitative*, reglementează cerințele pentru calitatea forței de muncă străine. Aceste cerințe pot cuprinde, de exemplu, disponibilitatea certificatelor de studii și experiența profesională, limita de vârstă, starea sănătății, lipsa antecedentelor penale și altele;

b) *stabilirea cotelor cantitative*, se referă la determinarea cotelor în funcție de cerințele pieței muncii și de restricțiile financiare. Restricțiile pot include obligația imigrantului de a investi o anumită sumă în economia țării gazdă cu dovada provenienței legale a fondurilor investite, crearea de noi locuri de muncă, etc.;

c) *restricții temporare și sancțiuni*, cuprinde implementarea unor măsuri pentru limitarea sau restricționarea migrației, sancțiuni pentru încălcarea reglementărilor, cum ar fi interzicerea intrării sau expulzare.

3. Metode economice de reglementare a migrației:

a) *atragera lucrătorilor străini*, implică strategii de atragere a muncitorilor pe piața muncii, cum sunt salarii mai mari decât în țările de origine, locuințe decente, servicii medicale și sociale, oportunități de creștere a nivelului de educație și altele;

b) *implicarea diasporei și alor intermediari*, se referă la participarea diasporei, angajaților reprezentanțelor naționale și a intermediarilor privați în recrutarea lucrătorilor din străinătate. Abordarea presupune selecția imigranților având în vedere nevoile economiei naționale, și cuprinde pe de o parte, intrarea categoriilor de lucrători necesari satisfacerii dezvoltării economice, iar pe de altă parte, restricționarea intrării lucrătorilor necalificați.

4. Metode de stimulare a veniturilor, presupune implementarea unor măsuri precum:

a) *compensațiile materiale* pentru încetarea prematură a muncii în țara de destinație;

b) *formare profesională și recalificare* în țara de origine cu oferirea unor locuri de muncă mai bine plătite și mai prestigioase;

c) *încurajarea antreprenoriatului* și presupune programe de educație antreprenorială pentru migranți, mentorat și co-finanțare pentru inițierea/dezvoltarea unei afaceri în țara de origine;

d) *alte forme de asistență economică*. Țările cu piețe de muncă mai dezvoltate pot încheia acorduri cu țările exportatoare de forță de muncă în ceea ce privește acordarea investițiilor pentru susținerea revenirii migranților lucrători în patria lor, de exemplu prin crearea locurilor de muncă pentru migranții reveniți, cu scopul de a limita noile fluxuri de migranți.

5. Metode de integrare a migranților:

a) *metode de integrare socială*, presupune acces la servicii de sănătate, educație (cum sunt programele de studiere a limbii) și asistență socială pentru migranți și familiile lor;

- b) *metode de integrare culturală*, include promovarea înțelegerii culturale prin implicarea migranților în activități comunitare și evenimente locale, popularizarea respectului reciproc între migranți și comunitățile locale, pentru a reduce prejudecățile și stereotipurile;
- c) *metode de integrare economică*, inițiative destinate migranților pentru dezvoltarea abilităților și competențelor relevante pe piața muncii, navigarea eficientă în cadrul acesteia, precum și sprijin pentru dezvoltarea antreprenorială.

6. Alte tipuri de metode aplicate la atingerea obiectivelor politicii migraționiste sunt metodele directe și indirecte de control al volumului și structurii fluxurilor de migranți:

- a) *metodele directe* presupune ajustarea legislației naționale cu cea internațională în vederea atragerii lucrătorilor migranți, stabilirea criteriilor și standardelor pe care lucrătorii migranți trebuie să le îndeplinească, a măsurilor de protecție a drepturilor lucrătorilor migranți, bazate pe acorduri bilaterale și forme contractuale de angajare, reglementări fiscale, etc.;
- b) *metode indirecte* de gestionare a fluxurilor migraționale se referă la crearea condițiilor favorabile pentru emigrare, imigrare sau re-emigrare, promovarea transferurilor de bani și utilizarea acestora în țara de origine, asigurarea oportunităților de angajare pentru migranții reveniți la întoarcere în țara lor.

Primele două categorii – metodele administrative și juridice, precum și reglementarea legală a migrației – sunt, în general, considerate instrumente obligatorii aplicate în managementul migrației, având rolul de a asigura securitatea națională și de a respecta cadrul internațional din domeniul migrației. Aceste instrumente sunt esențiale pentru conformarea la standardele internaționale și pentru asigurarea unui control riguros asupra fluxurilor migratorii. În schimb, celelalte categorii de metode (economice, de stimulare a veniturilor, directe și indirecte), deși contribuie semnificativ la susținerea dezvoltării economice și sociale a statelor, nu reprezintă o cerință obligatorie. Aplicarea acestora rămâne la discreția fiecărui stat și depinde de interesele și prioritățile naționale.

Gestionarea migrației în Uniunea Europeană se bazează pe o abordare comprehensivă și coordonată a fluxurilor migratorii, cu scopul de a răspunde provocărilor demografice, economice și de securitate cu care se confruntă statele membre. Aceasta implică o combinație de măsuri legislative, instrumente politice și acțiuni practice care vizează atât reglementarea migrației legale, cât și combaterea migrației ilegale, în timp ce se asigură respectarea drepturilor fundamentale ale migranților.

Prin intermediul cadrului său legislativ și normativ, UE promovează și sprijină în mod special migrația legală a persoanelor cu înaltă calificare, a studenților internaționali și migrația pentru muncă și formare profesională. Acest obiectiv este realizat prin intermediul mai multor directive, printre care:

- *Directiva privind condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe pentru ocuparea unor locuri de muncă înalt calificate* (Directiva UE, nr.1883/2021) – cunoscută și sub denumirea de Cartea Albastră a UE – facilitează accesul lucrătorilor cu înaltă calificare din afara UE pe piața muncii a statelor membre, stabilind condiții favorabile pentru intrarea și șederea acestora;
- *Directiva privind dreptul la reîntregirea familiei* (Directiva CE, nr.86/2003) – reglementează condițiile în care membrii familiei cetățenilor țărilor terțe pot intra și locui în UE pentru a asigura unitatea familială;
- *Directiva privind condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe pentru cercetare, studii, formare profesională, servicii de voluntariat, programe de schimb de elevi sau proiecte educaționale și muncă au pair* (Directiva UE, nr.801/2016) – creează condiții favorabile pentru atragerea tinerilor talentați și a personalului de cercetare din afara UE.

În contextul competitivității globale pentru atragerea talentelor, UE concurează cu alte destinații precum SUA, Canada și Australia. Directivele speciale menționate sunt implementate pentru a atrage și reține lucrători cu înaltă calificare, în special în sectoarele cu deficit de forță de muncă. Noile prevederi asigură că deținătorii Cărții Albaste nu sunt dezavantajați în raport cu cei care dețin permise de muncă naționale. Studiile din domeniu sugerează că UE nu reușește asigurarea unei mobilități ridicate a personalului calificat atât din interiorul Uniunii, cât și din afara acesteia. Prin urmare, în ultimii ani, accentul a fost pus pe armonizarea și îmbunătățirea legislației în acest domeniu.

Pe lângă asigurarea migrației calificate și a talentelor, UE își concentrează eforturile și asupra combaterii migrației ilegale și consolidării securității la frontierele externe. În acest sens, UE implementează măsuri de prevenire a migrației neregulamentare și de consolidare a controlului la frontiere prin intermediul unor directive specifice și prin colaborarea cu Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (Frontex). Combaterea migrației ilegale este realizată printr-un set de directive și regulamente care stabilesc proceduri și standarde comune la nivelul statelor membre:

- *Directiva privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală* (Directiva CE, nr.115/2008) – stabilește un cadru comun pentru returnarea eficientă și umană a persoanelor care se află în mod ilegal pe teritoriul UE, cu respectarea drepturilor fundamentale;
- *Directiva privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia* (Directiva UE, nr.36/2011) – prevede măsuri de prevenire a traficului de persoane, sancționarea infractorilor și protejarea victimelor traficului;
- *Directiva de stabilire a standardelor minime privind sancțiunile și măsurile la adresa angajatorilor de resortisanți din țări terțe aflați în situație de ședere ilegală* (Directiva CE, nr.52/2009) – reglementează sancțiunile pentru angajatorii care utilizează forța de muncă ilegală;
- *Regulamentul privind Poliția de frontieră și Garda de coastă la nivel european* (Regulamentul UE, nr.1896/2019) – stabilește cadrul juridic pentru funcționarea Frontex, consolidând capacitatea de control la frontierele externe ale UE și facilitând returnarea migranților aflați în situație de ședere ilegală.

Aceste măsuri legislative includ proceduri de prevenire a exploatării lucrătorilor migranți ilegali, facilitarea returnării voluntare și forțate, și asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale persoanelor returnate, dar și măsuri ce promovează cooperarea transfrontalieră în combaterea traficului de persoane și migrației ilegale.

Totodată, politica UE reglementează azilul și protecția internațională, precum și facilitarea integrării sociale, economice și culturale a migranților. Inițiativele de integrare includ sprijin pentru accesul la educație, servicii de sănătate și piața muncii, precum și participarea activă la viața comunității. UE sprijină aceste politici prin acorduri și parteneriate cu țările de origine și tranzit, precum și prin inițiative internaționale, cum ar fi ”Pactul Global privind Migrația” (Global Compact for Migration) și ”Pactul Global pentru Refugiați”. Aceste acorduri urmăresc gestionarea ordonată a migrației, asigurarea respectării drepturilor tuturor migranților și responsabilitatea împărțită între țările implicate.

Deși instituțiile UE promovează stabilirea unui cadru comun pentru gestionarea migrației în toate statele membre, politicile naționale de migrație rămân divergente, iar implementarea directivelor și regulamentelor UE este fragmentată și deseori insuficientă. Statele membre păstrează

controlul asupra emiterii permiselor de intrare, ședere sau muncă, iar politicile naționale reflectă deseori priorități distincte.

Gestionarea migrației în context global se bazează pe un cadru normativ internațional solid, format dintr-o serie de convenții și protocoale care garantează și protejează drepturile și libertățile fundamentale ale migranților, inclusiv ale lucrătorilor migranți. Aceste convenții stabilesc standarde și norme menite să asigure protecția drepturilor omului, libera circulație în condiții legale și să promoveze tratamentul echitabil, precum și condițiile de muncă decente pentru toți lucrătorii, indiferent de statutul lor migrator. Implementarea acestor instrumente necesită cooperare între state, organizații internaționale și societatea civilă, având ca scop comun îmbunătățirea gestionării fluxurilor migratorii și respectarea drepturilor migranților.

De-a lungul timpului, Republica Moldova a ratificat o serie de convenții internaționale relevante în domeniul migrației, angajându-se să asigure respectarea acestor norme pe teritoriul său, în măsura resurselor disponibile. Detaliile privind convențiile internaționale din domeniul migrației și conformarea Republicii Moldova la acestea sunt prezentate în Anexa 4.

O atenție deosebită trebuie acordată Pactului Global pentru Migrație Sigură, Ordonată și Reglementată (PGM), elaborat sub egida ONU și ratificată de Republica Moldova în 2018 (Global compact for migration, 2018). PGM reprezintă un document-cadru de referință, elaborat pe baza Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și a Programului de Acțiune de la Addis Abeba, ținând cont de Declarația adoptată în cadrul Dialogului la Nivel Înalt privind Migrația Internațională și Dezvoltarea din 2013. Acest document istoric constituie primul Acord interguvernamental comprehensiv care abordează toate dimensiunile migrației internaționale.

PGM nu are caracter juridic obligatoriu, dar stabilește 23 de obiective esențiale pentru abordarea migrației internaționale, inclusiv protecția drepturilor migranților și promovarea integrării acestora. Printre obiectivele PGM se numără facilitarea accesului migranților la servicii esențiale, consolidarea căilor legale de migrație, prevenirea și combaterea traficului de persoane, precum și întărirea cooperării internaționale în domeniul migrației. PGM angajează statele semnatare să implementeze politici și măsuri adecvate pentru protejarea drepturilor migranților și pentru promovarea unei migrații sigure, ordonate și reglementate, în conformitate cu principiile suveranității naționale și obligațiile internaționale ale statelor.

Pentru Republica Moldova, mai mult de 15 din cele 23 de obiective ale PGM sunt de o importanță majoră, facilitând crearea unui cadru eficient de gestionare a migrației și promovând

integrarea migranților în mod corespunzător. Aderarea la PGM reflectă angajamentul țării de a promova o abordare responsabilă și coordonată în gestionarea fluxurilor migratorii, în colaborare cu partenerii internaționali și alte state membre.

4.2 Sistemul actual de gestionare a migrației internaționale în Republica Moldova

Republica Moldova a dezvoltat și perfecționat un cadru legislativ, normativ și instituțional propriu pentru gestionarea problemelor migrației. Acest cadru nu a evoluat izolat, ci a integrat reglementările internaționale privind migrația și colaborarea cu instituțiile internaționale relevante. Astfel, reglementarea migrației în Republica Moldova se bazează pe legislația internațională, acorduri bilaterale interstatale în domeniile specifice și legislația națională.

Cadrul național în domeniul migrației abordează multiple aspecte, inclusiv prevenirea și combaterea migrației ilegale și a traficului de ființe umane, migrația forței de muncă, protecția drepturilor și intereselor refugiaților și migranților, controlul proceselor migratorii, cooperarea cu diaspora și gestionarea frontierei de stat. Prin urmare, Republica Moldova aplică o abordare comprehensivă și coordonată, în conformitate cu standardele internaționale, pentru a gestiona eficient migrația și a asigura protecția drepturilor migranților și securitatea națională.

Cadrul legislativ joacă un rol esențial în gestionarea migrației prin stabilirea regulilor și procedurilor clare care guvernează intrarea, șederea, munca și protecția migranților. Legislația națională determină criteriile și procedurile pentru admiterea migranților, inclusiv vize, permise de ședere, și dreptul de a lucra. Acesta definește diferite categorii de migranți, cum ar fi lucrătorii calificați, studenții, refugiații, și membrii de familie, stabilind condițiile specifice pentru fiecare categorie. Totodată, aceasta asigură că migranții sunt protejați împotriva discriminării și exploatației, și că au acces la servicii juridice și sociale, precum și garantează drepturile fundamentale ale migranților, precum dreptul la muncă, educație, sănătate și reunirea familiei.

Cadrul legislativ național facilitează colaborarea și acordurile cu alte țări și organizații internaționale pentru gestionarea migrației în Republica Moldova, ceea ce permite coordonarea eforturilor în domenii precum protecția refugiaților, combaterea traficului de persoane și gestionarea migrației de muncă. Totodată, legislația națională în domeniul migrației include măsuri pentru controlul frontierelor și monitorizarea fluxurilor migratorii, esențiale pentru securitatea națională, inclusiv reglementări privind patrularea frontierelor, verificarea documentelor și combaterea migrației ilegale și a traficului de persoane.

Schema de mai jos ilustrează sistemul actual din Republica Moldova responsabil de gestionarea proceselor migraționale, ocuparea forței de muncă și asigurarea drepturilor tuturor lucrătorilor, inclusiv lucrătorilor imigranți și familiilor acestora. Acest sistem integrează cadrul legislativ și normativ în domeniul migrației, structura instituțională, scopul și obiectivele politicilor migraționale și ocupaționale, grupurile țintă și instrumentele utilizate în implementarea acestora (Figura 4.1).

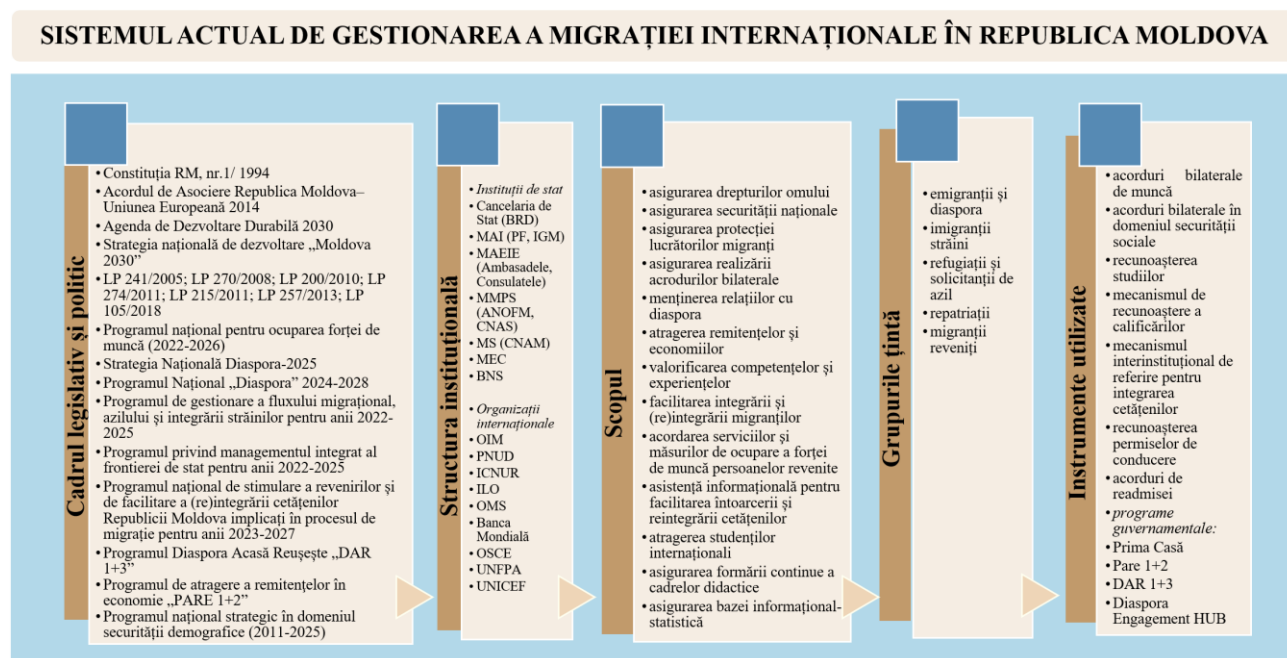

Figura 4.1. Sistemul actual de gestionare a migrației internaționale în Republica Moldova

Sursa: elaborat de autor pe baza legislației naționale și a cadrului normativ.

După expirarea *Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020)* (HG, nr.655/2011) care a avut ca obiectiv principal asigurarea unei reglementări cuprinzătoare a managementului proceselor migraționale și azilului, armonizarea cadrului juridic național cu prevederile dreptului internațional și legislația UE și reglementarea circuitului persoanelor, pentru asigurarea contribuției la dezvoltarea socioeconomică a țării, în prezent, nu există o strategie comună sau un program integrat pentru gestionarea migrației internaționale în Republica Moldova. Programele și planurile de acțiune actuale sunt elaborate și implementate fragmentat de diverse instituții. De exemplu, gestionarea fluxurilor la frontiera de stat și integrarea străinilor sunt reglementate de Inspectoratul General pentru Migrație al MAI prin intermediul *Programului privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025* (HG, nr.

808/2022) și *Programului de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2022-2025* (HG, nr. 792/2022).

Stimularea revenirii, integrarea migranților reveniți și colaborarea cu diaspora sunt asigurate de Biroul Relații cu Diaspora (BRD) prin *Programul național de stimulare a revenirilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul migrației pentru anii 2023-2027* (HG, nr. 674/2023) și *Strategia Diaspora-2025*. În plus, atragerea remitențelor în economia națională este sprijinită de Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului prin *Programul de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+2”* (HG, nr. 622/2022).

Prin urmare, nu există o coordonare centralizată a implementării politicilor migraționale, iar schimbul de informații între instituțiile implicate în gestionarea migrației este deficitar. Din această cauză, implementarea politicii de stat în domeniul migrației este fragmentată și ineficientă în abordarea provocărilor generate de migrația internațională, cum ar fi, de exemplu, dificultățile întâmpinate pe piața muncii.

În continuare a fost realizată analiza politicilor actuale de gestionare a celor trei procese migraționale studiate în această cercetare (emigrația, imigrația și migrația de revenire), evidențiind particularitățile specifice ale acestora.

Gestionarea imigrației cetățenilor străini este integrată, după cum a fost prezentat, în *Programul de gestionare a fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025* (HG, nr.808/2022), aflat în competența Inspectoratului General pentru Migrație (IGM). Programul a fost elaborat în baza tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, aliniindu-se obiectivelor Pactului Global pentru o Migrație Sigură, Ordinară și Reglementată (ONU, 2018) și Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030, în special Obiectivului de Dezvoltare Durabilă 10. Totodată, acest program îndeplinește angajamentele stabilite în *Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană*, semnat în 2014, și este corelat cu *Programul de management integrat al frontierei de stat pentru anii 2022-2025* (HG, nr.792/2022), asigurând astfel un sistem de migrație sigur și bine reglementat, în beneficiul țării și al cetățenilor străini.

Cadrul legislativ privind imigrația cetățenilor străini este reglementat prin *Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova* (LP, nr. 200/2010) și *Legea privind integrarea străinilor în Republica Moldova* (LP, nr. 274/2011). Aceste acte normative stabilesc cadrul juridic referitor la libera circulație și imigrarea cetățenilor străini, asigurând un mecanism complet și uniform de reglementare a regimului străinilor pe teritoriul țării, aplicarea unor proceduri standardizate de

documentare, protecția drepturilor și libertăților acestora, precum și integrarea lor socio-economică, inclusiv în câmpul muncii, și culturală.

Stimularea și facilitarea migrației de revenire sunt incluse de mai mulți ani în politicile naționale. După implementarea a două planuri de acțiune privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova întorși din străinătate (2011-2015 și 2017-2020), sub coordonarea BRD a fost adoptat *Programul național de stimulare a revenirilor și de facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul de migrație pentru anii 2023-2027* (HG, nr.674/2023). Obiectivul general al acestuia este ca „până în anul 2027, Republica Moldova să dispună de un sistem coerent și eficient de stimulare a revenirii și de facilitare a (re)integrării cetățenilor afectați de migrație, printr-un ciclu complet de politici, servicii și instrumente de asistență, astfel încât cel puțin 10% dintre cetățenii aflați în străinătate să exprime intenția de revenire și cel puțin 50% dintre cetățenii reveniți să fie (re)integrați” (HG, nr.674/2023).

Pentru valorificarea competențelor din diasporă, BRD, cu susținerea organizațiilor internaționale, implementează *Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor și Programul Diaspora Engagement Hub*, care sprijină investițiile migranților în economia națională prin facilitarea transferului de cunoștințe și competențe acumulate de cetățenii moldoveni în țările de destinație (capitalul uman). Susținerea investițiilor din economiile provenite din diasporă (capitalul economic) este facilitată prin Programul PARE 1+2, implementat de ODA (anterior ODIMM). Condițiile și succesele acestui program au fost analizate în paragraful 2.2 al capitolului 2.

Un alt document important gestionat de BRD se referă la *Strategia națională „Diaspora-2025”* (HG, nr. 200/2016), care vizează politicile de dezvoltare a relațiilor cu cetățenii moldoveni aflați peste hotare sau cu reședința permanentă în străinătate. Obiectivul general al acestei strategii este „dezvoltarea unui cadru sustenabil și comprehensiv de colaborare între instituțiile statului și diasporă, bazat pe încredere și inițiative comune, pentru a facilita opțiunile de reîntoarcere productivă a diasporei” (HG, nr. 200/2016).

Gestionarea emigrației. Deși documentele și programele existente reprezintă un pas important în îmbunătățirea gestionării imigrației și migrației de revenire, la momentul actual statul gestionează deficitar procesul de emigrare a cetățenilor săi. În conformitate cu drepturile universale ale omului și cu Constituția Republicii Moldova, cetățenii au dreptul la libera circulație și nu sunt obligați să notifice intenția sau deplasarea în afara țării. Cu toate acestea, la momentul actual, există un număr redus de acorduri bilaterale de muncă între Republica Moldova și țările de destinație

preferate de cetățenii moldoveni, acorduri care ar facilita emigrarea legală și protejată a acestora. Un asemenea acord este activ între Republica Moldova și statul Israel și facilitează emigrarea la muncă legală și sigură a cetățenilor moldoveni. Importanța acestor acorduri este relevată de asigurarea migrației legale și protejate, precum și accesul la protecție socială pe durata emigrației. Identificăm această lipsă ca o lacună esențială în procesul actual de gestionare a emigrației.

Deosebit de importante în gestionarea emigrației sunt și acordurile internaționale privind securitatea socială, atât pentru emigranți, cât și pentru țară. Aceste acorduri sunt esențiale pentru garantarea portabilității drepturilor sociale, prevenind pierderea contribuțiilor atunci când migranții se mută între țări. Acordurile contribuie astfel la stabilirea unui tratament echitabil pentru migranți, reduc discriminarea și sprijină integrarea lor economică și socială. Prin promovarea securității sociale, aceste acorduri îmbunătățesc calitatea vieții migranților și a familiilor lor.

În prezent, Republica Moldova a reușit să încheie acorduri de securitate socială cu 17 țări europene: România, Portugalia, Bulgaria, Luxemburg, Austria, Estonia, Cehia, Polonia, Ungaria, Belgia, Lituania, Germania, Turcia, Belarus, Grecia, Italia și Spania. Instituția responsabilă de semnarea și implementarea acestor acorduri este Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS). În anul 2022, în baza acestor acorduri, au fost acordate pensii pentru limită de vârstă pentru 254 de persoane, pensii de invaliditate pentru 22 de persoane și pensii de urmaș pentru 9 persoane. În prezent, se află în negocieri Acordul în domeniul securității sociale dintre Republica Moldova și Letonia, precum și acordul cu Confederația Elvețiană.

Din păcate, autoritățile nu dispun de o evidență statistică pentru a monitoriza numărul cetățenilor moldoveni care beneficiază de portabilitatea beneficiilor sociale în Republica Moldova, precum și numărul cetățenilor străini care obțin portabilitatea beneficiilor în țările lor de origine. Aceste date ar facilita evaluarea costurilor și eficienței acordurilor bilaterale încheiate.

O lacună semnificativă este și absența unui acord similar între Republica Moldova și Franța, în condițiile în care fluxurile emigraționale în ultimii zece ani au crescut considerabil. În plus, acordurile semnate cu Rusia, Ucraina și Belarus în 1993 se bazează pe principii învechite, care nu reglementează transferul beneficiilor sociale dobândite pe perioada migrației.

În contextul cercetării privind gestionarea migrației internaționale pentru consolidarea competitivității pieței muncii naționale, este esențială analiza corelației dintre politicile migraționale și cele ocupaționale. După cum s-a observat în introducerea acestei lucrări, integrarea problemelor legate de migrație în politicile de ocupare a forței de muncă a fost inițiată.

Programul Național pentru Ocuparea Forței de Muncă pentru perioada 2022-2026 (HG, nr.785/2022) promite extinderea accesului la programele de pe piața muncii pentru o gamă mai largă de beneficiari, inclusiv pentru migrații reveniți. De asemenea, programul prevede reformarea cadrului legislativ privind imigrația în scop de muncă și îmbunătățirea mecanismelor de corelare a cererii și ofertei de forță de muncă străină. Cu toate acestea, nu au fost identificate măsuri concrete și mecanisme specifice care să descrie modul de realizare a acestor obiective în cadrul implementării programului. Nu este clarificată colaborarea cu alte autorități publice centrale, cu agenții economici și patronate, în vederea identificării discrepanțelor între cererea și oferta de forță de muncă și a posibilității de atenuare a deficitului de forță de muncă prin integrarea forței de muncă străine.

De asemenea, nu este definit în mod clar rolul agențiilor private de recrutare, care și cum este implicarea acestora în procesul de recrutare a lucrătorilor străini pe piața muncii din Republica Moldova. Nu sunt specificate sectoarele prioritare în care forța de muncă străină ar putea fi angajată, durata pentru care este necesară această forță de muncă sau măsurile pentru asigurarea contribuțiilor lucrătorilor imigranți la sistemele naționale de asigurări sociale și de sănătate. Aceste aspecte reprezintă lacune semnificative, care trebuie adresate pentru a optimiza contribuția migrației internaționale la dezvoltarea pieței muncii naționale.

Politicile migraționale și ocupaționale în Republica Moldova sunt implementate de cadrul administrativ central, instituțiile și agențiile de resort coordonate, în principal, de Guvern fiind responsabile pentru aplicarea cadrului legislativ și normativ din acest domeniu. Cadrul instituțional de gestionare a migrației cuprinde ansamblul structurilor guvernamentale stabilite pentru administrarea și gestionarea fluxurilor migraționale, incluzând și cooperarea internațională și parteneriatele cu alte țări și organizații internaționale. Responsabilitățile în domeniul politicilor migraționale, al pieței muncii și al asigurărilor sociale sunt împărțite între mai multe instituții, detaliate în continuare:

- *Inspectoratul General pentru Migrație (IGM)*, anterior Biroul Migrație și Azil, este o subdiviziune a Ministerului Afacerilor Interne, responsabilă de promovarea și implementarea politicilor de imigrare, acordarea formelor de protecție pentru cetățenii străini, precum și integrarea socială și culturală a acestora. Azilul și integrarea străinilor sunt domenii sensibile ale activității IGM, care gestionează și combaterea șederii ilegale a străinilor, prin depistarea și îndepărtarea voluntară sau forțată a acestora.

- *Inspectoratul General al Poliției de Frontieră (IGPF)* are misiunea de a combate migrația ilegală și criminalitatea transfrontalieră. Competențele IGPF includ elaborarea și implementarea politicilor de management integrat al frontierei de stat, investigarea infracțiunilor transfrontaliere, precum traficul de persoane și falsificarea documentelor de călătorie și altele. De asemenea, IGPF colectează date statistice privind numărul și structura populației care intră și părăsește Republica Moldova, date diseminate lunar prin SIIAMA și furnizate BNS pentru estimări privind migrația internațională.

- *Biroul Relații cu Diaspora (BRD)*, subordonat direct Prim-Ministrului și parte a Cancelariei de Stat, coordonează politicile de stat pentru diaspora moldovenească. Misiunea sa este de a asigura un cadru de politici coerent pentru consolidarea diasporei moldovenești și pentru implicarea cetățenilor stabiliți temporar sau permanent în afara țării în dezvoltarea economică, socială și culturală a Republicii Moldova.

- *Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS)*, elaborează și promovează politici în domeniul muncii, migrației de muncă și protecției sociale. În subordinea sa se află ANOFM și Inspectoratul de Stat al Muncii (ISM), responsabile de negocierea acordurilor bilaterale în domeniul muncii, monitorizarea activității agenților private de ocupare a forței de muncă în străinătate și asigurarea respectării drepturilor muncii atât pentru cetățenii moldoveni, cât și pentru străini.

- *Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA)*, anterior ODIMM, gestionează programele PARE 1+1 și PARE 1+2, facilitând accesul migranților la finanțare și sprijinind canalizarea remitențelor prin căi oficiale. ODA contribuie la introducerea de inovații, know-how și crearea de locuri de muncă, valorificând experiențele acumulate de migranți în statele gazdă.

- *Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS)*, autoritate centrală în subordinea Guvernului, gestionează sistemul public de asigurări sociale, asigurând înregistrarea și monitorizarea contribuțiilor la fondul de asigurări sociale și gestionând plățile de pensii pentru cetățenii moldoveni și străini aflați în scop de muncă pe teritoriul Republicii Moldova.

- *Biroul Național de Statistică (BNS)*, coordonează activitatea în domeniul statisticii naționale, inclusiv migrația populației. Sursele principale de date sunt traversările frontierei de stat, recensămintele populației, Ancheta Forței de Muncă și Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice. Din 2019, BNS oferă date statistice detaliate privind populația și migrația internațională, conform recomandărilor internaționale.

În vederea identificării succeselor și lacunelor sistemului actual de gestionare a migrației și pieței forței de muncă, precum și riscurile și oportunitățile de eficientizare a acestuia, a fost realizată o analiză SWOT, ale cărei rezultate sunt prezentate în Figura 4.2. Aceasta identifică factorii interni și externi care contribuie la o gestionare eficientă a fluxurilor migraționale, în contextul dezvoltării pieței muncii autohtone.

Republica Moldova a făcut pași importanți și necesari în dezvoltarea cadrului politic și administrativ în domeniul migrației internaționale; cu toate acestea, acesta rămâne imperfect și insuficient coordonat. Au fost elaborate și implementate diverse strategii și programe pentru facilitarea reîntoarcerii și reintegrării cetățenilor, pentru valorificarea competențelor și experiențelor profesionale acumulate de aceștia în vederea dezvoltării socioeconomice a țării, pentru încurajarea investițiilor provenite din remitențe în antreprenariat și pentru menținerea controlului fluxurilor migraționale la frontierele țării. Cu toate acestea, nu au fost implementate măsuri adecvate și țintite pe gestionarea fluxurilor migraționale în vederea soluționării problemelor legate de funcționalitatea pieței muncii. Nu este clar cum sunt direcționate investițiile din remitențe către sectoare economice strategice, în timp ce investițiile actuale sunt fragmentate, fiind influențate de nivelul limitat al cunoștințelor antreprenoriale în rândul migranților. Un exemplu elocvent este dezvoltarea antreprenariatului predominant în sectorul agricol, ceea ce denotă lipsa cunoștințelor vis-a-vis de alte oportunități de investiții.

Totodată, integrarea deplină și eficientă a migranților reveniți pe piața muncii nu este asigurată. Deși au fost create *Mecanismul de recunoaștere a calificărilor* și *Mecanismul interinstituțional de referire pentru integrarea cetățenilor reveniți*, nu există o evaluare adecvată a competențelor noi dobândite de către migranți în străinătate, precum și a domeniilor în care acestea ar putea fi implementate, iar realizarea conexiunii între cele două (competențe dobândite și domenii de aplicare) este practic nerealizată la nivel de politic.

Pe lângă acestea, programele de abilitare economică a tinerilor și cele dedicate diasporei profesionale sunt parțiale, insuficiente și nu includ în mod eficient populația care revine voluntar în țară pe termen nedeterminat, ci sunt orientate doar pe cetățenii care se află în străinătate/ în diasporă.

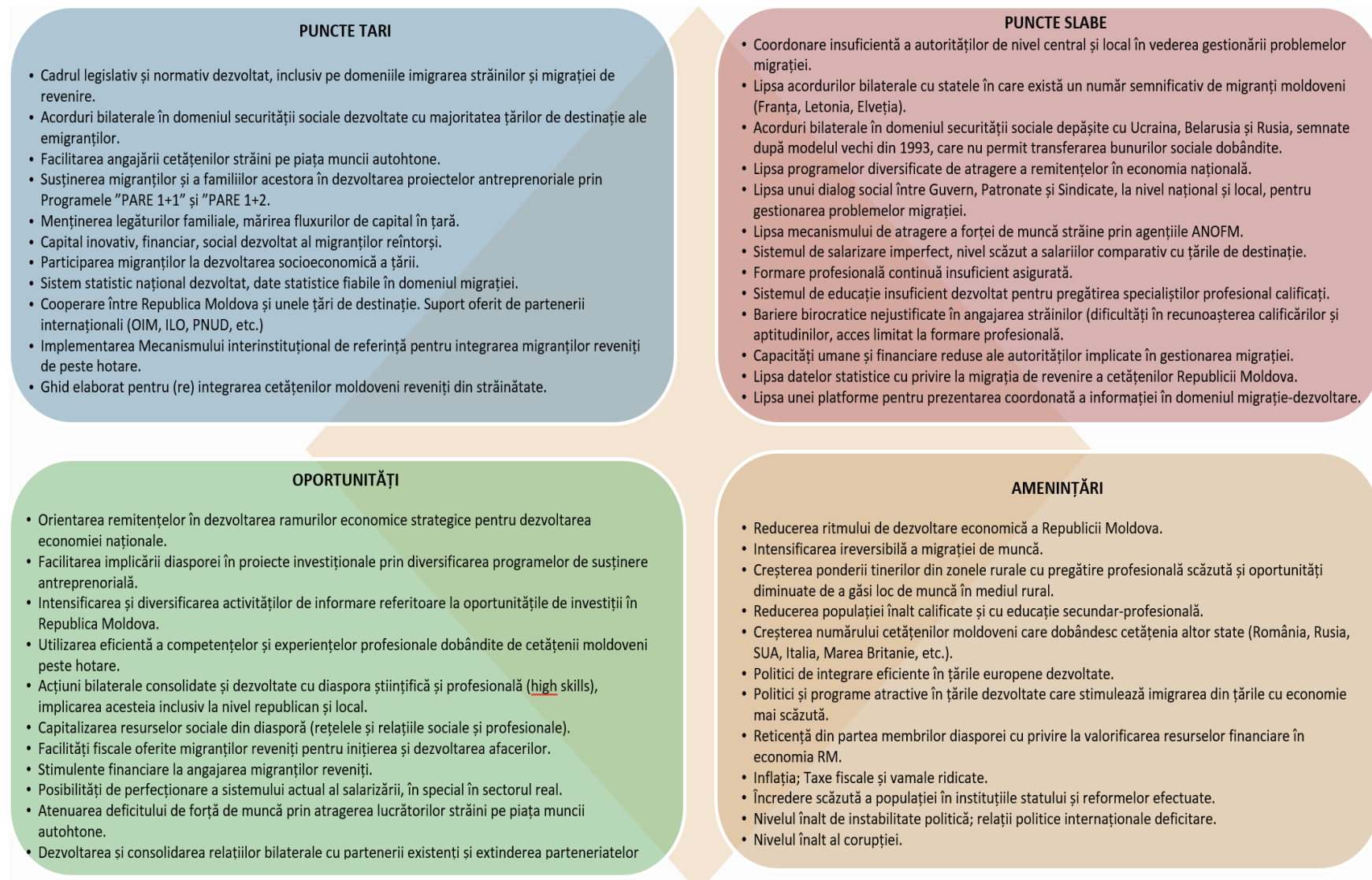

Figura 4.2. Analiza SWOT a sistemului actual de gestionare a migrației internaționale în Republica Moldova

Sursa: elaborat de autor pe baza literaturii de specialitate, rezultatelor cercetărilor proprii, cadrulul legislativ și normativ actual

Alte provocări importante în gestionarea migrației în Republica Moldova includ limitările resurselor umane, instituționale și financiare, care constrâng semnificativ acest proces. Instabilitatea politică și economică, birocrația și corupția subminează încrederea diasporei în realizarea investițiilor în Republica Moldova și în contribuția la dezvoltarea socio-economică a țării.

Presiunea demografică și fiscală crescândă din țările dezvoltate din regiune reprezintă o amenințare serioasă pentru Republica Moldova, care continuă să se confrunte cu niveluri ridicate de corupție și instabilitate politică și economică. Fluxurile de emigrație pot fi accentuate de politicile europene de atragere a cetățenilor moldoveni, precum și de continuarea procesului de redobândire a cetățeniei române, care permite populației accesul pe piețele și în societățile europene avansate.

Astfel, devine absolut necesar ca Republica Moldova să maximizeze oportunitățile generate de migrație prin consolidarea parteneriatelor cu organizațiile internaționale și atragerea de investiții în susținerea dezvoltării economice și sociale. Totodată, se impune necesitatea de a susține dezvoltarea pieței muncii prin atenuarea deficitului de forță de muncă prin atragerea și integrarea migranților străini pe piața muncii naționale. Dezvoltarea relațiilor cu diaspora, inclusiv cu diaspora profesională, pentru asigurarea transferului de capital uman, social și economic, devine relevantă.

4.3 Perfecționarea sistemului de gestionare a migrației în Republica Moldova pentru creșterea competitivității pieței muncii autohtone

Intensificarea fluxurilor migraționale la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, sub influența proceselor de globalizare, a diminuat importanța apartenenței naționale și a promovat un nou concept: cel de „cetățean global.” Într-o lume tot mai complexă și interconectată, migrația dobândește o relevanță sporită pentru structura economică și socială, determinând statele să își reevalueze perspectivele asupra acestui fenomen. Astfel, în contextul contemporan, migrația trebuie percepută nu doar ca o amenințare, ci și ca o oportunitate pentru dezvoltare și inovare.

Republica Moldova se află în plin proces de negociere pentru integrarea în Uniunea Europeană, după semnarea Acordului de Asociere în 2014 și obținerea, în 2022, a statutului de țară candidată la aderare. Prin urmare, alinierea cadrului legislativ și normativ național la cel european va constitui o măsură necesară. Totodată, având în vedere efectul multiplicativ al migrației – prin care o persoană poate determina migrarea altor opt persoane – devine esențial ca Republica Moldova să implementeze politici de dezvoltare coerente și direcționate. În acest context, consolidarea managementului migrației, în special în ceea ce privește controlul fluxurilor și

gestionarea proceselor migraționale, devine esențială. Acest efort trebuie completat de elaborarea unor strategii eficiente pentru integrarea populației în procesele migraționale internaționale, asigurând atât o gestionare sustenabilă a migrației, cât și valorificarea potențialului acestui fenomen.

Politica migrațională trebuie considerată un pilon fundamental al gestionării eficiente a migrației. Totuși, este important să se recunoască faptul că managementul migrației implică multiple dimensiuni ale vieții sociale, economice și culturale, afectând atât migranții, cât și populația autohtonă. Restricțiile impuse de state pentru a limita deplasarea migranților între țări sau regiuni, în scopul asigurării securității naționale, au adesea un caracter temporar sau formal. În calitate de segment activ al populației, migranții identifică rapid modalități de a depăși aceste restricții, fie prin respectarea formală a legislației restrictive, fie prin recurgerea la migrația ilegală.

În dezvoltarea sistemului propriu de gestionare a migrației, Republica Moldova poate valorifica aspecte metodologice din modele aplicate cu succes în alte state, adaptând aceste experiențe la specificul național și la interesele țării. Acest mecanism ar putea combina elemente din diferite abordări, precum „modelul de segregare”, „modelul pluralist” și „modelul hibrid”, utilizate de diverse state. Indiferent de modelul ales, acesta trebuie să reflecte interesele naționale, să respecte reglementările internaționale și să garanteze drepturile tuturor persoanelor implicate, inclusiv ale imigranților și familiilor acestora. De asemenea, sistemul existent trebuie să asigure securitatea națională, protejând totodată populația autohtonă și promovând coeziunea socială.

Concepția privind gestionarea proceselor migraționale în Republica Moldova, elaborată de autor, se bazează pe abordarea sistemică, descrisă în Capitolul 1, care tratează toate elementele drept părți componente ale unui sistem integrat (Клейнер, Рыбачук și Карпинская, 2022). Procesele migraționale, fiind fenomene complexe și multidimensionale, necesită soluții integrate și coordonate. Abordarea sistemică pune accent pe înțelegerea întregului sistem, evitând fragmentarea acestuia în părți izolate. Pentru funcționarea eficientă a acestui model, este esențială o cunoaștere cuprinzătoare a conexiunilor și interacțiunilor din cadrul sistemului, precum și a schimbărilor constante din domeniul migrației.

Figura 4.3 ilustrează conceptul general privind gestionarea proceselor migraționale propus pentru Republica Moldova, integrând dimensiunile socioeconomice, politice, precum și cadrul legislativ și infrastructura existentă. Acest concept propune o viziune holistică asupra interacțiunii dintre actorii implicați și a mecanismelor utilizate în managementul migrației, în scopul optimizării procesului și alinierii acestuia la cerințele naționale și internaționale. Acesta include următoarele

elemente esențiale: abordare integrată, adaptarea la condițiile globalizării și progresului științifico-tehnologic, utilizarea datelor statistice fiabile, respectarea drepturilor omului, constituirea unui centru de coordonare a migrației, eficientizarea parteneriatelor cu toți actorii implicați și consolidarea pieței muncii.

Argumentarea teoretică a conceptului se prezintă prin următoarea expresie: **”gestionarea migrației în Republica Moldova reprezintă un proces complex și multifactorial de administrare a fluxurilor migraționale – emigrație, imigrație și migrație de revenire – în contextul globalizării și al progresului științifico-tehnologic. Acest proces se desfășoară în conformitate cu aspectele sociale, economice și ecologice relevante și se bazează pe utilizarea datelor statistice fiabile privind migrația internațională. Scopul principal este asigurarea respectării drepturilor omului și îmbunătățirea eficienței relațiilor parteneriale cu toți actorii implicați, în concordanță cu interesele dezvoltării economice și sociale ale țării și cu cerințele unei piețe a muncii competitive”.**

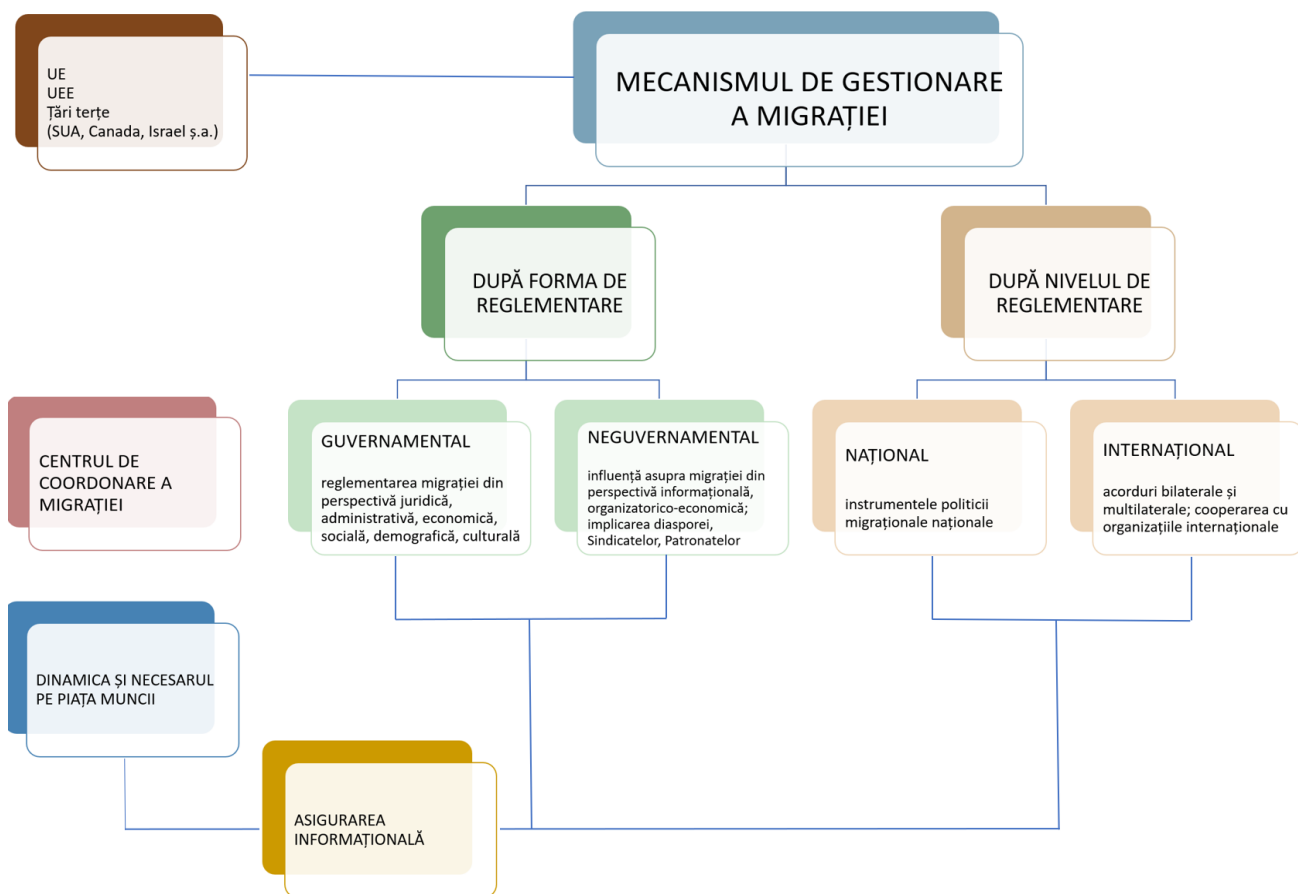

Figura 4.3. Conceptul general privind gestionarea migrației internaționale în Republica Moldova în vederea dezvoltării pieței muncii competitive

Sursa: elaborat de autor.

Transformările sociale, economice și politice prin care trece Republica Moldova în etapa actuală impune necesitatea unor politici eficiente de gestionare a proceselor migraționale, care să abordeze problemele persoanelor migrante, ale statului și ale agenților economici. Aceste politici trebuie să fie fundamentate pe cercetări moderne și argumentate științific, asigurând soluții sustenabile și relevante pentru provocările actuale din domeniul migrației. Gestionarea migrației, în acest context, implică relații dinamice între două dimensiuni esențiale: interesele migranților și cele ale statului și economiei. Aceasta se desfășoară pe două direcții majore. Prima direcție prezintă gestionarea din perspectiva statului care se realizează prin intermediul autorităților publice și al oficialilor de stat, implicând organizațiile neguvernamentale și societatea civilă, având drept obiectiv cetățeanul. A doua direcție pornește de la interesele individuale ale subiecților (cetățenilor) și care sunt realizate cu susținerea organizațiilor neguvernamentale și guvernamentale. Prin urmare, gestionarea proceselor migraționale urmează a fi realizată conform schemei conceptuale prezentate mai jos (Figura 4.4).

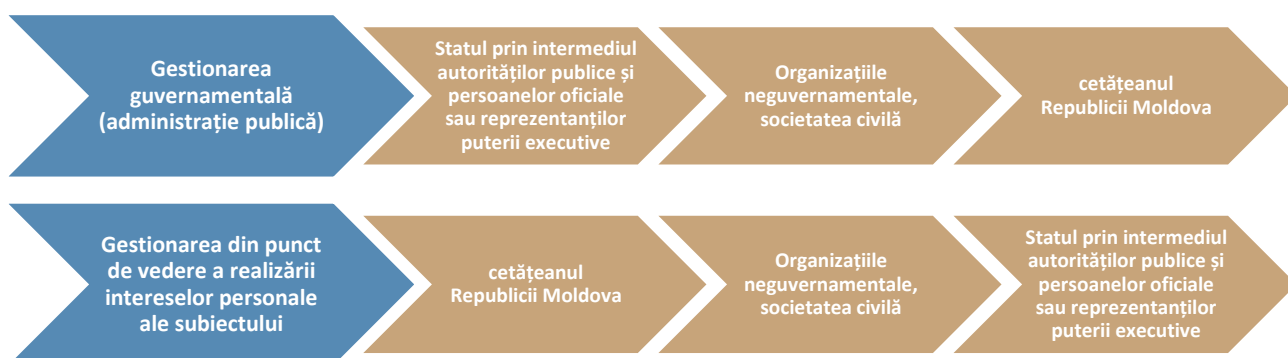

Figura 4.4. Schema direcțiilor majore de gestionare a migrației în funcție de obiectivele prioritare ale statului și migranților

Sursa: elaborat de autor.

Reieșind din acestea și având în vedere că gestionarea trebuie să includă o analiză complexă a migrației (din perspectiva interdependenței dintre populația migrantă și autoritățile de stat) se propune un mecanism care să eficientizeze abordările tradiționale în acest domeniu. Mecanismul de gestionare a migrației vizează obținerea rezultatelor dorite prin utilizarea minimă a resurselor materiale, financiare și umane, contribuind astfel la stabilirea și implementarea scopurilor și obiectivelor principale. Acest mecanism presupune parcurgerea următoarelor etape consecutive:

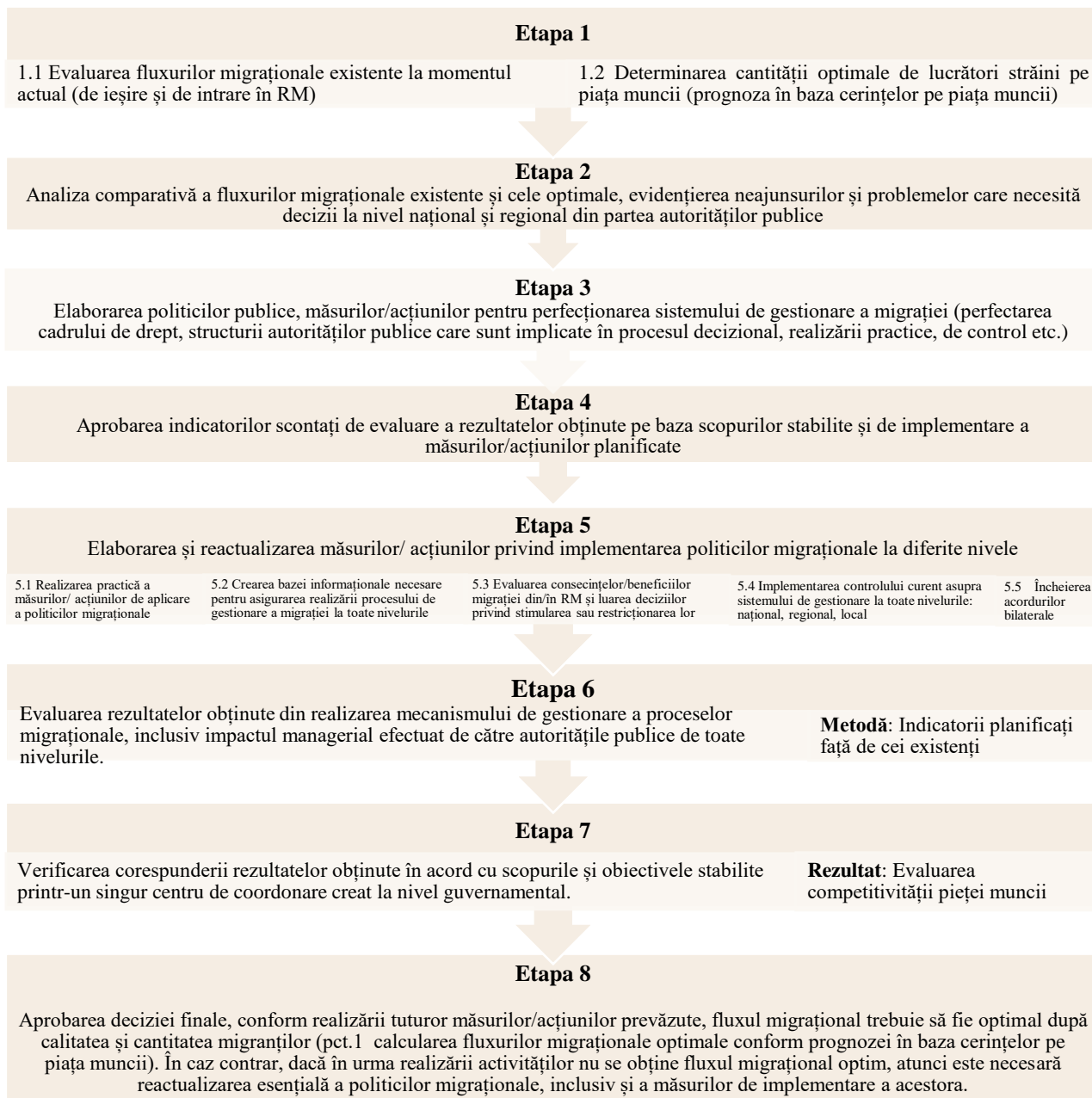
- a) Analiza situației existente, pentru a identifica tendințele și provocările actuale;

- b) Identificarea scopurilor procesului de gestionare, ținând cont de necesitatea asigurării unei dezvoltări socioeconomice stabile și funcționării pieței muncii competitive;
- c) Determinarea fluxurilor optimale, având în vedere obiectivul de implementare a politicilor publice orientate spre utilizarea eficientă a resurselor naturale, materiale, financiare, umane și informaționale;
- d) Formularea măsurilor și acțiunilor necesare pentru realizarea politicilor în domeniul migrației;
- e) Crearea unei baze informaționale adecvate, referitoare atât la obiectul, cât și la subiectul gestionării migrației;
- f) Stabilirea obiectivelor și sarcinilor concrete pentru eficientizarea procesului de gestionare, inclusiv asigurarea financiară a activităților planificate prin atragerea diverselor surse de finanțare și resurse umane;
- g) Organizarea, coordonarea și stimularea activităților de gestionare la diferite niveluri (național, local și instituțional);
- h) Evaluarea și verificarea rezultatelor obținute în cadrul procesului de gestionare, pentru a determina dacă activitățile desfășurate corespund obiectivelor și scopurilor stabilite;
- i) Asigurarea coerenței tuturor componentelor prin crearea unui centru unic de coordonare la nivel guvernamental, responsabil de supravegherea și integrarea proceselor de gestionare.

Acest mecanism urmărește optimizarea gestionării migrației prin coordonare eficientă, utilizarea rațională a resurselor și implementarea unor politici coerente, conforme cu interesele naționale și cu cerințele pieței muncii. Această formă de gestionare trebuie să fie realizată prin intermediul sistemului de autorități publice guvernamentale existent, în conformitate cu legislația în vigoare, având în vedere asigurarea dezvoltării economice stabile și durabile, garantarea drepturilor fundamentale și menținerea ordinii publice.

Mecanismul respectiv reflectă etapele și interacțiunile necesare pentru atingerea obiectivelor stabilite, integrând eficient resursele și procesele implicate. Expresia acestuia este detaliată în Tabelul 4.1, care prezintă elementele cheie, pașii de implementare și indicatorii de performanță necesari pentru evaluarea și ajustarea continuă a procesului de gestionare a migrației.

Tabelul 4.1. Mecanismul de gestionare al proceselor migraționale (etapele consecutive)

Sursa: elaborat de autor.

Eficacitatea politicilor de migrație este, de obicei, evaluată prin analiza situației existente și a rezultatelor obținute în urma modificării acesteia. Aceasta poate fi exprimată prin formula: impactul asupra fluxurilor migratorii în funcție de implementarea măsurilor planificate și de resursele financiare alocate, pe de o parte, și schimbările în contextul migrației din țară, pe de altă parte. Procesul este ilustrat în Figura 4.5.

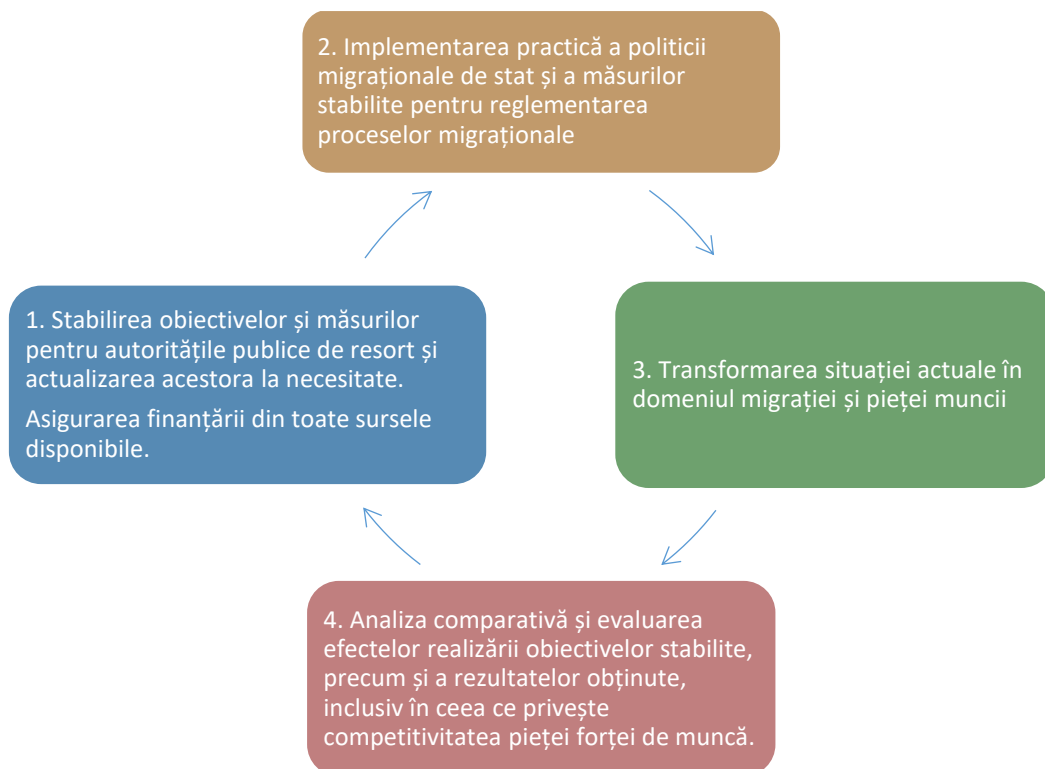

Figura 4.5. Procesul de evaluare a eficacității implementării politicilor migraționale în contextul dezvoltării pieței muncii competitive

Sursa: elaborat de autor.

Evaluarea eficacității sistemului de gestionare a proceselor migraționale se bazează pe **indicatorii furnizați de statistica oficială (BNS)**, statistica administrativă și alte date colectate din cercetări ale organizațiilor științifice publice și non-guvernamentale. Scopul acestor indicatori este de a evalua impactul, sau absența acestuia, pe parcursul implementării măsurilor planificate și de a identifica problemele și deficiențele apărute în procesul aplicării politicilor de gestionare a migrației. Având în vedere că obiectivul principal al acestei cercetări este perfecționarea sistemului de gestionare a migrației în contextul dezvoltării unei piețe a muncii competitive în Republica Moldova, analiza se concentrează asupra indicatorilor relevanți pentru acest domeniu. Indicatorii principali în domeniul migrației de muncă sunt exprimați prin date statistice detaliate, care includ: vârsta, genul, nivelul de studii, calificarea profesională, perioada de emigrare sau imigrare (pe termen scurt sau lung).

Acești indicatori permit nu doar monitorizarea dinamicii migrației, ci și evaluarea impactului migrației asupra pieței muncii, contribuind astfel la elaborarea de politici eficiente și orientate spre dezvoltare durabilă. Se propun următorii indicatori relevanți:

- Numărul populației de vârstă aptă de muncă plecată peste hotare la lucru sau în căutarea unui loc de muncă (emigrarea de muncă);
- Numărului populației de vârstă aptă de muncă care se reîntoarce în țară după ce a lucrat în străinătate (migrația de revenire);
- Rata netă a migrației, total, pe sexe și grupe de vârstă;
- Ponderea populației de vârstă 20-63 ani prezentă în țară (dividendul demografic);
- Rata șomajului pe grupe de vârste, sexe, medii de reședință, calificare și activități economice principale;
- Numărului populației de vârstă aptă de muncă care a imigrat în țară în scop de muncă (imigrarea forței de muncă străine) și care deține permis de muncă și/sau permis de ședere;
- Numărul imigranților străini ilegali (inclusiv după țara de origine, sex, vârstă, educație, tipul statutului ilegal (de exemplu, detenție), locul de trai, locul activității de muncă);
- Evaluarea potențialului de muncă care este necesar pentru asigurarea balanței între cererea și oferta forței de muncă (identificarea surselor posibile pentru asigurarea deficitului forței de muncă, inclusiv și din atragerea forței de muncă străine după nivelul de instruire profesională și calificare);
- Evaluarea potențialului de muncă a imigranților străini:
 - o acoperirea deficitului de forță de muncă existent cu forță de muncă străină, inclusiv în funcție de regiune, calificare și activități economice principale;
 - o raportul dintre numărul de specialiști cu înaltă calificare și medie calificată și numărul de muncitori calificați și necalificați din forța de muncă străină;
 - o sarcina cu forța de muncă străină pe piața autohtonă, total pe țară și pentru anumite tipuri de activități economice.
- Raportul între forța de muncă autohtonă plecată la lucru în străinătate și forța de muncă străină atrasă pentru acoperirea deficitului pe piața muncii;
- Indicii integrați recomandați de OIM pentru evaluarea politicilor migraționale:
 - o Indicele politicii migraționale (Migration Government Index) la nivel național și regional;
 - o Indicele politicii de integrare a migranților (Migrant Integration Policy Index) la nivel național și regional.

Responsabilitatea pentru managementul migrației în Republica Moldova este împărțită între mai multe instituții, cu Ministerul Afacerilor Interne (MAI) și IGM în roluri-cheie în procesul de

luare a deciziilor. Această împărțire a responsabilităților generează coordonare insuficientă între entitățile implicate și afectează comunicarea interinstituțională. Deficiențele de comunicare între structuri îngreunează răspunsul prompt și coerent la provocările migraționale actuale, afectând inclusiv funcționarea eficientă a pieței muncii. Astfel, lipsa unui mecanism integrat de coordonare reprezintă un obstacol major în gestionarea optimă a migrației.

Un alt obstacol semnificativ este discontinuitatea deciziilor și implementarea formală a măsurilor de stabilizare a proceselor migratorii, ceea ce reflectă fragmentarea responsabilităților între ministere. Această situație, de asemenea, contribuie la diminuarea eficienței politicilor migraționale, punând în pericol capacitatea statului de a răspunde în mod adecvat provocărilor legate de migrație și de pe piața muncii.

Având în vedere rolul esențial al migrației în dezvoltarea economică a Republicii Moldova, se impune o abordare strategică integrate care să asigure gestionarea eficientă a proceselor migraționale. În acest context, se propune **crearea unui Centru pentru coordonarea migrației**, care să integreze toate aspectele legate de migrație și să asigure un transfer eficient de informații între instituții, în vederea implementării coerente a politicii de stat. Această structură ar trebui să beneficieze de **un nivel înalt de subordonare și să raporteze direct către Guvern**, fiind condusă de un oficial de rang înalt, cu funcție cel puțin de viceprim-ministru. Unele dintre **obiectivele** principale ale Centrului trebuie să fie evaluarea și monitorizarea cadrului legislativ existent, eficiența gestionării proceselor migraționale, crearea și actualizarea unei platforme informaționale, care să ofere date relevante referitoare la imigrație, emigrație, oportunități de ocupare a forței de muncă, inițierea afacerilor, modalități de implicare a diasporei în dezvoltarea socio-economică.

Implementarea unei astfel de structuri ar contribui la consolidarea coordonării interinstituționale și la creșterea eficienței politicilor migraționale, facilitând răspunsuri rapide la provocările actuale și viitoare ale migrației. De asemenea, ar permite o mai bună aliniere a politicilor de migrație cu obiectivele economice și sociale ale Republicii Moldova, sprijinind dezvoltarea unei piețe a muncii competitive.

Gestionarea migrației internaționale în Republica Moldova în vederea consolidării competitivității pieței muncii autohtone poate fi realizată prin sistemul existent (cadrul instituțional și de drept), coordonarea principală aparținând Centrului pentru coordonarea migrației. Activitățile și rezultatele scontate au fost identificate prin aplicarea Teoriei schimbării (TS), acestea fiind ilustrate în Figura 4.6.

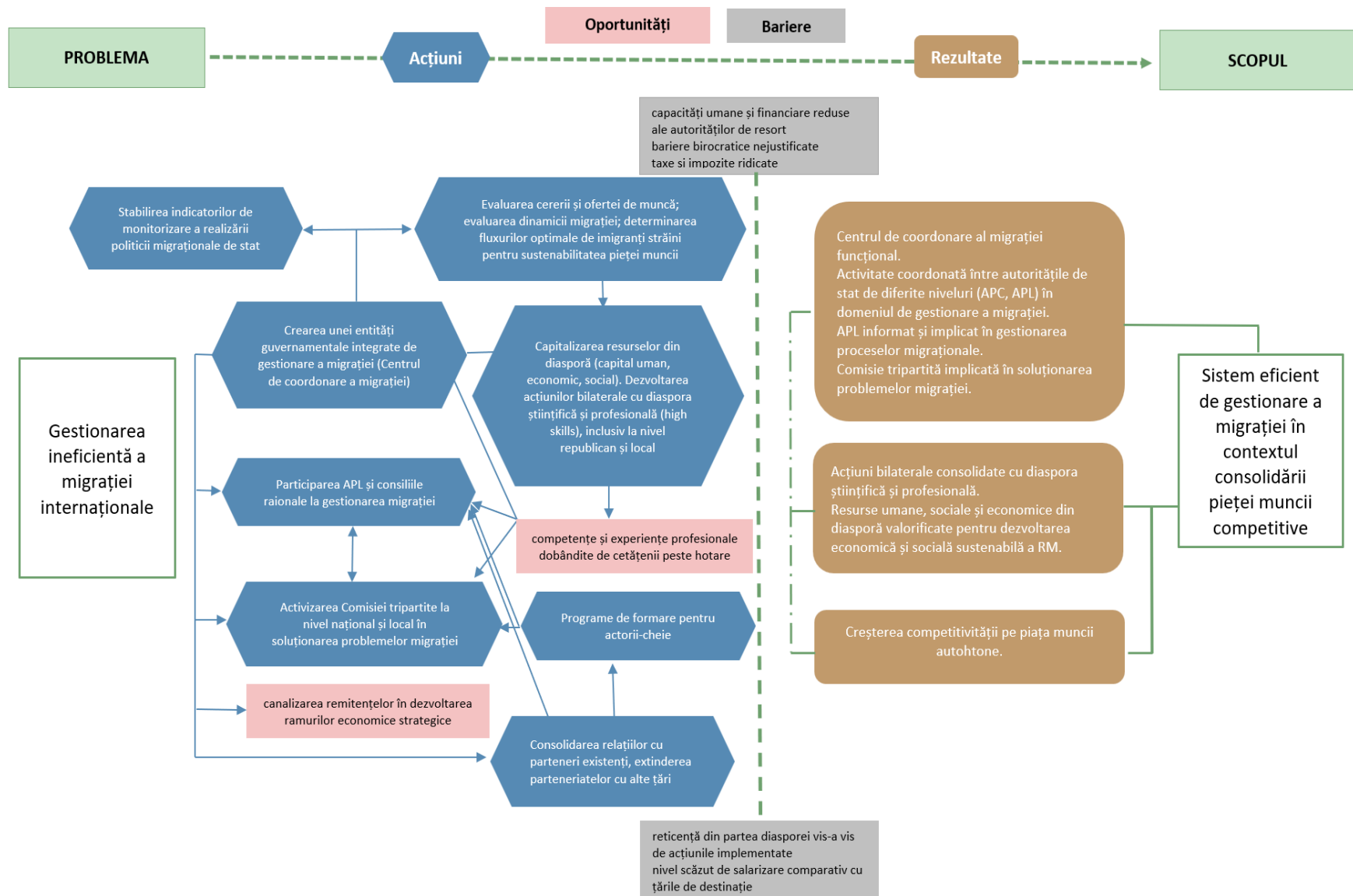

Figura 4.6. Gestionarea proceselor migraționale în Republica Moldova în vederea dezvoltării pieței muncii competitive în baza Teoriei schimbării

Sursa: elaborat de autor.

Obiectivul general al TS (scopul) este optimizarea sistemului actual de gestionare a migrației pentru a contribui la consolidarea unei piețe a muncii competitive. Aceasta implică dezvoltarea și implementarea unor politici și practici care să faciliteze integrarea pe piața muncii a tuturor categoriilor de persoane – imigranți, migranți reveniți și populația aptă de muncă – și să întărească colaborarea interinstituțională la nivel național și local.

Acțiuni de realizat:

- **Crearea entității guvernamentale pentru gestionarea integrată a migrației - Centrul de coordonare al migrației**, presupune centralizarea tuturor activităților și proceselor legate de migrație sub o singură structură de coordonare. Aceasta ar avea rolul de coordonare interinstituțională între diferitele instituții implicate în gestionarea migrației (ministerele de resort și instituțiile subordonate acestora (IGM, BRD, ANOFM, CNAS, IM, ODA), consiliile raionale, APL).

- **Participarea APL și a consiliilor raionale la gestionarea proceselor migraționale** prin implementarea politicilor și programelor de stat având în vedere nevoile specifice ale comunităților și migranților (sprijinirea integrării pe piața muncii a populației și migranților, informarea cetățenilor și migranților cu privire la drepturile și oportunitățile economice și sociale existente).

- **Activizarea Comisiei tripartite la nivel național și local în soluționarea problemelor migrației** și facilitarea dialogului social între reprezentanții guvernamentali, sindicate și angajatori pentru soluționarea problemelor legate de migrație, respectarea drepturilor lucrătorilor migranți, soluționarea șomajului la nivel local prin identificarea cererii și ofertei de forță de muncă, inclusiv determinarea cererii pentru forța de muncă străină.

- Instituțiile sus menționate trebuie să asigure **consolidarea relațiilor cu partenerii existenți, dar și extinderea parteneriatelor cu alți parteneri/țări** pentru a aborda mai eficient provocările legate de migrație, piața muncii, precum și protecția drepturilor migranților.

- Centrul de coordonare a migrației în baza informațiilor primite de la APC, APL și Comisia tripartită, precum și alte surse oficiale va **evalua cererea și oferta existente pe piața muncii, precum și tendințele fluxurilor migraționale (de intrare și ieșire)**. Scopul acestei evaluări este de a determina fluxurile optime de imigranți necesari pentru piața muncii autohtone, contribuind astfel la creșterea competitivității acesteia. În urma acestei analize, fluxurile de imigranți vor fi orientate către sectoarele economice care au nevoie de sprijin, asigurând astfel o alocare eficientă a resurselor umane.

- Totodată, acesta va **stabili indicatori pentru monitorizarea implementării politicii migraționale de stat**, dezvoltând un set de măsuri cuantificabile pentru evaluarea progresului și eficienței acesteia. Acești indicatori vor permite o evaluare continuă și obiectivă, facilitând ajustarea politicilor în funcție de rezultatele obținute și de nevoile emergente.

- **Capitalizarea resurselor din diasporă (capital uman, economic, social)** prin diversificarea programelor prin care pot fi valorificate resursele disponibile în comunitățile de migranți și diaspora, maximizând potențialul acestora pentru dezvoltarea națională. Presupune: programe diversificate de atragere a competențelor profesionale către sectoarele economic strategice, fie prin programe de revenire temporară, fie prin implicarea acestora în proiecte de consultanță și formare profesională (capital uman); stimularea investițiilor directe din partea migranților, facilitarea transferurilor de remitențe și canalizarea acestora prin susținerea antreprenorială către sectoarele economic strategice pentru țară (capital economic); consolidarea rețelelor sociale ale migranților pentru promovarea imaginii țării la nivel internațional, facilitarea accesului la piețe externe și sprijinirea bunelor practici și cunoștințe inovatoare (capital social).

- **Dezvoltarea acțiunilor bilaterale cu diaspora științifică și profesională (high skills), inclusiv la nivel republican și local**, formată din specialiști cu înaltă calificare, presupune stabilirea și consolidarea unor relații de cooperare activă prin crearea programelor de colaborare care permit experților din diasporă să împărtășească cunoștințe și competențe cu specialiștii din țară, fie prin vizite de lucru, fie prin programe de mentorat și consultanță online. Extinderea acestor programe trebuie asigurată și la nivel regional.

- Organizarea unor sesiuni de instruire prin **programe de formare pentru toți actorii-cheie** implicați – inclusiv instituțiile guvernamentale de stat de nivel central și local, Comisia tripartită, migranții și populația generală – în scopul dezvoltării competențelor necesare pentru implementarea eficientă a politicilor și cunoștințelor populației și migranților cu privire la oportunitățile economico-sociale (programe de finanțare antreprenorială, ș.a.). Sesiunile de instruire pot fi desfășurate cu sprijinul partenerilor de dezvoltare.

În implementarea acțiunilor prestabilite, pot apărea diverse **bariere și dificultăți**:

- **Capacități umane și financiare reduse ale autorităților de resort**. Resursele limitate de personal și finanțare pot împiedica autoritățile să implementeze eficient politicile și să sprijine adecvat proiectele legate de migrație.

- **Barriere birocratice nejustificate.** Procedurile administrative complexe și excesive pot încetini progresul inițiativelor și pot descuraja implicarea migranților în proiectele naționale.

- **Taxe și impozite ridicate.** Costurile fiscale mari pot descuraja investițiile și inițiativele economice ale migranților, afectând contribuția acestora la dezvoltarea economică a țării.

- Totodată, poate apărea **reticență din partea diasporei vis-a-vis de acțiunile implementate** din cauza lipsei de încredere sau percepția negativă că inițiativele nu sunt eficiente.

- **Nivel scăzut de salarizare comparativ cu țările de destinație** poate descuraja migrații să revină sau să investească în țară, afectând astfel eforturile de reintegrare și dezvoltare economică.

În tot cazul, atenuarea barierelor ar permite valorificarea unor resurse semnificative, pe care statul le poate utiliza ca **oportunități**:

- **Competențe și experiențe profesionale dobândite de cetățenii peste hotare.** Cunoștințele și abilitățile acumulate de cetățenii care au lucrat în străinătate pot contribui la creșterea calității forței de muncă și la inovarea sectoarelor de importanță economică națională, sprijinind dezvoltarea economică a țării și transferul de bune practici.

- **Canalizarea remitențelor în dezvoltarea ramurilor economice strategice.** Direcționarea remitențelor către investiții în sectoarele economice prioritare poate stimula creșterea economică, genera locuri de muncă și consolida infrastructura națională.

Realizarea acțiunilor prin eliminarea/atenuarea barierelor poate genera următoarele **rezultate**, care vor contribui la atingerea obiectivului propus:

- **Centrul de coordonare al migrației** funcțional, ce va asigura implementarea eficientă a politicilor și monitorizarea fluxurilor migratorii.

- **Activitate coordonată între autoritățile de stat de diferite niveluri (APC, APL) în domeniul de gestionare a migrației.**

- **APL informat și implicat în gestionarea proceselor migraționale.**

- **Comisie tripartită implicată în soluționarea problemelor migrației,** va permite o reprezentare echilibrată a intereselor guvernului, angajatorilor și sindicatelor și cunoașterea problemelor pe piața muncii.

- **Acțiuni bilaterale consolidate cu diaspora științifică și profesională,** va sprijini transferul de cunoștințe și expertiză utile pentru creșterea competitivității pieței muncii autohtone.

- **Resurse umane, sociale și economice din diasporă valorificate pentru dezvoltarea economică și socială sustenabilă a Republicii Moldova**, va contribui la creșterea durabilă a economiei naționale.

- **Creșterea competitivității pe piața muncii autohtone.** Consolidarea pieței muncii prin resurse și competențe noi sporește atractivitatea și reziliența economică a țării.

Teoria Schimbării aplicată pentru soluționarea problemei de management inefficient al migrației oferă avantajul unei abordări clare și structurate în atingerea obiectivului propus – un sistem eficient de gestionare a migrației, orientat spre creșterea competitivității pieței muncii autohtone. Această abordare facilitează coordonarea interinstituțională între autoritățile de la toate nivelurile și permite evaluarea progresului politicilor prin indicatori specifici de performanță. Totodată, asigură o ajustare dinamică a politicilor în funcție de rezultatele obținute, permițând o reacție promptă la provocările emergente și o adaptare continuă la nevoile pieței muncii și ale migrantilor.

Identificarea provocărilor în sistemul actual de gestionare a migrației a evidențiat necesitatea elaborării unui concept complex, integrat și adaptat spre consolidarea competitivității pieței muncii naționale. În acest context, se impune crearea unui Centru de Coordonare a Migrației, sub directa supraveghere a Guvernului și a prim-ministrului, pentru a asigura o coordonare interinstituțională eficientă pe toate dimensiunile și pentru a elimina fragmentarea activităților, care împiedică implementarea eficientă a politicii migraționale.

Conceptul propus presupune colaborare la nivel local, național și internațional, cu toți actorii-cheie relevanți. Mecanismul său de implementare este structurat pe etape succesive și include un sistem de indicatori pentru monitorizarea eficacității politicii migraționale, identificând atât succesele, cât și deficiențele acesteia.

Pentru creșterea competitivității pieței muncii autohtone, este necesară întreprinderea unor măsuri ample, inclusiv implicarea autorităților de diferite niveluri, precum APC, APL, Comisia Tripartită, diaspora și alți parteneri naționali și internaționali de importanță strategică.

4.4 Concluzii la Capitolul 4

1. Cercetarea a identificat o serie de modele de gestionare a migrației utilizate în țările dezvoltate și în cele din regiune, incluzând modelul de asimilare a fluxurilor migraționale, modelul de segregare, modelul pluralist, modelul hibrid și modelul de integrare. Deși aceste modele oferă

repere valoroase, ele nu sunt pe deplin adecvate pentru implementare în Republica Moldova, având în vedere specificul său de dezvoltare socioeconomică. Prin urmare, se impune necesitatea elaborării unui model propriu de gestionare a migrației, care să fie adaptat la realitățile și nevoile naționale, luând în considerație practicile pozitive internaționale.

2. Evidențiind metodele specifice de reglementare a migrației a fost stabilit că în procesul de elaborare a mecanismului vor fi utilizate metode combinate care să reglementeze procesele migraționale, printre care menționăm: metodele administrative și juridice (cadrul legislativ-normativ, instituțional, acorduri interguvernamentale), metode intervenționiste (cote cantitative și calitative, restricții și sancțiuni), metode economice (reglementarea imigrației străinilor, implicare diasporei), metode de stimulare a veniturilor (recunoașterea calificărilor, stimulente financiare și materiale, dezvoltarea antreprenorială, etc.), metode de integrare a imigranților și altele.

3. Lipsa acordurilor bilaterale de muncă între Republica Moldova și numeroase țări de destinație agravează problema garantării drepturilor lucrătorilor migranți și asigurării protecției sociale a acestora în statele gazdă. De asemenea, absența acordurilor de securitate socială cu țări importante, precum Franța, Elveția, Letonia, Rusia, Ucraina și Belarus, împiedică transferul drepturilor sociale (inclusiv pensiile pentru limită de vârstă) la revenirea migranților în Republica Moldova. Noul mecanism propus în cadrul cercetării prevede soluționarea acestor deficiențe prin promovarea încheierii de acorduri bilaterale în domeniul muncii și securității sociale, asigurând astfel protecția juridică și socială a cetățenilor moldoveni care lucrează în străinătate.

4. Sistemul actual de gestionare a migrației în Republica Moldova este imperfect și necesită ajustări pentru a fi aliniat la procesele de globalizare și la standardele internaționale și europene. Deși Republica Moldova a ratificat principalele convenții internaționale în domeniul migrației, cadrul actual de gestionare rămâne fragmentar și insuficient coordonat. Implementarea eficientă a politicii migraționale de stat este afectată de deficiențele din legislația actuală și de absența unor abordări integrate și coerente pentru soluționarea problemelor migrației. De asemenea, transparența limitată a informațiilor privind politicile și procesele migraționale reprezintă un obstacol în promovarea unei guvernante eficiente. În acest context, se impune elaborarea unui concept național integrat pentru gestionarea migrației, care să coordoneze toate dimensiunile relevante – de la reglementările juridice și administrative până la politicile economice și sociale.

5. Structura instituțională actuală este fragmentată, fiind subordonată diferitelor autorități publice centrale, ceea ce împiedică coordonarea eficientă a activităților. La nivel local, implicarea

autorităților publice în gestionarea problemelor legate de migrație și sprijinirea migranților este insuficientă. De asemenea, rolul Comisiei tripartite privind dialogul social, esențial în abordarea integrării migranților reveniți pe piața muncii și a altor aspecte relevante, nu este clar definit și vizibil în procesele decizionale. Prin urmare, este necesară activizarea dialogului social la toate nivelurile – central, local și în cadrul Comisiei tripartite. Pentru a asigura coordonarea eficientă între autoritățile menționate, se propune crearea unui Centru de coordonare a migrației pe lângă Guvern.

6. Având în vedere abordarea metodologică complexă și sistemică, autorul a elaborat concepția integrată privind gestionarea migrației în Republica Moldova, argumentarea teoretică se prezintă prin următoarea expresie: *”gestionarea migrației în Republica Moldova reprezintă un proces complex și multifactorial de gestionare a fluxurilor migraționale de muncă (emigrație, imigrație, migrație de revenire) în contextul globalizării și progresului științifico-tehnic, realizat în concordanță cu aspectele sociale, economice și ecologice, pe baza datelor statistice fiabile privind migrația internațională. Scopul este asigurarea drepturilor omului și creșterea eficienței legăturilor parteneriale cu toți actorii implicați, în condițiile și interesele dezvoltării economice și sociale, precum și ale unei piețe a muncii competitive în țară”*.

7. În scopul perfecționării procesului de gestionare a migrației și remedierea deficiențelor identificate, autorul a elaborat un mecanism pentru realizarea concepției generale. Acest mecanism include opt etape consecutive de acțiune, acoperind elaborarea, monitorizarea și evaluarea implementării politicilor migraționale, în corelație cu obiectivul dezvoltării competitivității pieței muncii autohtone. Evaluarea rezultatelor implementării acțiunilor urmează a fi realizată pe baza unor indicatori prestabiliți propuși de autor.

8. Pentru a crea un sistem integrat și eficient de gestionare a migrației, adaptat dezvoltării unei piețe a muncii competitive, autorul a formulat, pe baza Teoriei schimbării, un set de acțiuni specifice. Aceste acțiuni vizează responsabilitățile autorităților de toate nivelurile implicate în gestionarea migrației, urmărind obținerea rezultatelor de creștere a competitivității pieței muncii autohtone în conformitate cu interesele economice naționale.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele noi obținute în urma cercetării au contribuit la extinderea cunoștințelor și a practicilor privind gestionarea migrației în Republica Moldova, în special prin îmbunătățirea mecanismului de gestionare a proceselor migraționale, contribuind astfel la creșterea competitivității pieței muncii naționale. În aspect aplicativ, rezultatele oferă soluții la probleme de importanță majoră, precum identificarea unor mecanisme eficiente de management al migrației internaționale, cu impact asupra competitivității pieței muncii.

Scopul prezentei cercetări a fost atins prin explorarea deficiențelor în sistemul actual de gestionare a migrației, precum și a oportunităților care au determinat relevarea mecanismului de gestionare a principalelor procese migraționale (emigrarea, imigrarea, migrația de revenire) și etapelor consecutive de implementare a acestuia, precum și elaborarea recomandărilor practice în vederea eficientizării procesului de gestionare a migrației.

Noutatea cercetării se exprimă prin analiza cuprinzătoare și interdisciplinară a gestionării migrației internaționale în Republica Moldova, oferind o perspectivă detaliată asupra tendințelor și caracteristicilor proceselor migraționale, precum emigrarea, imigrarea și migrația de revenire, și a particularităților de dezvoltare a pieței muncii.

Rezultatele obținute evidențiază relevanța obiectivelor și confirmă ipotezele formulate la începutul studiului. Consolidarea pieței muncii competitive în Republica Moldova prin gestionarea eficientă a migrației internaționale poate fi realizată prin îmbunătățirea cadrului juridico-administrativ existent, precum și prin corelarea și integrarea politicilor migraționale cu strategiile de dezvoltare a pieței muncii.

Rezultate științifice noi și originale obținute în cadrul cercetării doctorale:

1. A fost determinată amploarea emigrației din Republica Moldova în ultimele trei decenii, evidențiind intensitatea fluxurilor migraționale și sporul migrațional din această perioadă. S-a constatat că valoarea sporului migrațional negativ a fost de aproximativ -915 mii persoane în intervalul 1989-2022, ceea ce a contribuit la reducerea populației țării cu aproximativ 20-25%. Fluxurile migraționale din această perioadă au fost predominant influențate de emigrația forței de muncă, ce a determinat o diminuare semnificativă a populației de vârstă activă. Conform datelor recensămintelor din runda 2011, desfășurate în principalele țări de destinație, stocul emigranților cu vârste între 15 și 59 de ani a fost estimat la circa 501 mii persoane din totalul acestora.

2. Interviuurile individuale aprofundate desfășurate cu migrații reveniți au evidențiat două probleme majore: lipsa de informare adecvată a migraților privind oportunitățile economice disponibile în țară și dificultățile de adaptare la nivelul relativ scăzut al standardului de viață din Republica Moldova. În procesul de reintegrare pe piața muncii, migrații sunt avantajați de competențele și experiențelor profesionale acumulate în străinătate, ceea ce le-a facilitat accesul la oportunități avansate pe piața muncii. Succesul integrării pe piața muncii este, de asemenea, facilitat de restabilirea echilibrului între viața profesională și cea personală, un beneficiu pe care cetățenii moldoveni nu l-au avut în străinătate.

3. Capitalul financiar acumulat de migrați în străinătate este orientat în principal spre consum, în special pentru soluționarea necesităților locative. Deși într-o măsură mai mică, există totuși o categorie de cetățeni moldoveni care, la revenire, intenționează sau își deschidă o afacere, investind în proiecte antreprenoriale. Majoritatea inițiativelor de afaceri în rândul migraților reveniți se concentrează în sectorul agricol, deși au fost identificate și alte sectoare de interes pentru investiții. Experiențele și abilitățile acumulate de către migrați în străinătate au facilitat introducerea pe piața din Republica Moldova a unor produse noi, inclusiv specii noi de plante și animale, precum și metode avansate de cultivare și îngrijire a acestora.

4. Cercetarea a identificat dificultățile cu care se confruntă migrații reveniți în implementarea proiectelor antreprenoriale. Printre aceste provocări se numără lipsa materiei prime, absența echipamentelor adecvate, costurile ridicate ale taxelor vamale și impozitelor, lipsa cunoștințelor despre sectoarele strategice sau nișele economice cu potențial investițional, precum și despre oportunitățile de investiții în Republica Moldova. De asemenea, migrații se confruntă cu un nivel redus de competențe manageriale și financiare necesare pentru administrarea eficientă a afacerilor. Pe , unii migrați sunt reticenți în a realiza investiții într-un mediu economic perceput ca instabil și neprietenos, cum este cel din Republica Moldova.

5. Rezultatele cercetării indică faptul că migrația a generat schimbări semnificative în structura populației. De exemplu, emigrarea intensă a avut un impact considerabil asupra reducerii dividendului demografic, reprezentat de proporția de 55% a populației apte de muncă în totalul populației. În primul rând, migrația a întârziat apariția dividendului demografic, acesta fiind constatat pentru prima dată abia în 2002 (pentru populația *de jure*) și în 2007 (pentru populația *de facto*). În al doilea rând, din cauza migrației populației apte de muncă, dividendul demografic nu a depășit niciodată valoarea de 57%, iar durata acestuia s-a prelungit până în 2023 doar datorită

creșterii treptate a vârstei de pensionare la 63 de ani, atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Conform prognozei demografice, în condițiile menținerii ratelor actuale de emigrare la vârstele apte de muncă, Republica Moldova nu va mai beneficia de un dividend demografic în viitor.

6. O problemă identificată în cadrul cercetării constă în faptul că aproximativ 60% din totalul populației apte de muncă este reprezentat de segmentul populației inactive, dintre care circa 15% sunt persoane care lucrează sau intenționează să lucreze în străinătate. În același timp, situația locurilor de muncă vacante rămâne instabilă, fiind observată creșterea numărului acestora în diverse sectoare economice. De asemenea, există discrepanțe semnificative între zone în ceea ce privește cererea și oferta de forță de muncă; majoritatea locurilor vacante (aproximativ 90%) sunt concentrate în mediul urban, în timp ce majoritatea șomerilor înregistrați (circa 70%) provin din mediul rural. Această situație accentuează migrația populației active din zonele rurale, contribuind la destructurarea populației apte de muncă în aceste regiuni. Prin urmare, migrația forței de muncă a devenit un fenomen aproape ireversibil, afectând negativ competitivitatea pieței muncii naționale.

7. În contextul descoperirilor științifice realizate, a fost necesară identificarea unor soluții pentru îmbunătățirea politicilor implementate, orientate spre contracararea efectelor negative ale migrației prin prevenirea migrației forțate cauzate de condițiile precare de pe piața muncii. Aceste soluții vizează îmbunătățirea condițiilor pe piața muncii și facilitarea integrării populației active. În special, corelarea gestionării proceselor migraționale cu politicile de ocupare a forței de muncă, pentru a asigura stabilitatea și competitivitatea pieței muncii și, implicit, sustenabilitatea economică.

8. Prin urmare, a fost elaborat un concept integrat de gestionare a migrației în Republica Moldova, care să coordoneze toate dimensiunile relevante – de la reglementările juridice și administrative până la politicile economice și sociale, având ca obiectiv final creșterea competitivității pieței muncii naționale.

9. Pentru a asigura eficiența procesului de gestionare a migrației, s-a conceput un mecanism de implementare a acestei concepții generale, care include opt etape consecutive de acțiune și indicatori pentru evaluarea și monitorizarea politicilor migraționale în corelare cu obiectivul de dezvoltare a competitivității pieței muncii. Evaluarea rezultatelor acestor acțiuni urmează să fie realizată pe baza indicatorilor propuși de autor.

10. În plus, având în vedere că structura instituțională actuală în domeniul managementului migrației este fragmentată și subordonată diferitelor autorități publice centrale, ceea ce împiedică

coordonarea colaborativă a activităților, s-a propus crearea unui Centru de coordonare a migrației subordonat direct Guvernului Republicii Moldova.

11. De asemenea, s-a subliniat necesitatea implicării APL în gestionarea proceselor migraționale prin implementarea politicilor și programelor de stat, pentru a răspunde nevoilor specifice ale comunităților și migranților, precum și pentru a disemina informații referitoare la oportunitățile economice disponibile.

12. Totodată, s-a remarcat contribuția mai activă a Comisiei tripartite la nivel național și local în abordarea problemelor legate de migrație și de piața muncii, prin facilitarea dialogului social între reprezentanții guvernamentali, sindicate și patronate.

13. Pe baza informațiilor furnizate de reprezentanții APC, APL și Comisiei tripartite, Centrul de coordonare a migrației va avea rolul principal în monitorizarea și supravegherea implementării politicilor migraționale corelate cu politicile ocupaționale, evaluând cererea și oferta pe piața muncii, precum și tendințele fluxurilor migraționale, pentru a identifica volumul optim de imigranți necesar pieței muncii naționale.

14. În final menționăm, de asemenea, importanța valorificării resurselor din diasporă (capital uman, economic și social) prin diversificarea programelor existente, maximizând astfel potențialul acestora pentru dezvoltarea socioeconomică națională. În acest sens, este necesară dezvoltarea unor acțiuni bilaterale cu diaspora științifică și profesională, atât la nivel național, cât și local, pentru a încuraja implicarea specialiștilor cu înaltă calificare în transferul de cunoștințe și competențe către profesioniștii din țară.

În urma rezultatelor cercetării au fost propuse următoarele *recomandări generale*:

Consolidarea mecanismelor de interacțiune a politicii de ocupare a forței de muncă cu politicile migraționiste, precum și infrastructura instituțională și informațională aferentă. Aceste mecanisme includ cooperarea interinstituțională, integrarea măsurilor de ocupare în politicile migraționiste, adaptarea politicilor de ocupare la nevoile migranților, crearea unei infrastructuri informaționale, parteneriate cu sectorul nonguvernamental și partenerii internaționali.

Politicile migraționiste ar trebui să includă măsuri specifice pentru facilitarea accesului migranților la piața muncii, cum ar fi recunoașterea calificărilor obținute în străinătate, programe de formare profesională, servicii de consiliere și orientare profesională. Politicile de ocupare a forței de muncă ar trebui să fie adaptate pentru a răspunde nevoilor specifice ale imigranților și migranților reveniți, inclusiv prin oferirea de programe de integrare pe piața muncii, suport pentru dezvoltarea antreprenoriatului în rândul migranților.

Totodată, este necesară consolidarea infrastructurii informaționale care să permită colectarea, analiza și diseminarea datelor privind fluxurile migraționale internaționale și piața muncii. Aceasta se referă la dezvoltarea bazelor de date existente cu indicatori noi dezagregați care să reprezinte mai bine profilul migranților și profilul pieței muncii, sisteme de monitorizare și evaluare a indicatorilor privind migrația și piața muncii, platforme online pentru schimbul de informații între instituțiile implicate. Extinderea colaborării cu angajatorii, organizațiile sindicale, ONG-urile și alte părți importante în vederea colectării datelor statistice fiabile și îmbunătățite.

De asemenea, au fost formulate următoarele *recomandări practice, adresate instituțiilor relevante:*

❖ **Guvernului Republicii Moldova cu ministerele de resort:**

- *Dezvoltarea unui cadru integrat de gestionare a migrației.* Crearea unui model național integrat care să coordoneze toate aspectele legate de migrație, inclusiv reglementările juridice, economice, sociale și culturale.
- *Îmbunătățirea transparenței și accesibilității informațiilor prin dezvoltarea platformelor online și altor mijloace de comunicare pentru diseminarea clară și accesibilă a informației referitoare la programele de asistență a migranților.*

❖ **Biroului pentru Relații cu Diaspora în comun cu ministerele de resort:**

- *Elaborarea mecanismelor care să faciliteze transferarea experiențelor și calificărilor obținute de către migranții moldoveni peste hotare prin recunoașterea lor.*

❖ **Casei Naționale pentru Asigurări Sociale:**

- *Negocierea și semnarea acordurilor bilaterale în domeniul securității sociale care să asigure protecția drepturilor lucrătorilor, inclusiv accesul la securitatea socială. Se propune urgentarea inițierii acordului în domeniul securității sociale cu Franța, Elveția și Letonia, precum și revizuirea acordurilor cu Ucraina, Rusia și Belarus.*

❖ **Ministerului Muncii și Protecției Sociale cu ministerele de resort:**

- *Negocierea și semnarea acordurilor bilaterale de muncă care să asigure munca legală peste hotare a cetățenilor, imigrația necesarului de forță de muncă străină, protecția drepturilor lucrătorilor și condiții de muncă decente.*
- *Eficientizarea mecanismelor de informare și promovare a necesității de a munci legal pentru toate categoriile de migranți pentru asigurarea drepturilor la protecție socială.*
- *Elaborarea unor norme de acțiune pentru specialiștii la nivel local pentru a acorda asistență imigranților și migranților reveniți.*

➤ **În special ANOFM:**

- *Crearea de mecanisme eficiente pentru atragerea forței de muncă străine, inclusiv programe care să atragă lucrători străini calificați și necalificați pe piața muncii naționale, facilități pentru obținerea vizelor de muncă, integrarea rapidă în sistemul de asigurări sociale și programe de sprijin pentru adaptarea culturală și lingvistică.*
- *Elaborarea unor măsuri pentru sporirea integrării imigranților pe piața muncii, inclusiv programe de formare profesională, mecanismelor de recunoaștere a calificărilor, etc.*
- *Continuarea sprijinirii reintegrării migranților reveniți, prin programe eficiente pentru reintegrarea pe piața muncii. Agențiile de ocupare a forței de muncă în colaborare cu autoritățile locale oferă sprijin personalizat migranților reveniți.*

➤ **În special Inspectoratului de Stat al Muncii:**

- *Monitorizarea respectării Codului Muncii și respectarea drepturilor de muncă ale cetățenilor și migranților angajați în câmpul muncii.*
- *Identificarea unui mecanism de reglementare și monitorizare a agențiilor private care intermediază plasarea în câmpul muncii peste hotare a persoanelor recrutate pe teritoriul Republicii Moldova, chiar dacă aceștia sunt cetățeni a altui stat.*

❖ **Inspectoratului General pentru Migrație din cadrul Ministerului Afacerilor Interne:**

- *Furnizarea periodică și detaliată a datelor statistice relevante privind cetățenii străini înregistrați în Republica Moldova, cu dezagregarea pe caracteristici demografice (pe sexe, vârste, medii de ședere) și socioprofesionale (nivel de educație, calificarea prioritară)*

❖ **Ministerului Finanțelor:**

- *Perfecționarea sistemului actual de salarizare, în special pentru activitățile din sectorul real al economiei, motivarea salarială a tinerilor cu scopul de a preveni emigrarea în rândul tinerilor și de menținere a acestora pe piața muncii naționale.*

❖ **Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării:**

- *Elaborarea măsurilor pentru sporirea oportunităților de dezvoltare pentru tineri, prin diversificarea și extinderea programelor antreprenoriale pentru tineri, care să includă și o perioadă de instruire și de mentorat etc.*

➤ **În special Organizației pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului:**

- *Diversificarea programelor destinate atragerii remitențelor în economia națională* cu accent pe sectoarele strategice pentru economia națională, prin instrumente financiare atractive și programe de informare și consiliere pentru migrații.
- ❖ **Ministerului Afacerilor Externe cu ministerele de resort:**
 - *Perfecționarea cadrului juridic în domeniul simplificării procedurilor de obținere a vizelor de muncă*, prin abolirea regimului de invitații pentru cetățenii țărilor potențiale de atragere a forței de muncă, care prezintă un interes deosebit pentru Republica Moldova și agenții economici.
- ❖ **Serviciului Vamal:**
 - *Flexibilitatea regimului vamal pentru cetățenii care revin în țară*, prin adoptarea măsurilor avantajoase pentru transportarea unor produse social importante, care nu sunt fabricate de agenții economici autohtoni (automobile cu diverse dotări, mărfuri pentru copii, alte bunuri economice).
- ❖ **Administrației publice centrale și locale:**
 - *Promovarea parteneriatelor internaționale* prin schimbul practicilor bune, încheierea acordurilor internaționale și obținerea suportului logistic, umanitar și financiar.
- ❖ **Biroului Național de Statistică:**
 - *Implementarea unui sistem statistic robust pentru monitorizarea migrației și pieței muncii*, inclusiv elaborarea datelor dezagregate privind migrația de revenire și imigrarea muncitorilor străini. Se recomandă includerea în statistica curentă a indicatorilor care reflectă migrația de revenire prin dezagregarea fluxurilor de imigrație pe cetățenie (cetățeni ai Republicii Moldova și cetățeni străini). Dezagregarea fluxurilor migraționale în funcție de zonele statistice importante.
 - *Desfășurarea cercetărilor de teren privind migrația forței de muncă*, cel puțin o dată la cinci ani, cu caracteristicilor socioprofesionale ale migraților, condițiilor și satisfacției de muncă în Republica Moldova, țărilor de destinație, condițiile de muncă în țările de destinație, ș.a.
- ❖ **Comisia tripartită (pentru negocieri colective):**
 - *Examinarea, cel puțin o dată în an la ședința Comisiei tripartite, a problemelor migrației*, motivelor emigrării, integrarea migraților reveniți, posibilitatea utilizării forței de muncă străine.
 - *Asigurarea respectării drepturilor tuturor migraților, dreptul la muncă, dreptul la securitate și protecție socială, etc.*

Aceste recomandări vor contribui la eficientizarea sistemului de gestionare a migrației și la creșterea competitivității pieței muncii autohtone, asigurând totodată securitatea și protecția atât pentru cetățenii moldoveni care lucrează în străinătate, cât și pentru imigrații străini care activează în Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE

în română:

1. AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ (ANOFM). *Raport de activitate al Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă pentru anul 2023*. 2023. 24 p. [citată 10.10.2024]. Disponibil: https://www.anofm.md/view_document?nid=20702
2. AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ (ANOFM). *Raport de activitate al Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă pentru anul 2022*. 2022. 20 p. [citată 10.03.2024]. Disponibil: https://www.anofm.md/view_document?nid=20342
3. AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ (ANOFM). *Raport de activitate al Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă pentru anul 2021*. 2021. 21 p. [citată 10.03.2024]. Disponibil: <https://anofm.md/sites/default/files/2022-04/%2BRaport%202021final%20SIRIUS.pdf>
4. AGENȚIA NAȚIONALĂ PENTRU OCUPAREA FORȚEI DE MUNCĂ (ANOFM). *Raport de activitate pentru anul 2019*. 2019. 20 p. [citată 10.03.2024]. Disponibil: https://www.anofm.md/view_document?nid=19387
5. BALAN, A., ȚURCAN, O. Salaries and labor market in the Republic of Moldova. In: *Simpozion Științific Internațional al Tinerilor Cercetători*, ediția a XVII-a, 24-25 aprilie 2019. Chișinău, Republica Moldova: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2019, pp. 27-29. ISBN 978-9975-75-961-8.
6. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raportul anual 2023*. 2024 [citată 10.06.2024]. Disponibil: <http://bnm.md>
7. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raportul anual 2021*. 2022 [citată 10.06.2024]. Disponibil: <http://bnm.md>
8. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raportul anual 2018*. 2019 [citată 10.06.2024]. Disponibil: <http://bnm.md>
9. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raportul anual 2017*. 2018 [citată 10.06.2024]. Disponibil: <http://bnm.md>
10. BANCA NAȚIONALĂ A MOLDOVEI (BNM). *Raportului Social Anual 2015*. 2016 [citată 22.06.2024]. Disponibil: <http://bnm.md>
11. BARBĂNEAGRĂ, O. Impactul politicilor publice asupra migrației de revenire și a dezvoltării capitalului uman în Republica Moldova. In: *Economica*. 2023, nr. 2(124), pp. 7-24. ISSN 1810-9136 [citată 06.05.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.53486/econ.2023.124.007>
12. *Barometrul Opiniei Publice*. Republica Moldova. Institutul de Politici Publice. 2013, noiembrie [citată 23.04.2024]. Disponibil: <http://bop.ipp.md/>
13. *Barometrul Opiniei Publice*. Republica Moldova. Institutul de Politici Publice. 2012, noiembrie [citată 23.04.2024]. Disponibil: <http://bop.ipp.md/>
14. *Barometrul Opiniei Publice*. Republica Moldova. Institutul de Politici Publice. 2009, noiembrie [citată 23.04.2024]. Disponibil: <http://bop.ipp.md/>
15. *Barometrul Opiniei Publice*. Republica Moldova. Institutul de Politici Publice. 2008, octombrie [citată 15.02.2024]. Disponibil: <http://bop.ipp.md/>
16. *Barometrul Opiniei Publice*. Republica Moldova. Institutul de Politici Publice. 2003, mai [citată 15.05.2024]. Disponibil: <http://bop.ipp.md/>

17. BĂDĂRĂU, E. Migrația în contextul globalizării și rolul fenomenului migrației Republicii Moldova în contextul extinderii în UE. In: *Securitatea umană și socială în statul democratic: conferința științifico-practică internațională*, 27 octombrie 2023. Chișinău: "Print-Caro" SRL, 2023, pp. 275-281. ISBN 978-9975-175-50-0 [citat 22.06.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/275-281_12.pdf
18. *Biblia*. Facerea: cap.12. Ed.: Societatea Biblică Interconfesională din România, 1994 [citat 10.06.2024]. Disponibil: <https://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=25&cap=12>
19. BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL REPUBLICII MOLDOVA (BNS). *Notă metodologică privind estimarea numărului populației cu reședință obișnuită pentru perioada 2014-2019*. 2019 [citat 14.03.2024]. Disponibil: https://statistica.gov.md/files/files/ComPresa/Populatia/2018/Nota_metodologica_pop_resedinta_obisnuita.pdf
20. BÎRCĂ, A., VACULOVSCHI, D., SAINSUS, V., ABRAMIHIN, C., BARBĂNEAGRĂ, O., VEREJAN, O. *Dezvoltarea politicilor pe piața muncii din Republica Moldova*. București: Editura Centrului de Informare și Documentare Economică, 2023. 462 p. ISBN 978-973-159-291-6.
21. BOTNARENCO, S., CEBOTARI, S. Etapele-cheie de reglementare a politicii migraționiste a Republicii Moldova. In: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe Sociale*. 2011, nr. 8(48), pp. 213-218. ISSN 1814-3199.
22. CAVCALIUC, L. Eficientizarea gestionării exodului potențialului intelectual al Republicii Moldova. In: *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: noi provocări și perspective*, 20 septembrie 2016. Chișinău, Republica Moldova: Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2016, pp. 240-246. ISBN 978-9975-57-218-7.
23. CEBOTARI, M. Aspecte legislative privind documentele de politici publice în gestionarea migrației de muncă. Cazul Republicii Moldova. In: *Revista Națională de Drept*. 2021, nr. 3(245), pp. 75-82. ISSN 1811-0770 [citat 19.02.2024]. Disponibil: [https://doi.org/10.52388/1811-0770.2021.3\(245\).08](https://doi.org/10.52388/1811-0770.2021.3(245).08)
24. CHEIANU-ANDREI, D. Impactul migrației părinților în opinia copiilor. In: *Economic growth in the conditions of globalization: international scientific-practical conference*, 16 th Edition, October 12-13, 2022. Conference proceedings. Chisinau: INCE, 2022, vol. 3, pp. 107-118. ISBN 978-9975-3385-7-8. ISBN 978-9975-3385-8-5 (PDF) [citat 24.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.36004/nier.cdr.2022.16.10>
25. CHEIANU-ANDREI, D. Integrarea profesională a lucrătorilor medicali originari din Republica Moldova în sistemul medical din România. In: *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: noi provocări și perspective*, 20 septembrie 2016. Chișinău, Republica Moldova: Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2016, pp. 176-183. ISBN 978-9975-57-218-7.
26. CHELCEA, S. *Tehnici de cercetare sociologică*. București, 2001. 234 p. [citat 22.04.2024]. Disponibil: https://www.academia.edu/17579465/Septimiu_chelcea_tehnici_de_cercetare_sociologica
27. COBAN, M. Impactul schimbărilor demografice asupra securității economice a Republicii Moldova. In: *Economic Security in the Context of Systemic Transformations* [online]: Proceedings of International Conference, 3rd Edition, December 7-8, 2023. Chișinău: SEP ASEM, 2024, pp. 33-40. ISBN 978-9975-167-43-7 (PDF) [citat 23.05.2024]. Disponibil: <https://irek.ase.md:443/xmlui/handle/123456789/3142>
28. COJUHARI, A., DOROFEEV, L. Aspecte conceptuale privind piața muncii și reflectarea lor în Republica Moldova. *Economica*, 2014. 89(3), 59-69.

29. COTELNIC, V. Impactul proceselor migraționale asupra pieții forței de muncă din Republica Moldova. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, 2021, nr. 2(186), pp. 125-139. ISSN 1957-2294 [citată 20.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.53783/18572294.21.186.10>
30. DIMIAN, G. C. Impactul dezechilibrelor de pe piața muncii asupra decalajelor regionale în contextul economic postcriză. *Economie teoretică și aplicată*, 2012. 19(9), 25-35.
31. EXPERT-GROUP. *Proгноза pieței muncii pe termen mediu (2024-2026)*. Expert-Group, 2023. [citată 13.03.2024]. Disponibil: https://www.anofm.md/view_document?nid=20474
32. FERARU, P. D. *Migrație și dezvoltare. Aspecte socioeconomice și tendințe*. Iași: Lumen. 2011. ISBN 978-973-166-248-0 [citată 17.04.2024]. Disponibil: <https://edituralumen.ro/wp-content/uploads/2020/08/Feraru-Daniela-Migrație-si-dezvoltare-Extras-din-volum.pdf>
33. FILIPOV, I. Persepective ale integrării și adaptării imigranților în Republica Moldova. In: *Buletinul Științific al Universității de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. Seria Științe Sociale*. 2019, nr. 1, pp. 75-89. ISSN 2345-1858 [citată 15.04.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/75-89_1.pdf
34. GAGAUZ, O., BUCIUCEANU-VRABIE, M., STÎRBA, V., PAHOMII, I. *Populația Republicii Moldova la 30 de ani de la independență: provocări principale și politici necesare*. Centrul de Cercetări Demografice, Institutul Național de Cercetări Economic. INCE: Chișinău, 2021. 168 p. ISBN 978-9975-89-249-0 [citată 16.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.36004/nier.ccd.2021.978-9975-89-248-3>
35. GAGAUZ, O., TABAC, T. Cum corelăm dezvoltarea demografică cu cea economică sau ce este dividendul demografic? In: *Barometrul Demografic*. CCD, INCE, UNFPA. Chișinău: INCE, 2017 [citată 27.04.2024]. Disponibil: http://ccd.ucoz.com/_ld/0/53_Barometru_rom.pdf
36. GRAUR, Gh. Amplificarea fenomenului migrator ca premisă pentru mobilizarea și valorificarea potențialului uman al diasporei. In: *Intellectus*. 2019, nr. 1-2, pp. 106-114. ISSN 1810-7079.
37. GREENWOOD, M. J. Research on Internal Migration in the United States: A Survey. In: *Journal of Economic Literature*. 1975, vol. 13, no. 2, pp. 397-433 [citată 19.05.2024]. Disponibil: <https://www.jstor.org/stable/2722115>
38. GUCEAC, I. Fenomenul migrației în conținutul reglementărilor juridice. In: *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: noi provocări și perspective*, 20 septembrie 2016. Chișinău, Republica Moldova: Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2016, pp. 22-35. ISBN 978-9975-57-218-7.
39. HÎRBU-BENCHECI, D., LEBEDINSCHI, C. Impactul migrației asupra securității sociale a statului. In: *Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale*, 9-10 noiembrie 2017. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2017, R, SS, pp. 322-325 [citată 16.06.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/322-325_15.pdf
40. IAȚCO, M., TĂRÎȚĂ, O. Promovarea politicilor migrației de muncă în cadrul Uniunii Europene. In: *Administrarea Publică*, 2012, nr. 1(73), pp. 106-116. ISSN 1813-8489.
41. LOBANOV, N. Experiențe și politici ale migrației forței de muncă în cadrul Uniunii Europene: de la coordonare la unificare. In: *Studii Economice*. 2014, nr. 1, pp. 21-28. ISSN 1857-226X.
42. MATEI, C., SAINSUS, V., HACHI, M., POSTICĂ, M., MOROZAN, S. *Managementul demografic (în baza studiilor din Republica Moldova)*. Chișinău, 2021. 147 p. ISBN 978-9975-4398-9-5 [citată 24.03.2024]. Disponibil:

- https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Monografia%2B2021_varianta_31%2B05_fi_nal.pdf
43. MIFTODE, V. *Metodologia sociologică*. Galați: Porto-Franco, 1995 [citată 25.04.2024]. Disponibil: <https://www.anticariat-unu.ro/metodologia-sociologica-de-vasile-miftode-1995-p41132>
 44. MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA, BIROUL MIGRAȚIE ȘI AZIL. *Profilul migrațional extins al Republicii Moldova 2017-2021*. Raport analitic. Chișinău, 2022. 125 p. [citată 25.03.2024]. Disponibil: https://igm.gov.md/wp-content/uploads/2024/04/PME_RM_2017-2021.pdf
 45. MORARU, Victor. Migrația în contextul modernizării Republicii Moldova. In: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist European*, 21 noiembrie 2018, Chișinău. 2018, pp. 87-106. ISBN 978-9975-3043-8-2. [citată 13.03.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/87-106.pdf
 46. MOROZAN, S. Aspecte ale fenomenului „brain drain” în Republica Moldova. In: *Provocări și tendințe actuale în cercetarea componentelor naturale și socio-economice ale ecosistemelor urbane și rurale*: ediție specială dedicată aniversării octogenare a dr. habilitat, profesorului universitar, Laureatului Premiului de Stat, C. MATEI, fondatorului Școlii de Geografie Umană în Republica Moldova, 23 iunie 2020. Chișinău, Republica Moldova: Universitatea de Stat “Dimitrie Cantemir”, 2020, pp. 44-50. ISBN 978-9975-89-160-8 [citată 28.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.53380/9789975891608.09>
 47. MOȘNEAGA, V. *Migrație și dezvoltare: aspecte politico-juridice*. 2017. Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova. Chișinău, 2017. 118 p. [citată 16.06.2024]. Disponibil: <https://moldova.iom.int/sites/g/files/tmzbd11626/files/documents/Migra%25C8%259Bie%2520%25C8%2599i%2520dezvoltare%2520politico-juridice.pdf>
 48. NIREAN, E., COREȚCHI, B. Emigrația și efectele ei în Republica Moldova. In: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe Exacte și Economice*. 2019, nr. 2(122), pp. 69-74. ISSN 1857-2073.
 49. NIREAN, E., COREȚCHI, B. Impactul migrației și îmbătrânirii demografice asupra dezvoltării social-economice a Republicii Moldova. In: *Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*: materialele conferinței științifico-internațională, 30 octombrie 2020. Academia Română - filiala Iași, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”. Iași, România: Performantica, 2020, vol. 37, p. 353-360. ISBN 978-606-685-742-0.
 50. ORGANIZAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU MIGRAȚIE (OIM). (n.d.). Studiu cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, crimele bazate pe ură și discriminarea. 85 p. [citată 01.06.2024]. Disponibil: https://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/12/studiu_integrarea_str-1.pdf
 51. ORGANIZAȚIA PENTRU DEZVOLTAREA ANTREPRENORIALITĂȚII (ODA). Raport privind evaluarea progresului în implementarea programelor de stat și proiectelor de asistență. 2023. 33 p. [citată 11.04.2024]. Disponibil: <https://www.oda.md/files/rapoarte/2023/Raport%20Progres%20IP%20ODA%202023.pdf>
 52. ORGANIZAȚIA PENTRU DEZVOLTAREA ANTREPRENORIALITĂȚII (ODA). Instituția publică Organizația pentru dezvoltarea antreprenoriatului. Raport anual al IP ODA pentru anul 2022. 2022. 54 p. [citată 12.06.2024]. Disponibil:

- <https://www.oda.md/files/rapoarte/2022/Raport%20anual%20IP%20ODA,%20anul%202022.pdf>
53. ORGANIZAȚIA PENTRU DEZVOLTAREA SECTORULUI ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII (ODIMM). Raport privind realizarea Planului de activitate al Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii în anul 2021. 2021. 23 p. [citată 15.04.2024]. Disponibil: <https://www.oda.md/files/rapoarte/2021/Raport%20privind%20realizarea%20Planului%20de%20activitate%20al%20ODIMM%202021.pdf>
54. ORGANIZAȚIA PENTRU DEZVOLTAREA SECTORULUI ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII (ODIMM). Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii. Raport anual. 2020. 52 p. [citată 22.04.2024]. Disponibil: <https://www.oda.md/images/2020/Raport%20de%20activitate%20ODIMM%202020.pdf>
55. ORGANIZAȚIA PENTRU DEZVOLTAREA SECTORULUI ÎNTREPRINDERILOR MICI ȘI MIJLOCII (ODIMM). Raport anual de activitate. 2019. 64 p. [citată 23.04.2024]. Disponibil: <https://www.oda.md/files/ro/pdf/rapoarte/RAPORT%20ODIMM%202019.pdf>
56. PETROIA, A. Emigrarea în Republica Moldova: cauze și efecte bugetar-fiscale. În: *Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii: conferință științifică internațională*, ediția a 22-a, 25-26 septembrie 2020. Chișinău, Republica Moldova: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2020, pp. 600-607. ISBN 978-9975-75-985-4 [citată 18.05.2024]. Disponibil: [https://ase.md/files/publicatii/epub/Conference Proceedings Articles-25-26-SEPTEMBER-2020.pdf](https://ase.md/files/publicatii/epub/Conference%20Proceedings%20Articles-25-26-SEPTEMBER-2020.pdf)
57. POALELUNGI, O. Educational immigration to Moldova: opportunities and challenges for participation in the international market of educational services. În: *Economy and Sociology*. 2022a, no. 1, pp. 115-125. ISSN 2587-4187 [citată 04.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.36004/nier.es.2022.1-10>
58. POALELUNGI, O. Oportunități și impedimente în procesul de imigrare a străinilor pentru studii în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova. În: *Economic growth in the conditions of globalization: international scientific-practical conference*, 16 th Edition, October 12-13, 2022b. Conference proceedings. Chisinau: INCE, 2022, vol. 3, pp. 173-176. ISBN 978-9975-3385-7-8, ISBN 978-9975-3385-8-5 (PDF) [citată 08.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.36004/nier.cdr.2022.16.15>
59. POALELUNGI, O. Integrarea străinilor în Republica Moldova. Între provocări și necesități. În: *Economic growth in the conditions of globalization: international scientific-practical conference*, 17 th Edition, October 12-13, 2023. Chișinău. Conference proceedings. Chisinau: SEP ASEM, 2023, vol. 3, pp. 164-177. ISBN 978-9975-167-19-2, ISBN 978-9975-167-22-2 (PDF) [citată 02.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.36004/nier.cdr.V.2023.17.23>
60. POALELUNGI, O., MAZUR, J. *Profilul Migrational Extins al Republicii Moldova 2010-2015*. Retrospectiva tendințelor migratorii pentru perioada 2005-2015. Organizația Internațională pentru Migrație. Chișinău, 2017. 164 p. ISBN 978-92-9068-754-2 [citată 13.03.2024]. Disponibil: https://moldova.iom.int/sites/g/files/tmzbd11626/files/documents/EMP%2520Moldova%25202010-2015_RO.pdf
61. ROJCO, A. Rolul remitențelor în sporirea nivelului și îmbunătățirii condițiilor de trai ale gospodăriilor casnice migraționiste din Republica Moldova. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, 2018, nr. 2(177), pp. 123-135. ISSN 1957-2294.

62. ROȘCA, D. Importanța și modul de funcționare a solidarităților private în cadrul emigrației moldovenești. Anchetă în regiunea pariziană. In: *Диаспоры в современном мире: региональный контекст и потенциал для устойчивого развития страны происхождения: материалы международной научной конференции, 21-22 декабря 2017 г.* Chișinău: Print-Caro SRL, 2017, pp. 375-388 [citată 02.05.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/375-388.pdf
63. SAVELIEVA, G., ZAHAROV, S. Migrația și piața muncii ca provocare la o convergență regională în Republica Moldova. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2021b, nr. 3. ISSN 1857-2294. de verificat nu este clar
64. SOROCEANU, I. Reflecții științifice privind emigrația și imigrația în Republica Moldova. In: *Legea și Viața*, 2018, nr. 9(321), pp. 39-44. ISSN 2587-4365 [citată 05.03.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/39-44_2.pdf
65. TABAC, T. Gestionarea migrației în Uniunea Europeană. In: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători: materialele conferinței științifice a doctoranzilor*, ediția a VIII-a, 10 iunie 2019. Chișinău, Republica Moldova: US "Dimitrie Cantemir", „Biotehdesign”, 2019b, vol. 1, pp. 214-220. ISBN 978-9975-108-66-9 [citată 14.05.2024]. Disponibil: <https://rses.ince.md/handle/123456789/1054>
66. TABAC, T. Management migration at national and international levels. In: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători: simpozion științific internațional al doctoranzilor*, 1-3 iulie 2021b. Chișinău, Republica Moldova: Complexul Editorial, INCE, 2021, p. 182. ISBN 978-9975-3486-4-5.
67. VACULOVSCHI, D. Impactul migrației de muncă asupra nivelului ocupării din Republica Moldova. In: *Competitivitatea și Inovarea în Economia Cunoașterii*, ediția 21, 28-29 septembrie 2018. Chișinău, Republica Moldova: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2018, vol. 2, pp. 183-185. ISBN 978-9975-75-931-1.
68. VACULOVSCHI, E., VACULOVSCHI, D. Aspecte de gen ale migrației de muncă din Republica Moldova. In: *Administrarea Publică*. 2018, nr. 1(97), pp.92-100. ISSN1813-8489.
69. VACULOVSCHI, D. Migrație și dezvoltare: aspect socioeconomice. Organizația Internațională pentru Migrație, Chișinău, 2017. 226 p. ISBN 978-9975-89-074-8 [citată 09.05.2024]. Disponibil: https://moldova.iom.int/sites/g/files/tmzbd11626/files/documents/Migra%25C8%259Bie%2520%25C8%2599i%2520dezvoltare_aspecte%2520socioeconomice.pdf
70. VASILIEV, M. Formarea specialistului competitiv pe piața muncii: obiectiv prioritar al sistemului de învățământ profesional-tehnic. In: *Revista Didactica Pro..., revistă de teorie și practică educațională*, 2014, 85(3), 29-33.
71. VODĂ, M., COLIUJCO, E. *Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2017-2021*. Raport analitic. Ministerul Afacerilor Interne, Biroul Migrație și Azil al Republicii Moldova. Chișinău, 2022. 61 p. [citată 28.03.2024]. Disponibil: https://drive.google.com/file/d/1_WIHXIN1_akIGNePmX9NmD1MrR7xcfOH/view
72. ZAFIU, D., LEICIU, N. L. Considerații generale privind piața muncii. *Strategii Manageriale*, 2017, 4 (38), 533-537. ISSN 1844-668X.

în engleză:

73. ALA-MANTILA, M., FLEISCHMANN, F. Gender differences in labour market integration trajectories of recently arrived migrants in the Netherlands. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2018, vol. 44, no. 11, pp. 1818-1840 [citată 11.05.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1382340>

74. ALIKHAN, M. Labour migration and development: Economic reintegration of Sri Lankan return migrants from the middle East. In: *Global Research Forum on Diaspora and Transnationalism*. 2015, vol. 1, no. 12, december. ISSN 2454-3675 [citat 27.03.2024]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/330239982_LABOUR_MIGRATION_AND_DEVELOPMENT_ECONOMIC_REINTEGRATION_OF_SRI_LANKAN_RETURN_MIGRANTS_FROM_THE_MIDDLE_EAST
75. ANDERSON, B., POESCHEL, F., RUHS, M. Rethinking labour migration: Covid-19, essential work, and systemic resilience. In: CMS. 2021, vol. 9, no. 45. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1186/s40878-021-00252-2>
76. AUTOR, D. H., ARINDRAJIT, D., McGrew, A. The Unexpected Compression: Competition at Work in the Low Wage Labor Market. Cambridge, Mass : National Bureau of Economic Research. 2023. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://www.econbiz.de/Record/the-unexpected-compression-competition-at-work-in-the-low-wage-labor-market-autor-david/10014247930>
77. BAGAVOS, C. (2023). How Much Does Migration Affect Labor Supply in Europe? Methodological Insights and Contemporary Evidence from the European Union and Selected European Countries. In: *International Migration Review*. 2023, vol. 57, issue 3, pp. 1132-1152. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/01979183221115148>
78. BERENDEEVA, O. S., BERENDEEVA, A. B. (2022). Competition between the regions of the center of Russia for migration flows of the population: assessment and consequences. In: *Journal of regional and international competitiveness*. 2022, vol. 3, issue 1, 42. [citat 10.10.2024]. Disponibil: https://doi.org/10.52957/27821927_2022_1_42
79. BIRCA, A. *The International Migration Flow of Labor During the Process of Integration of The Republic of Moldova With The European Union*. CES Working Papers. 2015, vol. 7, no. 4, December, pp. 813-823. ISSN 2067-7693 [citat 07.05.2024]. Disponibil: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/198431/1/ceswp-v07-i4-p813-823.pdf>
80. BIRCA, A., CUNICICA, E. (2022). Talent management policies in organizations-a requirement to ensure the competitiveness of the labour market. In: *Annals of the „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu. Economy Series*. Târgu Jiu, România, 2022, no. 1, pp. 165-171. ISSN 2344-3685. Disponibil: chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcgclclefindmkaj/https://www.utgiu.ro/revista/ec/pdf/2022-01/20_Birca2.pdf
81. BIRCA, A. P., MAMALIGA, A. I. Young peoples relationship with the labour market: Republic of Moldova vs. the European Union. In: *Economic Theory and Law*. Kharkiv: Ukraine, 2019, no. 3(38). pp. 27-40. [citat 07.05.2024]. Disponibil: https://doi.org/10.31359/2411-5584-2019-38-3-27_ISSN_2411-5584.
82. BLOOM, D. E. and J. G. WILLIAMSON. Demographic transitions and economic miracles in emerging Asia. In: *The World Bank Economic Review*, 1998, vol. 12, No. 3, pp. 419-456. [citat 24.03.2024]. Disponibil: <https://documents1.worldbank.org/curated/zh/934291468206034843/pdf/772740JRN0WBER0Box0377301B00PUBLIC0.pdf>
83. BOGDAN, L. The Exodus of Moldova: Understanding the Migration Dilemma *International Migration Review*. 2024, August 8 [citat 12.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/01979183241264990>

84. BORJAS, G. J. Economic Theory and International Migration. In: *International Migration Review*. 1989, no. 3, pp. 457-485 [citat 22.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.2307/2546424>
85. BOSSAVIE, L., ÖZDEN, Ç. Impacts of Temporary Migration on Development in Origin Countries. In: *The World Bank Research Observer*. 2023, vol. 38, issue 2, pp. 249-294 [citat 08.02.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1093/wbro/lkad003>
86. BOSSAVIE, L., WANG, H. *Return Migration and Labor Market Outcomes: Evidence from South Asia*. Policy Research Working Paper Series. 2022, no. 10180, 45 p. [citat 02.05.2024]. Disponibil: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/0994544409142228754/pdf/IDU0fca87f5e08111046900a713041f7dc8fc15f.pdf>
87. BRATSBERG, B., RAAUM, O., RØED, K. Job loss and immigrant labour market performance. In: *Economica*. 2018, vol. 85, nr. 337, pp. 124-151 [citat 19.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1111/ecca.12244>
88. BROCKERHOFF, M., EU, H. Demographic and Socioeconomic Determinants of Female Rural to Urban Migration in Sub-Saharan Africa. In: *International Migration Review*. 1993, vol. 27, no. 3, pp. 557-577 [citat 22.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/019791839302700304>
89. BROWN, S. K., BEAN, F. D. International Migration. In: D. L. POSTON, M. MICKLIN, eds. *Handbook of Population. Handbooks of Sociology and Social Research*. Springer, Boston, MA, 2005, pp. 347-382. ISBN 978-0-306-47768-3, ISBN978-0-387-23106-8 (online) [citat 24.02.2024]. Disponibil: https://doi.org/10.1007/0-387-23106-4_13
90. BÜCHER, K. *Industrial Revolution*. Translated from the third original German edition by S.M.WICKETI. University of Toronto. US. Toronto, 1901.
91. CASTLES, S. How nation-states respond to immigration and ethnic diversity. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 1995, vol. 21, no. 3, pp. 293-308 [citat 19.05.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1080/1369183X.1995.9976493>
92. CHASSAMBOULLI, A., FONTAINE, I., GÁLVEZ-INIESTA, I., GOMES, P. Immigration and labour market flows. In: *Labour Economics*. 2024, vol. 86, 102454. ISSN 0927-5371 [citat 17.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2023.102454>
93. CONIGLIO, N. D., PERAGINE, V., VURCHIO, D. *International migration and income inequality*. WIDER Working Paper. Helsinki: UNU-WIDER, 2023, no. 41, 34 p. [citat 27.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.35188/UNU-WIDER/2023/349-9>
94. DICKENS, W. T., LANG, K. *A Test of Dual Labor Market Theory*. In: *American Economic Review*, 1985, vol. 75, issue 4, pp. 792-805 [citat 14.05.2024]. Disponibil: <https://www.jstor.org/stable/1821356>
95. DIETZ, J., JOSHI, M., ESSE, V. M., HAMILTON, L. K., GABARROT, F. The skill paradox: explaining and reducing employment discrimination against skilled immigrants. In: *The International Journal of Human Resources Management*. 2015, vol. 26, issue 10: Human resources management of international migrants, pp. 1318-1334 [citat 14.02.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1080/09585192.2014.990398>
96. DOCQUIER, F., KONE, Z. L., MATTOO, A. OZDEN, C. Labor Market Effects of Demographic Shifts and Migration in OECD Countries. In: *European Economic Review*. 2019, vol. 113, pp. 297-324.
97. DOLAN, M., EPSTEIN, A., LIPSON, R., WINISKI, E. *Building the New High Road: Immigrants & Workforce Development*. 2022. The Project on Workforce and Harvard

- Kennedy School. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://www.pw.hks.harvard.edu/post/new-high-road>
98. DORN, D., ZWEIMÜLLER, J. Migration and Labor Market Integration in Europe. In: *Journal of Economic Perspectives*. 2021, vol. 35, no. 2, pp. 49-76 [citat 18.02.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1257/jep.35.2.49>
 99. DRABBLE, D., ALLEN, R., MORELLI, N., de GÖTZEN, A., & SIMEONE, L. (Eds) The conceptual and operational foundations of Theory of Change in relation to strategic thinking". In: *Strategic Thinking, Design and the Theory of Change*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. 2023. Retrieved Oct 26, 2024, from <https://doi.org/10.4337/9781803927718.00008>
 100. DWIVEDI, Y. K., KSHETRI, N., HUGHES, L., SLADE, E. L., JEYARAJ, A., KAR, A. K., BAABDULLAH, A. M., KOOHANG, A., RAGHAVAN, V., AHUJA, M., ALBANNA, H. "So what if ChatGPT wrote it?" Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative conversational AI for research, practice and policy. In: *International Journal of Information Management*. 2023, vol. 71: 102642. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102642>
 101. EL ANSHASY, A. A., SHAMSUDDIN, M., KATSAITI, M. S. Financial Wellbeing and International Migration Intentions: Evidence from Global Surveys. In: *Journal Happiness Stud.* 2023, no. 24, pp. 2261-2289 [citat 17.02.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1007/s10902-023-00679-7>
 102. ERKKILÄ, T., CHOU, M., KAUPPI, N. 3: Human Capital and the Rise of the Global Talent Competition. In: *Knowledge Alchemy*. 2023. Bristol, UK: Bristol University Press. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.51952/9781529214420.ch003>
 103. EWERS, M. C., KHATTAB, N., BABAR, Z., MADEEHA, M. Skilled migration to emerging economies: the global competition for talent beyond the West. In: *Globalizations*. 2021, vol. 19, issue 2, pp. 268–284. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1080/14747731.2021.1882816>
 104. FERREIRA, T. Escalating competition in NHS: implications for healthcare quality and workforce sustainability. In: *Postgraduate Medical Journal*. 2024, vol. 100, issue 1184, pp. 361–365. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1093/postmj/qgad131>
 105. FRANC, S., ČEH ČASNI, A., BARIŠIĆ, A. Determinants of Migration Following the EU Enlargement: A Panel Data Analysis. In: *South East European Journal of Economics and Business*. 2019, vol. 14, issue 2, pp. 13-22. eISSN 2233-1999 [citat 14.06.2021]. Disponibil: <https://doi.org/10.2478/jeb-2019-0010>, <https://journal.efsa.unsa.ba/index.php/see/article/view/1056/288>
 106. GHAFOR, N., MEHR-UN-NISA, AKBAR, M. R. Socioeconomic Determinants of Migration in the City of Lahore, Pakistan. In: *Journal of the Knowledge Economy*. 2021, vol. 13, no. 4, pp. 3029-3049 [citat 22.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1007/s13132-021-00844-4>
 107. GHIO, D., GOUJON, A., NATALE, F. Assessing the demographic impact of migration on the working-age population across European territories. In: *Demographic Research*. 2022, vol. 46, art. 9, pp. 261-272 [citat 12.04.2024]. Disponibil: <https://www.jstor.org/stable/48677024>
 108. GHOSH, S., WEINSTEIN, A. The Impact of Emigration on Source Countries. In: K. KOURTIT, B. NEWBOLD, P. NIJKAMP, M. PARTRIDGE, eds. *The Economic Geography of Cross-Border Migration. Footprints of Regional Science*. Springer, Cham, 2021 [citat 20.04.2024]. Disponibil: https://doi.org/10.1007/978-3-030-48291-6_19

109. GIOTIS, G. (2024). Labor Market Institutions and Employment. In: *Encyclopedia*, 4(1), 273-294.
110. HACHI, M., MOROZAN, S., POPA, M. Challenges of Return Migration to the Republic of Moldova in the Context of International Migration Flow. In: *Journal Eastern European Journal for Regional Studies (EEJRS)*. 2021, no. 2, pp. 41-58.
111. HARRIS, J. R., TODARO, M. P. Migration, unemployment, and development: a two sector model. In: *American Economic Review*. 1970, vol. 60, no. 1, pp. 126-142 [citat 20.05.2024]. Disponibil: <http://www.jstor.org/stable/1807860>
112. HEYWOOD, J. S., WEI, X. Education and signaling: evidence from a highly competitive labor market. In: *Education Economics*, 2004, 12(1), 1-16.
113. HENDERSON, S. The realities of return migration: Reintegrating women migrant domestic workers in Sri Lanka. In: *Asian and Pacific Migration Journal*. 2024, July 22 [citat 17.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/01171968241263363>
114. HICKS, J. R. The Theory of Wages. 1963. 2nd Edition, Macmillan. London. [citat 12.04.2024]. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.1007/978-1-349-00189-7>
115. HLASNY, V., ALAZZAWI, S. Return migration and socioeconomic mobility in MENA. Evidence from labour market panel surveys. WIDER Working Paper. 2018, no. 35 [citat 18.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.35188/UNU-WIDER/2018/477-3>
116. HLASNY, V., ALAZZAWI, S. Socioeconomic Mobility of Return Migrants: Evidence from Jordanian Labor Market Surveys. In: *Jurnal Ekonomi Malaysia*. 2022, vol. 56, no. 3, pp. 145-164 [citat 18.02.2024]. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.17576/JEM-2022-5603-08>
117. IANIOGLO, A., TABAC, T., PAHOMII, I., CEBAN, A., ONOFREI, N. Return migration in the Republic of Moldova: main issues and opportunities. In: *International Migration*, 2021. 59(3), 162-176. [citat 13.03.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1111/imig.12737>
118. INTERSTATE STATISTICAL COMMITTEE OF THE COMMONWEALTH OF INDEPENDENT STATES. *10 years of the Commonwealth of Independent States (1991-2000)*. M., 2001. 800 p. ISBN 5-89078-025-5 [citat 11.05.2024]. Disponibil: https://istmat.org/files/uploads/53206/10_let_sodruzhestva_nezavisimyh_gosudarstv_1991-2000.pdf
119. JEROME, H. *Migration and Business Cycles*. New York: National Bureau of Economic Research, Inc., 1926. 256 p.
120. JOLL, C., MCKENNA, C., MCNABB, R., Shorey, J. *Developments in Labour Market Analysis* (1st ed.). Routledge. 1983. [citat 13.03.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.4324/9780429025204>
121. JOOPKE, C. Beyond national models: Civic integration policies for immigrants in Western Europe. In: *West European Politics*. 2007, vol. 30, no. 1, pp. 1-22 [citat 21.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1080/01402380601019613>
122. KAČEROVÁ, E. Risk factors of young graduates in the competitive EU labour market at the end of the current economic crisis. In: *Journal of Competitiveness*. 2016.
123. KAHANEC, M., PYTLIKOVÁ, M. The economic impact of east-west migration on the European Union. In: *Empirica*. 2017, vol. 44, pp. 407-434 [citat 27.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1007/s10663-017-9370-x>
124. KANAS, A., STEINMETZ, S. Economic Outcomes of Immigrants with Different Migration Motives: The Role of Labour Market Policies. In: *European Sociological Review*. 2021, vol. 37, issue 3, June. pp. 449-464 [citat 18.05.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1093/esr/jcaa058>

125. KOCZAN, Z., PERI, G., PINAT, M., ROZHKOVA, D. *The Impact of International Migration on Inclusive Growth: A Review*. IMF Working Paper. 2021, no. 088, 34 p. [citat 15.06.2024]. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4026261
126. LAMI, B.; TARASENKO, I.; SHYSHOVA, O.; VOROPAYEVA, T.; VERHUN, A. International Migration of Human Resources in the Conditions of Social Transformations. In: *Economies*. 2022, vol.10, issue 9, no. 216. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.3390/economies10090216>
127. LANGOVIĆ, M., DJURKIN, D., KRSTIĆ, F., PETROVIĆ, M., LJAKOSKA, M., KOVJANIĆ, A., VUKAŠINOVIĆ, S. Return Migration and Reintegration in Serbia: Are All Returnees the Same? In: *Sustainability*. 2024, vol. 16, issue 12, 5118. ISSN 2071-1050 [citat 19.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.3390/su16125118>
128. LIM, W.M., KUMAR, S., PANDEY, N., VERMA, D., KUMAR, D. Evolution and trends in consumer behaviour: Insights from Journal of Consumer Behaviour. In: *Journal of Consumer Behaviour*, 2023. Vol. 22, issue 1, pp. 217–232. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1002/cb.2118>
129. LIM, W.M. The sustainability pyramid: A hierarchical approach to greater sustainability and the United Nations sustainable development goals with implications for marketing theory, practice, and public policy. In: *Australasian Marketing Journal*. 2022. vol.30, issue 2, pp.142–150. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/18393349211069152>
130. MA, J. High skilled immigration and the market for skilled labor: The role of occupational choice. In: *Labour Economics*. 2020, vol. 63, 101791. ISSN 0927-5371 [citat 17.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2019.101791>
131. MALTHUS, T. *An Essay on the Principle of Population*. Printed for J. Johnson, in St. Paul's Church-Yard. London, 1798. 134 p. [citat 22.04.2024]. Disponibil: <http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf>
132. MAROIS, G., POTANCOKOVA, M., GONZALEZ-LEONARDO, M. Demographic and labor force impacts of future immigration flows into Europe: does an immigrant's region of origin matter? In: *Humanities and Social Sciences Communication*. 2023, no. 10, art. 957 [citat 23.05.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02482-4>
133. MASON, A., LEE, R., ABRIGO, M., LEE, S.-H. *Support Ratios and Demographic Dividends: Estimates for the World. Technical Paper*. No. 1. 2017. [citat 10.06.2024]. Disponibil: <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/technical/TP2017-1.pdf>
134. MASON, A. *Demographic dividends: the past, the present, and the future*. Department of Economics Population Studies Program University of Hawaii at Manoa Honolulu and Population and Health Studies East-West Center. 2005. 28 p. [citat 22.04.2024]. Disponibil: <https://www.ntaccounts.org/doc/repository/M2005a.pdf>
135. MASSEY, D.S., ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUCI, A., PELLEGRINO, A., TAYLOR, J.E. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. In: *Population and Development Review*. 1993, vol. 19, no. 3, pp. 431-466 [citat 22.04.2024]. Disponibil: <http://www.jstor.org/stable/2938462>
136. MICINSKI, R.N. Chapter 6: Migration management and international political economy. In: *A Research Agenda for International Political Economy*. 2022. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing. [citat 10.10.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.4337/9781800884120.00015>

137. MKRTCHYAN, N. V., FLORINSKAYA, Y. F. Labor migration in Russia: International and internal aspects. In: *Zhurnal Novaya Ekonomiceskaya Assotsiatsiya*. 2018, no. 1, pp. 186-193 [citat 22.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.31737/2221-2264-2018-37-1-9>
138. MOROZAN, S., HACHI, M. Return migration to the republic of Moldova: from the theoretical approach of institutional concern. In: *Center for Studies in European Integration Working Papers Series*. 2020, no. 16, pp. 94-104 [citat 24.06.2024]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/WP_Issue16_94-104_MOR.pdf
139. NAVRATIL, F. J., DOYLE, J. J. The Socioeconomic Determinants of Migration and the Level of Aggregation. In: *Southern Economic Journal*. 1977, vol. 43, no. 4, pp. 1547-1559 [citat 13.03.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.2307/1057119>
140. OKLIKAH, D. O., KUTOR, S. K., BANDAUKO, E., ASARE, A. B., OKWEI, R., ODOI, A., ARKU, G. Extra-Regional Return Migration to Africa: A Systematic Literature Review. In: *Africa Spectrum*. 2024, vol. 59, issue 2, pp. 305-327 [citat 13.02.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/00020397241270131>
141. OLIINYK, O., BILAN, Y., MISHCHUK, H., AKIMOV, O., VASA, L. The impact of migration of highly skilled workers on the country's competitiveness and economic growth. In: *Montenegrin Journal of Economics*. 2021, vol. 17, issue 3, pp. 7-19. ISSN 1800-5845. [citat 10.10.2024]. Disponibil: https://mnje.com/sites/mnje.com/files/007-019_-_bilan.pdf
142. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. *Building an EU Talent Pool: A New Approach to Migration Management for Europe*, OECD Publishing, Paris, 2019. [citat 13.03.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1787/6ea982a0-en>
143. PENINA, O., JDANOV, D. A., GRIGORIEV, P. *Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova*. Max Planck Institute for Demographic Research. MPIDR Working Paper. 2015, no. 011. 35 p. [citat 13.03.2024]. Disponibil: <https://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2015-011.pdf>
144. PIORE, M. L. 1979. *Birds of passage: migrant labour in industrial scientis*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1979. 229 p. ISBN 9780521224529.
145. POSTON, D. L., MICKLIN, M. *Handbook of Population*. New York: Springer, 2005. ISBN 0-306-47768-8.
146. PRYTULA, Y., POHORILA, N. Socio-Economic Determinants of International Migration. In: *Journal of Identity and Migration Studies*. 2012, vol. 6, no. 1, pp. 3-26. ISSN 1843-5610.
147. RAVENSTEIN, E. G. The Laws of Migration. In: *Journal of the Royal Statistical Society*. 1889, vol. 52, no. 2, pp. 241-305 [citat 19.02.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.2307/2979333>
148. REMEIKIENE, R., GASPARENIENE, L. Assessment of the impact of emigration on the origin economy. In: *Verslas: Teorija ir praktika = Business: Theory and Practice*. 2019, vol. 20, pp. 187-195. ISSN 1648-0627, eISSN 1822-4202 [citat 11.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.3846/btp.2019.18>
149. ROȘCA, D. A transnational exchange mechanism among moldovan migrants in the parisian region: exploring the “post office of Moldova”. In: *Economy and Sociology*. 2023, no. 1, pp. 5-16. ISSN 2587-4187 [citat 05.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.36004/nier.es.2023.1-01>
150. SAAC, J. *Economics of migration*. N.Y.: Oxford University Press, 1947. 285 p.
151. SAVELIEVA, G., ZAHAROV, S. Challenges of Labor Market Transformations towards Social Policies in the Republic of Moldova. In: *The Journal Contemporary Economy*. 2021a, vol. 6, no. 3, pp. 95-120. ISSN 2537-4222.

- 152.SAVELIEVA, G., ZAHAROV, S. Moldova's labour market in the context of demographic changes. In: C. UZLAN, M. BALAN, coord. *Trends in the current economic environment: Proceedings the 4rd edition of international conference*. Hyperion Univ. Bucharest. Bucharest: Pro Universitaria, 2020, pp. 229-256. ISBN 978-606-26-1237-5.
- 153.SAVELIEVA, G., ZAHAROV, S. Population ageing: a challenge for modernization of policies in the Republic of Moldova. In: *Economic growth in the conditions of globalization: international scientific-practical conference, 17 th Edition, October 12-13, 2023*. Conference proceedings. Chisinau: SEP ASEM, 2023, vol. 3, pp. 99-117. ISBN 978-9975-167-19-2, ISBN 978-9975-167-22-2 (PDF) [citat 10.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.36004/nier.cdr.V.2023.17.28>
- 154.SAYED, N. A., FAISAL, A. Migration and socio-cultural pluralism. In: *International Journal of Advanced Academic Studies*. 2020, vol. 2, no. 4, pp. 427-435 [citat 19.03.2024]. Disponibil: <https://www.allstudyjournal.com/article/435/2-4-120-694.pdf>
- 155.SHEKHAR, Aiyar and ASHOKA, Mody. The Demographic Dividend: Evidence from the Indian States. In: *IMF Working Paper*, 2011. [citat 24.03.2024]. Disponibil: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp1138.pdf>
- 156.SIMPSON, N. B. *Demographic and economic determinants of migration*. IZA World of Labor. 2017 [citat 19.05.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.15185/izawol.373>
- 157.SITOMPUL, T. Economic and Social Impact of Migration. In: *Journal of Accounting & Management Innovation*. 2023, vol. 7, no. 1, pp. 1-15 [citat 22.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.19166/jam.v7i1.597>
- 158.SJAASTAD, L. A. The costs and returns of human migration. In: *The Journal of Political Economy*. 1962, vol. 70, pp. 80-93 [citat 22.06.2024]. Disponibil: <http://www.jstor.org/stable/1829105>
- 159.SMITH, A. *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. London, 1776. 540 p. [citat 11.05.2024]. Disponibil: <http://gesd.free.fr/smith76bis.pdf>
- 160.STARK, O., BLOOM, D. E. The new economics of labor migration. In: *American Economic Review*. 1985, vol. 75, no. 2, pp. 173-178.
- 161.STRATAN, A., COLESNICOVA, T., ROJCO, A., SAVGA, L. Quality of Life in The Republic of Moldova: Assessment, Challenges, and Solutions. Chapter 1. In: *Approaches on the Quality of Life. Cross-Border Perspectives*. 2024, pp. 1-42 [citat 24.03.2024]. Disponibil: https://ceeolpress.com/media/filer_public/49/78/4978769e-29bd-4f60-ac8b-e221ce228f63/ugal-sample.pdf
- 162.SUCHARITA, S. Socio-economic Determinants of Temporary Labour Migration in Western Jharkhand, India. In: *Millennial Asia*. 2020, 11, no. 2, pp. 226-251 [citat 22.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/0976399620925451>
- 163.TABAC, T. 2021a. International migration and population changes in Moldova. In: *Economy and Sociology*. 2021 (2), 94-102. [citat 13.03.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.36004/nier.es.2021.2-08>
- 164.TABAC, T., GAGAUZ, O. Migration from Moldova: Trajectories and Implications for the Country of Origin. In: M. DENISENKO, S. STROZZA, M. LIGHT, eds. *Migration from the Newly Independent States: 25 Years After the Collapse of the USSR*. Societies and Political Orders in Transition. SpringerLink, Cham. 2020, pp. 143-168 [citat 11.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-36075-7>
- 165.THET, K. K. *Pull and Push Factors of Migration: A Case Study in the Urban Area of Monywa Township, Myanmar*. 2012 [citat 21.04.2024]. Disponibil: <https://www.worldofstatistics.org/files/2014/03/Pull-and-Push-Factors-of-Migration-Thet.pdf>

166. TOLTS, M. A Half Century of Jewish Emigration from the Former Soviet Union. In: M. DENISENKO, S. STROZZA, M. LIGHT, eds. *Migration from the Newly Independent States. Societies and Political Orders in Transition*. Springer, Cham. 2020 [citat 22.06.2024]. Disponibil: https://doi.org/10.1007/978-3-030-36075-7_15
167. TOYIN-THOMAS, P., IKHURIONAN, P. et al. Drivers of health workers' migration, intention to migrate and non-migration from low/middle-income countries, 1970-2022: a systematic review. In: *BMJ Global Health*. 2023, nr. 8, pp. 1-12 [citat 19.02.2024]. Disponibil: <https://gh.bmj.com/content/8/5/e012338>
168. UNITED NATIONS. *World population to 2300: Department of Economic and Social Affairs*. New York. United Nations. 2004.
169. UNITED NATIONS (UN). *Recommendations on Statistics of International Migration*. Seria M. New York: United Nations, 1998, no. 5, rev. 1, p. 105 [citat 22.06.2024]. Disponibil: https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_58rev1e.pdf
170. URBANSKI, M. Comparing Push and Pull Factors Affecting Migration. In: *Economies*. 2022, vol. 10, no. 1, pp. 21 [citat 22.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.3390/e10010021>
171. VACULOVSKI, D. Specific Needs of Children Left Behind by Labour Migration in the Republic of Moldova. In: *Romanian Journal of Population Studies*. 2023, vol. 17, issue 1, pp. 65-83. ISSN 1843-5998 (print), ISSN 3061-225X (online), ISSN-L 3061-225X [citat 27.05.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.24193/RJPS.2023.1.03>
172. VASIĆ, M., DUICA, M.C., BERBER, n., ENUKIDZE, N., VASIĆ, S., WEIS, L. Migrant workers and workforce integration: Challenges for managers in European companies. In: *Strategic Management*. 2023. vol. 28, issue 2, pp. 64-77. [citat 10.10.2024]. Disponibil: DOI: <https://doi.org/10.5937/StraMan2200027V>
173. WALLERSTEIN, I. M. *The modern world system, capitalist agriculture and the origins of the European world economy in the sixteenth century*. New York: Academic Press, 1974. 419 p. [citat 27.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1017/S0008423900039573>
174. WANG, L., HUANG, J., CAI, H., LIU, H., LU, J., YANG, L. A Study of the Socioeconomic Factors Influencing Migration in Russia. In: *Sustainability*. 2019, vol. 11, no. 6, pp. 1-14, 1650 [citat 21.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.3390/su11061650>
175. WOJSLAWOWICZ, A. N., PAYNE, J. S., GIBSON, A., CHERRY, W. T. 'I really felt wanted': Police recruitment strategies within a competitive labour market. In: *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 2024, 18, pae003.
176. WORLD BANK. *Migrants, Refugees and Societies: world development report 2023*. Washington, USA, 2023 [citat 26.03.2024]. Disponibil: file:///C:/Users/Rezerv_DSU/Downloads/WDR23%20-%20Press%20Release%20FINAL.pdf
177. YAKUBOVSKIY, S., DOMINESE, G., RODIONOVA, T., KACHANOVSKA, M. International Migration as a Factor of Economic Development of Central, Eastern and Southern Europe. In: *Journal Transition Studies Review*. 2021, vol. 28, no. 2, pp. 19-40. E-ISSN 1614-4007, ISSN 1614-4015 [citat 10.03.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.14665/1614-4007-28-2-002>
178. ZAICEVA, A., ZIMMERMANN, K. F. Migration and the Demographic Shift. Chapter 3. In: *Handbook of the Economics of Population Aging*. 2016, vol. 1, pp. 119-177. ISSN 2212-0076, ISBN 9780444634054 [citat 29.04.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/bs.hespa.2016.08.002>

în rusă:

179. КЛЕЙНЕР, Г. Б., РЫБАЧУК, М. А., КАРПИНСКАЯ, В. А. Стратегическое планирование и системная оптимизация национальной экономики. В: *Экономическая политика*. 2022, № 3, с. 6-15 [citată 24.03.2024]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/strategicheskoe-planirovanie-i-sistemnaya-optimizatsiya-natsionalnoy-ekonomiki/viewer>
180. МОШНЯГА В., ТЕОСА В. Денежные переводы трудовых мигрантов: их роль в социально-экономической стабилизации в Молдове. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. – Chișinău: USM, nr.2 (XXXIII), 2006, p.7-34.
181. ОРЕХОВ, А. М. Методы экономических исследований. Москва: Издательство Инфра-М, 2009. 392 с. ISBN 5-16-002567-7 [citată 22.04.2024]. Disponibil: <https://www.labirint.ru/books/212413/>
182. Первый независимый отчет о 15 годах перехода Молдовы к рыночной экономике. Центр стратегического анализа и мониторинга «Наша Молдова». 2005 [citată 17.05.2024]. Disponibil: <http://www.mbn.md>
183. ПОПОВ, К. Г., ТОВЫШЕВА, А. А. Оценка эффективности внешней трудовой миграции в Республике Башкортостан. В: *Российское предпринимательство*. 2015, том. 16, № 21, с. 3847-3858 [citată 19.06.2024]. Disponibil: <https://doi.org/10.18334/rp.16.21.2020>
184. САВЕЛЬЕВА, Г. Рынок труда и структурные изменения экономики. In: *Creșterea Economică în Condițiile Globalizării: competitivitate, inovativitate, sustenabilitate*. Sesiunea științifică: Transformări demografice și priorități de politici: conferința internațională științifico-practică, ediția a XIII-a, 11-12 octombrie 2018. Institutul Național de Cercetări Economice. Chișinău: INCE, 2018, pp. 57-81. ISBN 978-9975-3272-2-0.
185. ФОКИНА, Л. В. Проблемы социально-экономического развития стран общего соседства ЕС и России: Молдова. В: *Социально-экономическое развитие постсоветских стран: итоги двадцатилетия*. М.: ИЭ РАН, 2012, с. 119-141. ISBN 978-5-9940-0381-7 [citată 29.06.2024]. Disponibil: https://inecon.org/docs/Vardomsky_book_2012.pdf

Acte legislative și normative naționale:

186. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. *Diaspora-2025*. [citată 12.09.2024]. Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/sn_diaspora_2025_web.pdf
187. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. Strategia Națională de dezvoltare Moldova Europeană 2030. citată 12.09.2024]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr40_12_0.pdf
188. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. Strategia Națională de dezvoltare ”Moldova 2020”. citată 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=48697&lang=ro
189. Hotărâre de Guvern nr. HG674/2023 din 13.09.2023 cu privire la aprobarea Programului național de stimulare a veniturilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul migrației anii 2023-2027. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2023, nr. 411-413 art. 998 [citată 12.09.2024]. Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/hg_674_2023_.pdf
190. Hotărâre de Guvern nr. 808 din 23-11-2022 cu privire la aprobarea Programului privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025. In:

- Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2023, nr.10-13 art. 21 [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135082&lang=ro
191. Hotărâre de Guvern nr. 785 din 16-11-2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2022, nr. 411-412 art. 999 [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135082&lang=ro
192. Hotărâre de Guvern nr. 792 din 16-11-2022 cu privire la aprobarea Programului de managementul integrat al frontierei de stat pentru anii 2022-2025. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2022, nr. 402-408 art. 996 [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134537&lang=ro
193. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Programului de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+2”: nr. 622 din 07.09.2022. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2022, nr. 284-290, art. 726 [citat 27.03.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135255&lang=ro#
194. Hotărâre de Guvern nr. 200 din 26-02-2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2016, nr. 49-54 art. 230. [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=91207&lang=ro
195. Hotărâre de Guvern nr. 551 din 10-07-2014 cu privire la aprobarea modificărilor ce se operează în anexa la Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025). In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2014, nr. 209-216 art. 617 [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=19220&lang=ro
196. Hotărâre de Guvern nr. 780 din 19-10-2012 cu privire la modificarea și completarea unor hotărâri ale Guvernului. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr. 221 art.844. [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=1682&lang=ro
197. Hotărâre de Guvern nr. 655 din 08-09-2011 cu privire la aprobarea Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020). In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr. 152-155 art.726. [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=56020&lang=ro
198. Hotărâre de Guvern nr.1288 din 11-09-2006 cu privire la aprobarea Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr. 181-183 art.1391. [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=76757&lang=ro
199. Lege pentru modificarea articolului 43¹ din Legea nr. 200/2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova: nr. 203 din 20.07.2023. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2023, nr. 272-273, art. 474.
200. Lege nr. 274 din 27-12-2011 privind integrarea străinilor în Republica Moldova. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. nr. 48 art.144. [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94718&lang=ro
201. Lege privind regimul străinilor în Republica Moldova: nr. 200 din 16.07.2010. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2010, nr. 179-181 art. 610 [citat 24.05.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=17199&lang=ro
202. Lege cu privire la migrație: nr. 1518 din 06.12.2002. In: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2003, nr. 1-2, art. 02 [citat 15.05.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=29674&lang=ro#

203. Lege cu privire la migrațiune [citat 15.05.2024]. Disponibil: <https://irp.md/uploads/1195735536.pdf>
204. REPUBLICA MOLDOVA. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene. Plan nr. 402 din 22-02-2005. Planului de Acțiuni UE-Moldova. In: *Tratate Internaționale* nr.38 art. 402. [citat 12.09.2024]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116837&lang=ro

Acte normative internaționale:

205. Directiva (UE) 2021/1883 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 octombrie 2021 privind condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe pentru ocuparea unor locuri de muncă înalt calificate și de abrogare a Directivei 2009/50/CE a Consiliului. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2021, L382/1, [citat 12.06.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021L1883>
206. Directiva (UE) 2016/801 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2016 privind condițiile de intrare și de ședere a resortisanților țărilor terțe pentru cercetare, studii, formare profesională, servicii de voluntariat, programe de schimb de elevi sau proiecte educaționale și muncă (reformare). In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2016, L132/21, [citat 12.06.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L0801&from=ET>
207. Directiva 2011/36/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 aprilie 2011 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane și protejarea victimelor acestuia, precum și de înlocuire a Deciziei-cadru 2002/629/JAI a Consiliului. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2011, L101/1, [citat 12.06.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0036&from=CS>
208. Directiva 2009/52/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 18 iunie 2009 de stabilire a standardelor minime privind sancțiunile și măsurile la adresa angajatorilor de resortisanți din țări terțe aflați în situație de ședere ilegală. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2009, L168/24, [citat 12.06.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0052>
209. Directiva 2008/115/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 decembrie 2008 privind standardele și procedurile comune aplicabile în statele membre pentru returnarea resortisanților țărilor terțe aflați în situație de ședere ilegală. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2008, L348/98, [citat 12.06.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0115>
210. Directiva 2003/86/CE A Consiliului din 22 septembrie 2003 privind dreptul la reîntregirea familiei. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2003, L251/12, [citat 12.09.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32003L0086>
211. GLOBAL COMPACT FOR MIGRATION. Global compact for safe, orderly and regular migration. Intergovernmentally negotiated and agreed outcome 13 July 2018. [citat 12.06.2024]. Disponibil: https://www.un.org/pga/72/wp-content/uploads/sites/51/2018/07/180713_Agreed-Outcome_Global-Compact-for-Migration.pdf
212. Regulamentul (UE) 2019/1896 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 noiembrie 2019 privind Poliția de frontieră și garda de coastă la nivel european și de abrogare a Regulamentelor (UE) nr. 1052/2013 și (UE) 2016/1624. In: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*. 2019, L295/1, [citat 12.06.2024]. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R1896>

Anexa 1. Ghid de interviu pentru interviuarea migranților reveniți aplicat în cadrul studiului calitativ ”Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova”

Scopul cercetării: analiza procesului de reintegrare economică și socială a migranților reveniți în vederea evidențierii problemelor cu care ei se confruntă și identificării oportunităților de utilizare a capitalului uman și financiar acumulat peste hotare pentru dezvoltarea țării.

Grupul țintă: migranții cu experiență de muncă peste hotare, care au revenit în Republica Moldova în ultimele 36 de luni.

I. Profilul migranților reveniți

1.1. Caracteristici demografice

Vârsta _____

Sex: feminin/masculin

Starea civilă: necăsătorit(ă)/ căsătorit(ă)/ în parteneriat/ divorțat(ă)/ văduv(ă)

Educație: Gimnaziu/ Liceu/ Școală profesională/ Colegiu/ Universitate (Ciclul I, Ciclul II)

Statut profesional până la emigrare: angajat(ă)/ șomer (ă).

Domeniul de angajare. Calificări profesionale.

1.2. Experiența în migrația internațională

În care țara ați fost plecat? În ce perioadă de timp? Cu ce scop ați plecat peste hotare (muncă/ studii/ vizită) Ce v-a determinat să plecați peste hotare, care a fost motivul emigrării?

1.3. Reîntoarcerea în RM

Factori push: Ce v-a determinat să părăsiți țara de ședere? Ce nu v-a plăcut în țara de ședere?

Factori pull: De ce ați ales să reveniți în țară? Care au fost motivele?

Ați avut careva probleme de legalizare în țara de destinație? (reîntoarcerea a fost benevolă sau forțată)

Înainte de a reveni în țară ați căutat informații prealabile despre oportunitățile de angajare în câmpul muncii, salarizare, inițierea și dezvoltarea unei afaceri proprii?

- *Dacă răspunde DA, atunci unde a găsit asemenea informații? Din ce surse (internet, ONG, prieteni, familie)?*

Cunoașteți despre existența programelor de reintegrare a migranților reveniți în RM?

- *Dacă răspunde DA, atunci să indice care programe cunoaște, de unde cunoaște despre ele și dacă a apelat sau nu la vre-unul dintre ele.*

Cunoașteți care instituții de stat sau ONG-uri oferă servicii de reintegrare (ex: suport informațional) migranților care au revenit sau doresc să revină în RM?

- *Dacă răspunde DA, atunci să indice ce servicii cunoaște, de unde cunoaște despre ele și dacă a apelat sau nu la ajutorul vre-unei instituții.*

Aveți încredere că instituțiile publice de stat vă pot ajuta să vă găsiți un loc de muncă stabil/decent, să vă rezolvați problema locuinței, sau să vă încadrați copiii la grădiniță/școală? Dar în ONG-uri? Alte organizații private? Explicați.

II. Particularități specifice de reintegrare economică a migranților reveniți

2.1. Procesul de reintegrare în câmpul muncii

În prezent aveți un loc de muncă? Cât de greu a fost să vă găsiți un loc de muncă?

Cum v-ați găsit un loc de muncă în țară (modalitățile)? Ați întâlnit careva probleme la angajarea în câmpul muncii? Ce probleme? Cum le-ați depășit? Cine v-a ajutat? Sunteți satisfăcut de locul actual de muncă? Dar de salarizare? De ce? Explicați.

2.2. Antreprenoriat

Relatați-ne despre afacerea Dvs. (domeniul în care activează, cât de mare este afacerea, numărul de persoane angajate, la ce etapă de dezvoltare este)?

Ați aplicat pentru anumite granturi sau programe pentru deschiderea afacerii Dvs. sau ați investit doar acumulările financiare proprii? (*dacă răspunsul este afirmativ îl rugăm să relateze despre proiect. Denumirea proiectului, de unde a aflat, cât de util a fost, cât de ușor a fost să aplice etc./ Dacă răspunsul este negativ îl întrebăm dacă în general cunoaște despre astfel de programe.*)

- *Pentru persoanele care nu au afacere*

Aveți intenția de a deschide propria afacere în viitor? Ce fel de afacere? Aveți capital financiar propriu sau intenționați să aplicați pentru un proiect de susținere financiară?

Cunoașteți despre programele existente pentru susținerea migranților în deschiderea afacerilor?

2.3. Transferul competențelor profesional-tehnice

După părerea dvs. ce abilități/competențe profesionale noi ați acumulat peste hotare? Această experiență profesională vă este de folos în RM?

Cât de des utilizați cunoștințele profesionale acumulate peste hotare la locul de muncă din RM?

Ați reușit să obțineți un certificat de recunoaștere al competențelor în RM? De ce?

2.4. Transferul de capital financiar

Ați reușit să faceți acumulări financiare în străinătate? Cum ați decis să utilizați capitalul financiar (banii) obținut în străinătate (procurarea unui imobil (casă, apartament)? Alte bunuri majore (ex.: mașină?)

2.5. Oportunități de utilizare a capitalului uman și financiar acumulat peste hotare pentru dezvoltarea țării

Ce oportunități reușite cunoașteți de utilizare a resurselor financiare acumulate de către migranți în țara lor de origine? Cum ar putea migranții reîntorși să contribuie la dezvoltarea economică a țării?

În opinia dvs., cum poate fi utilizată experiența profesională acumulată în străinătate pentru dezvoltarea RM?

III. Particularități specifice de reintegrare socială a migranților reveniți

3.1. Procesul de reintegrare socială (acces la locuință/medicină/educație, reintegrarea copiilor în educație);

Ați întâmpinat careva probleme de acces la serviciile medicale? Sunteți mulțumit de calitatea serviciilor medicale din RM? Explicați.

Pentru migranții cu copii: Cum s-au încadrat copiii dvs. la grădiniță, școală? S-au confruntat cu careva probleme? Cu ce probleme? Cum le-ați rezolvat?

V-ați confruntat cu careva probleme de readaptare la standardele de viață din RM după revenire? Cum le depășiți?

Cât de mulțumit sunteți în general de viața Dvs. din RM după revenire?

IV. Recomandări pentru îmbunătățirea procesului de reintegrare a migranților reveniți

Care sunt problemele principale cu care se confruntă migranții reveniți în RM? Enumerați. Cine trebuie să-i ajute?

Cum credeți, ce ar trebui să întreprindă Guvernul ca să atragă înapoi în țară persoanele plecate peste hotare?

Ce recomandări aveți pentru facilitarea reintegrării migranților reveniți în câmpul muncii/ inițierea afacerilor? Dar pentru reintegrarea copiilor în sistemul de învățământ?
Ce ar trebuie să facă fiecare personal pentru a se integra în țară?

V. Planuri și intenții de viitor

Aveți intenția de a re-emigra în viitorul apropiat? Pe ce perioadă de timp? În ce țară?
Din ce cauză doriți să plecați iarăși peste hotare?

Anexa 2. Ghid de interviu pentru interviuarea experților
(reprezentanți ai ministerelor, administrației publice locale, primari, organizații non-guvernamentale) aplicat în cadrul studiului calitativ ”Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova”

I. Date generale

Vârsta _____

Sex: feminin/masculin

Funcția și domeniul de activitate _____

Experiența de muncă în domeniul de activitate _____

II. Amploarea migrației în localitate

- Cum apreciați volumul migrației din localitatea Dvs.? Preponderent în ce direcții emigrează populația? Pe ce perioadă de timp?
- Dacă e să ne gândim la localitatea Dvs., cum credeți care sunt motivele/factorii că populația pleacă în străinătate?
- Aveți situații când persoanele se reîntorc de peste hotare? De unde cel mai des? Cunoașteți care sunt motivele de revenire (reîntoarcere benevolă/ forțată/ probleme de legalizare/sănătate/financiare)?
- Cum ați caracteriza persoanele care se reîntorc de peste hotare înapoi în țară?

III. Reintegrarea economică a migranților reveniți

a) Procesul de reintegrare în câmpul muncii

- La reîntoarcere în localitate, cu ce se ocupă aceste persoane?
- Din experiența Dvs. cu care probleme acestea se confruntă? De obicei, la cine apelează pentru ajutor?
- Care este succesul de încadrare în câmpul muncii? Cat de ușor își găsesc de muncă?
- Sunt careva măsuri specifice de ocupare/ încadrare în câmpul muncii a migranților reveniți de peste hotare?

b) Antreprenoriat

- Aveți în localitatea afaceri deschise de către migranți sau rudele acestora? Relatați-ne despre asemenea cazuri.
- Cunoaște cazuri când persoanele au făcut apel la granturi/programe de deschidere/dezvoltare a afacerilor (PARE 1+1, DAR 1+3? Exemplificați.
- Dintre persoanele care au revenit intenționează cineva să deschidă afacere?
- Dar localitatea Dvs. dorește să se încadreze în asemenea programe, de exemplu DAR 1+3?

c) Transfer de competențe profesional-tehnice, capital uman și financiar

- După părerea Dvs., migranții care s-au reîntors posedă careva competențe profesionale inovative și de folos localității? Exemplificați.
- Cum credeți că poate fi utilizată experiența profesională acumulată în străinătate pentru dezvoltarea RM?
- Cum considerați, migranții reveniți au nevoie de certificarea cunoștințelor dobândite peste hotare? Explicați. Credeți că acest lucru va constitui un pas important în susținerea migranților? Ați avut asemenea cazuri?
- Cum utilizează persoanele revenite capitalul financiar acumulat în străinătate? Unde fac investiții (procurarea unui imobil (casă, apartament)? Alte bunuri majore (ex.: mașină)?

IV. Reintegrarea socială a migranților reveniți

- Cum se încadrează la școală/ grădinițe copiii persoanelor revenite? Cu ce probleme se confruntă? Cum acestea sunt rezolvate?
- Sunt luate careva măsuri specifice de reintegrare a copiilor migranților reveniți în sistemul de educație? (*ore de limba română, psihopedagogie*).
- Cât de încrezuți sunt migranții reîntorși? Cât de activ se implică în rezolvarea problemelor comunității?

V. Informare și adresabilitate

- În opinia Dvs., la reîntoarcere migranții sunt suficient de informați despre oportunitățile de angajare în câmpul muncii? Dar despre programele de inițiere și susținere a antreprenoriatului?
- Cum credeți programele de susținere economico-financiară (PARE, DAR etc.) reprezintă proiecte de succes pentru reintegrarea migranților? Considerați că aceste programe pot fi ușor accesate de către migranții reveniți sau este nevoie de mai multă promovare?
- În general migranții reveniți se adresează la instituția Dvs.? Cu ce probleme se adresează și cum îi ajutați?
- Cum apreciați rolul Dvs./ al instituției Dvs. în procesul de reintegrare a migranților reveniți?
- Cunoașteți despre existența *Planului de Acțiuni pentru reintegrarea migranților reîntorși*? Instituția pe care o reprezentați a participat în acțiunile propuse în *Plan*? Exemplificați.
- Dvs. sau cineva din angajații instituției au beneficiat de instruire pentru lucru cu migranții reveniți? În momentul în care se adresează un migrant revenit cu el lucrează o persoană ce a beneficiat de instruire sau persoana la care s-a adresat?

VI. Recomandări

- Cum considerați, de ce atât de puțini migranți aleg să se reîntoarcă? Care e problema principală? Cum aceasta ar putea fi soluționată?
- Credeți că măsurile existente sunt suficiente sau trebuie de intervenit prin alte metode sau alte aspecte trebuie abordate?
- Poate cunoașteți experiențe/cazuri de succes ale altor state în procesul de reintegrare a migranților reveniți?
- Ce recomandări ați putea oferi pentru facilitarea procesului de reintegrare socioeconomică a migranților reveniți?

Anexa 3. Citate extrase din interviurile individuale aprofundate, realizate cu migranți reveniți și experți în cadrul studiului calitativ "Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova"

Boxa 1. „Nu am avut nici un plan să revin, dar eu sunt unicul copil la părinți. Maică-mea, din cauza stării de sănătate precară nu este transportabilă în Canada, ea nu rezistă unui zbor... deci decizia finală a fost să revin” (IP1). „Pentru mine binele era să fiu acasă de Crăciun, acasă de Pasti, să văd părintii cum îmbatrânesc, să fiu alături de ei. Dacă, Doamne fereste, se întâmplă un infarct sau se îmbolnăveste grav?” (IP2). „Mi-a fost greu fără familie. Eu eram acolo, iar copiii creșteau aici fără mine” (IP4).

Boxa 2. „În n acești 4 ani am fost acasă doar de două ori câte două săptămâni... pentru mine cel puțin dorul de casă a fost enorm de mare” (IP4). „Am avut și dorul de țară, de neamuri, de cunoscuți și prieteni... Cu toate că acolo a fost bine, eu mereu am vrut să revin înapoi și am făcut totul ca să revin acasă” (IP7).

Boxa 3. „Ajungând acolo mi-am dat seama că pe plan profesional nu o să mă realizez, nici chiar nu o să-mi găsească de lucru” (IP5). „Pentru soție era pactic imposibil să își găsească un job (IP10)”. „Un motiv pentru care am plecat acolo a fost să-mi găsească o activitate în domeniul IT. Doar că nu a fost ușor. Am decis să revin în țară pentru a-mi continua cariera în acest domeniu” (IP11).

Boxa 4. „Suntem acolo ca și oameni străini, toți, în orice instituție unde te adresezi toți te tratează ca și cum ești străin” (IP16). „Nimeni nu e integrat, toata lumea comunica doar cu moldoveni sau cu alți migranți... in principiu strainii in strainatate comunica intre ei, nu prea cu localnicii” (IP2). „O mare problemă pentru cei care revin sau cei care nu reușesc să se integreze peste hotare sunt cei care au totuși un nivel de calificare mult mai înalt, ori țările de destinație nu permit acestora să se afirme după capacitățile pe care le au, doar la munci mai puțin calificate, și asta în consecință îi determină pe unii să revină în Republica Moldova în speranța că lucrurile se vor schimba” (EX1).

Boxa 5. „Fiind în România am avut și ceva deplasări în Europa și am înțeles că și în Moldova se poate de făcut același lucru ca și în Europa, nu a fost nevoie de plecat în altă țară” (IP3). „După 18 luni de călătorit în Statele Unite mi-am dat seama că pentru mine ele nu mai sunt atât de interesante. Eu am vrut să găsească o nouă provocare, am vrut să încerc ceva nou și din acest motiv m-am întors în Republica Moldova” (IP9).

Boxa 6. „Toate informațiile cu referire la programele pe care le gestionează instituția noastră sunt accesibile pe site-ul nostru. Înafară de aceasta noi conlucram activ cu Ministerul Afacerilor Externe și Reintegrării, cărora le difuzăm informații, se elaborează semestrial un raport destinat migranților. Noi conlucram cu primăriile locale, cu consiliile raionale, cu ambasadele și cu consulatele. Când mergem cu sesiuni de informare in centre raionale sau peste hotare de fiecare data anunțăm migranții ca ei au posibilitate de a accesa fondurile acestea” (EXP3). „Prin toate canalele posibile, ne focusam mai mult pe mediul online pentru ca acolo se află o bună parte din publicul țintă, in special migranți care vin de peste hotare.” (EXP2).

Boxa 7. „Banuiam. Am mai auzit de initiativele astea de politici la mai multe nivele. Era programul „Intoarce-te acasa”, dar din câte am inteles e pentru antreprenori si eu nu sunt antreprenor” (IP2). „Din păcate nu cunosc. Poate nu m-am interesat și ăsta e motivul.” (IP5). „Nu m-am interesat de asemenea programe și nici nu îmi doresc să știu. Eu încerc să mă descurc pe cont propriu (IP9)”.

Boxa 8. „Daca s-au aflat pentru o perioada mai indelungata peste hotare, atunci cand revin sunt mai bulversati, bu știu ce să facă, cum să facă; mai rar, legat de informarea femeilor insarcinate cum sa primeasca indemnizatiile; nu cunosc oportunitatile de angajare in campul muncii, multi chiar nu au idee despre Agentia de Ocupare a Fortei de Munca” (EXP1).

Boxa 9. „Prima dată când am revenit îmi era groază, stateam 1-2 săptămâni si fugeam înapoi, chiar nu mă puteam adapta. Când intram in Franța, parca intram la mama acasă” (IP16). „Este un aspect foarte des mentionat, in special in mediul rural, nu intotdeauna este acces la servicii de gen apa, canalizatii, drumuri. Aspectele astea sunt destul de sus in topul preferintelor celor reveniti, insatisfactia cu nivelul infrastructurii deranjeaza din ce in ce mai mult pe oameni, chiar este un aspect care pe multi îi determină să plece din sate către orase sau să plece peste hotare de unde au revenit” (EXP2).

Boxa 10. „După revenire mereu aveam senzația că trebuie să îmi iau geanta și să plec. Aveam senzația că aici e mereu haos, lumea e tot timpul grăbită. Însă acum am intrat și eu în jocul acesta și m-am deprins bine mersi” (IP4). „Perioadă de 1-1,5 ani când am fost plecat nu este mare ca să rupi acel lanț de acomodare. De asemenea mereu era comunicarea cu cei de acasă.” (IP8).

Boxa 11. „Acolo m-am deprins cu alte salarii raportate la alte prețuri. Aici mie îmi vine greu să-mi acopăr coșul de consum, aici și produsele alimentare sunt mai scumpe, chiar și aceleași haine sunt mai scumpe. Cu salariul care îl primeam acolo, cu toate că nu se considera mare, puteam să-mi permit mai multe lucruri și un mod de viață mai liber” (IP6). „Diferenta de salarizări este mare, aceasta este marea problemă si unii dintre ei acceptă, încearcă să se acomodeze, dar nu întotdeauna reușesc” (EXP1).

Boxa 12. „La moment sunt satisfăcută. Nu fac iluzii de salariu pe care eu îl primesc în Moldova și nu fac comparații cu salariul pe care l-am primit în Canada. Clar că salariile sunt diferite, clar că și nivelul de trai tot e diferit. Acolo salariul e înalt, dar și cheltuielile sunt înalte. În Moldova salariul e mai mic, dar cheltuielile sunt înalte. Deci iluzii nu fac, nu cer mai mult decât știu că în Moldova poate să fie” (IP1). „Eu am avut salariu de 3600 MDL brut vreo 3 luni, era foarte frustrant sa mă uit în contul meu bancar și sa vad ca am 2800 la început de lună și asta îmi ajungea exact pe o săptămână. E foarte frustrant mai ales când ai 3 copii, dar am zis OK, astea sunt realitatile, hai sa vad cum merg” (IP2). „În principiu, sunt mulțumit de salariu, îmi ajunge să trăiesc o lună. Pentru economii personale, încă nu este suficient.” (IP17).

Boxa 13. „Nu a fost foarte greu, fiind acolo am avut colegi care mi-au sugerat că aici este un loc de muncă vacant decent și dacă dorești să încerci, te așteptăm. Până la urmă mi-a convenit. Acest serviciu mă aranjează până-n prezent” (IP5). „Plecând din Moldova, de la serviciu mi s-a oferit posibilitatea să revin în caz că mă reîntorc în țară, contractul a fost suspendat exact pentru acea perioadă în care am fost plecată. Deci, reîntorcându-mă acasă știam deja că sunt așteptată” (IP8).

Boxa 14. „A fost foarte ușor, m-am integrat foarte rapid la locul de muncă. Și oamenii au fost foarte receptivi. Oamenii au apreciat că sunt persoane care primeau câteva mii de dolari, se întorc înapoi în țară și activează aici” (IP9). „Dificultăți nu au fost. Am avut termen de încercare o lună, iar după o săptămână și ceva deja m-au primit pe loc de bază” (IP4).

Boxa 15. „Practic toți banii pe care i-am făcut au fost incluși în afacere. Puțini bani au fost pentru necesitățile familiei, restul numai în afacere” (IP12). „Observam ca multi vin cu investiții, unii au propuneri mai mari, alții mai mici, dar asta înseamnă ceva” (EXP1). „Am revenit cu gândul să finalizez construcția locuinței, dar în scurt timp mi-am dat seama că pe urmă nu voi putea face nimic și de aceea am decis să deschid o afacere” (IP7).

Boxa 16. „Statistica noastră pe parcursul a 8 ani de zile ne demonstrează că preponderent afacerile sunt în domeniul agriculturii. Avem și activități în domeniul prestării serviciilor, servicii de tratament, servicii în domeniul medical, servicii în domeniul de agrement, servicii în domeniul educației, prestări de servicii de design, servicii de contabilitate, servicii în construcții, și avem o pondere mai mică sau sunt și întreprinderi din domeniul producerii - producere de biscuiți, producere de panificație, producere de paste, așa, un pic mai deosebit, avem un antreprenor care a beneficiat de finanțare nerambursabilă pentru producerea produselor de igienă: șervețele umede” (EXP3).

Boxa 17. „Frații mei se ocupă de creșterea unei specii noi de oi aduse din Austria. De asemenea, am adus de acolo și un soi de capre noi” (IP7). „Avem și producători sau crescători de melci, este așa o afacere mai inedită. Acum, recent, ne ocupăm cu creșterea de goji, care tot sunt niște produse mai rar întâlnite pe piața noastră, afine. Avem un beneficiar care a apelat anul trecut pentru tehnica agricolă, numai că el se ocupă cu cultivarea produselor care nu sunt specifice țării noastre. Ei cultivă sparanghel, deci este ceva nou”. (EXP3).

Boxa 18. „Un beneficiar care a preluat producerea biscuiților din Italia și are acum o producere destul de mare la noi pe piață” (EXP3).

Boxa 19. „Țara noastră nu este producătoare de materie primă, de exemplu, chiar pentru noi, industria ușoară. Noi avem niște taxe nebune, dacă import din Turcia, eu trebuie să mai plătesc încă 10 % la cele 20 % și plus proceduri vamale. Este foarte mult pentru mine ca producător, asta mărimd prețul la produsul finit” (IP12).

Boxa 20. „Problema cu care se confruntă este faptul că este imposibil să găsești echipamente aici pentru a începe producția. Ei trebuie să comande aceste echipamente din străinătate, iar din străinătate este scump. De ce? Pentru că trebuie să-l transporti aici, apoi să-l instalezi, plus alte taxe vamale” (IP17).

Boxa 21. „Necesitatea lor este de a cunoaște mai bine situația economică și de a vedea unde să investească. În momentul în care își deschid o afacere deja încep alt gen de probleme referitoare la funcționalitate. Republica Moldova nu facilitează în mare parte dezvoltarea afacerilor mai ales în prima etapă, când persoanele care încearcă să deschidă aceste afaceri au nevoie de suport, poate de o anumită consultanță, dar mai mult suportul s-ar caracteriza prin unele scutiri. La noi, persistă totuși corupția, controalele care vin din partea autorităților și la care ei nu întotdeauna pot să facă față. Ratele înalte de suport, cei care au acumulat o anumită sumă, aceasta fiind insuficientă, și doresc să facă un împrumut, apar deja dificultăți care țin de ce trebuie să pui în gaj și cum trebuie să pui, evaluările care se fac” (EXP1).

Boxa 22. „Aici este un specific care nu se compară cu acel de peste hotare. Cei care vin de peste hotare și investesc nu se așteaptă la mediul de afacere al nostru, crezând că aici este la fel ca în Italia, Franța sau Germania” (IP5). „Fiindcă la foarte mulți le este frică să investească banii. Statul ar fi bine să ofere o anumită securitate, sau să creeze condiții ca să investești.” (IP11).

Boxa 23. „Nu am apelat la programul PARE1+1, acolo doar 200 de mii de MDL oferă, dar câte hartii trebuie să fac, mai bine muncesc acești bani. Niciodată nu m-am bazat pe programe și nici nu pot să zic că am încredere.” (IP16). „Sincer spus nu știu pe care instituție publică aș putea miza. Omul nostru e deprins să rezolve totul singur. Eu personal nu am ajuns la așa moment ca să caut un astfel de ajutor. Am obiceiul să rezolv singur întrebările (IP4).

Anexa 4. Alinierea cadrului politic național la standardele internaționale privind protecția drepturilor migranților (convenții, tratate, declarații internaționale)

Domeniul de aplicare	Titlul	Nr./ anul	Autoritatea responsabilă	Ratificată de RM	Autoritatea responsabilă din partea RM
Migrația forței de muncă	Menținerea Convenției privind drepturile la pensie ale migranților	No. 48/1935	ILO	Da	-
	Convenția privind migrația pentru ocuparea forței de muncă (revizuită)	No. 97/1949	ILO	Da	MSMPS
	Convenția nr. 143 privind migrația în condiții abuzive și promovarea egalității de șanse și de tratament pentru muncitorii migranți	No. 143/1975	ILO	Nu	-
	Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora	1990	ONU	Nu	-
	Convenția lucrătorilor casnici	No. 189/2011	ILO	Nu	-
	Declarația ILO privind principiile și drepturile fundamentale la locul de muncă	1998	ILO	Da	-
	Convenția europeană privind statutul juridic al lucrătorilor migranți	No.93/1977	CE	Da, 2006	ANOFM, MSMPS
Refugiați, apatridie, migrație și azil	Convenția privind statutul refugiaților	1951	ONU	Da, 2002	IGM (MAI)
	Convenția privind statutul apatrizilor	1954	ONU	Da, 2012	IGM (MAI)
	Convenția privind reducerea cazurilor de apatridie	1961	ONU	Da, 2012	IGM (MAI)
	Protocolul privind statutul refugiaților	1967	ONU	Da, 2002	IGM (MAI)
	Convenția pentru evitarea apatridiei în legătură cu succesiunea de state	No. 200/2006	CE	Da, 2009	IGM (MAI)
Cetățenie	Convenția privind reducerea cazurilor de naționalitate multiplă și privind obligațiile militare în cazurile de naționalitate multiplă	No. 43/1963	CE	Nu	-
	Convenția europeană privind	No.	CE	Da,	IGM (MAI)

	naționalitatea	166/ 1997		2000	
Traficul de ființe umane	Convenția împotriva criminalității transnaționale organizate	2000	ONU	Da, 2005	NCCTHB
	Protocol pentru prevenirea, suprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special femei și copii	2000	ONU	Da, 2005	NCCTHB
	Protocol împotriva traficului ilegal de migranți pe uscat, mare și aer	2000	ONU	Da, 2006	NCCTHB
	Convenția consiliului european privind lupta împotriva traficului de ființe umane	2008	CE	Da, 2006	-
Integrarea străinilor și non-discriminare a	Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială	1965	ONU	Da, 1991	-
Alte documente importante ce reflectă drepturile și libertățile migranților	Declarația Universală a Drepturilor Omului	1948	ONU	Da, 1990	-
	Pactul Global pentru Migrație Sigură, Ordonată și Reglementată	2018	ONU	Da	-
	Convenția de la Lisabona privind Recunoașterea Calificărilor în Învățământul Superior în Regiunea Europeană	No.165 /1997	CE	Da, 1999	-
	Convenția globală privind recunoașterea calificărilor din învățământul superior	2019	UNESCO	Nu	-

Sursa: elaborat de autor.

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientiz că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Tabac Tatiana

Semnătura

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'T. Tabac', with a large, sweeping flourish underneath.

Data

08.11.2024

Curriculum-Vitae TATIANA TABAC

Data nașterii: 06/05/1989 | **Cetățenie:** Republica Moldova |
Gen: feminin

Număr de telefon (mobil): (+373)68251155
E-mail: tania.tabac@gmail.com

Adresă (serviciu): str. Ion Creangă 45, bir. 325
MD-2064, or. Chișinău, Republica Moldova

Platforme academice:

<https://orcid.org/0000-0001-9526-6642>

<https://www.researchgate.net/profile/Tatiana-Tabac>

<https://scholar.google.com/citations?user=mbq4ZRUAJ&hl=r>

• EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ

- 01/11/2013 – în prezent **CERCETĂTOR ȘTIINȚIFIC**
CENTRUL DE CERCETĂRI DEMOGRAFICE, INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE, ASEM
- desfășurarea cercetărilor științifice în domeniile demografie, economie și sociologie
 - publicarea rezultatelor științifice în monografii, culegeri și articole științifice
 - diseminarea rezultatelor științifice în cadrul conferințelor, meselor rotunde și mass-media
 - perfecționarea continuă în cadrul cursurilor naționale și internaționale specializate
- 01/09/2024 – în prezent **LECTOR UNIVERSITAR**
DEPARTAMENTUL SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ, FACULTATEA PSIHOLOGIE, ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI, SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ, USM
- 01/09/2011 – 30/10/2013
- elaborarea și desfășurarea cursurilor și seminariilor, pregătirea materialelor didactice
 - crearea și administrarea examenelor, testelor, lucrărilor și alte forme de evaluare
 - participarea la ședințele catedrei și în cadrul manifestărilor științifice

• EDUCAȚIE ȘI FORMARE PROFESIONALĂ

- 01/11/2018 – 31/10/2024 **STUDII DE DOCTORAT, specialitatea Economie și management în domeniul de activitate**
Școala doctorală Științe Juridice și Economice, USM, Chișinău, Moldova
- 01/09/2014 – 30/06/2016 **STUDII DE MASTERAT, specialitatea Demografie**
Universitatea Națională de Cercetare ”Școala Superioară de Economie”, Moscova, Rusia
- 01/09/2011 – 30/06/2013 **STUDII DE MASTERAT, specialitatea Metodologia cercetării sociale**
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, USM, Chișinău, Moldova
- 01/09/2008 – 30/06/2011 **STUDII DE LICENȚĂ, specialitatea Sociologie**
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, USM, Chișinău, Moldova

● COMPETENȚE LINGVISTICE

Limba maternă: Română
Alte limbi: Engleză, Rusă, Franceză

● INFORMAȚII SUPLIMENTARE

Participări în proiecte internaționale

- COST Action CA20115 European Network on International Student Mobility: Connecting Research and Practice
Această acțiune răspunde nevoii urgente de schimb sistematic interdisciplinar și internațional de cunoștințe asupra cadrelor teoretice, metodologiilor de cercetare, rezultatelor și exemplurilor de bune practici, precum și de a traduce rezultatele științifice în recomandări pentru practica Mobilității Internaționale a Studenților (MIS).
- COST Action CA22106 Migrant Disaster Victim Identification (MDVI)
Această acțiune presupune cercetarea interdisciplinară și inițiativele coordonate (întâlniri, școli de formare, misiuni științifice pe termen scurt și resurse online) care vor impulsiona dezvoltarea și validarea proceselor și resurselor internaționale în identificarea migranților care anual își pierd viețile din cauza migrației, inclusiv utilizarea metodelor inovatoare de identificare cranio-facială, drone și social media.
- COST Action CA21143 Transnational Family Dynamics in Europe (TraFaDy)
Această acțiune își propune să aprofundeze cunoștințele despre fenomenul în creștere și în continuă schimbare al familiilor transnaționale (TNF), reunind cercetători și părți interesate din diferite discipline și țări pentru a răspunde nevoii de perspective transnaționale și pentru a formula recomandări orientate către politici și practici cu impact internațional, național, sublocal și local.

Participări în proiecte de cercetare naționale (selective)

- 01/01/2024 – prezent ”Tranziția demografică în Republica Moldova: particularități, implicații socioeconomice și consolidarea rezilienței demografice (2024-2027)”
proiect instituțional finanțat de Ministerul Educației și Cercetării al RM
Responsabilități: efectuarea cercetărilor sociologice și demografice tematice
- 01/06/2023 – 31/05/2024 Studiul sociologic național ”Violența asupra persoanelor vârstnice”
proiect finanțat de HelpAge Moldova
Responsabilități: realizarea studiului calitativ cu persoanele vârstnice victime ale violenței și experți naționali
- 20/02/2024 – 30/04/2024 Studiul de evaluare inițială ”Participarea vârstnicilor în viața comunității”
proiect finanțat de HelpAge Moldova
Responsabilități: coordonarea desfășurării studiului, elaborarea metodologiei și raportului de cercetare
- 01/01/2022 – 31/01/2023 Studiul de Urmărire a Traseului Profesional al absolvenților Invățământului Superior din Moldova
proiect realizat pentru Ministerul Educației și Cercetării din RM cu finanțarea Băncii Mondiale
Responsabilități: realizarea interviurilor cu absolvenți
- 01/01/2020 – 31/12/2023 (20.80009.0807.21) ”Migrația, schimbări demografice și politici de stabilizare a situației”
proiect finanțat de Ministerul Educației și Cercetării al RM
Responsabilități: efectuarea cercetărilor sociologice și demografice tematice
- 01/02/2022 – 30/09/2022 Bursa UNFPA pentru studiul sondajului național ”Generații și Gen”,
proiect realizat pentru Guvernul RM cu finanțarea Fondului ONU pentru Populație
Responsabilități: studiul intențiilor de emigrare în rândul celor care intenționează să devină părinți

- 01/03/2022 – 29/02/2023 Bursa de cercetare în cadrul Programului Federației Mondiale a Savanților (Elveția) pentru realizarea studiului ”Determinanții socioeconomi ai migrației (cazul Republicii Moldova)”
- 17/09/2021 – 31/12/2021 ”Evaluarea riscurilor în dezvoltarea activităților antreprenoriale prietenoase vârstei proiect finanțat de HelpAge Moldova”
Responsabilități: coordonarea desfășurării studiului, elaborarea metodologiei și raportului de cercetare
- 01/07/2020 – 30/06/2021 (20.70086.27/COV) ”Atenuarea efectelor negative ale pandemiei COVID-19 asupra familiilor” proiect realizat pentru Guvernul Republicii Moldova și coordonat de ANCD
Responsabilități: dezvoltarea metodologiei, efectuarea interviurilor și a analizei
- 01/01/2019 – 31/12/2019 ”Reintegrarea economică și socială a migranților reveniți în Republica Moldova” Proiect realizat pentru Guvernul Republicii Moldova și coordonat de ANCD
Responsabilități: coordonarea desfășurării studiului sociologic privind reintegrarea migranților reveniți
- 01/01/2019 – 31/12/2019 ”Capitalul uman și reproducerea populației din municipiul Chișinău: analiză retrospectivă și prospectivă”
proiect realizat pentru Guvernul Republicii Moldova
Responsabilități: analiza proceselor migraționale în mun. Chișinău
- 01/01/2015 – 31/12/2018 (15.817.06.01A) ”Abordarea multidisciplinară a capitalului uman și dinamicii populației în vederea creșterii performanței politicilor privind populația și dezvoltarea în Republica Moldova” proiect instituțional finanțat de Guvernul Republicii Moldova
Responsabilități: efectuarea cercetărilor sociologice și demografice tematice
- 01/11/2013 – 30/09/2014 (11.817.07.25A) ”Impactul modificării structurii demografice a populației asupra dezvoltării socio-economice a Republicii Moldova: evaluarea retrospectivă și prospectivă” proiect instituțional finanțat de Guvernul Republicii Moldova
Responsabilități: analiza opiniilor privind procesul de îmbătrânire demografică în presa scrisă

Alte experiențe profesionale relevante

- 2023; 2022 Membru al Comitetului de Organizare al Conferinței Internaționale Științifico-Practice „Creșterea economică în condițiile globalizării”, Edițiile a 16-a și a 17-a, organizate de Institutul Național de Cercetări Economice, ASEM
- 2021 Membru al Comitetului de Organizare al Simpozionului Științific Doctoral Internațional „Tendințe moderne în dezvoltarea științifică: viziuni ale tinerilor cercetători”, Institutul Național de Cercetări Economice
- 2019; 2020 Membru al Consiliului Școlii Doctorale „Științe Economice și Demografice” din cadrul Consorțiului Academiei de Științe a Moldovei și Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți (reprezentant al doctoranzilor).

Participări la conferințe științifice internaționale (selective)

- 15.12.2023 Международная конференция «Функциональные прогнозы и демографические оценки для России и стран СНГ», Национальный Исследовательский Университет «Вышая Школа Экономикм», Москва, Россия
Перезентация: Структурные изменения миграционных потоков из Молдовы: последствия для экономики и социальной сферы
- 22-24.11.2023 The 16th international scientific conference RELIK 2023 (Reproduction of human capital - Mutual links and connections), Prague University of Economics and Business, Czechia
Presentation: Human capital in Moldova in the context of actual demographic realities

- 29.11-01.12.2021 International conference “The Causes and Consequences of Depopulation”, WITTTGENSTEIN CENTRE CONFERENCE 2021, Vienna Institute of Demography, Austria
Presentation: Depopulation in Moldova: is it possible to Stop or diminish it?
- 27-29.10.2020 X Валентеевские чтения «Стратегические задачи демографического развития: приоритеты и региональные особенности», Экономический факультет МГУ им. М.В.Ломоносов, Москва, Россия
Перезентация: Новые тенденции в миграции из Республики Молдова в страны Европы: на примере Германии
- 18-20.09.2019 Migration and the European City. Social and Cultural Perspectives from Early Modernity to the Present. Italian-German Historical Institute, Trento, Italy
Chair and Commentator Session 2: Economic Perspectives
- 12-13.09.2019 Neuchâtel Graduate Conference of Migration and Mobility, Neuchâtel University, Switzerland
Presentation: Reintegration of Returning Migrants (Case of the Republic of Moldova)
- 12-16.11.2019 Международная научно-практическая конференция «Теоретические и прикладные проблемы географической науки: социальный, правовой, экономический и экологический аспект», Воронежский Государственный Университет, Россия
Перезентация: Потери потенциальных рождений в Республике Молдова вследствие миграции
- 12-13.09.2018 The Second Annual Conference of the Romanian Network for Migration Studies (RoMig) ”From source to destination: new challenges of migration in Central and Easter Europe”, West University of Timisoara, Romania
Presentation: Alternative methods for estimating emigration from the Republic of Moldova
- 24-25.05.2018 International Symposium Experience. Knowledge. Contemporary Challenges 2-nd Edition „Landmarks and Challenges of the Social-Economic Development”. ”ARTIFEX” University of Bucharest, Romania
Presentation: Demographic decline in the Republic of Moldova: perspectives and impact on socio-economic development

Publicații științifice (selective)

- Gagauz, O., **Tabac, T.**, Pahomii, I. (2023). Depopulation in Moldova: The main Challenge in the Context of Extremely High Emigration. *Vienna Yearbook of Population Research*, 21: 419-443. (**Scopus, IF- 1.2, Q-I**)
<https://doi.org/10.1553/p-ke2z-76zz>
- Ianioglo, A., **Tabac, T.**, Pahomii, I., Ceban, A., Onofrei, N. (2021). Return Migration in the Republic of Moldova: Main Issues and Opportunities. *International Migration*, 59(3): 162-176, (**WoS, Scopus, IF – 1.9**)
<https://doi.org/10.1111/imig.12737>
- Gagauz, O., Buciuceanu-Vrabie, M., **Tabac, T.** (2021). Pandemia Covid-19 și creșterea riscurilor sociale pentru persoanele în vârstă. *Calitatea Vieții*, 32(2): 1–22. (**Scopus, IF-0.114**) DOI:[10.46841/RCV.2021.02.02](https://doi.org/10.46841/RCV.2021.02.02)
- Tabac, T.** (2021). *Migrația populației*. În: Populația Republicii Moldova la 30 de ani de independență: provocări principale și politici necesare Gagauz O. (coord.). Chișinău: INCE, CCD, pp. 97-120.
https://ince.md/uploads/files/1643955803_pop_30_de-ani_pt-diseminare-web.pdf
- Tabac T.** (2021). International migration and population changes in Moldova. *Economy and Sociology*, (2), 94-102. DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.es.2021.2-08>
- Tabac, T.**, Gagauz, O. (2020). *Migration from Moldova: Trajectories and Implications for the Country of Origin*. In Denisenko M., Strozza S., Light M. (eds.) *Migration from the Newly Independent States: 25 Years After the Collapse of the USSR*, pp.143-168. **Ed.: Springer**, Cham. (**Scopus**), DOI:[10.1007/978-3-030-36075-7_7](https://doi.org/10.1007/978-3-030-36075-7_7)
- Tabac T.** (2019). Acquisition of foreign citizenship by Moldovan immigrants. *Economy and Sociology*, (2), 104-116. DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.es.2019.2-09>
- Tabac T.** (2018). Long-term migration from Republic of Moldova and Romania. *The Yearbook of „Gh. Zane” Institute of Economic Research*, vol. 27: 79-90. (EBSCO, Category B+)

Brevete de invenție, OPI, materiale la saloane de invenții

Medalia de aur, Diplomă în cadrul Expoziției Internaționale de Inovație și Transfer Tehnologic EXCELLENT IDEA-2024 (20-22.09.2024) pentru Harta de date "Profilul Demografic al Republicii Moldova 2024". Autorii: Olga Gagauz (coord.), Irina Pahomii (coord. ed.), Maxim Slav, Tatiana Tabac, Vitalie Știrba.

Medalia de aur, Diplomă la Expoziția Internațională de Inovație și Transfer Tehnologic EXCELLENT IDEA-2023 (19-21.09.2023) pentru lucrarea Populația Republicii Moldova la 30 de ani de independență: provocări principale și politici necesare. Autorii: Gagauz, O., Buciuceanu-Vrabie, M., Știrba, V., Pahomii, I., Tabac, T., Grigoraș, E. Chișinău: INCE, 2021. 168 p. ISBN 978-9975-89-249-0 (PDF) DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.ccd.2021.978-9975-89-248-3>

Medalia de Argint, Diplomă în cadrul Expoziției INFOINVENT 22-24.11.23, AGEPI, Compartimentul IV. Produse și servicii inovative, pentru Harta profilul demografic al Republicii Moldova 2022. Autori: Olga Gagauz, Tatiana Tabac (resp.ed.), Mariana Buciuceanu-Vrabie, Ecaterina Grigoraș, Irina Pahomii. https://infoinvent.md/assets/files/Proces-verbal_Juriu-2023.pdf

Medalia de aur, Diplomă în cadrul Expoziției Internaționale de Inovație și Transfer Tehnologic EXCELLENT IDEA-2022 (26.09.2022) pentru Harta de date "Profilul Demografic al Republicii Moldova 2022". Autorii: Olga Gagauz (coord.), Tatiana Tabac (resp.ed.), Mariana Buciuceanu-Vrabie, Ecaterina Grigoraș, Irina Pahomii.

Burse, premii și alte distincții

2022 Premiul în domeniul științe sociale și economice „Paul Bran”

Academia de Științe a Moldovei

2021 Bursa de Excelență a Guvernului conferită studenților doctoranzi pentru performanțe academice deosebite

2020 Laureat al premiului "Tânărul Savant al Anului"

Institutul Național de Cercetări Economice

2018 Diplomă de merit

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din Republica Moldova